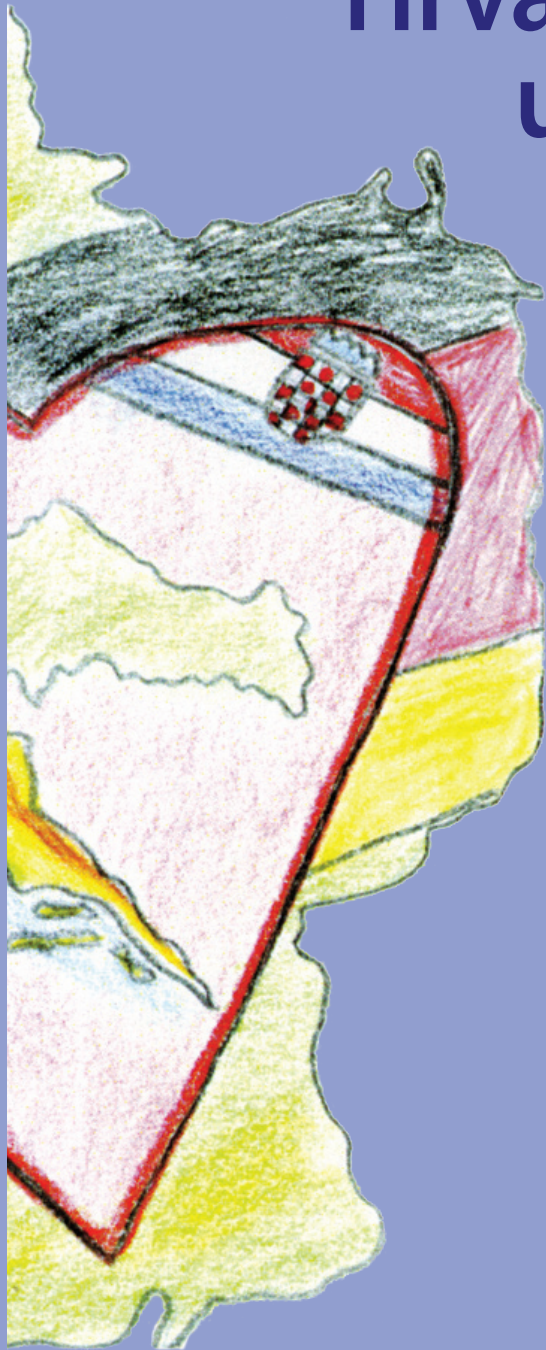

Ante Bežen i Milan Bošnjak
(priređili)

Hrvatska nastava u inozemstvu

priručnik za učiteljice i učitelje

Hrvatska nastava u inozemstvu, priređili: Ante Bežen i Milan Bošnjak – priručnik za učiteljice i učitelje

Zagreb, 2012.

Hrvatska nastava u inozemstvu

Izdavači:

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
Donje Svetice 38
Zagreb

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Savska cesta 77
Zagreb

Za izdavače:

dr. sc. Željko Jovanović
prof. dr. sc. Ivan Prskalo

Urednik i jezična obrada
prof. dr. sc. Ante Bežen

Recenzenti:

prof. dr. sc. Dubravka Maleš
Ingrid Jurela Jarak, prof.

Grafički urednik:

prof. Vladimir Kuharić

Likovni konzultant:

prof. Marijan Jakubin

Crtež na naslovnoj stranici:

Tomislav Podnar, učenik 2. razreda, Bad Urach, SR Njemačka

Grafička priprema:

D.N. d.o.o., www.dngrafika.hr

Tisak:

Grafički zavod Hrvatske

ISBN 978-953-7210-56-4 (Učiteljski fakultet)
CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 825123

Ante Bežen i Milan Bošnjak
(priređili)

*Hrvatska nastava
u inozemstvu*

priručnik za učiteljice i učitelje

Zagreb, 2012.

Sadržaj

Uvodne riječi

Uvodna riječ ministra znanosti, obrazovanja i sporta	9
Uvodna riječ dekana Učiteljskog fakulteta u Zagrebu	10

Hrvatska nastava u inozemstvu: sustav, propisi, ustanove, informacije

M. Bošnjak, S. Süto: Sustav hrvatske nastave u inozemstvu	13
Broj nastavnih mjesta, učitelja i učenika	17
Iz Zakona o odgoju i obrazovanju	18
Pravilnik o uvjetima i postupku izbora učitelja za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu	19
Odluka o visini plaća i novčanih naknada učiteljima hrvatske nastave u inozemstvu	23
Upute o podnošenju izvješća učitelja i koordinatora hrvatske nastave u inozemstvu	25

Važniji kontaktni podatci

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta	27
Centri hrvatske nastave u inozemstvu	29
Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske	29
Hrvatska matica iseljenika	29
Agencija za odgoj i obrazovanje	29
Diplomatsko-konzularna predstavništva Republike Hrvatske	30
Hrvatske katoličke misije u inozemstvu (izbor)	34

Kurikul hrvatske nastave u inozemstvu

G. Cetinić: Uvod u kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu	39
Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu (Narodne novine 194/03.)	45

Polazišta, oblici i metode hrvatske nastave u inozemstvu

A. Bežen: Hrvatski identitet – pregled temeljnih sastavnica i nositelja	139
M. Samardžija: Zašto učiti hrvatski?	175
D. Pavličević-Franić: Inojezično usvajanje hrvatskoga kao nasljednoga jezika u hrvatskoj nastavi u inozemstvu	181
M. Bošnjak: Važnost komunikacije i suradnje u hrvatskoj nastavi u inozemstvu	187
D. Miljković: Suvremene metode i oblici učenja i poučavanja	193
L. Kanajet-Šimić, L. Cvikić: Mogućnosti uporabe suvremenih tehnologija u nastavi hrvatskoga jezika	197
D. Bregant: Bilingvizam u ulozi razvoja višejezičnosti	203
S. Süto: Izvannastavne aktivnosti učenika u hrvatskoj nastavi u inozemstvu	207
J. Aničić, N. Balić: Primjeri iz nastavne prakse hrvatske nastave u inozemstvu	211
D. Miljković: Ponašanje u kriznim situacijama	229
Abecedni popis autora	235

Uvodne riječi

Uvodna riječ ministra znanosti, obrazovanja i sporta

Priručnik koji držite u ruci prva je knjiga koja u sebi objedinjuje osnovne informacije o sustavu hrvatske nastave u inozemstvu, zakonskim i podzakonskim temeljima za održavanje nastave, koja donosi važne kontaktne podatke, Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu, kao i cijeli niz članaka relevantnih stručnjaka o najvažnijim temama u hrvatskoj nastavi u inozemstvu.

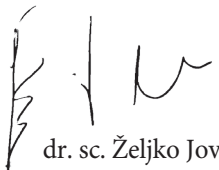
Priručnik zajedno izdaju Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, što pokazuje dobru suradnju dviju institucija u ovom području koje ima iznimno značenje u cijelom našem obrazovnom sustavu.

Hrvatski građani i građani hrvatskoga podrijetla koji žive izvan domovine postali su sudionici drugih kultura, često njihovi aktivni nositelji i pokretači, ali su istodobno sačuvali i svijest o potrebi očuvanja i njegovanja svoga hrvatskoga identiteta te stoga Republika Hrvatska kao njihova matična država od svoga postanka ulaže velike napore i znatna financijska sredstva da im pomogne u tim nastojanjima i razvijanju pripadnosti hrvatskoj kulturi. A pripadnost hrvatskoj kulturi ne može se ostvariti bez poznavanja hrvatskoga jezika, medija kojim možemo izravno sudjelovati u svim oblicima komunikacije i razmjene kulturnih elemenata: znanja, vjerovanja, umjetnosti, morala, prava, običaja i navika, koji čine jednu kulturu osebnom.

Upravo zato Ministarstvo već više od 20 godina afirmira hrvatski jezik i kulturu, unaprjeđuje poznavanje hrvatskoga jezika te potiče očuvanje i razvijanje hrvatskoga identiteta izvan Republike Hrvatske organiziranjem i financiranjem učenja hrvatskoga jezika i kulture izvan domovine kroz dva velika sustava: sustav lektorata hrvatskoga jezika i književnosti na stranim visokim učilištima i sustav hrvatske nastave u inozemstvu.

Ovaj će priručnik zasigurno koristiti učiteljicama i učiteljima koji trenutačno rade u hrvatskoj nastavi te, osobito, novoizabranim učiteljicama i učiteljima koji će najvažnije informacije o stručnom radu koji je pred njima dobiti sustavno, temeljito i na jednom mjestu. Priručnik će biti koristan i studentima i stručnjacima koji se bave hrvatskom nastavom, kao i svim drugim zainteresiranim osobama, kulturnim djelatnicima, roditeljima učenika. Vjerujem da će pridonijeti još boljem i kvalitetnijem radu učitelja, što će rezultirati većim obuhvatom učenika i ostvarivanjem najvažnijeg cilja hrvatske nastave u inozemstvu, a to je očuvanje i razvijanje hrvatskog identiteta i pripadnosti hrvatskoj kulturi djece i mladih koji odrastaju u inozemstvu.

U Zagrebu, 2. listopada 2012.

dr. sc. Željko Jovanović,
ministar znanosti, obrazovanja i sporta

Uvodna riječ dekana Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatska nastava u inozemstvu posebni je vid obrazovnog programa kojemu je temeljni cilj očuvanje i razvoj hrvatskoga identiteta kod djece naših iseljenika u drugim zemljama. U današnjem vremenu gospodarske, kulturne i jezične globalizacije ta nastava održava svijest o pripadanju hrvatskom narodu i zemlji kod djece čiji su roditelji Hrvati koji su zbog gospodarskih, političkih ili drugih prilika morali napustiti domovinu. Život u drugoj kulturnoj i jezičnoj sredini neumitno asimilacijski utječe na naše iseljenike i njihove potomke, slabeći veze s domovinom. Mnogi se tomu odupiru upravo uključujući svoju djecu u hrvatsku nastavu koja djeluje pri redovitim osnovnim školama ili katoličkim misijama u zemljama boravka. Brojni su se naši iseljenici i njihova djeca, nakon osamostaljivanja Hrvatske 1991., vratili u domovinu i u njoj nastavili živjeti. Pri tome im je svakako pomoglo znanje hrvatskoga jezika i kulture koje su stekli u tuđini zahvaljujući hrvatskoj svijesti roditelja, ali i hrvatskoj nastavi u inozemstvu tamo gdje je bila organizirana.

Važna je zadaća hrvatske države i njezina obrazovnog sustava da podupre, usavršava i širi hrvatsku nastavu u inozemstvu zbog očuvanja identiteta Hrvata diljem svijeta. Pritom je iznimno značajna stručna spremnost učitelja koji izvode tu nastavu, a koje Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta upućuje u zemlje gdje je ta nastava organizirana. Kako nema posebnog programa dodiplomskog studija za takav profil učitelja, oni se uglavnom regrutiraju među učiteljima primarne edukacije, hrvatskoga jezika i povijesti te usavršavaju na tematskim seminarima. Sustav obrazovanja učitelja na učiteljskim fakultetima danas je takav da se u nj može bez većih problema ugraditi i studij ili modul obrazovanja za hrvatsku nastavu u inozemstvu. Potrebna je samo inicijativa i materijalna potpora državnih tijela da se to i ostvari. Učiteljski fakultet u Zagrebu već sada može preuzeti pojedine dionice obrazovanja i stručnog usavršavanja učitelja hrvatske nastave u inozemstvu. Ova knjiga neka bude poziv mjerodavnima za ostvarivanje te ideje.

Stoga je Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu s osobitom radošću prihvatio biti suizdavačem ovog priručnika za učitelje hrvatske nastave u inozemstvu zajedno s našim Ministarstvom. Ovakav priručnik, s osnovnim dokumentima, informacijama i stručnim uputama za izvođenje ove nastave, pojavljuje se prvi put u neovisnoj Republici Hrvatskoj i predstavlja pravu praktičnu monografiju o toj nastavi te vjerujem da će biti dragocjena pomoć učiteljima. Zahvaljujem priređivačima i autorima priloga na uloženom trudu koji će bez sumnje polučiti obilne plodove.

U Zagrebu, 5. listopada 2012.

prof. dr. sc. Ivan Prskalo,
dekan Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

**Hrvatska nastava u inozemstvu:
sustav, propisi, ustanove, informacije**

Sustav hrvatske nastave u inozemstvu u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske

Milan Bošnjak, Sanja Süto

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta pridaje veliku važnost obrazovanju djece i mladeži hrvatskih državljana koji privremeno ili stalno žive izvan Republike Hrvatske, kao i afirmaciji hrvatskoga jezika, književnosti i kulture u svijetu te stoga postoje brojne aktivnosti Ministarstva usmjerene prema unaprjeđivanju poznavanja hrvatskoga jezika izvan Republike Hrvatske, od kojih su najznačajnije održavanje i razvijanje sustava hrvatske nastave u inozemstvu i lektorata hrvatskoga jezika na stranim visokoškolskim ustanovama.

Trenutačno su u nadležnosti Ministarstva 33 službena razmjenska lektorata u 22 države (Argentina, Australija, Austrija, Belgija, Bugarska, Češka, Francuska, Indija, Italija, Kanada, Kina, Mađarska, Makedonija, Poljska, Rumunjska, Rusija, Sjedinjene Američke Države, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Ukrajina, Velika Britanija) na kojima nastavu hrvatskoga jezika i književnosti pohađa više od 1.500 studenata, a sustavom hrvatske nastave u inozemstvu obuhvaćeno je oko 6.800 učenika koje na 328 nastavnih mjesta u 20 država poučavaju 93 učitelja (Argentina, Austrija, Belgija, Crna Gora, Čile, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Makedonija, Nizozemska, Norveška, Njemačka, Rumunjska, Rusija, Slovačka, Slovenija, Srbija, Švicarska, Velika Britanija).

Za potrebe hrvatske nastave i lektorata hrvatskoga jezika Ministarstvo dostavlja recentnu kroatističku literaturu, udžbenike, radne materijale, lektirne naslove i audiovizualne materijale. Nadalje, u okviru projekta potpore međunarodnoj suradnji osnovnih i srednjih škola Ministarstvo podupire suradnju učenika osnovnih i srednjih škola iz Republike Hrvatske s učenicima pripadnicima hrvatske nacionalne manjine i učenicima hrvatskoga podrijetla koji žive diljem svijeta. Ministarstvo dodjeljuje stipendije pripadnicima hrvatskih zajednica iz cijelog svijeta za usavršavanje hrvatskog jezika i književnosti na Croaticumum Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te u Centru za hrvatske studije u svijetu pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu, kao i stipendije za znanstvenoi-straživački rad u svrhu izrade diplomskih, magistarskih i doktorskih radova.

Hrvatska nastava u inozemstvu, nastava hrvatskoga jezika i kulture, obuhvaća jezikoslovlje, stjecanje znanja o Hrvatskoj i njezinoj povijesnoj, kulturnoj i prirodnoj baštini, upoznavanje sa svakodnevnim životom i vrijednostima stanovnika Republike Hrvatske te razvijanje osjećaja pripadnosti hrvatskoj kulturi. Namijenjena je djeci hrvatskih gra-

đana, djeci hrvatskoga podrijetla koja privremeno ili stalno žive u europskim zemljama, djeci hrvatskih iseljenika koja žive u prekomorskim zemljama, djeci pripadnicima hrvatske nacionalne manjine, kao i ostaloj djeci koja žele učiti hrvatski jezik i upoznati hrvatsku kulturu, a za to imaju potrebno jezično predznanje.

Postoje tri temeljna oblika organizacije hrvatske nastave izvan domovine: nastava u organizaciji Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, nastava integrirana u obrazovni sustav zemalja primateljica te nastava koju organiziraju hrvatske zajednice i katoličke misije u inozemstvu. Prvi oblik je ono o čemu je riječ u ovom članku, nastava koju organizira, financira i provodi Ministarstvo a održava se u 20 država širom svijeta. Drugi oblik je najčešći u državama u kojima su Hrvati nacionalna manjina, primjerice u Republici Mađarskoj i Republici Austriji, ali i u skandinavskim zemljama. Treći oblik je izvaninstitucionalni i najčešći je u prekomorskim zemljama. Postoje česta preklapanja ovih oblika organiziranja nastave hrvatskoga jezika i kulture. Najčešće je preklapanje drugog i trećeg oblika, gdje naši građani, ukoliko nisu zadovoljni ponudom nastave materinskoga jezika u zemlji primateljici, samostalno pokušavaju organizirati poučavanje hrvatskoga jezika svojoj djeci i mladeži. Ponegdje, kao recimo u Beču, postoji preklapanje sva tri modela: u obrazovnom sustavu Republike Austrije postoji sustav nastave materinskih jezika, gdje se hrvatski jezik uči u okviru BKS-a (Bosnisch/Kroatisch/Serbisch). Ministarstvo temeljem ugovora o djelu plaća učitelje koje hrvatski poučavaju u Hrvatskoj dječjoj školi, a postoje i skupine građana koji za svoju djecu sami organiziraju učenje hrvatskoga jezika i kulture.

Hrvatska nastava u nadležnosti Ministarstva održava se temeljem Kurikuluma hrvatske nastave u inozemstvu (Narodne novine 194./03.), koji se primjenjuje se od 2004. godine. Riječ je o modernom kurikulumu, u kojem je naglasak stavljen na odgojno-obrazovna postignuća i očekivane odgojno-obrazovne ishode i gdje je umjesto disciplinarnog primijenjen integrativni pristup u povezivanju nastavnih sadržaja. Kurikul je vrlo otvoren i učiteljima nudi velike mogućnosti za pripremanje nastavnog sata. U našem sustavu temeljne jedinice nisu škole i nastavni odjeli, nego nastavna mjesta i nastavne skupine. Treba reći da su nastavne skupine u hrvatskoj nastavi u inozemstvu vrlo heterogene, pa se u nastavi primjenjuju individualni i grupni oblik nastave te da je, osobito s učenicima starije dobi, česta i problemska i projektna nastava. Kako je hrvatski našim učenicima uglavnom drugi jezik, često se u izvođenju nastave koriste metode koje podrazumijevaju dvojezični pristup i usporedno tumačenje pojedinih nastavnih sadržaja. Takav pristup može se ostvarivati s učenicima različitih dobnih skupina i različitoga jezičnog predznanja, učenicima je vrlo zanimljiv i oni samostalno, preslikavajući ili uspoređujući naučene modele iz jednoga jezika u drugi ili prevodeći s jednoga jezika na drugi produbljuju svoja znanja iz oba jezika. Stoga su i projekti koji se ostvaruju na dva jezika vrlo dobro prihvaćeni među učenicima, oni u njima rado sudjeluju, vrlo su aktivni i kreativni te takvi projekti rezultiraju vrijednim uradcima.

Kako bi što lakše odgovarali izazovima vremena i mogli održavati suvremenu i zanimljivu nastavu, Ministarstvo učiteljima redovito dostavlja audiovizualne materijale, stručnu i metodičku literaturu, radne priručnike, lektirne naslove, a budući da su usto opremljeni informatičkom opremom, možemo reći da su stvoreni uvjeti za kvalitetan rad.

Isto tako, iznimna važnost se pridaje odgojnom aspektu nastave i vrlo su važne različite izvannastavne aktivnosti koje se organiziraju za naše učenike.

Ministarstvo organizira stručno usavršavanje učitelja kroz program stručnih seminara u domovini (redoviti pripremni seminari za novoizabrane učitelje u Zagrebu, višednevni

seminari u Stubičkim Toplicama 2004. i u Tuhelju 2006.) i inozemstvu (u SR Njemačkoj 2011. i u Švicarskoj 2012.)

U državama u kojima žive pripadnici hrvatske nacionalne manjine nastava na hrvatskom jeziku organizirana je najčešće u sklopu redovnog obrazovnog sustava. Ministarstvo potporu održavanju nastave daje kupnjom knjiga i drugih nastavnih materijala, a u pojedinim državama uz odobrenje njihovih obrazovnih vlasti financira rad učitelja u cilju unaprjeđenja hrvatske nastave za potrebe hrvatske nacionalne manjine (Austrija, Crna Gora, Makedonija, Italija, Slovačka, Srbija, Rumunjska). Ministarstvo je 2010. godine u Austriju uputilo povjerenicu za obrazovanje, temeljem Programa suradnje u području kulture i obrazovanja između Republike Hrvatske i Republike Austrije za razdoblje od 2010. – 2012. godine.

Hrvatska nastava za potrebe hrvatskih iseljenika u prekomorskim zemljama najčešće je integriranog tipa ili se ostvaruje u sklopu katoličkih misija i hrvatskih zajednica (Australija, Kanada, SAD). Ministarstvo je 2010. godine uputilo učiteljicu hrvatskoga jezika i kulture u Australiju, kao stručnu pomoć učiteljima i učenicima koji hrvatsku nastavu pohađaju u Victorian School of Languages u Melbourneu. Hrvatsku nastavu u Čileu te dijelom u Argentini organizira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

U pojedinim europskim zemljama (Danska, Švedska, Finska) hrvatska nastava je u potpunosti integrirana, organiziraju i financiraju je obrazovne vlasti zemalja domaćina.

Učitelji koji rade izvan sustava Ministarstva imaju mogućnost sudjelovati na stručnom usavršavanju na seminaru koji svake godine organizira Agencija za odgoj i obrazovanje u ljetnim mjesecima u Hrvatskoj, a prema potrebama i mogućnostima organiziraju se i seminari u organizaciji ili uz potporu Ministarstva u državama u kojima se nastava održava, tijekom proteklih desetak godina održani su seminari u Australiji, Austriji, Kanadi, Mađarskoj i SAD-u.

Treba reći da ostvareni rezultati u učenju, studiranju i očuvanju hrvatskoga jezika u inozemstvu ne ovise samo o institucijama hrvatske države koja osigurava i nudi različite mogućnosti učenja, ali i cijelu infrastrukturu za ostvarenje tih mogućnosti, kao ni o institucijama zemlje primateljice. Rezultati velikim dijelom ovise i o stavu polaznika nastave, njihovoj svijesti i angažmanu.

Ovdje treba razbiti jednu uvriježenu predrasudu o tome kako materinski jezik naprosto znamo i ne trebamo ga učiti. U domovini, zbog sveopće izloženosti jeziku, dijete ga usvaja automatski kao materinski jezik, kroz godine formalnog školovanja usavršava svoje znanje standardnoga književnoga jezika, savladava njegovu normu, otklanja pogreške.

U svakom školskom sustavu materinski jezik zastupljen je s najvećim brojem sati učenja, iako ga svaki urođeni govornik u određenoj mjeri izravno usvaja. Ipak, bez sustavnog učenja ne može savladati njegov književni standard, obogatiti rječnik i razviti stil govornog i pismenog izražavanja.

Velikom broju građana hrvatskoga podrijetla koji žive izvan domovine, hrvatski više nije obiteljski jezik ili su obiteljske veze tako slabe da im ne omogućuju usvajanje hrvatskoga kao materinskog jezika. Ukoliko se ovakav trend nastavi, hrvatski jezik postajat će i našim sunarodnjacima sve češće strani jezik, a to pretpostavlja sasvim drugačiji odnos prema jeziku i kulturnim elementima koje preko njega usvajamo. Mijenja se osobni, intimni odnos prema jeziku i cijeloj baštini koja je njime napisana.

I u domovini i u inozemstvu važno se oduprijeti sve agresivnijim nanosima tuđica svih vrsta i svjesno birati riječi hrvatskoga jezika koje su istoznačne, u svojim obiteljima poticati čitanje književnih djela i publicistike na hrvatskom jeziku, govorenje i pisanje na hrvatskim dijalektima i standardnom jeziku.

Zbog svega toga želimo još jednom naglasiti da je, u suradnji s roditeljima učenika i svim zainteresiranim subjektima, kontinuirana zadaća ovog Ministarstva organiziranje i unaprjeđivanje odgojno-obrazovanog rada u sustavu hrvatske nastave koji je u nadležnosti Ministarstva, kao i potpora održavanju nastave izvan sustava Ministarstva. Razvijanjem jezičnih kompetencija te usvajanjem hrvatske kulturne, povijesne i prirodne baštine pridonosi se razvijanju osjećaja pripadnosti hrvatskoj kulturi i hrvatskoj domovini djece i mladeži koji odrastaju u inozemstvu i tako ostvaruje najvažniji cilj hrvatske nastave u inozemstvu.

Učenici hrvatske nastave u Punta Arenasu, Čile, 2011.

Broj nastavnih mjesta, učitelja i učenika u hrvatskoj nastavi u inozemstvu na polugodištu šk. god. 2011./2012.

država	nastavna mjesta	učitelji	učenici
Argentina	2	1	120
Austrija	3	2	239
Belgija	6	2	117
Crna Gora	2	1	47
Čile	4	1	105
Francuska	11	4	170
Irska	1	1	12
Italija	8	3	175
Luksemburg	1	1*	0
Makedonija	4	1	50
Nizozemska	4	2	98
Norveška	1	1	32
Njem. – Bavarska	30	7	479
Njem. – Berlin	7	3	181
Njem. – Hamburg	10	3	288
Njem. – Hessen	15	3	313
Njem. – Mannheim	25	8	592
Njem. – Stuttgart	52	13	966
Njem. – Ulm	28	8	555
Njemačka – ukupno	167	45	3374
Rumunjska	4	1	250
Rusija	1	1	25
Slovačka	5	1	68
Slovenija	4	1	85
Srbija	8	3	367
Švicarska	91	21	1450
Velika Britanija	1	1	21
UKUPNO	328	93	6805

*u Luksemburgu radi učitelj iz Belgije

Iz Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjih školama*

(Narodne novine, broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12 i 86/12)

Hrvatska nastava u inozemstvu

Članak 47.

(1) Za dodatno školovanje djece državljana Republike Hrvatske u inozemstvu organizira se nastava hrvatskog jezika i kulture – hrvatska nastava u inozemstvu, koja se obavlja prema kurikulumu hrvatske nastave u inozemstvu, u skladu s ovim Zakonom, međunarodnim ugovorima i propisima zemlje u kojoj se nastava izvodi.

(2) Uvjete i postupak izbora učitelja za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu propisuje ministar.

Članak 111.

(1) Ugovor o radu osobe koja u školskoj ustanovi ima zasnovan radni odnos na neodređeno vrijeme, a izabrana je za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu, ili osobe koja je izabrana za lektora hrvatskog jezika i književnosti na visokoškolskoj ustanovi u inozemstvu na njezin će zahtjev mirovati najdulje do prestanka trajanja izbora za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu, odnosno izbora za lektora hrvatskog jezika i književnosti na visokoškolskoj ustanovi u inozemstvu.

(2) Ako se radnik i školska ustanova drugačije ne sporazumiju, mirovanje će otpočeti danom dostave radnikova zahtjeva školi.

(3) Radnik iz stavka 1. ovog članka ima se pravo vratiti na rad u školsku ustanovu u kojoj je prethodno radio, ako o svojoj namjeri povratka obavijesti školsku ustanovu najkasnije u roku od sedam dana od dana prestanka trajanja izbora iz stavka 1. ovog članka.

(4) Ako radnik iskoristi pravo iz stavka 1. ovog članka ima pravo povratka na poslove na kojima je prethodno radio u roku od sedam dana od dana dostave obavijesti iz stavka 3. ovog članka.

* Ovaj i ostali službeni tekstovi (dokumenti) u ovoj knjizi donose se u izvornom obliku, tj. nisu lektorirani u pripremi ove knjige.

PRAVILNIK

o uvjetima i postupku izbora učitelja za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu

Na temelju članka 47. stavka 2. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (»Narodne novine«, broj 87/08.), ministar znanosti, obrazovanja i športa donosi

PRAVILNIK O UVJETIMA I POSTUPKU IZBORA UČITELJA ZA RAD U HRVATSKOJ NASTAVI U INOZEMSTVU

Članak 1.

Ovim pravilnikom propisuju se uvjeti i postupak izbora učitelja za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu (u daljnjem tekstu: učitelji) te kriteriji i mjerila za njihove plaće i druge novčane naknade.

I. UVJETI I POSTUPAK IZBORA

Članak 2.

Hrvatsku nastavu u inozemstvu (u daljnjem tekstu: hrvatska nastava) mogu izvoditi osobe koje uz opće uvjete:

- imaju odgovarajuću razinu obrazovanja za učitelja razredne nastave, učitelja hrvatskog jezika, učitelja povijesti, a u skladu sa Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi;
- imaju odgovarajuću razinu obrazovanja za nastavnika hrvatskoga jezika ili nastavnika povijesti, a u skladu sa Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi;
- vladaju jezikom zemlje u koju se upućuju ili jednim stranim jezikom navedenim kao natječajni uvjet.

Članak 3.

Učitelji se biraju na temelju javnog natječaja koji raspisuje ministarstvo nadležno za obrazovanje (u daljnjem tekstu: Ministarstvo).

Natječaj se objavljuje u dnevnom tisku i Školskim novinama te oglašava putem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Članak 4.

Ministar nadležan za obrazovanje (u daljnjem tekstu: ministar) donosi odluku o izboru učitelja između natjecatelja koji ispunjavaju uvjete natječaja.

Ministar, iznimno, može donijeti odluku o izboru učitelja i bez raspisivanja javnog natječaja kada za to postoji stvaran i važan razlog.

Članak 5.

Odluku iz članka 4. stavka 1. ovog pravilnika ministar donosi na prijedlog stručnog povjerenstva.

Stručno povjerenstvo iz stavka 1. ovoga članka imenuje ministar.

Odlukom o imenovanju stručnog povjerenstva utvrđuju se način rada i zadaci povjerenstva.

II. UČITELJI

Članak 6.

Učitelj se upućuje na rad u hrvatsku nastavu, na rok od dvije godine.

Nakon isteka roka iz stavka 1. ovoga članka, učitelj se može uputiti na rad u hrvatsku nastavu na najviše još dvije godine.

Nakon isteka roka iz stavka 2. ovoga članka, učitelj može biti ponovno izabran, ako je nakon povratka s rada u hrvatskoj nastavi radio najmanje godinu dana u obrazovnom sustavu Republike Hrvatske.

S učiteljima koji se upućuju na rad u hrvatsku nastavu Ministarstvo sklapa ugovor o radu na određeno vrijeme.

Članak 7.

Puno radno vrijeme učitelja iznosi 40 sati tjedno, a neposredan rad u hrvatskoj nastavi iznosi 20 sati tjedno.

Ako učitelj uz najmanje 18 sati neposrednog rada u hrvatskoj nastavi izvodi i programe predškolskog odgoja ili izvannastavne aktivnosti priznaje mu se puno radno vrijeme.

Učitelj obavlja i druge poslove po nalogu koordinatora ili Ministarstva, u skladu sa sklopljenim ugovorom o radu.

Prekovremeni rad u hrvatskoj nastavi, a najviše do 5 sati tjedno neposrednog rada u hrvatskoj nastavi, odobrava Ministarstvo.

Članak 8.

Učitelji se obvezno uključuju u program priprema za rad u hrvatskoj nastavi prije njihova upućivanja u inozemstvo.

U program metodičkog obrazovanja učitelji se obvezno uključuju tijekom rada u hrvatskoj nastavi.

Programe iz stavka 1. i 2. ovoga članka utvrđuje i provodi Ministarstvo.

Članak 9.

Učitelji su dužni za svaku školsku godinu izraditi program rada na temelju nastavnog programa za hrvatsku nastavu u inozemstvu te ga dostaviti Ministarstvu.

Učitelji su dužni najmanje dva puta godišnje Ministarstvu dostaviti izvješće o svom radu.

Članak 10.

Ugovor o radu osobe koja u školskoj ustanovi ima zasnovan radni odnos na neodređeno vrijeme, a izabrana je za rad u hrvatskoj nastavi, na njezin će zahtjev mirovati najdulje do prestanka trajanja izbora za rad u hrvatskoj nastavi.

Ako se radnik i školska ustanova drugačije ne sporazumiju, mirovanje će otpočeti danom dostave radnikova zahtjeva školi.

Radnik iz stavka 1. ovog članka ima se pravo vratiti na rad u školsku ustanovu u kojoj je prethodno radio, ako o svojoj namjeri povratka obavijesti školsku ustanovu najkasnije u roku od sedam dana od dana prestanka trajanja izbora iz stavka 1. ovog članka.

Ako radnik iskoristi pravo iz stavka 1. ovog članka ima pravo povratka na poslove na kojima je prethodno radio u roku od sedam dana od dana dostave obavijesti iz stavka 3. ovog članka.

III. KOORDINATOR HRVATSKE NASTAVE

Članak 11.

Za područje na kojem hrvatsku nastavu izvode najmanje tri učitelja s punim radnim vremenom može se imenovati koordinator hrvatske nastave (u daljnjem tekstu: koordinator).

Koordinator može biti osoba koja ispunjava uvjete propisane člankom 2. ovog pravilnika i ima najmanje dvije godine iskustva u hrvatskoj nastavi.

Koordinatora imenuje ministar na rok od dvije godine.

Nakon isteka roka iz stavka 3. ovoga članka, može ga se imenovati na najviše još dvije godine, imajući u vidu da trajanje cjelokupnog mandata, kao učitelja i koordinatora, može biti najviše četiri godine.

Nakon isteka roka iz stavka 4. ovoga članka, može biti ponovno upućen na rad u hrvatsku nastavu, kao učitelj ili koordinator, ako je nakon povratka s rada u hrvatskoj nastavi radio najmanje godinu dana u obrazovnom sustavu Republike Hrvatske.

Članak 12.

Koordinator obavlja sljedeće poslove:

- organizira hrvatsku nastavu,
- prati realizaciju izvođenja hrvatske nastave,
- daje mišljenje o uspješnosti rada učitelja,
- ako je imenovan za područje na kojem hrvatsku nastavu izvodi od tri do šest učitelja, izvodi četiri dana nastave,
- ako je imenovan za područje na kojem hrvatsku nastavu izvodi od sedam do dvanaest učitelja, izvodi tri dana nastave,
- surađuje s hrvatskim diplomatsko-konzularnim predstavništvima, udrugama hrvatskih građana i obrazovnim vlastima u zemlji primateljici,
- obavlja i druge poslove po nalogu Ministarstva, u skladu sa sklopljenim ugovorom o radu.

IV. PLAĆE I DRUGE NOVČANE NAKNADE

Članak 13.

Sredstva za isplatu plaća i ostalih novčanih naknada za rad učitelja i koordinatora osiguravaju se u Državnom proračunu na poziciji Obrazovanje djece hrvatskih građana u inozemstvu.

Članak 14.

Plaća učitelja s punim radnim vremenom i naknada za prekovremeni rad obračunava se i isplaćuje u valuti države prijma na osobni račun učitelja otvoren u državi prijma, sukladno odluci Ministarstva.

Doprinosi za mirovinsko-invalidsko i zdravstveno osiguranje za učitelje u hrvatskoj nastavi u inozemstvu uplaćuje Ministarstvo.

Članak 15.

Učitelji odnosno koordinatori imaju pravo na sljedeće novčane naknade, i to:

1. jednokratnu pomoć pri prvom upućivanju na rad u određenu zemlju u iznosu od 80% plaće koja se učitelju isplaćuje u zemlji prijma, sukladno odluci Ministarstva;

2. putne troškove pri prvom upućivanju na rad u određenu zemlju, kao i prigodom vraćanja s rada nakon isteka roka iz članka 6. stavka 1. odnosno stavka 2. ovog pravilnika, u visini cijene karte za vlak prvog razreda, autobus ili brod za zemlje u Europi, odnosno za spavaća kola za udaljenije europske destinacije, te ekonomski najpovoljniju zrakoplovnu kartu za prekomorske zemlje;

3. putne troškove prijevoza za potrebe stručnog usavršavanja koje organizira Ministarstvo;

4. troškove gradskog i međugradskog prijevoza koji proizlaze iz obavljanja poslova hrvatske nastave u visini stvarnih mjesečnih troškova;

5. za pokriće troškova didaktičkog i potrošnog materijala, poštanskih i drugih usluga, koji proizlaze iz obavljanja poslova hrvatske nastave, prema stvarno predočenim računima, ako se takvi troškovi ne pokrivaju iz dobrovoljnih priloga roditelja;

6. ako organizirano i planirano te uz suglasnost Ministarstva vode učenike u posjet domovini, koristeći sredstva javnog prometa, imaju pravo na naknadu troškova osobnog prijevoza, ako na drugi način nije osiguran besplatan prijevoz, te na troškove punog pansiona B kategorije, ako na drugi način nije osiguran besplatan smještaj i prehrana.

V. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 16.

Stupanjem na snagu ovog pravilnika prestaje važiti Pravilnik o uvjetima i postupku izbora učitelja za rad u dopunskoj nastavi s djecom hrvatskih građana u inozemstvu (»Narodne novine«, broj 2/05 i 60/05).

Članak 17.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objave u »Narodnim novinama«.

Klasa: 605-02/09-03/00007

Urbroj: 533-06-09-0001

Zagreb, 27. veljače 2009.

Ministar
prof. dr. sc. Dragan Primorac, v. r.

ODLUKA

o visini plaća i novčanih naknada učiteljima hrvatske nastave u inozemstvu

REPUBLIKA HRVATSKA

MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA

KLASA: 605-02/08-03/00046

URBROJ: 533-06-08-0001

Zagreb, 10. travnja 2009.

Na temelju članka 14. Pravilnika o uvjetima i postupku izbora učitelja za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu (Narodne novine, broj 41/09.), državni tajnik dr. sc. Radovan Fuchs donosi

ODLUKU

o visini plaća i novčanih naknada učiteljima hrvatske nastave u inozemstvu

I.

Sredstva za isplatu plaća i ostalih novčanih naknada za rad učitelja i koordinatora osiguravaju se u Državnom proračunu na poziciji Školovanje djece hrvatskih građana u inozemstvu.

II.

Plaća učitelja s punim radnim vremenom i naknada za prekovremeni i honorarni rad, kao i ostale novčane naknade, obračunavaju se i isplaćuju u valuti države prijma na osobni račun učitelja otvoren u državi prijma prema sljedećoj tablici:

DRŽAVA	VALUTA	PLAĆA	IZNOS po satu
REPUBLIKA ARGENTINA	USD	1.632,00	12 USD
AUSTRALIJA	AUD	1.800,00	12 AUD
REPUBLIKA AUSTRIJA	EUR	1.411,00	12 EUR
KRALJEVINA BELGIJA	EUR	1.411,00	12 EUR
CRNA GORA	EUR	1.176,00	12 EUR
REPUBLIKA ČILE	USD	1.632,00	12 USD
FRANCUSKA REPUBLIKA	EUR	1.411,00	12 EUR
REPUBLIKA IRSKA	EUR	1.411,00	12 EUR
TALIJANSKA REPUBLIKA	EUR	1.411,00	12 EUR
JUŽNOAFRIČKA REPUBLIKA	USD	1.632,00	12 USD
VELIKO VOJVODSTVO LUKSEMBURG	EUR	1.411,00	12 EUR

REPUBLIKA MAKEDONIJA	EUR	1.176,00	12 EUR
KRALJEVINA NIZOZEMSKA	EUR	1.411,00	12 EUR
KRALJEVINA NORVEŠKA	EUR	1.646,00	12 EUR
NOVI ZELAND	USD	1.632,00	12 USD
SAVEZNA REPUBLIKA NJEMAČKA	EUR	1.411,00	12 EUR
RUMUNJSKA	EUR	1.176,00	12 EUR
RUSKA FEDERACIJA	EUR	1.294,00	12 EUR
SLOVAČKA REPUBLIKA	EUR	1.176,00	12 EUR
REPUBLIKA SLOVENIJA	EUR	1.176,00	12 EUR
REPUBLIKA SRBIJA	EUR	1.176,00	12 EUR
ŠVICARSKA KONFEDERACIJA	CHF	3.120,00	15 CHF
UJEDINJENA KRALJEVINA VELIKE BRITANIJE I SJEVERNE IRSKE	GBP	960,00	10 GBP
OSTALE ZEMLJE	EUR	1.411,00	12 EUR

III.

Doprinosi za mirovinsko-invalidsko i zdravstveno osiguranje za učitelje u hrvatskoj nastavi u inozemstvu uplaćuje Ministarstvo.

IV.

Učitelju koji obavlja poslove koordinatora uvećava se iznos osnovne plaće određene u tablici u članku 2.:

1. u koordinaciji s tri do deset učitelja za 10%,
2. u koordinaciji s više od deset učitelja za 15%.

V.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

Državni tajnik
dr. sc. Radovan Fuchs

Upute o podnošenju izvješća učitelja i koordinatora hrvatske nastave u inozemstvu

Učitelji hrvatske nastave u inozemstvu podnose izvješće o radu svom koordinatoru (učitelji bez koordinatora izravno Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta) tri puta tijekom školske godine: prvo izvješće podnose mjesec dana nakon početka školske godine, drugo na polugodištu, a treće odmah nakon završetka nastave, pri čemu treba napomenuti da prvo i treće izvješće treba napisati detaljnije i opširnije.

Koordinator hrvatske nastave, isto tako, podnosi izvješće za svoje područje Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta tri puta godišnje. Izvješće se temelji na podacima iznesenim u izvješćima učitelja te na osobnim zapažanjima samog koordinatora. Izvješću koordinatora trebaju biti priložena i izvješća svih učitelja (zajedno s ispunjenim odgovarajućim obrascima Matice hrvatske nastave u inozemstvu).

Na zahtjev Ministarstva i učitelji i koordinatori hrvatske nastave u inozemstvu podnose i dodatna izvješća o svojem radu.

Izvješća o radu treba skenirati i isključivo e-poštom dostaviti nadležnom službeniku u Ministarstvu.

Izvješća o radu u hrvatskoj nastavi trebaju sadržavati sljedeće elemente:

1. Osnovni podatci (1 kartica teksta)

- a) ime i prezime učitelja, adresa, vremensko razdoblje za koje se izvješće podnosi;
- b) nastavna mjesta na kojima se nastava izvodi, imena i potpune adrese škola,
- c) broj nastavnih skupina, broj učenika u skupini, broj učenika po razredima, ukupan broj učenika.

Stručna zapažanja učitelja (2-4 kartice teksta)

- a) Kurikul hrvatske nastave u inozemstvu – napomene vezane za realizaciju kurikula (stupanj realizacije, eventualna odstupanja i razlozi, metodički postupci, razina usvojenog gradiva, prijedlozi za promjene).
Prvo izvješće treba sadržavati izvedbeni program učitelja temeljen na kurikulu.
Treće izvješće treba sadržavati komentar o realizaciji izvedbenog programa.
- b) udžbenici, didaktički materijali, nastavna pomagala (primjenjivost u radu, inovacije).

Pedagoške i društvene aktivnosti učitelja (1-2 kartice teksta)

- a) roditeljski sastanci i individualni kontakti s roditeljima
- b) rad s učenicima u okviru slobodnih aktivnosti, suradnja s drugim čimbenicima hrvatske zajednice u inozemstvu i suradnja s prosvjetnim vlastima, školama i udrugama zemlje primateljice.

Izvjешća o putnim troškovima, prekovremenom radu i naknadama za rad temeljem ugovora o djelu

Putni troškovi obračunavaju se na temelju stvarnih troškova odlaska na posao i povratka s posla učitelja javnim prijevozom, na obrascu HN/P-15 uz koji se prilažu originalne putne karte. Izvjješće o honorarnom radu i prekovremenom radu učitelja dostavlja se na obrascu HN/P -17 Matice hrvatske nastave u inozemstvu.

Za odobravanje prekovremenog rada koordinator ili učitelj treba unaprijed zatražiti suglasnost Ministarstva uz obrazloženje zahtjeva.

Izvjješće o putnim troškovima, prekovremenom radu i ostvarenoj satnici temeljem ugovora o djelu učitelj podnosi koordinatoru do 5. u mjesecu (učitelji bez koordinatora izravno Ministarstvu), koordinator objedinjuje podatke za cijelu koordinaciju i Ministarstvu do 8. u mjesecu e-poštom dostavlja MIK – Mjesečno izvješće koordinatora o putnim troškovima, prekovremenom radu i honorarnom radu.

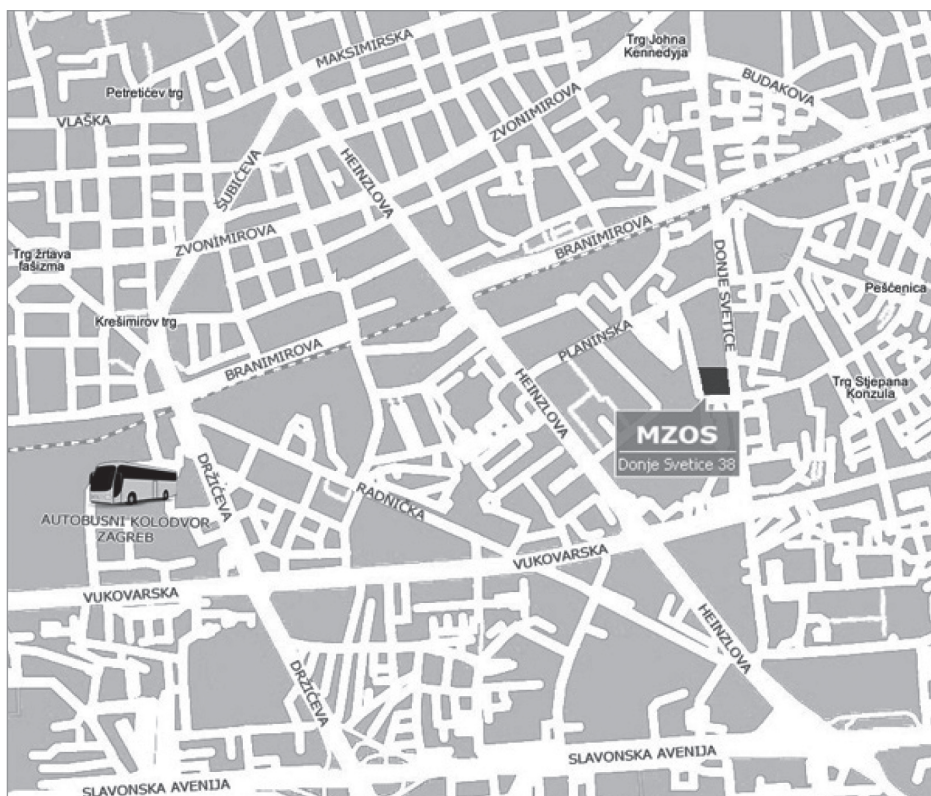

Priredba u Frankfurtu, SR Njemačka, 2011.

Važniji kontaktni podatci

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

Donje Svetice 38
10000 Zagreb
T: +385 1 4569 000
F: +385 1 4594 301
E: ured@mzos.hr
www.mzos.hr

Smještaj Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta u Zagrebu

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske

Uprava za odgoj i obrazovanje

Sektor za odgojno-obrazovni sustav

Milan Bošnjak, voditelj Odjela

tel: + 385 1 4594464

e-pošta: Milan.Bosnjak@mzos.hr

Glavno tajništvo Ministarstva

Sektor za ljudske potencijale i pravne poslove

Mirjana Rukavina, viši upravni referent

tel: + 385 1 4569030

e-pošta: Mirjana.Rukavina@mzos.hr

Dubravka Kržišnik, upravni referent

tel: + 385 1 4569280

e-pošta: Dubravka.Krzisnik@mzos.hr

Sektor za financijske poslove

Zvezdana Franulović, računovodstveni referent

tel: + 385 1 4569073

e-pošta: Zvezdana.Franulovic@mzos.hr

Centar hrvatske nastave u Baden-Württembergu

Mercedesstr. 3
70372 Stuttgart
SR Njemačka
T: + 49 711 55346341
E: hrvatska.nastava.stuttgart@googlemail.com
www.hrvatska-nastava-stuttgart.com

Centar hrvatske nastave u Švicarskoj Konfederaciji

Zürcherstrasse 48-50
8953 Dietikon
Švicarska Konfederacija
T: + 41 44 2126544
F: + 41 44 2126546
E: hds-ch@bluewin.ch
<http://www.hds-ch.com>

Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske

Trg sv. Marka 2
10000 Zagreb
T: + 385 4569334
F: + 385 4569325
E: inozemstvo.kultura@mvep.hr
www.mvep.hr

Hrvatska matica iseljenika

Trg Stjepana Radića 3
10000 Zagreb
T: + 385 1 6115116
F: + 385 1 6111522
E: hmi-info@matis.hr
www.matis.hr

Agencija za odgoj i obrazovanje

Donje Svetice 38
10000 Zagreb
T: + 385 2785000
F: + 385 2785001
E: agencija@azoo.hr
www.azoo.hr

Diplomatsko-konzularna predstavništva Republike Hrvatske

Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Argentinskoj Republici

(Pokriva Paragvaj i Urugvaj)

Gorostiaga 2104
1426 Buenos Aires
T: 0054 11 4777 6409, 4777 7284
F: 0054 11 4777 9159, 4777 0980
croemb.ar@mvep.hr
consulado.ar@mvep.hr

Generalni konzulat Republike Hrvatske u Crnoj Gori, Kotor

Trg od oružja bb
Kotor
T: 00 382 32 323 127
F: 00 382 32 323 124
kotor@mvep.hr

Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Republici Austriji

Heuberggasse 10
1170 Wien
T: 0043 1 485 9524
F: 0043 1 480 2942
croemb.bec@mvep.hr
<http://at.mvp.hr>

Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Republici Čile

*(Pokriva Višenacionalnu Državu Boliviju,
Ekvador i Republiku Peru)*
Ezequias Alliende 2370
Providencia
Santiago de Chile
T: 0056 2 269 6141
F: 0056 2 269 6092
croemb.santiago@mvep.hr

Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Kraljevini Belgiji

(Pokriva Veliko Vojvodstvo Luksemburg)
Avenue Louise 425
1050 Bruxelles
T: 0032 2 639 20 36
F: 0032 2 512 0338
crobrux@mvep.hr
<http://be.mvp.hr>

Generalni konzulat Republike Hrvatske u Republici Čile, Punta Arenas

Quillota 606
Casilla 644
Punta Arenas
T: 0056 61 223 574
F: 0056 61 223 574
rudimijac@gmail.com

Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Crnoj Gori

Vlada Četkovića 2
Podgorica
T: 00 382 20 269 760
F: 00 382 20 269 810
croemb.podgorica@mvep.hr

Misija Republike Hrvatske pri Europskoj uniji i pri Europskoj zajednici za atomsku energiju, Bruxelles

Avenue des Arts 50
1000 Brussels
T: 0032 2 507 54 11
F: 0032 2 646 56 64
cmbrux@mvep.hr
<http://eu.mvp.hr>

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Francuskoj Republici**

*(Pokriva Benin, Čad, Evatorsku Gvineju,
Gvineju, Kongo, Niger, Demokratsku
Republiku Kongo, Togo, Srednjoafričku
Republiku)*

7, Square Thiers

75116 Paris

T: 0033 1 5370 0280

F: 0033 1 5370 0290

vrhpariz@mvep.hr

<http://www.amb-croatie.fr>

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Irskoj**

Adelaide Chambers

Peter Street

Dublin 8

T: 00353 1 4767 181

F: 00353 1 4767 183

croemb.dublin@mvep.hr

<http://ie.mvp.hr>

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Talijanskoj Republici**

*(Pokriva Republiku Cipar, Republiku
San Marino i Republiku Maltu)*

Via Luigi Bodio 74/76

00191 Roma

T: 0039 06 3630 7650, 3630 7300

F: 0039 06 3630 3405

vrhrim@mvep.hr

<http://it.mvp.hr>

**Generalni konzulat Republike
Hrvatske u Talijanskoj Republici, Trst**

Piazza Goldoni 9

34122 Trieste

T: 0039 040 775 144

F: 0039 040 773 959

trieste@mvep.hr

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Republici Makedoniji**

Mitropolit Teodosij Gologanov 44

91000 Skopje

T: 00389 2 32 48 170, 32 46 013

F: 00389 2 3246 004

croemb.skopje@mvep.hr

<http://mk.mvp.hr>

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Kraljevini Nizozemskoj**

Amaliastraat 16

NL-2514 JC Den Haag

T: 0031 70 362 36 38

F: 0031 70 362 31 95

vrhhaag@mvep.hr

<http://nl.mvp.hr>

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Kraljevini Norveškoj**

Drammensveien 82

0244 Oslo

T: 0047 2 3014 050

F: 0047 2 3014 060

croemb.oslo@mvep.hr

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Saveznoj Republici Njemačkoj**

Ahornstraße 4

10787 Berlin

T: 0049 30 2191 5514

F: 0049 30 2362 8965

berlin@mvep.hr

<http://de.mvp.hr>

**Generalni konzulat Republike Hrvatske
u SR Njemačkoj, Düsseldorf**

Corneliusstr. 53

40215 Düsseldorf

T: +49 211 336 8062

F: +49 211 994 5359

gkrhdus@mvep.hr

**Generalni konzulat Republike
Hrvatske u SR Njemačkoj, Frankfurt**
Am Weingarten 25
60487 Frankfurt/M
T: 0049 69 7071 005
F: 0049 69 7071 011
crocons.frankfurt@mvep.hr

**Generalni konzulat Republike
Hrvatske u SR Njemačkoj, Hamburg**
Hermannstr. 16
20095 Hamburg
T: 0049 40 311 317, 317 39 33
F: 0049 40 311 318
hamburg@mvep.hr

**Generalni konzulat Republike
Hrvatske u SR Njemačkoj, München**
Oberföhringer Straße 6
81679 München
T: 0049 89 9090 1650
F: 0049 89 260 87 51
gkrhmuen@mvep.hr
<http://de.mvp.hr/muenchen>

**Generalni konzulat Republike
Hrvatske u SR Njemačkoj, Stuttgart**
Liebenzeller Straße 5
70372 Stuttgart
T: 0049 711 95 57 135, 95 57 10
F: 0049 711 55 60 49
gkrhst@mvep.hr
<http://de.mvp.hr/stuttgart>

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Rumunjskoj**
(Pokriva Republiku Moldovu)
St.r Dr. Burghilea nr. 1
Sector 2, Bucuresti
T: 0040 21 3003 655
F: 0040 21 3130 384
croemb.bucharest@mvep.hr
<http://ro.mvp.hr>

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Ruskoj Federaciji**
(Pokriva Republiku Bjelarus)
Korobejnikov pereulok 16/10
119034 Moskva
T: 0074 95 637 3222, 637 38 68
F: 0074 95 637 4624
crosis@mvep.hr
<http://ru.mvp.hr>

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Slovačkoj Republici**
Mišikova 21
81106 Bratislava
T: 0042 12 5720 2090, 0042 12 5720 2091
F: 0042 12 5443 5365
vrhbrat@mvep.hr
<http://sk.mvp.hr>

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Republici Sloveniji**
Gruberjevo nabrežje 6
1000 Ljubljana
T: 00 386 1 4256 220
F: 00 386 1 4258 106
vrhslo@mvep.hr
<http://si.mvp.hr/>

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Republici Srbiji**
Kneza Miloša 62
11000 Beograd
T: +381 11 36 79 150, 36 79 151
F: +381 11 36 10 032, 36 21 026
croebg@mvep.hr
<http://rs.mvp.hr/>

**Generalni konzulat Republike
Hrvatske u Republici Srbiji, Subotica**
Maksima Gorkog 6
24000 Subotica
T: 00381 24 557 793
F: 00381 24 556 158
gkrh.subotica@mvep.hr

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Švicarskoj Konfederaciji**

(Pokriva Kneževinu Lihtenštajn)

Thunstrasse 45

3005 Bern

T: 0041 31 352 0275, 352 0279

F: 0041 31 352 0373

vrhbern@mvep.hr

**Generalni konzulat Republike Hrvatske
u Švicarskoj Konfederaciji, Zürich**

Bellerivestrasse 5

8008 Zürich

T: 0041 44 386 6750, 386 6751

F: 0041 44 422 8354

zurich@mvep.hr

**Veleposlanstvo Republike Hrvatske
u Ujedinjenoj Kraljevini Velike Britanije
i Sjeverne Irske**

*(Pokriva Republike Ganu, Gambiju, Liberiju,
Sijera Leone, Ugandu i Saveznu Republiku
Nigeriju)*

21 Conway Street

London W1T 6BN

T: 0044 20 73872022

F: 0044 20 73870310

vrhlon@mvep.hr

<http://uk.mvp.hr>

Podatci su uzeti sa mrežne stranice Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, na čijim se mrežnim stranicama mogu se pronaći kontaktni podatci diplomatsko-konzularnih predstavništava Republike Hrvatske širom svijeta: www.mvep.hr

*Sudionici interkulturalnog projekta *Wir leben hier*, Nuertingen, SR Njemačka, 2002.*

Hrvatske katoličke misije u inozemstvu (izbor)

ARGENTINA

HKM Buenos Aires
Avenida dr. Ricardo Balbin 4925
1430 Buenos Aires
tel. i faks (11) 45423400
e-mail: tehar@ciudad.com.ar

BELGIJA

HKM Bruxelles
Avenue E. Pirmez 47 bte 42
1040 Bruxelles
tel. (04) 85783342 i 86738135

HKM Liege
Rue St. Gilles, 92
4000 Liege
tel. (04) 3420653
faks 2221569

FRANCUSKA

HKM Lyon
20, rue Laporte
69009 Lyon
tel. i faks (0) 478471180
e-mail: antun.orsolic@wanadoo.fr

HKM Nica
06000 Nice, 6, rue Vernier
tel. i faks (0) 493885851
e-mail: scukman@club-internet.fr

HKM Paris
124, rue de Bagnolet
75020 Paris
tel. (0) 143720319
faks 143720466
e-mail: misscro@cronet.org

ITALIJA

Papinski hrv. zavod sv. Jeronima
Pontificio collegio Croato di san Girolamo
Via Tomacelli 132
00186 Roma
tel. 0699694500
faks 0699694401
e-mail: zeljko.majic@croaticum.it

Domus Croata
Dom hrvatskih hodočasnika „Dr. Ivan Merz”
Via del Grano 35
00172 Roma
tel. 062302660
faks 062300836
e-mail: domuscroata@virgilio.it

HKM Molise
Piazza Neri 4
86030 Acquaviva Collecroce (CB)
tel. 0875970016

LUKSEMBURG

HKM Luksemburg
14, rue Sigefroi
2536 Luxembourg
tel. i faks (00352) 226041
faks 26203753

NIZOZEMSKA

HKM Rotterdam
Robert Fruinstraat 36
3021 XE Rotterdam
privremena adresa:
2661 CK Bergschenhoek, Smitshoek 120
tel. i faks (0) 10 2760655
www. tavelic.nl
e-mail: info@tavelic.nl

NORVEŠKA

HKM Oslo
0177 Oslo, Akersveien 16b
tel. (0047) 23219570
e-mail: kroatisk.misjon@katolsk.no

NJEMAČKA

Kroatenseelsorge in Deutschland
Hrvatski dušobrižnički ured u Njemačkoj
An den Drei Steinen 42 d
60435 Frankfurt
tel. (0 69) 95 40 48-0
faks (0 69) 95 40 48-24
www.kroatenseelsorge.de
www.hrvatskodusobriznistvo.de
e-mail: delegatur@kroatenseelsorge.de

HKM Berlin
Feldstr. 4
13355 Berlin
tel. (030) 2611540
faks 2628397

HKZ „Otac Ante Antić“
Niedenau 27
60325 Frankfurt a.M. (bisk. Limburg)
tel. (069) 723125
faks 723363
www.hrzupa-frankfurt.de
e-mail: kkg-frankfurt@bistum-limburg.de

HKM Freiburg i. Br.
Ludwigstr. 40-42
79104 Freiburg i. Br.
tel. (0761) 33935
faks 34879

HKM Hamburg
Schmilinskystr. 14
20099 Hamburg
tel. (040) 247958
faks 240970
www.hkmhamburg.de
e-mail: kroatische-kath-mission-hh@kk-
erzbistum-hh.de

HKZ Mittelbaden – Karlsruhe
Marienstr. 80
76137 Karlsruhe (nadbisk. Freiburg)
tel. (0721) 664734-0
faks 664734-20

HKM Mannheim
D 6, 9-11
68159 Mannheim (nadbisk. Freiburg)
tel. (0621) 151257
faks 25716
e-mail: misija@hkm-mannheim.de

HKM München
80336 München,
Schwanthaler Str. 96-98
tel. (089) 1795810
faks 17958111
www.baykro.de
www.kroatische-mission-muenchen.de
e-mail: info@hkmm.de
info@hrvatska-misija-muenchen.de
info@kroatische-mission-muenchen.de
tomislav-dukic@web.de

HKZ „Sveta Obitelj“
Bismarckstr. 20
72764 Reutlingen
(bisk. Rottenburg-Stuttgart)
tel. (07121) 320288
faks 340035
e-mail: kroatkathgemeinde.rt@drs.de

HKM Saarbrücken
St. Elisabeth-Rockershausen
Beethovenstr. 4
66111 Saarbrücken (bisk. Trier)
tel. (06898) 8520237
faks 8520620
www.hkm-saar.eu
e-mail: hrvatska.katolicka.misija@t-online.de
e-mail: r.belko@web.de

HKZ „Sveti Martin“
Heusteigstr. 18
70182 Stuttgart (bisk. Rottenburg-Stuttgart)
tel. (0711) 6403040/-49
faks 6493278
www.kkgs.de
e-mail: info@kkgs.de
e-mail: nediljkob@web.de,

HKZ „Sveti Nikola Tavelić“
Salacher Str. 33
70327 Stuttgart-Wangen
(bisk. Rottenburg-Stuttgart)
tel. (0711) 9561919
faks 9561918
www.hkz-badcannstatt.de
e-mail: hkz_badcannstatt@yahoo.de

HKZ „Sveti Josip“
Beethovenstr. 1
89073 Ulm (bisk. Rottenburg-Stuttgart)
tel. (0731) 23933
faks 27321

HKM Wiesbaden
Holsteinstr. 15
65187 Wiesbaden (bisk. Limburg)
tel. (0611) 846440
faks 8138455
e-mail: kroaten-hkm-wiesbaden@t-online.de

SLOVENIJA

HKM Ljubljana
Prešernov trg 4
1000 Ljubljana
tel. (01) 2429322
faks 2429323
e-mail: markoprpa@gmail.com

ŠVICARSKA

HKM Basel
Kleinriehenstr. 53
4058 Basel
tel. i faks (061) 6927640
e-mail: hkmbasel@bluewin.ch

HKM Bern
Zähringerstr. 40
3012 Bern
tel. (031) 3020215
faks 3020513
www.hkm-bern.com
e-mail: hkm.bern@bluewin.ch
e-mail: goja.z@bluewin.ch

HKM Solothurn
Unterer Winkel 7
4500 Solothurn
tel. (032) 6219202
faks 6219208
e-mail: sito.coric@gmx.net

HKM Zürich
Schlossgasse 32
Postfach 9057
8036 Zürich
tel. (01) 4558060
faks 4611939
www.hkm.zuerich.ch
e-mail: hkm.zuerich@bluewin.ch

VELIKA BRITANIJA

HKM London
17 Boutflower Road
London SW111RE
tel. i faks (0207) 2233530
www.hkmlondon.org
e-mail: hkmlondon@gmail.com

Podatci su uzeti s mrežne stranice Hrvatskog dušobrižničkog ureda u SR Njemačkoj, na čijim se mrežnim stranicama mogu pronaći kontaktni podatci hrvatskih katoličkih misija u SR Njemačkoj i širom svijeta: <http://www.kroatenseelsorge.de>.

Kurikul hrvatske nastave u inozemstvu

Uvod u kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu

Gea Cetinić

Naziv kurikulum potječe od latinske riječi *curriculum* (život, tečaj, proces), u razdoblju srednjovjekovlja označuje tijek odgajanja mladića u samostanima, a u hrvatskoj jezičnoj tradiciji naziv je i za tijek života (*curriculum vitae*). U standardnome hrvatskom jeziku, posebice u metodičkoj literaturi, danas je u uporabi naziv kurikulum, stoga će se on rabiti i u ovome radu. U pedagoškoj i didaktičkoj literaturi složenost pojma odražava se i u njegovim različitim razumijevanjima te s tim u vezi i brojnim definicijama kurikula. Na temelju različitih definicija kurikula mogu se izdvojiti njegove temeljne sastavnice i osnovne značajke istaknute još 1962. godine. Strukturu kurikula čine: utvrđivanje potreba, oblikovanje ciljeva, izbor sadržaja, organizacija sadržaja, izbor načina učenja, organizacija poučavanja, metode vrednovanja (Taba, H., *Curriculum Development, Theory and Practice*, 1962.). Pod utjecajem njemačkoga govornog područja u europskoj je tradiciji prevladavao naziv *nastavni plan i program*, a iz Sjedinjenih Američkih Država i anglosaksonskih zemalja dvadesetih godina 20. stoljeća pojam *curriculum* počinje se rabiti i u europskim zemljama.

Nazivi *kurikul* i *nastavni plan i program* ne mogu se poistovjetiti. Danas se u europskoj, pa tako i hrvatskoj školskoj praksi, rabe oba pojma tako da se nastavnim planom i programom određuju propisani nastavni sadržaji, a kurikulum označuje njihovu konkretizaciju u nastavnoj praksi (Palekčić, M., 2000., str. 269). Kurikul se definira i kao »plan za sastavljanje i odvijanje nastavnih jedinica, a mora sadržavati iskaze o ciljevima, organizaciji i kontroli učenja te služi učiteljima i učenicima za optimalno ostvarivanje učenja« (Shultz, W., Cube, F., Winkel, R., Blankertz, H., 1992., str. 79)

Ističući razliku između kurikula i nastavnoga plana i programa treba naglasiti šire značenje kurikula koje ne obuhvaća samo sadržaj, nego i aktivnosti planiranja, primjene i vrednovanja te postupke planiranja i izrade samog kurikula koji iskazuju proces njegova razvoja, a različitost definiranja kurikula uvjetuje različite pristupe, teorije i vrste kurikula. Vrste kurikula određuju se prema izboru, organizaciji i usmjerenosti sadržaja: službeni, školski, predmetni, otvoreni, zatvoreni, formalni, neformalni, modularni, kurikulum temeljen na kompetencijama, jezgrovni, skriveni, holistički, integrirani.

Integrirani se kurikulum temelji na načelu integracije važnom za promjene načina mišljenja o obrazovanju i učenju. Ono osvještuje potrebe za zajedničkim, suradničkim, timskim djelovanjem svih čimbenika koji odgovorno i konkretno sjedinjuju vlastite spo-

sobnosti, znanja i umijeća sa svrhom postizanja učinkovitih rezultata – nove, kvalitetne razine postignuća na različitim područjima djelovanja u društvu visoko razvijene tehnologije i mnoštva informacija i različitosti. Integrirani kurikulum, za razliku od deduktivno-disciplinskog pristupa preoblike znanja u nastavne predmete i aktivnosti učenja koji nastavne predmete organizira na temelju znanstvenih disciplina, pretpostavlja induktivno-empirijski pristup transformaciji znanja koji je «situacijski u kojem se zahtjevi života, odnosno pojedinih životnih uloga uzimaju kao referentne točke za izbor i organizaciju sadržaja programa. Taj je pristup više u skladu s konceptom cjeloživotnog obrazovanja.» (Pastuović, N., 1999., str. 524)

Istraživanja pokazuju da učenici znanje i umijeća stečena u školi teško primjenjuju izvan školskoga, odnosno nastavnog konteksta, ne povezuju ga s osobnim iskustvima, stoga je i nedostatna njegova trajnost. Učenici moraju samostalno povezivati, ponekad nelogično i nesvrhovito podijeljene sadržaje, a time se otežava stjecanje znanja i umijeća. Dokazano je da učenje nije linearni proces nizanja i nadopunjavanja znanja i umijeća, nego povezivanje novih iskustava s već dostignutim postignućima. Razumijevanje se postiže povezivanjem i interpretacijom novostečenih znanja i umijeća u sklopu postojećih te stvaranja novih značenja. Nova znanja i značenja nastaju polazeći od pojedinca, u komunikaciji sa širokim kulturološkim kontekstom, povezivanjem pojedinačnoga i zajedničkog. S tim u vezi kurikulum se ustrojava na stvarnim životnim problemima, a temeljna se postignuća za djecu i mlade ostvaruju na primjerenim sadržajima, odgovarajućim umijećima iz mnogih znanstvenih disciplina i različitih područja. Cilj je integriranog kurikula pomoći učenicima u osmišljavanju životnoga iskustva i poučiti ih aktivnome sudjelovanju u demokratskim procesima (Vars, G. F., Beane, J., *Integrative Curriculum, Standards Based World*, 2000.).

Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu integrirani je kurikulum kojim se nastoji povezati opće i posebne sadržaje i ciljeve, ciljno usmjeren na postignuća učenika u svim područjima: intelektualnom, afektivnom i psihomotornom, polazi od njihova iskustva i kulturnoga konteksta, jezične i kulturne posebnosti te time potiče iskustveno i situacijsko učenje, uvažava složenost znanja i umijeća, njihovu primjenu u različitim okolnostima, problemima i situacijama, višejezičnost i multikulturalnost. Djeca hrvatskoga podrijetla temeljno se obrazuju na jeziku zemlje primateljice, a iskustvo, znanja i vještine stečene u okviru nastave u zemlji boravka utječu na njihovo učenje hrvatskoga kao materinskoga jezika. Učenjem hrvatskoga jezika i kulture potiče se njihova uspješna interkulturalna komunikacija i razumijevanje.

Načela kurikula odražavaju kurikulske postavke i raznovrsna iskustva planiranja i programiranja nastave u Republici Hrvatskoj i u zemljama u kojima se provodi nastava hrvatskoga jezika i kulture: uravnoteženost, koherentnost i kontinuitet, otvorenost, fleksibilnost, interkulturalnost, inkluzivnost i učeniku usmjeren pristup. Navedena su načela polazišta za njegovu primjenu u nastavnoj praksi: planiranje i programiranje, izvođenje i vrednovanje svih oblika učenja i poučavanja, ostvarivanje općih ciljeva i operativnih ciljeva na svim razinama te postizanja minimalnih standarda znanja, vještina, vrijednosti i stavova.

U skladu s potrebama za uvijek novim i raznovrsnim kompetencijama suvremeni kurikulum čine: znanja, umijeća, stavovi i vrijednosti. Obilježje je kurikula hrvatske nastave u inozemstvu kao integriranog kurikula da se znanja, umijeća, stavovi i vrijednosti postižu kao ishodi učenja i kao procesi, stoga ga možemo odrediti razvojnim kurikulumom. Svaki

se kurikulum sastoji od neizostavnih dijelova strukture koji su međusobno logički i funkcionalno povezani. Strukturu integriranog kurikula čine sastavnice koje su temeljne i za svaki drugi kurikulum, ali je bitna razlika što svaki dio integriranog kurikula uključuje proналаženje – istraživanje i osmišljavanje elemenata integracije na sadržajnoj (tematskoj) i procesnoj (djelatnoj) razini. *Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu* obuhvaća: tematske cjeline i teme, opće ciljeve koji se izvode se iz načela kurikula, operativne ciljeve te njihovu razradu po razinama, osnovne i minimalne standarde znanja i vještina, didaktičko-metodičke smjernice za izvođenje kurikula, odrednice o kadrovskim uvjetima, prostoru i opremi, evaluaciju odgojno-obrazovnih postignuća učenika i kurikula te literaturu i izvore za pripremu i izvođenje nastave.

Sadržaj kurikula čine tematske cjeline i teme integriranih područja hrvatskoga jezika i književnosti, povijesti, zemljopisa, likovne i glazbene kulture. Kurikulske teme i ciljevi iz hrvatskoga jezika obuhvaćaju komunikacijsku osposobljenost u jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja i pisanja te jezičnu osposobljenost učenika u pravopisu, pravogovoru, gramatici i leksikologiji. Učenje i poučavanje književnosti temelji se na načelu izbornosti: u kurikulumu je naveden prijedlog književnih tekstova i lektire koji učenicima i učiteljima omogućuje izbor književnih djela za samostalno čitanje i interpretaciju u skladu s potrebama i interesima učenika te njihovom jezičnom i komunikacijskom osposobljenošću. Predloženi neknjiževni tekstovi, uz književne, polazište su za stjecanje komunikacijske osposobljenosti učenika te oprimjeruju načelo integracije kurikulskih područja.

Teme i postignuća učenika u *Kurikulumu hrvatske nastave u inozemstvu* – operativni ciljevi za hrvatski jezik i književnost, povijest, zemljopis, likovnu i glazbenu kulturu raspoređeni su na tri razine, s obzirom na osposobljenost učenika za komunikaciju na hrvatskome jeziku, poznavanje jezičnih činjenica i zakonitosti, dob, interese, potrebe, iskustva i temeljna znanja učenika hrvatskoga podrijetla koji su obuhvaćeni hrvatskom nastavom u inozemstvu te posebnostima organizacije i provedbe oblika rada u heterogenim skupinama učenika. Uspoređujući tri kurikulske razine sadržaja i postignuća učenika sa sustavom obrazovanja u Republici Hrvatskoj okvirno se prva razina može prikazati kao razredna nastava (1.- 4. razred osnovne škole), druga razina kao predmetna nastava u višim razredima osnovne škole (5.- 8./9. razred osnovne škole), a treća se razina može poistovjetiti sa srednjoškolskim obrazovanjem (9./10. razred, tj. 1.- 4. razred srednje škole).

Osnovni i minimalni standardi znanja i vještina koje učenici moraju usvojiti po završetku učenja i poučavanja usustavljeni su u dva područja: *Hrvatski jezik i književnost* i *Hrvatska povijesna, kulturna i prirodna baština*. Utvrđeni osnovni standardi smjernice su za vrednovanje postignuća učenika, njihovo aktivno praćenje i ocjenjivanje kao i za samovrednovanje i samoocjenjivanje. Integrirani kurikulum od učitelja traži promjene u vrednovanju postignuća: određuje se svrha i vrijeme procjene, potrebe za vrednovanjem učeničkog napretka, učinci koje procjena ima na učenika. U vrednovanju znanja i umijeća primjenjuju se različiti pristupi i međusobno se uspoređuju. Jasne i pedagoški svrhovite bilješke, individualizirane povratne obavijesti o radu učenicima i njihovim roditeljima motivacija su za trajno i sustavno učenje hrvatskoga jezika i kulture te uključenošću u hrvatsku nastavu u inozemstvu.

Usmjerenost *Kurikuluma hrvatske nastave u inozemstvu* kao integriranog kurikula na učenike pred sve učitelje postavlja izazov promjene odnosa prema učenju i poučavanju te preispitivanje vlastitih uvjerenja o učenju i poučavanju. Uključivanje osobnosti učeni-

ka u odgojno-obrazovni proces znači da je i osobnost učitelja dio kurikula, njegova iskustva, znanja, umijeća, stavovi i vrijednosti, a učitelji pomažu učenicima u otkrivanju osobnih interesa i potreba te afirmaciji vlastitih stavova i vrijednosti. Aktivna se uloga učitelja prepoznaje u otkrivanju veza među temama – područjima i aktivnostima, povezivanju stečenih znanja i umijeća s mogućnostima njihove primjene u praksi i planiranju koje neće biti unaprijed i u cijelosti osmišljeno. Učitelj može ostvarivati individualne preinake i prilagodbe, sukladno vlastitom razvoju te potrebama i interesima učenika, pokazati osobno zanimanje za napredak učenika, izgraditi odnos uzajamnog razumijevanja na temelju pozitivnih očekivanja i poruka. Posebnosti pojedinih učeničkih skupina u sklopu hrvatske nastave u inozemstvu zahtijevaju stalno i sustavno pripremanje učitelja za nastavu i svaku pojedinu situaciju učenja, u skladu s potrebama i interesima svakoga pojedinog učenika. Prema tome, osnovna znanja i umijeća u učenju i poučavanju hrvatskoga jezika i kulture stječu se aktivnim sudjelovanjem učenika u nastavi. Učenik surađuje s učiteljem, raspravlja, istražuje, postavlja pitanja, problematizira, rješava stvarne i zadane probleme, a motivacija za učenje ostvaruje se primjerenim i zanimljivim sadržajima koji su povezani sa životom te uključuju iskustva učenika i njihove jezične i kulturne životne uvjete. Komunikacijski model učenja i poučavanja hrvatskoga jezika, hrvatske povijesne, kulturne i prirodne baštine obuhvaća primjenu i razvoj komunikacijskih i jezičnih djelatnosti, sukladno razvoju učeničkih sposobnosti.

Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu temeljni je dokument kojim se utvrđuju smjernice za ostvarivanje glavnih ciljeva hrvatske nastave u inozemstvu: poticanje djece hrvatskoga podrijetla koja privremeno ili trajno žive izvan Republike Hrvatske na sustavno i postojano učenje hrvatskoga jezika, njegovu uspješnu uporabu u govoru i pismu u različitim životnim situacijama, otkrivanje i promicanje hrvatske kulture i hrvatske prirodne baštine kao odrednice vlastitoga osobnoga i nacionalnog identiteta, stjecanje znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje će im omogućiti samostalno i cjeloživotno učenje hrvatskoga jezika i kulture te upoznavanje osnovnih obilježja suvremenoga hrvatskog društva u usporedbi s drugim jezicima i kulturama.

Literatura

1. Bruner, J., *Kultura obrazovanja*, Educa, Zagreb, 2000.
2. Marsh, C. J., *Kurikulum*, Educa, Zagreb, 1994.
3. Matijević, M., *Didaktika i obrazovna tehnologija, Osnove suvremene pedagogije*, HPKZ, Zagreb, 1998.
4. Oliva, P. F., *Developing the Curriculum*, Longman, New York, 1997., <http://www.mste.uiowa.edu/courses/ci499sp01/students/ezzatkhh/curriculum.html>, 2004.
5. Palekčić, M., *Nastavni sadržaji i znanje*, Palekčić, Osnove suvremene pedagogije, HPKZ, Zagreb, 1998.
6. Pastuović, N., *Edukologija, Teorija kurikuluma: praksiologija obrazovanja i odgoja na mikrorazini*, Educa, Zagreb, 1999.

7. Rosandić, D., *Kurikulski metodički obzori*, Školske novine, Zagreb, 2002.
8. Scheller, I., *Erfarungsbezogener Unterricht*, Scriptor, Frankfurt am Main, 1987.
9. Stoll, L., Fink, D., *Mijenjajmo naše škole*, Educa, Zagreb, 2000. Schulz, W., Cube, F., Winkel, R., Blankertz, H., *Didaktičke teorije*, Educa, Zagreb, 1992.
10. Vars, G. F., Beane, J., *Integrative Curriculum, Standards Based World*, 2000., ERIC NO: ED 44/618, <http://www.ed.gov/pubs/Standards/integrat.html>
11. Walker, D., *Integrative education*, 2000, ERIC NO ED390112, <http://www.ed.gov/pubs/Standards/integrat.html>).

Učenici hrvatske nastave u Parizu, Francuska, 2010.

Na temelju članka 24. Zakona o osnovnom školstvu (Narodne novine, broj 59/90, 27/93, 7/96, 59/01, 114/01) i članka 10. Zakona o srednjem školstvu (Narodne novine broj 19/92, 26/93, 27/93, 50/95, 59/01, 114/01), a u vezi s člankom 4. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom školstvu (Narodne novine, broj 59/01), ministar prosvjete i športa donio je

KURIKULUM* HRVATSKE NASTAVE U INOZEMSTVU¹⁾

Uvod

Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu – nastava hrvatskog jezika i kulture namijenjen je djeci hrvatskih državljana koji privremeno ili stalno žive u drugim zemljama, odnosno djeci u inozemstvu kojima je hrvatski jezik obiteljski jezik. Hrvatska nastava je istovremeno otvorena i za djecu državljana drugih zemalja koji su živjeli u Hrvatskoj, kao i za ostalu djecu koja žele učiti hrvatski jezik i upoznati hrvatsku kulturu, a za to imaju potrebnojezično predznanje.

Sastavnice kurikulumu hrvatske nastave u inozemstvu su:

- 1. Metodologija izrade i struktura kurikulumu**
- 2. Načela kurikulumu**
- 3. Određenje nastavnog predmeta**
- 4. Teme**
- 5. Opći ciljevi kurikulumu**
- 6. Operativni ciljevi kurikulumu**
- 7. Razrada operativnih ciljeva**
 - 7.1. Operativni ciljevi za hrvatski jezik i književnost – prva razina*
 - 7.1.1. Komunikacijska osposobljenost*
 - 7.1.2. Jezična osposobljenost*
 - 7.1.3. Književnost*
 - 7.2. Operativni ciljevi za hrvatski jezik i književnost – druga razina*
 - 7.2.1. Komunikacijska osposobljenost*
 - 7.2.2. Jezična osposobljenost*
 - 7.2.3. Književnost*
 - 7.3. Operativni ciljevi za hrvatski jezik i književnost – treća razina*
 - 7.3.1. Komunikacijska osposobljenost*
 - 7.3.2. Jezična osposobljenost*
 - 7.3.3. Književnost*

¹⁾ Dokument je stupio na snagu 2003. god. pa se u njemu rabi oblik kurikulum. Oblik kurikulum, kao termin u standardnom hrvatskom jeziku, usvojen je na Hrvatskom slavističkom kongresu 2010., te znanstvenim jezikoslovnim objašnjenjima (časopis Jezik br. 2/2010.).

7.4. Operativni ciljevi zapovijesnu, kulturnu iprirodnu baštinu Hrvatske

(zemljopis, povijest, glazbena i likovna kultura) – prva razina

7.5. Operativni ciljevi zapovijesnu, kulturnu iprirodnu baštinu -druga razina

7.6. Operativni ciljevi zapovijesnu, kulturnu iprirodnu baštinu -treća razina

8. Literatura i izvori za pripremu i izvođenje nastave

8.1. Hrvatski jezik i književnost

8.2. Glazbena kultura

8.3. Povijest

8.4. Zemljopis

8.5. Likovna kultura

9. Osnovni i minimalni standardi znanja i vještina (katalog znanja učenika)

9.1. Hrvatski jezik i književnost

9.2. Hrvatska povijesna, kulturna i prirodna baština (povijest, likovna i glazbena kultura i zemljopis)

10. Didaktičko-metodičke smjernice za izvođenje kurikuluma

10.1. Hrvatski jezik i književnost

10.2. Glazbena kultura

10.3. Likovna kultura

10.4. Povijest

10.5. Zemljopis

11. Kadrovski uvjeti

12. Prostor i oprema

13. Evaluacija odgojno-obrazovnih postignuća učenika i kurikuluma

14. Prijelazne i završne odredbe

1. METODOLOGIJA IZRADE I STRUKTURA KURIKULUMA

Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu – nastava hrvatskog jezika i kulture polazi od obrazovne i jezično-kulturne specifičnosti iskustva učenika kojima je namijenjen (višejezičnost i multikulturalnost), dosadašnjih iskustava u nastavi, ali isto tako i od najnovijih dostignuća i razvojnih tendencija u području izrade i razvoja kurikuluma.

Za razliku od dosadašnjih nastavnih programa koji su bili usmjereni na definiranje sadržaja obrazovanja, ovaj program se zasniva na konceptu programiranja nastave koji naglasak stavlja na *rezultate, odnosno postignuća u učenju*. Kako bi se i terminološki izrazila ova razlika, umjesto riječi *nastavni program* koristi se riječ *kurikulum*.

Navedena promjena se očituje i u strukturi kurikuluma. Umjesto na detaljno definiranje tematske strukture, naglasak je stavljen na definiranje odgojno-obrazovnih postignuća ili očekivanih odgojno-obrazovnih rezultata, teje stoga pozornost posvećena definiranju ciljeva i njihovoj operacionalizaciji ili konkretizaciji u odgovarajuća znanja, vještine i vrijednosti koje učenici nakon završetka nastave trebaju steći.

U tekstu kurikuluma razlikujemo:

1. opće ciljeve kurikuluma (izvode se iz načela kurikuluma)
2. operativne ciljeve po razinama (predstavljaju operacionalizaciju općih ciljeva)
3. razradu operativnih ciljeva po razinama (predstavlja opis ili razradu operativnih ciljeva). Razrada ili opis operativnih ciljeva zapravo predstavlja njihovu konkretizaciju u kojoj se ciljevi iskazuju kao očekivani rezultati nastave i to u formi standarda znanja, vještina i stajališta koje učenici moraju na kraju nastave usvojiti. Kako standardi opisuju što učenik mora usvojiti, oni se iskazuju ciljevima kao što su npr. prepoznati, opisati, razumjeti, usporediti, uočiti sličnosti i razlike itd. Stoga se često nazivaju i operativni ciljevi (termin koji je korišten u tekstu). Ovako iskazani ciljevi su lako "mjerljivi" i oni su ona komponenta koju je moguće pratiti i koja je podložna različitim oblicima evaluacije.
4. Na kraju su definirani osnovni i minimalni standardi (katalog) znanja, vještina i vrijednosti. Oni predstavljaju minimum znanja koje učenici moraju usvojiti, odnosno koje trebaju obvezno znati.

Ovakvom metodologijom izrade kurikuluma osigurava se koherentnost i logička povezanost načela, ciljeva i rezultata odgojno-obrazovnog procesa. Učitelju se istovremeno ostavlja sloboda izbora sadržaja i metoda kojima će ostvariti definirane ciljeve, odnosno očekivane rezultate kurikuluma. Kurikulum, kada je riječ o sadržajima i metodama, daje samo okvirne elemente.

U tekstu kurikuluma se navode i *teme*, odnosno tematske cjeline koje su određene na osnovi načela i općih ciljeva. One određuju sadržajni kontekst i osnovu s pomoću koje su definirani operativni ciljevi. One su dakle konkretizirane u operativnim ciljevima i osiguravaju stjecanje osnovnih pojmova, vokabulara i ocrtavaju komunikacijske situacije i si. Uz teme, u kurikulumu su navedene i didaktičko-metodičke smjernice za izvođenje kurikuluma, literatura, kadrovski uvjeti te prostor i oprema, stoje potrebno da bi se kurikulum mogao ostvarivati. No, to ne znači da se učitelji moraju doslovno držati predloženih tekstova, metoda, nastavnog materijala itd. Štoviše, imaju veliku slobodu izbora prema vlastitom viđenju nastave, uvjetima u kojima rade, iskustvu i interesima učenika itd. Svakako se u izradu nastavnog materijala i odabir tema za obradu nastavnih jedinica

trebaju što više uključivati i učenici. Njihovo iskustvo treba biti polazište za izbor sadržaja i metoda u izvođenju nastave. Ono što treba stalno imati na umu je ostvarenje kurikulomom određenih operativnih ciljeva (očekivana odgojno-obrazovna postignuća), posebice minimalnih i osnovnih standarda.

Druga bitna karakteristika kurikuluma je integrativnost. Riječ je o *integrativnom* kurikulumu. Uz hrvatski jezik i književnost, koji čine osnovni dio, nastava uključuje i stjecanje znanja o povijesnoj, kulturnoj i prirodnoj baštini Hrvatske. Da bismo povezali sve sadržaje koji čine baštinu Hrvatske i da bismo ih mogli prikazati u međusobnoj povezanosti, tj. kao cjelinu, umjesto disciplinarnog pristupa primijenili smo integrativni. Teme su strukturirane u tematske cjeline oko ključnih pojmova koji su činili okvir za integriranje znanja iz područja povijesti, glazbene i likovne umjetnosti te zemljopisa, odnosno povijesno – kulturne i prirodne baštine. U posebnu tablicu smo za svako od ovih područja izdvojili ključne pojmove koji čine temelj za stjecanje osnovnog pojmovnog aparata. Radi lakšeg snalaženja učitelja, na nekim smo mjestima navodili i naziv discipline kojoj gradivo pripada. Tekstovi o prošlosti (iz povijesti), zemljopisni opisi, likovni i glazbeni izrazi također su inkorporirani u područje hrvatskog jezika i književnosti, gdje služe kao sadržajna osnova za učenje jezika i razvijanje komunikacijskih sposobnosti učenika u različitim formalnim i neformalnim situacijama.

Kurikulum također polazi od činjenice da je struktura učenika u nastavnoj grupi vrlo heterogena, da je čine učenici različite dobi, predznanja, kulturnih sredina i konačno, različitih interesa i obrazovnih potreba. Stoga su ciljevi određeni trima razinama: Prva razina 1.-4. razred; Druga razina 5.-8./9 razred;

Treća razina 9./10.-12. razred, tj. 1.-4. razred srednje škole.

U slučaju da starosna struktura učenika ne odgovara navedenoj klasifikaciji, operativni ciljevi su dovoljno široko koncipirani da se mogu prilagoditi danoj situaciji.

Za ostvarivanje kurikuluma planira se minimalno 2 sata nastave tjedno za svaku nastavnu grupu, što godišnje iznosi 70 sati nastave, odnosno 280 sati nastave za ostvarivanje svake razine. Svaka razina uključuje 4 godine učenja.

Kako je kurikulum dovoljno otvoren za dorade i dopune, svaka sugestija na osnovi iskustva stečenog njegovom primjenom pridonijet će njegovu inoviranju i daljnjem razvoju.

2. NAČELA KURIKULUMA

Načela kurikuluma predstavljaju osnovna vrijednosna uporišta na kojima se zasniva kurikulum i njegova realizacija u nastavi. Daju osnovne smjernice za programiranje, izvođenje i evaluaciju nastave, odnosno ocrtavaju vrijednosni okvir koji osigurava koherenciju svih osnovnih elemenata kurikuluma i ostvarivanje planiranih kurikularnih ciljeva u različitim socijalno-kulturnim i obrazovnim situacijama u kojima se kurikulum ostvaruje.

Načela su izvedena iz kurikularnih postavki i iskustva u kurikularnom planiranju u Hrvatskoj i zemljama u kojima se provodi nastava hrvatskog jezika i kulture.

Načela kurikuluma su sljedeća:

1. Uravnoteženost – odnosi se na uravnoteženu zastupljenost osnovnih kurikularnih područja u kurikulumu: znanje, vještine, stajališta i vrijednosti. Ovim načelom se osigurava takva struktura kurikuluma koja omogućuje učenicima da osim stjecanja znanja

razviju i osnovne vještine i usvoje stajališta i sustav vrijednosti koje zahtijeva način komunikacije i obrazovanja u suvremenom društvu. S obzirom na dosadašnje iskustvo opтереćenosti kurikuluma znanjem (najčešće činjeničnim), intencija je načela uravnoteženosti kurikuluma da omogući učenicima da razviju jezično-komunikacijske sposobnosti i vještine koje zahtijeva suvremen način komunikacije, ali i da usvoje stajališta prema učenju materinskog jezika i kulture koji će ih motivirati i omogućiti im daljnje obrazovanje te snalaženje i razvijanje osobnog identiteta u uvjetima multikulturalnog društva. Uz ovo načelo veže se i zahtjev za odgovarajućim opsegom kurikuluma, tj. *opsegom kojije usklađen s ciljevima kurikuluma*.

2. Koherentnost i kontinuitet – označava međusobnu usklađenost i povezanost svih osnovnih elemenata kurikuluma – horizontalno i vertikalno. Horizontalna koherentnost se očituje u organskoj povezanosti ciljeva, sadržaja, oblika i metoda poučavanja s rezultatima obrazovanja. Ciljevi obrazovanja se izražavaju u operacionalnoj formi kao rezultati obrazovanja, čija se ostvarenost vrednuje različitim evaluacijskim tehnikama, što znači da ne ostaju na deklarativnoj razini. Vertikalna povezanost se odnosi na osobinu kurikuluma da omogućuje povezanost, odnosno *kontinuitet* poučavanja i učenja na svim razinama učenja (u ovom slučaju na tri razine). Svaka razina nastavlja se na prethodnu, odnosno na prethodno obrazovno iskustvo (znanje) učenika i priprema ih za sljedeću razinu, osiguravajući na taj način progresivno napredovanje učenika u učenju.

3. Otvorenost – označava da se kurikulumom okvirno definiraju osnovni elementi, koji učiteljima služe kao okvir za izradu vlastitih nastavnih planova. Kurikulum definira opće ciljeve, operacionalizira ih u operativnim ciljevima koji kazuju što učenik treba znati (standardi znanja, vještine i vrijednosti) i određuje minimalne i obvezne standarde znanja, vještina i vrijednosti koje učenici moraju steći. Učitelju ostaje sloboda da sam kreira način na koji će realizirati programirane ciljeve.

4. Fleksibilnost – označava da kurikulum treba omogućiti učiteljima da oblikuju programe koji će odgovarati obrazovnim potrebama i mogućnostima učenika u razrednom odjelu/skupini. To znači ne samo zahtjev da kurikulum bude takav da omogući individualiziranu nastavu, nego i mogućnost prilagođavanja različitim socijalnim i kulturnim uvjetima izvođenja nastave koji će bitno obilježiti realizaciju kurikuluma.

5. Interkulturalnost – načelo koje označava da kurikulum reflektira i respektira multikulturalnu strukturu hrvatskog društva i strukturu društva u kojem učenici žive, odnosno bikulturalnost kao način života učenika. Treba omogućiti učenicima usvajanje jezika, kulture i općenito načina života različitih društvenih grupa (religijskih, etničkih, mladih, subkultura, itd.) u Hrvatskoj i u zemlji u kojoj žive, što je jedna od osnovnih pretpostavki boljeg razumijevanja i poštovanja drugih, ali i osvješćivanja vlastitog načina života i identiteta u suvremenom društvenom kontekstu.

6. Inkluzivnost – kurikulum svojim ciljevima i strukturom treba biti primjeren i omogućiti djelotvorno učenje hrvatskog jezika i kulture djeci svih hrvatskih državljana koji privremeno ili trajno žive u drugim zemljama, bez obzira na njihovo etničko podrijetlo, religiju, spol, političko uvjerenje (njihovo ili roditelja) ili bilo koje drugo obilježje. Također treba omogućiti djeci državljana drugih zemalja koji su živjeli u Hrvatskoj, ili ima-

ju odgovarajuća jezična predznanja, da se uključe u nastavu hrvatskog jezika i kulture ako to žele.

7. Učeniku usmjeren pristup – označava da se kurikulum zasniva na načelu učenja usmjerenog na učenika i to je odrednica koja bitno određuje sve njegove komponente. Ona postavlja zahtjev da se u nastavi polazi od potreba djeteta, da se sadržaj, oblici i metode nastave zasnivaju na iskustvu (životnim situacijama) učenika i da budu značajni i korisni za učenike. Ovo načelo također znači da učenici nisu samo pasivni primaatelji, već aktivni sudionici u nastavnom procesu, tj. procesu učenja, što ujedno znači zahtjev za korištenjem metoda koje će poticati i omogućavati njihov angažman (projektna nastava, participativno učenje, organiziranje predstava, izložbi, snalaženje u grupi, učenički tekstovi itd.).

3. ODREĐENJE NASTAVNOG PREDMETA

Poučavanje materinskog jezika je od temeljnog značaja za osobni razvoj i socijalizaciju učenika. Po značaju i učincima ono prelazi okvire znanja sadržaja samog predmeta. Omogućuje učenicima osobno izražavanje i razvoj pojedinca (intelektualni, estetski, moralni itd.), djelotvornu komunikaciju s drugima u različitim životnim situacijama te sudjelovanje učenika u brojnim aktivnostima (učenje, društvene, kulturno-umjetničke aktivnosti itd.).

Jezik također reflektira iskustvo naroda koji njime govori i ključni je medij kojim se prenosi i njeguje njegovo kulturno i povijesno naslijeđe. Učenje hrvatskog jezika kao istovremeno učenje hrvatske kulture značajna je odrednica koncepta hrvatske nastave u inozemstvu. Osim jezikoslovlja ono uključuje i stjecanje znanja o Hrvatskoj i njezinoj kulturi u širem smislu (hrvatskoj povijesnoj, kulturnoj i prirodnoj baštini, uključujući usvajanje oblika svakodnevnog života i vrijednosti stanovnika Hrvatske, ekonomske, političke te ostale sadržaje hrvatskog društva). Osim razvoja jezičnih kompetencija, usvajanje hrvatske kulturne, povijesne i prirodne baštine pridonosilo bi boljem shvaćanju života u Hrvatskoj i razvoju osjećaja pripadnosti hrvatskoj kulturi.

U oblikovanju nastave hrvatskog jezika i kulture vodilo se računa o tome da je riječ o obrazovanju djece hrvatskog podrijetla koja žive u bilingvalnoj ili multilingvalnoj sredini i da temeljnu nastavu pohađaju na drugom jeziku. Otuda se učenje hrvatskog jezika i kulture vidi i kao sredstvo za njihovu uspješniju interkulturalnu komunikaciju i razumijevanje.

Specifičnosti nastave hrvatskog jezika i kulture uzele su se u obzir i pri metodičkom oblikovanju programa nastave. Naime, budući da se učenje hrvatskog jezika i kulture događa u uvjetima gdje je temeljna nastava organizirana na jeziku zemlje primateljice, nužno je poštovati psiholingvističke odrednice koje se odnose na jezično i jezikoslovno iskustvo/spremnost učenika. Učenikovo jezično i jezikoslovno znanje i spremnost koje je stekao u nastavi jezika zemlje primateljice te stranog jezika, uvelike utječu na recepciju, razumijevanje i učenje materinskog tj. hrvatskog jezika.

Zbog navedenih karakteristika, nastava hrvatskog jezika i kulture koncipirana je tako da omogući učenicima da se osposobe za različite jezične djelatnosti i komunikacijske te sociokulturne kompetencije.

4. TEME

Tematske cjeline	Teme
<p>TO SAM JA – OSOBNI IDENTITET</p>	<p>JA</p> <ul style="list-style-type: none"> – o sebi predstavljam se: ime, prezime, adresa, telefon, datum i mjesto/zemlja rođenja, državljanstvo, nacionalnost, vjera – kakav sam/kakva sam? – kako sebe vidim? – kako me vide drugi? – kako izgledom pokazujem svoj identitet? – kako se odijevam? koju modu volim? – koje boje volim imati na sebi? – karakter, temperament, raspoloženja i osjećajna stanja – samopoštovanje – razvijanje pozitivne slike o sebi – moje tijelo – dijelovi tijela – osobna higijena, briga o tijelu i kozmetika – spolnost <p>JA i OBITELJ</p> <ul style="list-style-type: none"> – ja i moja obitelj ovdje i tamo – kako vidim svoju obitelj? – proslava rođendana, imendana i obiteljski običaji – članovi uže i šire obitelji, njihova zanimanja i odnosi među njima, ženski i muški članovi obitelji – gdje žive i što rade moji rođaci (baka i djed, tetke, ujaci, stričevi i njihove obitelji) – roditelji nam pričaju o svojim obiteljima – zdravlje i bolest, bolesti, nesreće, lijekovi, briga za zdravi život <p>JA I DRUGI (MOJA UŽA ZAJEDNICA)</p> <ul style="list-style-type: none"> – moji susjedi – moji prijatelji, stari i novi – dopisivanje, pozivi i posjeti – kolaž naših sličnosti i razlika – pozitivne osobine drugih <p>JA I ŠIRA ZAJEDNICA</p> <ul style="list-style-type: none"> – pripadamo različitim grupama i zajednicama (narodima, religijama, imamo različita državljanstva itd.) u zemlji podrijetla i u zemlji boravka – Hrvatska – domovina mojih roditelja i moja domovina (državni simboli, platežno sredstvo u Hrvatskoj, glavni grad Hrvatske itd.)

Tematske cjeline	Teme
	<ul style="list-style-type: none"> – imam dvije domovine (zemlja podrijetla i zemlja boravka) – međusobno upoznavanje, poštovanje nacionalnih, kulturnih i religijskih razlika kao obilježja identiteta pojedinca (u razredu, obitelji, gradu, državi, npr. moji prijatelji u razredu i ljudi u mojem gradu se različito odijevaju, hrane, mole itd.)
<p>UČENJE – RAD – SLOBODNO VRIJEME</p>	<p>ŠKOLA</p> <ul style="list-style-type: none"> – kako izgleda moja škola, moj razred, himna razreda – škola kakvu bih želio/željela – tko sve radi u školi – odnosi u školi (učiteljica/učitelj – učenica/učenik – učenica/učenik – druge osobe zaposlene u školi) – suradnja s drugima – prava djeteta, prava i odgovornosti učenika – moji doživljaji iz škole – svi uče (škole moje braće, sestara, mlađih i starijih rođaka i prijatelja itd.) – kako se uči u zemlji boravka i podrijetla/ sličnosti i razlike obrazovnog sustava u Hrvatskoj i zemlji boravka – kako su učile naše bake i djedovi – kako se razvijala škola (od benediktinskih samostana do Zagrebačkog sveučilišta) – stripovi o školi I. Bednjanca – kako učimo – razvijanje kreativnog načina rješavanja problema – pomoć drugima <p>SLOBODNO VRIJEME</p> <ul style="list-style-type: none"> – što radim u slobodno vrijeme? – kino, kazalište, koncerti, radio, TV, kompjutor – igre, sport i rekreacija, glazba i ples, moja omiljena pjesma, instrument, sastav itd. – hobiji, članstvo u klubovima i organizacijama, himna sportskog kluba za koji navijam – moje omiljene igračke i igre – usporedba: igračke i igre u zemlji u kojoj živim i zemlji podrijetla – sličnosti i razlike – svijet knjige (najdraže knjige, knjige iz kojih se uči) – masovni mediji (novine, radio, televizija, film, kompjutor, internet) – kako su se zabavljale naše bake i djedovi? – razvoj sporta – od pastirskih igara do sportskih društava – kako se nekad zabavljalo u Hrvatskoj tijekom stoljeća – književne i plesne večeri, kazalište, promenade

Tematske cjeline	Teme
	<p>RAD</p> <ul style="list-style-type: none"> – moj radni dan – koje obveze imam kod kuće – moj radni dan u stripu (metodičke napomene) – što bih volio biti/voljela biti kad odrastem – zanimanja (alat i pribor za rad) – što rade moji roditelji (zanimanjaroditelja, podjela kućanskih poslova itd.) – nezaposlenost – kako su radile naše bake i djedovi – rad kroz stoljeća (razvoj novih oruđa i djelatnosti, razlike i sličnosti oruđa u Hrvatskoj i zemlji boravka, tipično hrvatsko oruđe itd.)
<p>LJUDI U PROSTORU I VREMENU</p>	<p>Gdje sam rođen/a?</p> <ul style="list-style-type: none"> – gdje sam se rodio/rodila (stan/kuća, ulica, mjesto/grad, regija, zemlja) – gdje su se rodili moji roditelji, moja baka i djed (mjesto/grad, regija, zemlja) – plan putovanja u stripu <p>Geografska obilježja prostora</p> <ul style="list-style-type: none"> – geografski položaj mjesta (sela ili grada), zavičaja i zavičajne regije u Hrvatskoj i zemlji boravka – geografski položaj Hrvatske (složenost i tranzitna važnost) i zemlje boravka – obilježja zavičaja i zavičajne regije: nizinski, brežuljkasti i gorski zavičaj, primorski i otočni zavičaj itd. – nizinska, brežuljkasta, gorska i primorska područja Hrvatske (obala, otoci i Jadransko more itd.) – zavičaj i Hrvatska na zemljovidu (prepoznavanje i određivanje) i usporedba sa zemljom boravka <p>Priroda i prirodne ljepote Hrvatske</p> <ul style="list-style-type: none"> – klima, biljke i životinje u zavičaju mojih roditelja i zemlji boravka (sličnosti i razlike, biljke i životinje koje žive samo u Hrvatskoj) – prirodne ljepote Hrvatske (Jadransko more, otoci, nacionalni parkovi, rezervati, parkovi prirode itd.) – važniji turistički krajevi u Hrvatskoj (u usporedbi sa zemljom boravka) – očuvanje prirode i okoliša (zaštićene životinje, biljke, krajolici, suživot čovjeka i prirode) – pejzaži i priroda u umjetničkim djelima hrvatskih umjetnika

Tematske cjeline	Teme
	<ul style="list-style-type: none"> - pejzažne slike S. Raškaj, također putovanje Hrvatskom, planovi za školske praznike. <p>Gospodarstvo i ljudske aktivnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - što rade ljudi u mojem zavičaju u Hrvatskoj (zanimanja ljudi i djelatnosti: npr. zemljoradnja, ribolov, stočarstvo, turizam, industrija itd.) - gospodarsko značenje zavičaja, zavičajne regije za Hrvatsku - sličnosti i razlike gospodarstva u Hrvatskoj i zemlji boravka <p>Naselja i stanovanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - seoska i gradska naselja u Hrvatskoj (veća naselja i gradovi u mojem zavičaju i u Hrvatskoj) - kako ljudi žive na selu, a kako u gradu (sličnosti i razlike u načinu života, prostori, namještaj, tehničko uređenje i opremljenost /struja, plin, drvo/, stanarina, troškovi, životni standard, zašto bih volio/la živjeti na selu, a zašto u gradu, moji doživljaji iz sela i grada itd.) - institucije u naseljima: škola, crkva, pošta, telefon, banka, carina, policija, diplomatske ustanove, zdravstvene ustanove itd. - razlike i sličnosti u naseljima u zemlji boravka i Hrvatskoj <p>Kako se nekad stanovalo u Hrvatskoj?</p> <ul style="list-style-type: none"> - tradicionalna hrvatska kuća: slavonska, dalmatinska, goranska (etnogradnja) - oblikovanje namještaja, posuđa itd. - usporedba s tradicionalnom kućom zemlje u kojoj živim - restoranijela i pića, obroci, naručivanje, jelovnici, recepti, zdrava/nezdrava prehrana <p>Naseljenost, prostorni razmještaj i migracije</p> <ul style="list-style-type: none"> - naseljenost i prostorni razmještaj stanovništva u Hrvatskoj i zemlji boravka - migracije stanovništva (prostorna kretanja u Hrvatskoj i izvan Hrvatske, migracije selo-grad, migracije u druge zemlje, kako se putovalo nekada i danas itd.) - hrvatske nacionalne manjine i iseljeničke zajednice u drugim zemljama: susjednim, europskim i prekooceanskim zemljama; njihov život i položaj u drugim zemljama, primjer zemlje boravka - Migracije stanovništva iz Hrvatske i u Hrvatsku imaju dugu tradiciju (uzroci – politički, gospodarski, posljedice) - iseljavanje Hrvata odl5. st. do danas – dolazak drugih naroda u Hrvatsku do danas - nacionalne manjine i etničke zajednice u Hrvatskoj -kultura, vjere, prava, multikulturalnost kao bogatstvo zemlje

Tematske cjeline	Teme
<p>VRIJEME – PROMJENE – KONTINUITET</p>	<p>Fizičko vrijeme</p> <ul style="list-style-type: none"> – vremenska obilježja i razlike u zemlji boravka i podrijetla (usporedba: sati – dan i noć – godišnja doba u zemlji boravka i podrijetla) – kalendar, sati, dijelovi dana, dani u tjednu, mjeseci, godišnja doba – blagdani i školski praznici (u zemlji boravka i podrijetla) – godišnja doba u djelima hrvatskih umjetnika; skladatelja, slikara (npr. impresionista: Ivekovića, Medovića, Vidovića) itd. – moja obitelj kroz vrijeme (porodično stablo, moja biografija itd.) – koje smo predmete sačuvali – (fotoalbum mog života i moje obitelji, škrinja sa starim stvarima itd.) – moj grad u kojem živim i u zemlji podrijetla u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti – hrvatski gradovi kroz vrijeme – gradovi kulturni i povijesni spomenici od antike do danas, što se mijenja, a što ne? – Zadar i Split u prošlosti i sadašnjosti – Dioklecijanova palača, Sv. Donat, plutej iz Sv. Nedjeljice, Sv. Stošija, Buvine vratnice – katedrala u Splitu – staro i novo u Dubrovniku – kako se ljetovalo nekad, a kako ljetujemo danas – dubrovački ljetnikovci – čemu utvrde danas služe, gradovi utvrde: Slavonski Brod, Karlovac, utvrda u blizini mjesta u kojem živim, stoje slično a što različito? – antički gradovi na prostoru današnje Hrvatske – usporedbe – feudalne utvrde i srednjovjekovni gradovi – Dubrovnik, dalmatinski gradovi – ili prema interesu učenika – gradovi kao kulturna, gospodarska, politička središta – gradovi povijesni i kulturni spomenici u mojem zavičaju u zemlji boravka i podrijetla <p>Hrvatska kroz vrijeme</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hrvatska u političkim savezima – uzroci i posljedice – hrvatske zemlje u Ugarskoj – u Habsburškoj monarhiji – u Kraljevini Jugoslaviji – u SFRJ – Republika Hrvatska kao neovisna država <p>Hrvatska i međunarodna suradnja</p> <ul style="list-style-type: none"> – hrvatski narodni vladari i pape – 10. i 11. st. – vojni savezi – Franci, Bizant, Avari, Mađari, Bugari, Osmanlije itd. – europske integracije 20. i 21. st.

Tematske cjeline	Teme
	<p>Značajne povijesne ličnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> – znanstvenici – značajni za Hrvatsku, Europu, svijet – umjetnici – političari 19. i 20. st. – plemićke obitelji – (prema području doseljenja ili interesu učenika) – žene u povijesti Hrvatske (značajne znanstvenice, umjetnice, političarke itd.) – nacionalne manjine u povijesti Hrvatske (sudjelovanje u povijesnim događajima i razvoju Hrvatske, značajni znanstvenici, umjetnici, političari itd.)
<p>KULTURA I DRUŠTVO</p>	<p>Kulturno-civilizacijska obilježja Hrvatske – nekad i danas</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hrvatska kao europska zemlja – Hrvatska u europskim kulturnim krugovima: <ul style="list-style-type: none"> – grčko i rimsko naslijeđe – kršćanska povezanost – crkveni krugovi – karolinška kultura u hrvatskim zemljama – humanizam i hrvatski znanstvenici – reformacija, protureformacija i značajni Hrvati – utjecaji baroka itd. – karakteristike, razvoj i prijenos kulture vlastite nacije (jezik, način života, religija, umjetnost, očuvanje kulturnog identiteta hrvatskog naroda itd.) – složenost i različitost etničkog, kulturnog i vjerskog sastava stanovništva u Hrvatskoj – nekad i danas (sličnosti i razlike u odijevanju, običajima, prehrani, glazbi itd.) – jednakopravnost i odgovornost svih za zajednički život u društvu (uloge i status pojedinaca, ljudska i kolektivna prava zajednica i grupa, odgovornost za život u zajedničkom društvu itd.) – život u višekulturnoj/višejezičnoj sredini u zemlji boravka (u usporedbi s Hrvatskom)
<p>SUVREMENO DRUŠTVO</p>	<p>Suvremeno društvo – demokratsko društvo (tržišna proizvodnja, privatno vlasništvo, višestranačje, pravna država, ljudska prava itd.)</p> <ul style="list-style-type: none"> – prava i odgovornosti građanina, što znači biti građanin u suvremenom društvu – različiti oblici odlučivanja i upravljanja (odlučivanje u mojem razredu, školi i gradu) – život u društvu se stalno mijenja (tehnološke, ekonomske, kulturne, političke promjene i njihov utjecaj na život pojedinca npr. putovanja, komunikacija, znanstvena fantastika postaje realnost itd.), usporedba zemlje boravka i podrijetla.

Tematske cjeline	Teme
	<p>Suvremena Hrvatska</p> <ul style="list-style-type: none"> - prvi višestranački izbori, osamostaljenje Republike Hrvatske, Domovinski rat - razvoj demokratskog društva u Hrvatskoj (prvi zakoni, političke stranke u 19. i 20. stoljeću itd.) - političke stranke, Hrvatski sabor, Vlada RH i Predsjednik Republike Hrvatske danas - razlike i sličnosti političkog sustava u zemlji boravka i podrijetla - mladi u Hrvatskoj i zemlji boravka (što rade, što ih zanima, kako se odijevaju, organizacije i udruženja mladih itd.) - kako danas ljudi žive u Hrvatskoj (životni standard, bogati i siromašni i si.) - na putu prema razvijenoj i demokratskoj europskoj zemlji
<p>JEDAN SVIJET ZA SVE - GLOBALNA POVEZANOST I MEĐUOVISNOST</p>	<p>Hrvatska u procesima europskih integracija i globalizacije</p> <ul style="list-style-type: none"> - život suvremenih društava sve se više internacionalizira (i u zemlji podrijetla i zemlji boravka) - međunarodne organizacije i institucije i njihov utjecaj na život pojedinca i društva u Hrvatskoj i u zemlji boravka (proizvodnju, potrošnju, kulturu, nacionalnu i vjersku strukturu stanovništva itd. Primjeri: nosimo istu odjeću, u mojoj zemlji mogu jesti hranu iz cijelog svijeta, svi imamo Mac Donald, pizzu, Coca Colu, slušamo istu glazbu, gledamo iste filmove itd.) - život u globalnom društvu nosi i zajedničke, globalne probleme (ekološki problemi, ratovi, glad itd.) - suradnja u rješavanju globalnih problema (u svijetu, mirovni i antiratni pokreti i akcije, ekološke aktivnosti) - globalna ovisnost u svijetu – povezanost nas čini ovisnima jednima o drugima (posljedice Černobila u cijeloj Europi itd.) - budućnost svijeta – osiguranje prirodnih, ekonomskih i političkih pretpostavki za mir i suradnju zemalja - Hrvatska u europskim i svjetskim organizacijama: Vijeće Evrope, UN, UNESCO i dr. - očuvanje hrvatske individualnosti (povijesne, kulturne, nacionalne) u procesu europskih integracija i globalizacije.

5. OPĆI CILJEVI KURIKULUMA

1. Naučiti hrvatski jezik i književnost te se uspješno služiti hrvatskim jezikom u nizu različitih neformalnih i formalnih situacija (obitelj, škola, rad, slobodno vrijeme, razonoda itd.).
2. Upoznati i razumjeti povijesnu i kulturnu baštinu Hrvatske te osnovna obilježja suvremenog hrvatskog društva.
3. Upoznati i razumjeti geografska obilježja Hrvatske.
4. Razviti pozitivan odnos i osjećaje učenika prema hrvatskom jeziku i književnosti, povijesno-kulturnoj i prirodnoj baštini Hrvatske kao zemlji podrijetla učenika/ca i odrednicama razvoja njihova nacionalnog identiteta.
5. Razviti interes i motivirati učenike/ce da nauče i njeguju hrvatski jezik i književnost, povijesno-kulturno naslijeđe i prirodnu baštinu Hrvatske.
6. Omogućiti učenicima/ama da učenjem hrvatskog jezika i književnosti, povijesno-kulturne i prirodne baštine usvoje znanje, vještine i vrijednosti koje će im omogućiti da se dalje obrazuju na hrvatskom jeziku i da ga izučavaju ako to žele.
7. Omogućiti učenicima/ama da učenjem hrvatskog jezika i kulture u komparaciji s jezikom i kulturom u zemlji boravka oblikuju osobni identitet i uspješno se razvijaju i žive u multikulturalnom socijalnom kontekstu.
8. Omogućiti učenicima da razvijaju višejezičnost i interkulturalnost kao način života u suvremenom društvu.

Osnovne vještine:

Uz znanje, kurikulumom se planira i razvoj sljedećih vještina učenika/ca:

- komunikacijske vještine (da oblikuju i jasno izraze i predstavljaju svoje ideje, misli i osjećaje te da pravilno i uspješno komuniciraju s drugima u različitim situacijama);
- sposobnost pronalaženja informacija i uporabe informacija na hrvatskom jeziku;
- snalaženje i rješavanje problema u različitim situacijama (u obitelji, školi, kupovini, radnim situacijama, kod liječnika, u prometu, na putovanju itd.);
- sposobnost kritičkog prosuđivanja;
- sposobnost usmjeravanja vizualne pažnje;
- sposobnost rješavanja vizualnih problema na razini vizualnih znakova i njihovih temeljnih značenja;
- sposobnost estetskog prosuđivanja;
- sposobnost stjecanja novih znanja i stvaranje na hrvatskom jeziku.

Vrijednosti i stajališta:

Znanje i vještine, vrijednosti i stajališta čine integralni dio kurikuluma, odnosno programa nastave. Proučavanjem govornih i pisanih tekstova te vizualnih i glazbenih izraza učenici/ce usvajaju stajališta i vrijednosti drugih i dovode ih u vezu s vlastitim stajalištima i sustavom vrijednosti što im omogućuje da istražuju, kritički rasuđuju, objašnjavaju i izgrađuju vlastita stajališta i sustav vrijednosti. Izborom tekstova iz područja književnosti, povijesti, zemljopisa i umjetnosti treba promicati vrijednosti i stajališta koja učenicima/ama omogućuju uspješan osobni i profesionalni razvoj, samopoštovanje te njegovanje vlastitog nacionalnog identiteta uz tolerantan odnos i poštovanje prema drugim narodima i njihovim pripadnicima.

6. OPERATIVNI CILJEVI KURIKULUMA

Operativni ciljevi za prvu razinu:

1. Motivirati učenike/ce za učenje hrvatskog jezika, razvijati pozitivan odnos prema hrvatskom jeziku i književnosti, ovladati temeljnim jezičnim djelatnostima, osposobiti učenike za uspješno početno komuniciranje i aktivnu uporabu hrvatskoga standardnoga jezika.
2. Steći početno znanje o hrvatskoj književnosti. Poticati kulturu čitanja i estetskog doživljavanja.
3. Razlikovati vrste riječi, glagolska vremena u hrvatskom standardnom jeziku i usvojiti gramatičko ustrojstvo rečenice u hrvatskom standardnom jeziku.
4. Razvijati interes učenika/ca za vizualne izraze i stvaralaštvo u sklopu kulturne baštine Hrvatske.
5. Razvijati interes učenika/ca za glazbene i plesne izraze i stvaralaštvo u sklopu kulturne baštine Hrvatske.
6. Usvojiti osnovna prirodna, društvena i gospodarska obilježja zavičaja u Hrvatskoj i Hrvatske kao zemlje podrijetla učenika/ca.
7. Usvojiti osnovne procese povijesnog razvoja hrvatskog društva, države i kulture.

Operativni ciljevi za drugu razinu:

1. Utvrditi znanje o hrvatskom standardnom jeziku i njegovu uporabu u različitim komunikacijskim situacijama. Osvijestiti razliku između standardnog jezika i nestandardnog idioma. Razvijati govorenje i pisanje kao interpersonalne djelatnosti.
2. Čitati s razumijevanjem i interpretirati jednostavne književne i neknjiževne tekstove. Prepoznati značajke različitih vrsta tekstova: književnih i neknjiževnih.
3. Razvijati gramatičko-pravopisnu pismenost, utvrditi gramatičku i logičku organizaciju teksta.
4. Usvojiti osnovne forme i stilska sredstva u vizualnim umjetnostima u Hrvatskoj te koristiti različita sredstva i forme likovnog izražavanja (vizualne, likovne) u različitim formalnim i neformalnim situacijama.
5. Usvojiti osnovne forme i stilska sredstva u glazbenim umjetnostima u Hrvatskoj te koristiti različita sredstva i forme glazbenog izražavanja u različitim formalnim i neformalnim situacijama.
6. Odrediti značaj položaja i objasniti prirodno-zemljopisne i društvene posebnosti zavičaja u Hrvatskoj i Hrvatske.
7. Razumjeti i razlikovati posebnosti razvoja hrvatskog društva, države i kulture.

Operativni ciljevi za treću razinu:

1. Usustavljanje i utvrđivanje praktičnoga znanja hrvatskoga standardnog jezika i znanja o hrvatskom standardnom jeziku. Samostalna i aktivna uporaba svih jezičnih djelatnosti u različitim komunikacijskim situacijama.
2. Čitanje i interpretacija reprezentativnih djela hrvatske književnosti u kontekstu europske i svjetske književnosti i razvoj kritičkog odnosa prema literaturi. Znanje osnovnih značajki pojedinih razdoblja u hrvatskoj književnosti te najznačajnijih hrvatskih književnika i njihovih najpoznatijih djela.
3. Usvajanje i slušanje reprezentativnih djela hrvatskih glazbenih umjetnika te razvijanje kritičkog odnosa i estetskog suda o njima.

4. Usvajanje reprezentativnih djela hrvatskih likovnih umjetnika i vizualnog stvaralaštva te razvijanje kritičkog odnosa i estetskog suda o njima. Promatranje, uočavanje i vrednovanje reprezentativnih djela hrvatske likovne baštine i suvremenog likovnog stvaralaštva, arhitekture, dizajna, slikarstva i kiparstva.
5. Razumijevanje dinamike i stupnja gospodarskog razvoja Hrvatske i njezine uloge u suvremenom svijetu.
6. Razvoj kreativnog i individualnog pristupa analizi povijesnih izvora i usporedba povijesnog razvoja različitih aspekata hrvatskog društva i države s općim svjetskim procesima u povijesti i zemlji boravka.

7. RAZRADA OPERATIVNIH CILJEVA

7.1. OPERATIVNI CILJEVI ZA HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

– PRVA RAZINA

Motivirati učenike za učenje hrvatskoga jezika, razvijati pozitivan odnos prema hrvatskom jeziku i književnosti, ovladati temeljnim jezičnim djelatnostima, osposobiti učenike za uspješno komuniciranje i aktivnu uporabu hrvatskoga standardnoga jezika. Steći početno znanje o hrvatskoj književnosti. Poticati kulturu čitanja i estetskog doživljavanja.

7.1.1. Komunikacijska osposobljenost

TEMA 1: To sam ja (osobni identitet); ja o sebi (predstavljam se); ja i moja obitelj (u zemlji boravka i podrijetla); ja i moji prijatelji (u zemlji boravka i podrijetla).

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- osposobljavati učenike za slušanje, govorenje, čitanje i pisanje
- iskazati osnovne podatke o sebi i drugima, vlastite osjećaje i zanimanje za osjećaje drugih: pozdravljanje, predstavljanje, upoznavanje

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – poticati slušanje drugih kao uvjet za razumijevanje – slušati predstavljanje drugih i pokazati zanimanje za sličnosti i razlike, upoznavanje– istražiti ritam osobnih imena članova obitelji, prijatelja u domovini i zemlji boravka – slušati legende o doseljavanju Hrvata – predstavljanje domovine slušanjem hrvatske himne 	<ul style="list-style-type: none"> – usvojiti govorenje kao jezičnu djelatnost i jezična sredstva prema govornoj situaciji – usmeno iskazati osnovne podatke o sebi i drugima, vlastite osjećaje i zanimanje za osjećaje drugih (osobno predstavljanje, autportret, opis dijelova lica, tijela) – iskazati sličnosti i razlike s drugima – predstaviti Republiku Hrvatsku (simboli: zastava, grb, himna) 	<ul style="list-style-type: none"> – početno čitanje – globalno čitati riječi, skupove riječi i kraće tekstove – čitati kraće tekstove po izboru nastavnika i učenika – razvijati interes za čitanje i užitek u čitanju – čitati kraće tekstove po izboru nastavnika i učenika – razvijati interes za 	<ul style="list-style-type: none"> – razlikovati značajke govorenja i pisanja – napisati osnovne podatke o sebi (ime, prezime, adresa, telefon, datum i mjesto, zemlja rođenja, državljanstvo, nacionalnost, vjera) – imenovati članove obitelji, zanimanja – opisati člana obitelji

TEMA 2: Učenje – rad – slobodno vrijeme; moja škola, svi uče (u zemlji boravka i podrijetla); moj radni dan; svi rade: podjela rada u obitelji i društvu; što radim u slobodno vrijeme, organizacija i sadržaj slobodnog vremena djece, mladih i odraslih (u zemlji boravka i podrijetla)

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- razvijati aktivno slušanje
- usvojiti pisanje kao jezičnu djelatnost
- aktivno rabiti brojeve u jezičnoj komunikaciji

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – slušanjem brojalica karakteristične ritamske figure – prepoznavati različite vrste tekstova – slušati uglazbljenu poeziju 	<ul style="list-style-type: none"> – oprimeriti jezične igre u hrvatskom jeziku i stranim jezicima, razgovorne igre, igre pitanja i odgovora – opisati doživljaj slušanja glazbe (svijet mašte) – opisati likovni doživljaj (oblik, boja) – razgovor na temu: škola i slobodno vrijeme nekad i sada 	<ul style="list-style-type: none"> – samostalno čitati odabrane primjere hrvatskoga dječjeg pjesništva – čitati neknjiževne tekstove po izboru (npr. tekstovi o školama u prošlosti) 	<ul style="list-style-type: none"> – upoznati pisanje kao jezičnu djelatnost – pravilno pisati glasove hrvatskoga standardnog jezika – vježbati pisanje slova, riječi i kratkih rečenica (moja škola, omiljene igre – izbor teme)

TEMA 3: Ljudi u prostoru; prostor i okolina (geografski položaj i okolina grada, zemlje u kojoj živim i zemlje podrijetla); interakcija ljudi i prostora (način stanovanja, urbana i ruralna naselja u zemlji boravka i podrijetla itd.); prirodna bogatstva i ljudska (ekonomska) aktivnost, migracije stanovništva (u zemlji boravka i podrijetla); očuvanje prirode i okoliša (u zemlji boravka i podrijetla).

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- razlikovati govorni sustav hrvatskoga standardnog jezika od pisanoga
- osvijestiti ulogu jezika u komunikaciji među ljudima i razumijevanju drugih
- svladati tehniku čitanja, poticati samostalno čitanje

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
	<ul style="list-style-type: none"> – usmeno opisati osobe, prostor (npr. građevine), prirodu, odnose među ljudima – usmeno iskazati doživljaje i dojmove uz primjere hrvatske glazbe – pričati priče (stvarnost i mašta) 	<ul style="list-style-type: none"> – samostalno čitati ulomke prozaičkih tekstova: priče, basne, bajke 	<ul style="list-style-type: none"> – razvijati i primijeniti sposobnost stvaralačkog pisanja (opis) – pismeno opisati osobe, prostor, prirodu (rodake, prijatelje, poznanike; prirodnu i kulturnu baštinu Republike Hrvatske)

TEMA 4: Vrijeme -promjene – kontinuitet; dan i noć, godišnja doba; ja i moja obitelj kroz vrijeme (u zemlji boravka i podrijetla); moj grad – prošlost, sadašnjost i budućnost; Hrvatska kroz vrijeme (razumijevanje prošlosti iz sadašnjosti, značajni događaji i ljudi, interakcija s drugim narodima kroz povijest itd.).

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- razlikovati hrvatski standardni jezik i hrvatska narječja
- uočavati razlike između hrvatskoga jezika i jezika zemlje boravka
- samostalno usmeno i pismeno opisivanje

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – prepoznavati razlike u hrvatskom standardnom jeziku i hrvatskim narječjima (štokavskom, čakavskom, kajkavskom; tekstovni i glazbeni primjeri, zavičajne skladbe, uspavanke) – slušati legende o nastanku hrvatskih gradova 	<ul style="list-style-type: none"> – ispričati povijest svoje obitelji (uporaba perfekta) – opisati predmete sačuvane u obiteljskoj “škrinji” (kulturna baština) – opisati osnovna obilježja vremena u zavičaju i zemlji boravka 	<ul style="list-style-type: none"> – pročitati kraće tekstove o hrvatskoj prošlosti i značajnim ljudima i događajima – čitati priče (izbor učenika) – čitati priče o hrvatskim narodnim vladarima 	<ul style="list-style-type: none"> – opisati godišnja doba uz glazbene primjere – opisati vremenske promjene – pisati izjavne, upitne i usklične rečenice o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti mjesta boravka i mjesta podrijetla (osobnog ili obiteljskog)

TEMA 5: Kultura i društvo; različite kulturne grupe u mojoj školi, gradu i društvu (sličnosti i razlike običaja, u odijevanju, prehrani itd.); karakteristike, razvoj i prijenos kulture vlastite grupe, odnosno nacije (jezik, način života, religija, umjetnost itd.); u Hrvatskoj žive ljudi različitih kultura, religija, nacionalnosti; multikulturalizam i interakcija ljudi u različitim grupama u zemlji podrijetla i boravka; jednakopravnost i odgovornost svih za zajednički život u društvu (uloge i status pojedinaca, npr. žena u vlastitoj grupi; prava i odgovornosti zajednica za život u zajedničkom društvu itd.).

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- razlikovati dijalog i monolog
- uočavati govorne vrednote hrvatskoga jezika

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – aktivno slušati sugovornika, voditi dijalog – uočavati govorne vrednote hrvatskoga jezika u dramatisiranim tekstovima (igrokazima) – slušati različite blagdanske napjeve 	<ul style="list-style-type: none"> – opisati običaje vezane uz pojedine blagdane (ukrasi, predmeti, pjesme, plesovi, nošnje, odjeća, hrana, običaji za stolom – kulturni obrasci) – postavljati pitanja i odgovarati (interakcija ljudi, tolerancija) 	<ul style="list-style-type: none"> – čitati ulomke igrokaza (individualno i skupno) – čitati neknjiževne tekstove o aktualnim kulturnim temama 	<ul style="list-style-type: none"> – pismeno odgovarati na pitanja – prevoditi riječi, sintagme i kraće rečenice – pogledati kazališnu predstavu i pismeno izraziti dojmove, doživljaje, osjećaje

TEMA 6: Suvremeno društvo; na putu od kuće do škole (institucije u mojem gradu); različiti oblici odlučivanja i upravljanja (odlučivanje u razredu, školi i gradu);

razlike i sličnosti političkog sustava u zemlji boravka i podrijetla; imamo različite društvene uloge i interese, ali živimo po pravilima i zakonima u društvu (pravila ponašanja u obitelji, razredu i društvu – zemlja boravka i podrijetla); život u društvu se stalno mijenja (tehnološke, ekonomske, kulturne, političke promjene i njihov utjecaj na život pojedinca u zemlji boravka i podrijetla).

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- primijeniti usvojeno jezično znanje u obradi predviđene teme i različitim komunikacijskim situacijama
- imenovati medije u javnom i osobnom životu

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – aktivno slušati izlaganja drugih: mišljenja i stajališta o suvremenom društvu – prepoznati jezik računala kao internacionalni jezik 	<ul style="list-style-type: none"> – imenovati prijenosnike poruka (medije) u javnom i osobnom životu: film, televizija, radio, video, tisak, računalo – usmeno izraziti mišljenje i stajališta o temama i problemima u suvremenom društvu 	<ul style="list-style-type: none"> – čitati i raščlaniti stripove – čitati jednostavne tekstove kojima se najavljuju kulturni događaji (program izložbi, kinopredstava i kazališnih predstava, koncerata suvremene hrvatske glazbe; tisak) 	<ul style="list-style-type: none"> – priče u slikama oblikovati u jednostavne rečenice – sastaviti kraći tekst: kako se služim pojedinim medijem – opisati doživljaj nakon koncerta, kazališne predstave, izložbe itd.

TEMA 7: Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost;

život suvremenih društava sve se više internacionalizira (i u zemlji podrijetla i zemlji boravka); internacionalne organizacije i institucije i njihov utjecaj na život pojedinaca i društva (kulturu, zajednice, nacije u zemlji boravka i podrijetla); život u globalnom društvu nosi i zajedničke, globalne probleme (ekološki problemi, ratovi, glad itd.); suradnja u rješavanju globalnih problema (u svijetu, u zemlji boravka i podrijetla).

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- primijeniti različite vrste čitanja
- aktivno i situacijski primjenjivati kontaktne govorne činove

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – slušanjem poezije i glazbe uočiti posebnosti i povezanost među umjetnostima; umjetnost kao univerzalni jezik povezivanja ljudi – slušati glazbene primjere različitih etničkih skupina i njihove obrade (povezanost teksta i glazbe) 	<ul style="list-style-type: none"> – aktivno i situacijski primjenjivati kontaktne govorne činove: obraćanje, pozdravljanje, zahvaljivanje, čestitanje, ispričavanje – razgovarati – tema: povezanost sa zavičajem i domovinom Hrvatskom – vježbati svakodnevni i telefonski razgovor, re-kreativni razgovor 	<ul style="list-style-type: none"> – čitati i razumjeti jednostavne tekstove na hrvatskom jeziku – primijeniti različite vrste čitanja: čitanje naglas, čitanje u sebi, naizmjenično čitanje, čitanje po ulogama, zborno čitanje, izborno čitanje (tekstovi o aktualnim temama u Hrvatskoj i zemlji boravka, zajednički problemi, Hrvatska u europskim i svjetskim organizacijama) 	<ul style="list-style-type: none"> – ponoviti i usustaviti vrste pisanja (receptivno-reproduktivni i poluproduktivni tip pisanja) – napisati tekst uz “mapu obiteljskih migracija” i likovno oblikovati (npr. kolaž, slike, skulptura) – prevoditi kraće i jednostavnije tekstove

7.1.2. Jezična osposobljenost

TEMA 1: To sam ja (osobni identitet)

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- prepoznavati imenice i zamjenice kao vrste riječi
- razlikovati kategorije roda, broja i padeža

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – pravilno izgovarati glasove hrvatskoga standardnog jezika – osvijestiti pogreške u govoru – pravilno izgovarati hrvatska imena i prezimena 	<ul style="list-style-type: none"> – primijeniti osnovna pravopisna pravila pisanja velikog i malog slova 	<ul style="list-style-type: none"> – prepoznati i oprimjeriti imenice (opće i vlastite), imena, nadimci i prezimena ljudi, nazivi biljaka i životinja – prepoznati zamjenice (osobne) i razlikovati ih od imenica, razlikovati kategorije roda, broja i padeža (padeži imenica) 	<ul style="list-style-type: none"> – proširiti rječnik učenjem riječi za imenovanje bića, stvari i prirodnih pojava i za izricanje osjećaja – imenovati dijelove tijela i riječi za izricanje njihovih obilježja; nazivi odjevnih predmeta – usvojiti riječi za imenovanje članova obitelji

TEMA 2: Učenje – rad – slobodno vrijeme

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- utvrditi značajke glagola
- razlikovati i rabiti osnovna glagolska vremena i oblike
- prepoznati brojeve kao vrstu riječi

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – pravilno izgovarati glasove hrvatskoga standardnog jezika i prepoznati razlike u odnosu na glasove u jeziku zemlje boravka 	<ul style="list-style-type: none"> – pravilno pisati glasove hrvatskoga standardnog jezika – usvojiti pravilo o pisanju točke iza rednog broja 	<ul style="list-style-type: none"> – prepoznati i oprimjeriti glagole kao vrstu riječi – razlikovati i rabiti osnovna glagolska vremena (prezent, perfekt, futur) – imenovati prezent glagola moći i htjeti, prepoznati brojeve kao vrstu riječi (glavni i redni) 	<ul style="list-style-type: none"> – proširiti leksik riječima za označavanje stvari i aktivnosti u školi, obitelji i društvu (pri učenju, radu, zabavljanju i aktivnostima u slobodno vrijeme)

TEMA 3: Ljudi u prostoru

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- usvojiti norme pravilnoga pisanja
- upoznati pridjeve kao vrstu riječi i objasniti stupnjevanje pridjeva
- razlikovati prijedloge i priloge

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> - pravilno izgovarati imena mjesta, krajeva, zemalja, naroda 	<ul style="list-style-type: none"> - pravilno pisati imenice koje znače pripadnike naroda, stanovnike naseljenih mjesta, kraja, države ili kontinenta (etnici) - pravilno pisati komparativ i superlativ pridjeva 	<ul style="list-style-type: none"> - utvrditi značajke pridjeva kao vrste riječi - objasniti stupnjevanje pridjeva - razlikovati prijedloge i priloge 	<ul style="list-style-type: none"> - usvojiti riječi za imenovanje pripadnosti mjestu, kraju, zemlji, narodu - proširiti rječnik riječima koje opisuju izgled i izražavaju osobine ljudi, stvari i pojava

TEMA 4: Vrijeme -promjene – kontinuitet

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- utvrditi značajke izjavnih, upitnih i uskličnih rečenica
- usvojiti osnovna pravila interpunkcije

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> - pravilno izgovarati glasove hrvatskoga standardnog jezika 	<ul style="list-style-type: none"> - usvojiti rečenične znakove i osnovna pravila interpunkcije (točka, upitnik, uskličnik) 	<ul style="list-style-type: none"> - utvrditi odnos: riječi – rečenica - iskaz i spoj riječi u rečenici (sročnost, upravljanje, pridruživanje, slaganje s brojevima) - prepoznati i oprimeriti izjavne, upitne i usklične rečenice - utvrditi znanje o rečenici: rečenica kao priopćajna jedinica, pošiljatelj i primatelj poruke 	<ul style="list-style-type: none"> - razumjeti temeljni leksik i iz konteksta odrediti značenje nepoznatih riječi - usvojiti riječi za imenovanje vremenskog trajanja (kalendar, sati, dijelovi dana, godišnja doba; fizičko vrijeme)

TEMA 5: Kultura i društvo

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- odrediti samostalne članove rečeničnog ustrojstva
- razlikovati jednostavne i složene rečenice
- utvrditi jednoznačnost i višeznačnost leksema

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> - ostvarivati rečeničnu intonaciju 	<ul style="list-style-type: none"> - pisati pravopisno obilježene riječi i sintagme - uočiti mjesto zarez u složenoj rečenici 	<ul style="list-style-type: none"> - utvrditi samostalne članove ustrojstva rečenice - razlikovati jednostavne i složene rečenice 	<ul style="list-style-type: none"> - proširiti leksik riječima za izricanje običaja; odijevanje, prehrana, jezici, način života, umjetnosti, kultura

TEMA 6: Suvremeno društvo

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- utvrditi osnovna pravila reda riječi u rečenici, rečenični naglasak i intonaciju
- ponavljati i utvrđivati osnovna pravopisna pravila
- prepoznati preneseno značenje riječi

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
		druživanje, slaganje s brojevima) – prepoznati i oprimjeriti izjavne, upitne i usklične rečenice – utvrditi znanje o rečenici: rečenica kao priopćajna jedinica, pošiljatelj i prima-telj poruke, namjera po-ruke	– razumjeti temeljni leksik i iz konteksta odrediti znače-nje nepoznatih riječi – usvojiti riječi za imenovanje vremenskog trajanja (ka-lendar, sati, dijelovi dana, godišnja doba; fizičko vri-jeme)

TEMA 7: Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- razlikovati vrste riječi
- razlikovati sinonime, antonime, homonime
- raščlaniti tekstove različitih funkcionalnih stilova

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
– uvježbavati pravilan izgovor glasova, glasovnih skupina, riječi, sintagma i rečenica hrvatskoga standardnoga jezika	– pravilno pisati riječi hrvatskoga jezika aktivno usvojene na 1. razini znanja	– razlikovati vrste riječi	– razlikovati sinonime, antonime, homonime – oprimjeriti funkcionalnu raslojenost leksika – ponoviti i utvrditi leksik primjeren za 1. razinu

7.1.3. Književnost – Operativni ciljevi

Razvijati pozitivan odnos prema hrvatskom jeziku i književnosti, poticati kulturu čitanja i estetskog doživljavanja, steći početna znanja o hrvatskoj književnosti: prepoznavati osnovne elemente poezije, proze i drame na primjerima hrvatske književnosti.

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
– slušati priče drugih – slušati usmeno opisiva-nje osoba, prostora i pri-rode – slušati narodne pjesme i plesnu glazbu iz različitih krajeva Hr-vatske	– razlikovati govorni su-stav hrvatskoga standar-dnog jezika od pisanoga: usmeno obraćanje, pozdravljanje, čestitanje – pripovijedati o vlastitim doživljajima i doživljaji-ma drugih	– vježbati tehniku čit-tanja na odabranim književnim i neknjiževnim tekstovima (npr.: tekstovi o pri-rodi i prirodnim lje-potama Hrvatske, očuvanju prirode i okoliša)	– ponavljati početno pi-sanje slova, riječi i re-čenica – upoznati i raz-vijati komunikativno pisanje (pisanje česti-taka, zahvala, poziv-nica)

Tema 1: To sam ja
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none">– razvijati interes za čitanje i užitak u čitanju– odrediti temu pjesme– prepoznati lirske pjesme prema vrsti (ljubavne, pejzažne, domoljubne);– iskazati vlastite osjećaje – osobni identitet
Tema 2: Učenje – rad- slobodno vrijeme
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none">– na odabranim pjesničkim primjerima prepoznati stihove, slaganje stihova u strofe, ritam– ritmičke elemente poezije usporediti s glazbenim primjerima– utvrditi povezanost jezika i književnosti sa suvremenim medijima te prepoznati vrste medija i njihovu ulogu u suvremenom životu (povezanost iskustava učenja i životnih situacija)
Tema 3: Ljudi u prostoru
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none">– prepoznati priču, bajku, basnu na odabranim tekstovima hrvatske književnosti, iz iskustva učenika i na novim primjerima – prepričati priču
Tema 4: Vrijeme – promjene – vrijeme – kontinuitet
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none">– upoznati likove u proznom tekstu, razlikovati pozitivne i negativne likove, uspostaviti odnos dobrih i loših likova– prepričati priču i argumentirati vremenski tijek (iskustvom i primjerima iz književnosti i života: vrijeme – promjene)
Tema 5: Kultura i društvo
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none">– razlikovati dijalog i monolog– prepoznati dramske vrste– upoznati značajke igrokaza– <i>samostalno dramatizirati različite životne situacije na temu kultura i društvo</i>
Tema 6: Suvremeno društvo
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none">– čitati i raščlaniti stripove, tematika i struktura stripa– imenovati prijenosnike poruka (medije) u javnom i osobnom životu: film, televizija, radio, video, tisak, računalo– utvrditi povezanost književnosti i suvremenih medija

Tema 7: Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost**Razrada operativnih ciljeva:**

- na odabranim primjerima razlikovati pjesnički, prozni i dramski tekst
- prepoznati zajedničke teme u hrvatskoj književnosti i književnosti zemlje boravka
- upoznati, poštovati i razvijati vlastiti nacionalni i kulturni identitet u djelima hrvatske književnosti

* Ciljevi nastave književnosti koji se odnose na teoriju književnosti ostvaruju se u suodnosu s nastavom književnosti u redovnom programu zemlje boravka.

PRIJEDLOG KNJIŽEVNIH TEKSTOVA

Luko Paljetak , Ježić Ubodežić, Suncokret, Novosti, Kiša, Mačka i glasovir
Sunčana Skrinjarić , Proljeće, Jeseni, Sunce, Dva smijeha, Tri snježne pahuljice, Vjetar
Zlata Kolarić-Kišur , Riječi, Snježna pahulja
Dobriša Cesarić , Početak proljeća, Sto su sanjale životinje, Tiho, o tiho govori mi jesen
Nada Iveljić , Mokri klokan, Prometna priča, Skakaonica starog hrasta
Stanislav Femenić , Nakrivio kapu žir, Igrajmo se igrajmo se
Blanka Dovjak-Matković , Priča preko telefona
Grigor Vitez , Zelena škola, Brojalica, Zmaj, Tiha pjesma
Zvonimir Balog , Pravi tata, Prijatelj u invalidskim kolicima, Olovka, Neću ljutiti mamu, Kupovanje vremena
Stjepan Jakševac , Razgovor na žalu, Maslačak šalje djecu u svijet, Kokotiček, Što se to zbililo, Trešnja
Pajo Kanižaj , Hrvatska domovina, Zaplakao sam hrvatski, Kuća, Sto sve stane u televizor
Miro Gavran , Sestre, Brat
Rikard Katalinić Jeretov , Hrvatski mornar
Nevenka Videk , Gdje stanuju priče
Vesna Parun , Miš i gušter, Kiša u šumi
Zvonimir Golob , Čemu služe roditelji, Čemu služim ja, Škole
Sanja Pilić , Rastreseni tata, Kiša, O jedenju i voljenju, Moja mama
Ratko Zvrko , Nogomet u bari, Dom, Grga Cvarak, Hoću znati
Milan Taritaš , Domovina nije mala, Pisanica
Višnja Stahuljak , Zvončići, Snježni anđeo
Tin Kolumbić , Zvijezde u snu, Dani sv. Nikole, Božićna noć
Vladimir Nazor , Željeznica, Đače
Mladen Kušec , Voda, Pjesma sata, Najbolji dječak na svijetu
I. Goleš , Opet rasu papiri

Gustav Krklec , Basna, Dva delfina
Vera Zemunić , Sveta večer, Uskrсни gost, Pisanice
Milivoj Matošec , Umišljeni, Bajka dvadeset i osmog stoljeća
Božidar Prosenjak , Tri dječaka, Brat i sestra, Novac
Miroslav Dolenc Dravski , Rodbina
Zlatna jabuka , hrvatska narodna bajka
Nada Zidar Bogadi , Njihaljke, Matematički zadaci
Petar Preradović , Noćna pjesmica
F. Tušek , Prijateljice
Božićna pjesma, narodna
J. Milaković , Tri boje
I. Novački , Mjeseci darivaju
Dragutin Tadijanović , Da sam ja učiteljica
Anto Gardaš , Ples pahuljica (igrokaz),

PRIJEDLOG LEKTIRE
Luko Paljetak , Miševi i mačke naglavačke
Ivana Brlić Mažuranić , Čudnovate zgode šegrta Hlapića, audiokaseta, film
Sunčana Skrinjarić , Kakvaje to ljubav bila, S. Skrinjarić i N. Macolić , Kako sanjaju stvari
Mato Lovrak , Vlak u snijegu
Zvonimir Balog , Male priče o velikim slovima
Ratko Zvrko , Grga Čvarak
Pajo Kanižaj , Dubravka Kolanović , Hrvatska domovina
Gustav Krklec , Telegrafске basne
Zlata Kolarić-Kišur , Kristalni zvončići (igrokaz)
Zeljka Horvat-Vukelja , Sanja Pribić , Slikopriče
Nada Iveljić , Božićna priča, Balonijada (scenska igra) Nada Zidar Bogadi , Sretan cvrčak

PRIJEDLOG NEKNJIŽEVNIH TEKSTOVA
Tomislav Đurić : Sto najljepših legendi iz hrvatske povijesti
Z. Badovinac , I. Bralić , M. Kamenarović , Z. Mikulić , O. Piškorić , Prirodne znamenitosti Hrvatske

*Nastavnici i učenici na temelju prijedloga odabiru književne i neknjiževne tekstove i lektiru, u skladu s načelom primjerenosti jezičnom znanju i životnoj dobi učenika, različitim nastavnim situacijama i uvjetima izvođenja nastave hrvatskoga jezika u inozemstvu.

7.2. OPERATIVNI CILJEVI ZA HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST – DRUGA RAZINA

Utvrđiti znanje o hrvatskom standardnom jeziku i njegovu uporabu u različitim komunikacijskim situacijama. Osvijestiti razliku između standardnoga jezika i nestandardnoga idioma. Razvijati govorenje i pisanje kao interpersonalne djelatnosti. Čitati s razumijevanjem i interpretirati književne i neknjiževne tekstove.

7.2.1. Komunikacijska osposobljenost

TEMA 1: To samja (osobni identitet)

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- razvijati kulturu slušanja, govorenja, čitanja i pisanja
- primijeniti direktne i ekspresivne govorne činove u osobnom predstavljanju i predstavljanju drugih

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – razvijati kulturu slušanja različitih vrsta tekstova – kultura aktivnog slušanja sugovornika, predstavljanje drugih – prepoznati glasovne promjene u hrvatskome jeziku 	<ul style="list-style-type: none"> – primijeniti direktne govorne činove: prijedlog, savjet, zahvala, molba – primijeniti ekspresivne govorne činove: u osobnom predstavljanju izraziti osjećaje, doživljaje, raspoloženja (utjecaj poezije i glazbe) i stajališta – oprimirati različite vrste ophođenja ljudi na hrvatskom jeziku i jeziku zemlje boravka – prepričavati obiteljska sjećanja kao povijesne izvore 	<ul style="list-style-type: none"> – čitati i razumjeti tekstove različitih funkcionalnih stilova – u neknjiževnim tekstovima (npr. ulomci iz udžbenika zemljopisa) istražiti podatke o Zagrebu, zavičajnom gradu (mjestu, selu) i Republici Hrvatskoj (npr. usporediti mjesna obilježja), kulturna i povijesna baština; pročitati jednostavni tekst o zavičajnom gradu – čitati odabrane primjere hrvatskoga pjesništva, razlikovati pjesničke vrste – krasnoslov pjesama po izboru učenika (lirske pjesme intimne i domoljubne tematike) 	<ul style="list-style-type: none"> – pismeno izraziti podatke o sebi, obitelji, prijateljima, odnosi među članovima obitelji (obiteljsko stablo) – opisati svoj izgled (autoportret), sličnosti i razlike s drugima – pismeno predstaviti Republiku Hrvatsku – opisati simbole Republike Hrvatske – napisati tekst o Zagrebu kao glavnom gradu Republike Hrvatske

TEMA 2: Učenje – rad – slobodno vrijeme

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- primijeniti različite vrste pisanja
- pravilno pisati pravopisno obilježene riječi

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – utvrditi važnost slušanja u primjeni različitih vrsta diktata – slušati standardni izgovor glasova izvornih 	<ul style="list-style-type: none"> – istražiti primjenu medija u svakodnevnom životu i u školi (usmeno izlaganje učenika) 	<ul style="list-style-type: none"> – istražiti u literaturi primjenu medija u svakodnevnom životu i u školi 	<ul style="list-style-type: none"> – primijeniti produktivni tip pisanja: obrada teme različitim vrstama pisanja (pismo, opisivanje, pripovijedanje, poruka);

govornika hrvatskoga jezika – slušanje starijih tekstova (povijesni dokumenti)	– obrazložiti ulogu televizije, filma, računala, izražavanjem osobnih iskustava	– čitati odabrane primjere hrvatskoga pjesništva	– moj radni dan, put od kuće do škole, aktivnosti u slobodno vrijeme, učenje, znanje, obrazovanje)
– slušati hrvatsku šansonu	– opisati ulogu glazbe u suvremenim medijima		– prikaz razgovora s drugim članovima obitelji na temu: slobodno vrijeme

TEMA 3: Ljudi u prostoru

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- ostvarivati vrednote govorenoga jezika
- prepoznavati naglašene i nenaglašene slogove i riječi u rečenici
- primijeniti produktivne tipove pisanja (opisivanje, pripovijedanje) i ostvarivati komunikativno pisanje

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
– na primjerima utvrditi posebnosti akustičkih vrednota hrvatskoga standardnog jezika (povezanost s glazbenim primjerima)	– osvijestiti važnost ostvarivanja vlastitih govornih namjera u odnosu s drugima – usmeno izraziti odnos prema ljudima u okruženju (povezati s etičkom karakterizacijom likova u pročitanim književnim tekstovima) – opisati izgled mjesta i naselja, način stanovanja, prirodne ljepote, kulturne znamenitosti (zavičajno graditeljstvo)	– pročitati i interpretirati odabrane primjere hrvatske proze: kratke priče i novele – čitati neknjiževne tekstove na temu: ljudi u prostoru (okolina mogega doma, grada, zemlje u kojoj živim i zemlje podrijetla, povezanost ljudi i prirode, okoline; npr. udžbenici i priručnici zavičajne geografije)	– ostvarivati produktivne tipove pisanja: opisivanje i pripovijedanje na temelju samostalnog istraživanja okoline i odnosa s drugim ljudima (npr. tema: očuvanje okoliša i zaštita prirode, uređenje prostora) – ostvarivati komunikativno pisanje (pismo, razglednica)

TEMA 4: Vrijeme -promjene – kontinuitet

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- upotrijebiti odgovarajuća jezična sredstva u skladu s određenom govornom situacijom
- utvrditi razlike hrvatskoga standardnoga jezika i hrvatskih narječja

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
– pravilno izgovarati glasove hrvatskoga standardnoga jezika i uočiti razlike u odnosu na izgovor – slušati uglazbljenu dijalektalnu poeziju, pjesme Hrvata izvan domovine	– upotrijebiti odgovarajuća jezična sredstva u skladu s određenom govornom izlaganje o iseljavanju Hrvata u druge zemlje (migracije); povijest moje obitelji, moji suvremenici – usmeni prikaz znamenitih likovnih djela hrvatske kulturne baštine uvrštenih u svjetski popis likovne baštine, npr. Dioklecijanova palača, Eufrazijeva bazilika, Dubrovnik	– istražiti na primjerima razlike u hrvatskom standardnom jeziku i hrvatskim – čitati književne i povijesne tekstove o značajnim ljudima i događajima u hrvatskoj povijesti (povijesni izvori, memoarska literatura)	– prevesti pojedine riječi, sintagme i rečenice s hrvatskoga jezika na strane jezike i (razlike godišnjih doba, vrijeme u zavičaju i mjestu boravka) – opisati prošlost grada iz domovine Hrvatske

TEMA 5: Kultura i društvo**Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:**

- razvijati kulturu slušanja/gledanja komunikativnih, informativnih, publicističkih i književno-umjetničkih tekstova

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – razvijati kulturu slušanja/gledanja komunikativnih, informativnih, publicističkih i književno-umjetničkih tekstova i povijesnih izvora – usporediti blagdanske i običajne pjesme u Hrvatskoj i zemlji boravka 	<ul style="list-style-type: none"> – objasniti različitosti jezika i običaja stanovnika u Hrvatskoj i zemlji boravka – objasniti značajke scenskog izraza kao univerzalne komunikacije među ljudima koji pripadaju različitim kulturama – samostalno dramatizirati životne situacije (iskustva učenika vezana uz temu: kultura i društvo; povezati dramski izraz s elementima hrvatske glazbene i likovne umjetnosti) 	<ul style="list-style-type: none"> – osvijestiti teatrološki pristup dramskom djelu čitati igrokaze – čitati i raščlaniti neknjiževne tekstove: kultura i umjetnost u suvremenom društvu (različiti izvori) 	<ul style="list-style-type: none"> – prevesti različite vrste tekstova (tema: kultura i društvo u Hrvatskoj i zemlji boravka, danas i nekad) – sličnosti i razlike života u Hrvatskoj i zemlji boravka (naselja i gospodarske djelatnosti)

TEMA 6: Suvremeno društvo**Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:**

- primjećivati rečenični naglasak i intonaciju
- različitim jezičnim djelatnostima objasniti povezanost medijske kulture, jezika i književnosti

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – slušati rečenični naglasak i intonaciju izvornih govornika hrvatskoga jezika 	<ul style="list-style-type: none"> – objasniti povezanost medijske kulture, jezika (hrvatskoga i stranih jezika) i književnosti s različitim aspektima suvremenog društva – izvijestiti o aktualnim događajima, pripremiti obavijesni prikaz (npr. izložbe, sportski događaji) 	<ul style="list-style-type: none"> – čitati književne i neknjiževne tekstove različitih funkcionalnih stilova – čitati književne i neknjiževne tekstove posredovanjem medija 	<ul style="list-style-type: none"> – napisati izvješće o aktualnim događajima (npr. kulturne priredbe) – upotrebljavati imenice, pridjeve, glagole u obradi predviđene teme: promjene u suvremenom društvu i njihov utjecaj na život pojedinca

TEMA 7: Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- razvijati osnovne jezične djelatnosti
- razvijati sposobnosti za izražavanje doživljaja, dojmova, stajališta, sudova i ocjena u različitim oblicima usmenog i pismenog izražavanja

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – u situacijskim govornim činovima aktivno pratiti iskaze sugovornika (razumijevanje i prihvaćanje kao temelj suradnje među ljudima) 	<ul style="list-style-type: none"> – razvijati sposobnosti za izražavanje doživljaja, dojmova, stajališta, sudova i ocjena u različitim oblicima usmenog izražavanja – prikazati konfliktne situacije, razmišljati o uzrocima jezičnog – oblikovati prijedloge za rješavanje sukoba – izraziti odobravanje i protivljenje 	<ul style="list-style-type: none"> – primijeniti različite vrste čitanja: selektivno, izborno, stvaralačko, kritičko – razvijati osnovne jezične djelatnosti: čitanje s komentarom, čitanje i pisanje zapazanja – čitati aktualne neknjiževne tekstove (mediji); tekstovi o povezanosti Hrvatske s europskim i svjetskim institucijama 	<ul style="list-style-type: none"> – pisati komentare i zapazanja uz čitanje – razvijati sposobnosti za izražavanje doživljaja, dojmova, stajališta, sudova i ocjena u različitim oblicima pismenog izražavanja – prevoditi kraće neknjiževne tekstove – napisati kraći prikaz: kulturne raznolikosti

7.2.2. Jezična osposobljenost

TEMA 1: To sam ja (osobni identitet)

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- utvrditi razlikovanje vrsta riječi i znanje o imenicama
- osvijestiti dvojezičnost kao prednost

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – objasniti razlike u izgovoru pojedinih glasova hrvatskoga jezika i jezika zemlje boravka (teže usvojivi glasovi) – zapažati pogreške u izgovoru i ispravljati sebe i druge 	<ul style="list-style-type: none"> – pisanje imenica u Hrvatskome jeziku i jeziku zemlje boravka (pravila o pisanju velikog i malog slova; npr. toponimi) 	<ul style="list-style-type: none"> – na primjerima utvrditi razlikovanje vrsta riječi – utvrditi znanje o imenicama – razlikovati brojevne imenice i pridjeve – usporediti imenice u hrvatskome jeziku i jeziku zemlje boravka 	<ul style="list-style-type: none"> – osvijestiti dvojezičnost kao prednost – proširiti leksik riječima za izricanje prijedloga, savjeta, zahvale, molbe – utvrditi riječi za izricanje osjećaja

TEMA 2: Učenje – rad – slobodno vrijeme Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- pravilno pisati pravopisno obilježene riječi
- utvrditi značajke glagolskih pridjeva, glagolskih priloga, kondicionala, imperativa
- naučiti aorist glagola biti

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – razlikovati i raščlaniti prirodne i konstruirane govorne uzorke – oprimjeriti funkciju govornog i pjesničkog sluha 	<ul style="list-style-type: none"> – pisanje pravopisno obilježenih riječi (različite vrste diktata) 	<ul style="list-style-type: none"> – utvrditi značajke glagolskih pridjeva, glagolskih priloga, kondicionala, imperativa – naučiti aorist glagola biti – iskazati radnje i sadržaje kao sadašnje, prošle i buduće 	<ul style="list-style-type: none"> – usvojiti riječi za imenovanje molbe, želje, zapovijedi – imenovati sadržaje slobodnih aktivnosti; slobodno vrijeme

TEMA 3: Ljudi uprostoru**Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:**

- utvrditi značajke prijedloga i priloga, razlikovati vrste riječi

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – ostvarivati vrednote govorenoga jezika: naglasak, dužinu i intonaciju – uočavati naglašene i nenaglašene riječi i naglašeni slog u rečenici 	<ul style="list-style-type: none"> – ponavljati i utvrđivati gramatičko-pravopisnu pismenost primjenom stvaralačkih diktata 	<ul style="list-style-type: none"> – utvrditi značajke prijedloga i priloga na primjerima zasićenih tekstova (književni i neknjiževni tekstovi) – utvrditi razlikovanje vrsta riječi 	<ul style="list-style-type: none"> – proširiti leksik riječima za izricanje prostora i okoline – objasniti preneseno značenje riječi

TEMA 4: Vrijeme -promjene – kontinuitet**Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:**

- utvrditi kolebanja subjekta po sročnosti, rodu i broju
- objasniti mjesto zareza u rečenici, sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi
- usustaviti znanje o pravopisnim znakovima

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – pravilno izgovarati kratice 	<ul style="list-style-type: none"> – ponavljati i utvrđivati gramatičko-pravopisnu pismenost (diktati) – objasniti i oprimjeriti sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi 	<ul style="list-style-type: none"> – ponoviti članove rečničkog ustrojstva – utvrditi kolebanja subjekta po sročnosti, rodu i broju 	<ul style="list-style-type: none"> – proširiti leksik riječima za imenovanje fizičkog vremena, vremenskih razdoblja, pojava, ljudi i događajau prošlosti (povijest, prošlost, baština, povijesni izvor, povijesni dokument)

TEMA 5: Kultura i društvo

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- utvrditi gramatičko ustrojstvo rečenice
- utvrditi nesamostalne članove: atribut i apozicija (pojam, funkcija)

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – pravilno izgovarati glasove i suglasničke skupine specifične za hrvatski standardni jezik – razlikovati izgovor glasova č i ć 	<ul style="list-style-type: none"> – pisati pravopisno obilježene riječi (č i ć) – vježbati pisanje alternacija ije/je/e/i 	<ul style="list-style-type: none"> – na produktivnim tipovima teksta i primjerima iz djela hrvatske književnosti raščlaniti gramatičko ustrojstvo rečenice – utvrditi nesamostalne članove: atribut i apozicija (pojam, funkcija) – prepoznati i upotrebljavati nezavisno složenu rečenicu 	<ul style="list-style-type: none"> – istražiti zajednički i razlikovni leksik hrvatskoga jezika i jezika zemlje boravka

TEMA 6: Suvremeno društvo

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- utvrditi gramatičku i logičku organizaciju teksta
- prepoznati stilske značajke različitih vrsta tekstova

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – prepoznati i ostvariti rečenični naglasak i intonaciju 	<ul style="list-style-type: none"> – objasniti kratice i njihov izgovor 	<ul style="list-style-type: none"> – usustaviti znanje o rečenicama – raščlanjivanjem književnih i neknjiževnih tekstova utvrditi gramatičku i logičku organizaciju teksta 	<ul style="list-style-type: none"> – proširiti leksik riječima za imenovanje suvremenih medija, institucija, društvenih pravila i zakona, ponašanja u obitelji i pojava u okruženju

TEMA 7: Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- utvrditi i oprimjeriti odnose među leksemima i funkcionalnu raslojenost leksika

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – pravilno izgovarati sve glasove, glasovne skupine, riječi, sintagme i rečenice hrvatskoga standardnoga jezika 	<ul style="list-style-type: none"> – pravilno pisati riječi hrvatskoga jezika aktivno usvojene na 2. razini znanja 	<ul style="list-style-type: none"> – usporediti tekst na hrvatskom jeziku s tekstem na jeziku zemlje boravka (usustavljanje i utvrđivanje znanja, suodnos s nastavom jezika zemlje boravka) 	<ul style="list-style-type: none"> – utvrditi i oprimjeriti odnose među leksemima i funkcionalnu raslojenost leksika – prepoznati frazeme, kolokvijalizme i komunikacijske stereotipe – razumjeti i aktivno primjenjivati tematski leksik predviđen za 2. razinu

7.2.3. Književnost – Operativni ciljevi

Čitati s razumijevanjem, interpretirati književne i neknjiževne tekstove te prepoznati stilске značajke različitih vrsta tekstova na primjerima hrvatske književnosti.

Tema 1: To sam ja (osobni identitet)

Razrada operativnih ciljeva:

- na odabranim primjerima hrvatskoga pjesništva (po izboru učenika i nastavnika) izraziti osjećaje, doživljaje, dojmove (osobni identitet)
- interpretirati lirske pjesme na tematsko-motivskoj i jezično-stilskoj razini
- razlikovati pjesničke vrste na temelju motiva/ugodača

Tema 2: Učenje – rad – slobodno vrijeme

Razrada operativnih ciljeva:

- na primjerima hrvatskoga lirskog pjesništva istražiti povezanost elemenata strukture lirske pjesme
- razlikovati osnovna stilска sredstva
- istražiti primjenu medija i utvrditi povezanost jezika, književnosti i medija u situacijama učenja (škola i slobodno vrijeme)

Tema 3: Ljudi u prostoru

Razrada operativnih ciljeva:

- pročitati i interpretirati odabrane primjere hrvatske proze: kratke priče i novele
- istražiti na primjerima priču, pripovjedača, odnos pripovjedača i likova, događaja
- utvrditi etičku karakterizaciju likova: odnos prema ljudima u okruđu

Tema 4: Vrijeme – promjene – kontinuitet

Razrada operativnih ciljeva:

- pripovijedati i prepričavati priče – vremenski tijek
- oprimirati postupke pripovijedanja: opisivati likove, dijalogom govorno karakterizirati likove (žargon, dijalekti)

Tema 5: Kultura i društvo

Razrada operativnih ciljeva:

- utvrditi obilježja i vrste igrokaza (kazališni, televizijski, radijski)
- na primjeru igrokaza upoznati likove u dramskom djelu
- osvijestiti teatrološki pristup dramskom djelu (scena, glumci, pokreti i geste, režija)
- usporediti kazališnu predstavu i tekst
- uočiti i nabrojiti osnovne elemente: slika, prizor, čin, didaskalije, monolog, dijalog (predstava na jeziku zemlje boravka ili gostovanje hrvatskih kazališta)
- utvrditi značajke scenskog izraza kao univerzalne komunikacije među ljudima koji pripadaju različitim kulturama

Tema 6: Suvremeno društvo
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none">– na primjerima hrvatske književnosti prepoznati različite vrste tekstova– osvijestiti i objasniti povezanost medijske kulture jezika (hrvatskoga i stranih jezika) i književnosti s različitim aspektima suvremenog društva– oprimjeriti osobitosti televizije (zabavne, nastavne, popularno-znanstvene televizijske emisije), filma (filmska izražajna sredstva), radija (radijske emisije), tiska (tjednici, dnevne novine), računala (internet)

Tema 7: Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none">– analizirati i interpretirati tekstove na hrvatskom jeziku različitih funkcionalnih stilova– razlikovati elemente poezije, proze i drame– upoznati, poštovati i razvijati vlastiti nacionalni i kulturni identitet u djelima hrvatske književnosti– uočiti zajedničke teme i probleme u tekstovima hrvatske književnosti i književnosti zemlje boravka

* Ciljevi nastave književnosti koji se odnose na teoriju književnosti ostvaruju se u odnosu s nastavom književnosti u redovnom programu zemlje boravka.

PRIJEDLOG KNJIŽEVNIH TEKSTOVA

Luko Paljetak , Mjesečina, Zaljubljeni kompjuter, Djetinjstvo, Nova godina, Prvo ljubavno pismo
Sunčana Skrinjarić , Svađa i oko nje, Čudo koje traje, Ulica predaka
Zlata Kolarić-Kišur , Djetinjstvo u zlatnoj dolini, Zvončići (igrokaz)
Dobriša Cesarić , Slap, Vočka poslije kiše, Jesen
Nada Iveljić , Stižu maškare (igrokaz), Kapljica s Plitvica, Dolazak nove godine (igrokaz)
Ivana Brlić Mažuranić , Čudnovate zgrade Šegrta Hlapića, Suma Striborova, (K. Zimonić, strip)
Dragutin Domjanić , Kesni sneg, Božiću
Grigor Vitez , Kad bi drveće hodalo, Kako živi Antuntun, Gitara jesenjeg vjetra, Ptičja pjevanka, Plava boja snijega (igrokaz)
Zvonimir Balog , Mornar, Pričica u deminutivicu, Pričicina u augmentativetini, Što se od vode pravi
Stjepan Jakševac , Voli, ne voli, voli, Školjka, Đački jezikolom, Zlatna ptica sunca, Pjesma o banu
Pajo Kanižaj , Pravila za pis-pis, Štednja, Ljudi i životinje, Prelijepa naša, Zapisi odraslog limača

Miro Gavran , Halo ljubavi (ulomak)
Jure Kaštelan , Slike proljeća u našim očima, Volio bih da me voliš
Nikola Milićević , Kruh
Vesna Parun , Kako listati slikovnicu mora, Kišna kap, Razgovor s loptom, Mačak Džingiskan i Miki Trasi (igrokaz)
Zvonimir Golob , Kako se piše pjesma o domovini, Prva ljubav, Novosti
Sanja Pilić , Velika ljubav, Više cvijeća manje smeća, Jozef
Palma Katalinić , Maslina i golub
Drago Ivanišević , Hrvatska
Višnja Stahuljak , Neobični intervju (igrokaz)
Tin Kolumbić , Zemlja Hrvatska, Dubrovnik 1991., Maslina
Vladimir Nazor , Hrvatski jezik, Velebit, Tomislav
Mladen Kušec , Riječi
Ivan Goleš , Eko-alarm
Gustav Krklec , Val, Školska čestitka
Dragutin Domjanić , Kaj
Fran Galović , Lastavice
Milivoj Matošec , Tiki traži neznanca (ulomak), Suvišan u svemiru (ulomak)
Božidar Prosenjak , Divlji konj (ulomak)
Vjekoslav Mayer , Veliki vojvoda Hrvoje
Hrvatske bajke, Djevojka iz ružmarina, Mala vila
Ivan Kušan , Koko u Parizu, (ulomak; dramatizacija Miro Međimorec)
Petar Preradović , Dvije ptice, Naša zemlja
Mladen Bjažić , Maškare
Drago Gervais , Moja zemlja, Tri nonice
Antun Mihanović , Hrvatska domovina
Jagoda Truhleka , Zlatni danci (Božić, ulomak)
Dragutin Tadijanović , Grmljavina, Visoka žuta žita, Školjka
Anto Gardaš , Miron u škripcu (ulomak)
Mate Mršić Miloradić , Hrvat sam
Milan Taritaš , Tomislav
Krešimir Zimonić , Četiri godišnja doba (strip)
Dubravko Horvatić , Proščansko jezero, Crveno jezero
August Senoa , Zagrebu, Dolazak Hrvata
Slavko Mihalić , Branko putuje u prošlost
Mladen Sarić , Trešnjevačke trešnje (ulomak)
Zlatko Krilić , Zabranjena vrata (ulomak), Zašto mene svi odgajaju
Andrija Maurović , Seoba Hrvata (strip)
Narodne basne, Lisica i pevec (kajk.), Lisica i gavran (čak.)

PRIJEDLOG LEKTIRE

Hrvatske usmene priče i pjesme
Ivana Brlić Mažuranić , Priče iz davnine, CD – ROM
Sunačana Skrinjarić , Kaktus bajke, Plesna haljina žutog maslačka
Mato Lovrak , Družba Pere Kvržice
Zvonimir Balog , Nevidljiva Iva, Veseli zemljopis
Grigor Vitez , Pjesme
Vladimir Nazor , Pepeljuga (igrokaz)
Vesna Parun , Mačak Džingiskan i Miki Trasi (igrokaz)
Jagoda Truhelka , Zlatni danci
Ivan Kušan , Uzbuna na zelenom vrhu, Koko i duhovi, Lažeš Melita
Milivoj Matošec , Strah u ulici lipa
Zvonimir Milčec , Zvižduk s Bukovca
Hrvoje Hitrec , Eko, eko
Pavao Pavličić , Trojica iz Trnja, Dobri duh Zagreba
Nikola Pulić , Ključić oko vrata
Zlatko Krilić , Zagonetno pismo
Blanka Dovjak- Matković , Zagrebačka priča
Tito Bilopavlović , Paunaš
Alojz Majetić , Omiški gusari

PRIJEDLOG NEKNJIŽEVNIH TEKSTOVA

Ivan Meštrović , Uspomene na političke ljude i događaje
Gabrijela Szabo , Stari Zagreb
Mladen Obad Šćitaroci , Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja

* Nastavnici i učenici na temelju prijedloga odabiru književne i neknjiževne tekstove i lektiru, u skladu s načelom primjerenosti jezičnom znanju i životnoj dobi učenika, različitim nastavnim situacijama i uvjetima izvođenja nastave hrvatskoga jezika u inozemstvu.

7.3. OPERATIVNI CILJEVI ZA HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST – TREĆA RAZINA

Usustavljivanje i utvrđivanje praktičnoga znanja hrvatskoga standardnog jezika. Samostalna i aktivna uporaba svih jezičnih djelatnosti u različitim komunikacijskim situacijama. Usustavljivanje i utvrđivanje znanja o hrvatskom standardnom jeziku. Čitanje i interpretacija reprezentativnih djela hrvatske književnosti u kontekstu europske i svjetske književnosti i razvoj kritičkog odnosa prema literaturi.

7.3.1. Komunikacijska osposobljenost

TEMA 1: To samja (osobni identitet)

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- ostvarivati referencijalne govorne činove u predstavljanju
- pravilno izgovarati sve glasove, upoznati glasovni sustav hrvatskoga standardnoga jezika
- interpretativno čitati književno-umjetničke tekstove

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – zapažati i ostvarivati vrednote govorenoga jezika – prepoznati glasovne promjene u hrvatskom jeziku – razvijati kulturu slušanja različitih tekstova (npr. slušanje povijesnih dokumenata) – prepoznati i usporediti himne različitih zemalja 	<ul style="list-style-type: none"> – predstaviti se na hrvatskom jeziku, jeziku zemlje boravka i drugom stranom jeziku (usporedno) – ostvarivati referencijalne govorne činove u predstavljanju: prikaz, izvješće, objašnjenje, dokaz, tvrdnja, izjava, priopćenje – obrazložiti afirmaciju i samoafirmaciju svakog pojedinca uz poštovanje drugih – objasniti vrednote govorenoga jezika 	<ul style="list-style-type: none"> – čitati s razumijevanjem tekstove različitih funkcionalnih stilova (instruktivni i narativni tip teksta) – interpretativno čitati književno-umjetničke tekstove – istražiti prijevodnu literaturu (usporediti jezik izvornika i prijevoda) – čitati znanstveno-povijesnu literaturu 	<ul style="list-style-type: none"> – pismeno okarakterizirati samoga sebe (autoportret) – okarakterizirati člana obitelji, prijatelja (portret; stil života, odijevanja, glazbe) – opisati odnose među članovima obitelji, prijateljima; prijateljstvo, različitost – napisati prikaz Republike Hrvatske, objasniti značenje pojedinih simbola – interpretirati lirsku ili epsku pjesmu po izboru

TEMA 2: Učenje – rad – slobodno vrijeme

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- primijeniti produktivne tipove pisanja (reportaža, raspravljanje)
- primijeniti stvaralačko prepričavanje

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – utvrditi važnost slušanja u primjeni različitih vrsta diktata 	<ul style="list-style-type: none"> – stvaralački prepričavati osobna životna iskustva i iskustva drugih – pripovijedati iz različitih perspektiva o vlastitim aktivnostima i aktivnostima drugih (glazba, ples, koncerti, kazališta, šport, rekreacija, fotografiranje, likovne aktivnosti) 	<ul style="list-style-type: none"> – čitati i istraživati na primjerima elemente lirske i epske poezije, otkrivati intimne i općeljudske motive – čitati književne i neknjiževne tekstove po izboru (čitanje kao dio radnih aktivnosti i slobodnog vremena) 	<ul style="list-style-type: none"> – primijeniti produktivni tip pisanja u obradi teme: reportaža (npr. o zavičaju i domovini Hrvatskoj) i raspravljanje – stvarati tekstove za film i televiziju (npr. videozapisi o krajoliku)

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
	– intervjuirati druge na temu uporabe medija		– usporediti elemente izraza pojedinih medija, sličnosti i razlike

TEMA 3: Ljudi u prostoru

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- usporediti govorne vrednote hrvatskoga jezika s vrednotama jezika zemlje boravka
- ostvarivati produktivne tipove pisanja, komunikativno pisanje i kreativno pisanje
- ostvarivati referencijalne govorne činove

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – utvrditi akustičke vrijednosti hrvatskoga jezika i njihovu stilsku obilježnost (literarni i glazbeni primjeri) – usporediti hrvatske pučke popijevke različitih krajeva 	<ul style="list-style-type: none"> – ostvarivati referencijalne govorne činove u obradi teme: prikaz, objašnjenje, izvješće, itd. – raspravljati o različitim gledištima na temu: ljudi u prostoru (zemljopisni položaj Hrvatske, stanovništvo, migracije, na primjerima vlastite obitelji) – izlaganje na temu: prostor i likovi u interpretiranom romanu hrvatske književnosti – aktualizirati književne teme – pripovijedati iz različitih perspektiva – stvaralački prepričavati 	<ul style="list-style-type: none"> – istražiti biografije poznatih ljudi u hrvatskoj prošlosti i sadašnjosti (različiti medijski izvori) – pročitati i interpretirati roman po izboru (prijedlog lektire) 	<ul style="list-style-type: none"> – ostvariti produktivne tipove pisanja: raspravljanje, reportaža, putopis (krajolici u domovini Hrvatskoj i zemlji boravka) – primijeniti kreativno pisanje – ostvariti produktivne tipove pisanja i komunikativno pisanje – opisati povijesne zemljovide

TEMA 4: Vrijeme -promjene – kontinuitet

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- pismeno i usmeno raspravljati
- čitati različite vrste kraćih tekstova iz različitih vremenskih razdoblja
- verbalizirati osobna iskustva

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – slušati tekste starije hrvatske književnosti (usporedba s hrvatskim dijalektima) – slušanje govora hrvatskih političkih vođa (npr. S. Radića) – upoznati i usporediti glavna djela hrvatskih skladatelja različitih stilskih razdoblja 	<ul style="list-style-type: none"> – raspravljati o temama u djelima hrvatske književnosti – aktualiziranjem tema (problema) interpretiranih književnih djela raspraviti odnos prošlosti i sadašnjost, životno i književno (umjetničko) iskustvo učenika 	<ul style="list-style-type: none"> – istražiti u literaturi važnost jezične i povijesne pojave prvih djela prevedenih na hrvatski jezik – čitati kraće tekstove starije hrvatske književnosti – čitati tekstove o hrvatskoj političkoj i kulturnoj povijesti; povijesne isprave i dokumenti (npr. Bašćanska ploča, glagoljica, glagoljaško pjevanje) 	<ul style="list-style-type: none"> – usporediti vrijeme i klimu u zemlji boravka i domovini Hrvatskoj – promatrati, opisivati i dokazivati promjene u vremenu – napisati tekst o problemima odrastanja i sukobu generacija – opisati znamenita djela hrvatske likovne baštine – prikazati odabrani događaj iz hrvatske povijesti

TEMA 5: Kultura i društvo

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- slušati, čitati i raščlanjivati komunikativne, informativne, publicističke i književno-umjetničke tekstove
- pripremiti izlaganje
- prevoditi riječi, sintagme, rečenice

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> – razvijati kulturu slušanja/gledanja komunikativnih, informativnih, publicističkih i književno-umjetničkih tekstova 	<ul style="list-style-type: none"> – pratiti priopćajna sredstva i pripremiti izlaganje o kulturnim događajima u Republici Hrvatskoj – značajke dramske književnosti povezati s temama vezanim uz kulturu i društvo: sukob načela i stajališta – izlaganje: utjecaj vremena i okoline na pojedince (običaji, odjeća, prehrana) – usporediti kazališnu predstavu i tekst 	<ul style="list-style-type: none"> – čitati i raščlanjivati komunikativne, informativne, publicističke i književno-umjetničke tekstove – pročitati i interpretirati odabrani dramski tekst hrvatske književnosti 	<ul style="list-style-type: none"> – prevoditi riječi, sintagme, rečenice – pripremiti filmsku prilagodbu dramskog djela – opisati kulturne osobitosti Hrvatske (vrste umjetnosti, umjetnici i institucije poznati u Hrvatskoj i izvan Hrvatske) – opisati povijesnu osobu, spomenik, grad i si.

TEMA 6: Suvremeno društvo

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- ostvarivati rečenični naglasak i rečeničnu intonaciju
- čitati književne i neknjiževne tekstove
- usmeno obrazložiti prosudbu tekstova

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> - aktivno slušati sugovornike 	<ul style="list-style-type: none"> - obrazložiti prosudbu neknjiževnih tekstova koji obuhvaćaju raznovrsna gledišta i situacije važne za razumijevanje suvremenog društva (npr. tehnološki, gospodarski itd.) - objasniti ulogu medija u suvremenom društvu - imenovati najznačajnije hrvatske književnike i njihova najpoznatija djela - obrazložiti prosudbu književnog djela 	<ul style="list-style-type: none"> - čitati djela suvremene hrvatske književnosti (prijedlog lektire – izbor učenika i nastavnika) - čitati jednostavnije znanstvene tekstove (npr. iz priručnika “Zavičajna geografija”) - čitati i prosuđivati neknjiževne tekstove (npr. ulomci iz Ustava Republike Hrvatske i programa političkih stranaka) 	<ul style="list-style-type: none"> - opisati promjene i njihov utjecaj na život pojedinca u društvu istraživanjem tekstova starije i suvremene hrvatske književnosti - prikazati ulogu kulture i umjetnosti u suvremenom društvu (u Hrvatskoj i zemlji boravka; npr. upoznat i usporediti glazbene festivale) - opisati i analizirati vizualne pojave u vlastitom okruženju (npr. moda, grafički dizajn) - opisati doživljaj kulturnog događaja

TEMA 7: Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- upoznati jezične priručnike i rječnike hrvatskoga jezika
- prevoditi kraće književne i neknjiževne tekstove
- raspravljati, pismeno i usmeno argumentirati određeni problem

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
<ul style="list-style-type: none"> - slušati interpretativno čitanje književnih tekstova izvornih govornika hrvatskoga jezika (glumačke izvedbe) - aktivno slušati sugovornike u govornoj komunikaciji 	<ul style="list-style-type: none"> - prevoditi različite vrste tekstova - prikazati aktualne kulturne i političke događaje u Republici Hrvatskoj (npr. obrazložiti rad Hrvatskog sabora) 	<ul style="list-style-type: none"> - samostalno i aktivno upotrebljavati jezične priručnike, rječnike i općeobrazovnu literaturu - primjenjivati različite vrste čitanja - vježbati interpretativno čitanje 	<ul style="list-style-type: none"> - napisati problemski članak na zadanu temu globalni problemi suvremenog društva; npr. ekološki, gospodarski itd.

slušanje	govorenje	čitanje	pisanje
	<ul style="list-style-type: none"> – argumentirati primjerima kulturnu suradnju hrvatske i zemlje boravka – raspravljati na temu: problem odnosa pojedinca i društva, institucija – objasniti uporabu interneta u upoznavanju kulture 		<ul style="list-style-type: none"> – zapisivati osjećaje, razmišljanja, komentare pri čitanju i doživljavanju djela likovne i glazbene umjetnosti – analizirati i interpretirati tekstove različitih funkcionalnih stilova – prevoditi kraće ulomke književnih tekstova

7.3.2. JEZIČNA OSPOSOBLJENOST TEMA 1: *To sam ja (osobni identitet)*

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- objasniti glasovne promjene
- utvrditi morfološke posebnosti hrvatskoga jezika
- upoznati se s pojavama gramatičke sinonimije

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – pravilno izgovarati sve glasove – upoznati glasovni sustav u cjelini i moguće pogreške u izgovoru glasova č, ć, dž, đ, alternacije ije/je/e/i – izgovarati riječi u kojima se provode glasovne promjene 	<ul style="list-style-type: none"> – pisati riječi u kojima se provode glasovne promjene – pisanje glasova č, ć, dž, đ – pisanje pravopisno obilježenih riječi (imena prezimena, zemljopisni pojmovi, spomenici kulture) 	<ul style="list-style-type: none"> – objasniti glasovne promjene i iznimke – utvrditi morfološke posebnosti hrvatskoga jezika u kontrastu s jezikom zemlje boravka – upoznati se s pojavama gramatičke sinonimije 	<ul style="list-style-type: none"> – osvjestiti dvojezičnost i višjezičnost kao prednost – proširiti leksik riječima za ostvarivanje govornih činova u predstavljanju

TEMA 2: Učenje – rad – slobodno vrijeme

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- utvrditi značajke glagola i glagolskih oblika
- vježbati pisanje pravopisno obilježenih riječi i sintagma

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – oprmjeriti funkciju govornog i pjesničkog sluha 	<ul style="list-style-type: none"> – ponavljati i utvrđivati pisanje pravopisno obilježenih riječi (diktati) 	<ul style="list-style-type: none"> – istražiti na tekstovima značajke glagola i glagolskih oblika 	<ul style="list-style-type: none"> – proširiti leksik riječima za imenovanje različitih radnih aktivnosti, organizacije i sadržaja slobodnog vremena; vrste

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
		– analizirati razlike između glagolskih oblika hrvatskoga jezika i jezika zemlje boravka na tekstovima obaju jezika	škola, obrazovni sustav, učenje i znanje, kultura i znanost (znanstvena literatura), umjetnost, stvaralaštvo

TEMA 3: Ljudi uprostoru

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- objasniti morfološke osobitosti vrsta riječi na različitim tipovima teksta

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
– govorne vrednote hrvatskoga jezika usporediti s govornim vrednotama jezika zemlje boravka	– ponoviti i utvrditi gramatičko-pravopisnu pismenost primjenom različitih vrsta diktata	– objasniti morfološke osobitosti vrsta riječi na različitim tipovima teksta	– utvrditi i proširiti leksik riječima za izricanje prostora, okoline, interakcije ljudi i prostora (migracije, useljavanje, iseljavanje)

TEMA 4: Vrijeme -promjene – kontinuitet

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- upoznati temeljne odrednice povijesti hrvatskoga jezika od Bašćanske ploče do danas

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
– pravilno izgovarati imena pisaca, skladatelja, likovnih umjetnika, nazive književnih i umjetničkih djela, kulturnih spomenika i prirodne baštine	– pravilno pisati imena pisaca, skladatelja, likovnih umjetnika, nazive književnih i umjetničkih djela, kulturnih spomenika i prirodne baštine – pisanje naziva političkih stranaka	– upoznati temeljne odrednice povijesti hrvatskoga jezika od Bašćanske ploče do danas: počeci pismenosti, najvažniji pisani spomenici, hrvatski jezik u 19. i 20. stoljeću, hrvatski jezik od 1990. godine	– dokazati prednosti dvojezičnosti i višejezičnosti – proširiti leksik riječima za imenovanje kulturno-povijesnih pojmova i zemljopisnih obilježja

TEMA 5: Kultura i društvo

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- objasniti prozodijski sustav hrvatskoga jezika
- utvrditi samostalne i nesamostalne članove rečeničnog ustrojstva
- razlikovati i analizirati nezavisnosložene i zavisnosložene rečenice
- pravilno upotrebljavati automatizirani red riječi

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – objasniti prozodij-ski sustav – istražiti razlike između naglasnog sustava i govorne prakse 	<ul style="list-style-type: none"> – utvrditi pisanje zarezova u jedno-stavnoj i složenoj rečenici 	<ul style="list-style-type: none"> – utvrditi samostalne i nesamostalne članove rečeničnog ustrojstva – razlikovati i analizirati nezavisnosložene rečenice – razlikovati i analizirati zavisnosložene rečenice – pravilno upotrebljavati automatizirani red riječi 	<ul style="list-style-type: none"> – aktivno obogaćivati leksik – definirati pojmove komično, tragično, argumentirati tekstem

TEMA 6: *Suvremeno društvo*

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- razlikovati i primijeniti interpunkcijske znakove u rečenici i različitim vrstama teksta
- razlikovati fonostileme, morfostileme, sintaktostileme, semantostileme

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – ostvarivati rečenični naglasak i rečeničnu intonaciju 	<ul style="list-style-type: none"> – razlikovati i primijeniti interpunkcijske znakove u rečenici i u različitim vrstama teksta 	<ul style="list-style-type: none"> – usporediti složeni-ja sintaktička rješenja u hrvatskom jeziku i jeziku zemlje boravka – usustaviti znanje o rečenici 	<ul style="list-style-type: none"> – argumentirati funkcionalnu raslojenost leksika – proširiti leksik riječima za imenovanje pojava i aktivnosti u javnom životu, suvremenom društvu – usvojiti riječi: parlament, sabor, republika, ustav

TEMA 7: *Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost*

Operativni ciljevi i razrada operativnih ciljeva:

- razlikovati i analizirati stilska obilježja razgovornog, publicističkog, književno-umjetničkog i poslovno-administrativnog stila
- objasniti međujezičnu homonimiju
- usporediti izvornik književnog teksta na hrvatskom jeziku s prijevodom na jezik zemlje boravka

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
<ul style="list-style-type: none"> – pravilno izgovarati sve glasove, glasovne 	<ul style="list-style-type: none"> – pravilno pisati tuđice i složene 	<ul style="list-style-type: none"> – usporediti izvornik književnog teksta na 	<ul style="list-style-type: none"> – pronaći u tekstu riječi iz drugih jezika

pravogovor	pravopis	gramatika	leksikologija
skupine, riječi, sintagme i rečenice hrvatskoga standardnoga jezika	– pravilno pisati sve riječi hrvatskoga jezika aktivno usvojene na 3. razini znanja	hrvatskom jeziku s prijevodom na jezik zemlje boravka – usustaviti i aktivno primjenjivati gramatičko znanje u različitim komunikacijskim situacijama	(tuđice, posuđenice) i odrediti njihovu uporabnu vrijednost – tumačiti strane i nepoznate riječi i izraze – objasniti međujezičnu homonimiju – aktivno primijeniti tematski leksik usvojena 3. razini

7.3.3. Književnost – Operativni ciljevi

Citati i interpretirati reprezentativna djela hrvatske književnosti u kontekstu europske i svjetske književnosti i razvijati kritički odnos prema literaturi. Upoznati osnovne značajke pojedinih razdoblja u hrvatskoj književnosti te najznačajnije hrvatske književnike i njihova najpoznatija djela.

Tema 1: To sam ja
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none"> – razlikovati i interpretirati lirske i epske pjesme (izbor iz predloženih književnih tekstova) – samostalno interpretirati odabrane pjesme i usporediti jezik izvornika i prijevoda na jezik zemlje boravka (istražiti prijevode) – iskazati osobne doživljaje i dojmove u interpretaciji poezije – upoznati pojam lirskoga subjekta

Tema 2: Učenje – rad – slobodno vrijeme
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none"> – istražiti na primjerima elemente lirske i epske pjesme – otkrivati u književnim tekstovima intimne i općeljudske motive – usustaviti znanje o pjesničkim vrstama – razlikovati i objasniti stilska sredstva, usporediti primjere pjesništva na hrvatskom jeziku i jeziku zemlje boravka – utvrditi i usporediti elemente izraza pojedinih medija i njihovu ulogu u suvremenom životu (školske i izvanškolske aktivnosti – učenje i slobodno vrijeme)

Tema 3: Ljudi u prostoru
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none"> – na odabranim tekstovima hrvatske književnosti istražiti značajke romana kao prozne vrste (dječji i omladinski roman) – problemski interpretirati roman po izboru učenika i nastavnika (prijedlog lektire) i aktualizirati tematiku

- analizirati elemente strukture romana (fabula, kompozicija, likovi, vrijeme, prostor)
- prepoznati i razlikovati sporedne i glavne likove, protagoniste i antagoniste
- razlikovati autora od pripovjedača, istražiti pripovijedanje iz različitih perspektiva
- istražiti odnos autor – pripovjedač
- upoznati aut/biografiju i auto/biografsko pripovijedanje

Tema 4: Vrijeme – promjene – kontinuitet

Razrada operativnih ciljeva:

- samostalno istražiti temu, fabulu, likove i kompoziciju u djelima hrvatske književnosti (izbor učenika)
- utvrditi vrste fabule (vrijeme, kontinuitet)
- prepoznati motive djelovanja književnih likova
- upoznati različite aspekte karakterizacije likova i argumentirati tekstem
- istražiti obilježja književno-umjetničkog stila i usporediti značajke u tekstovima na hrvatskom jeziku i jeziku zemlje boravka

Tema 5: Kultura i društvo

Razrada operativnih ciljeva:

- pročitati odabrani dramski tekst hrvatske književnosti
- utvrditi kompoziciju dramskog djela: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet
- razlikovati komediju, tragediju, dramu
- definirati pojmove: komično, tragično, argumentirati tekstem (suodnos s nastvom jezika i književnosti zemlje boravka)
- usustaviti značajke dramske književnosti i povezati s temama vezanim uz kulturu i društvo: sukob načela i stajališta – dramska napetost, dramska atmosfera
- pripremiti filmsku prilagodbu dramskog djela
- pratiti priopćajna sredstva i kulturne događaje u Hrvatskoj

Tema 6: Suvremeno društvo

Razrada operativnih ciljeva:

- upoznati osnovne značajke pojedinih razdoblja povijesti hrvatske književnosti
- utvrditi osnovne podatke o najznačajnijim hrvatskim književnicima, nabrojiti njihova najpoznatija djela
- promjene i njihov utjecaj na život pojedinca i društva istražiti na primjerima starije i suvremene hrvatske književnosti
- upoznati, poštovati i razvijati vlastiti nacionalni i kulturni identitet u djelima hrvatske književnosti, kazališta, filma i drugih priopćajnih sredstava
- objasniti ulogu medija u suvremenom društvu

Tema 7: Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost
Razrada operativnih ciljeva:
<ul style="list-style-type: none"> – upoznati jezične priručnike i rječnike hrvatskoga jezika – razlikovati i analizirati stilski obilježja razgovornog, publicističkog, književno-umjetničkog i poslovno-administrativnog stila – objasniti međujezičnu homonimiju – usporediti izvornik književnog teksta na hrvatskom jeziku s prijevodom na jezik zemlje boravka – upoznati hrvatsku iseljeničku književnost i istražiti na primjerima njezine osobine

* Ciljevi nastave književnosti koji se odnose na teoriju književnosti ostvaruju se u suodnosu s nastavom književnosti u redovnom programu zemlje boravka.

PRIJEDLOG KNJIŽEVNIH TEKSTOVA

Ivan Gundulić , Himna slobodi
Marin Držić , Novela od Stanca (ulomak)
Antun Gustav Matoš , Gnijezdo bez sokola, Kod kuće, Notturmo, Djevojčici umjesto igračke
Dobriša Cesarić , Balada iz predgrađa, Oblak
Nada Iveljić , Tkoje glavni (igrokaz)
Ivan Goran Kovačić , Jačica Šafran, Pada snijeg, Mali pot
Antun Branko Simić , Opomena, Molitva na putu
Miroslav Krleža , Bonaca u predvečerje, Stric-Vujc, Loza
Zvonimir Balog , Male ljudetine (Hrvatske stilske vježbe)
Stjepan Jakševac , Djevojčica pred zrcalom
Eugen Kumičić , Hrvatska domovina, Začuđeni svatovi (ulomak)
Miro Gavran , Kako je tata osvojio mamu
Vladimir Vidrić , Pejzaž I i Pejzaž II
Nikola Milićević , Možda je tako pisano
Tin Ujević , Dažd, Ove su riječi crne od dubine
Viktor Vida , Sjećanje na Dalmaciju, Zbogom kućo bijela, Bilješke za životopis
Sanja Pilić , Mrvice iz dnevnog boravka (ulomak)
Narodna priča , Ero s onoga svijeta
Narodna usmena balada , Hasanaginica
Vinko Nikolić , Duga
Tin Kolumbić , Hrvatski zvonici
Vladimir Nazor , Zvonimirova lađa, Kralj i ribar (legenda iz hrvatske povijesti)
Josip Juraj Strossmaver , Mili jeziče moj

S. Miletić , Krunjenje Tomislava
Dinko Simunović , Duga (ulomak)
Stjepan Radić , Uzničke uspomene (ulomak: Prvi susret sa Zagrebom)
Dubravko Horvatić , Grički top, Stjepan kralj i vila
Pero Budak , Klupko (ulomak)
Silvije Strahimir Kranjčević , Moj dom, Na obali uskočkoga grada
Josip Pupačić , More, Zvijezda da mi je biti
Matko Peić , Naša ljepotica Istra (putopis)
Petar Preradović , Rodu o jeziku
Mate Meršić Miloradić , Hrvat u Gradišću
Branko Pilaš , Bašćanska ploča
Marina kruna , hrvatska narodna pjesma
Josip Kozarac , Slavonska šuma
Vladan Desnica , Proljeća Ivana Galeba, ulomak (Slijepi dječak)
Luka Perković , Škrinja (ulomak)
Drago Britvić , Bože čuvaj Hrvatsku
Siniša Glavašević , Priča o gradu
Miro Gavran , Kako je tata osvojio mamu
Ivan Slamnig , Barbara
August Senoa , Hrvatska pjesma, Budi svoj, Kameni svatovi
Slavko Mihalić , Prolazim Zrinjecom dotiče me more
Krešimir Zimonić , Zlatka (strip)
Mak Dizdar , Modra rijeka
Ivan Franjo Jukić , Putovanje kroz Bosnu 1845. (ulomak)
Antun Nemčić , Domovini
Danijel Dragojević , Bajka o vratima
Antun Soljan , Dobre vijesti, gospo (radiodrama, ulomak)
Stjepan Tomaš , Mali ratni dnevnik (ulomak)

PRIJEDLOG LEKTIRE

August Senoa , Povjestice, Prosjak Luka
Eugen Kumičić , Preko mora
Dinko Simunović , Duga
Antun Gustav Matoš , Poezija (izbor)
Antun Branko Simić , Poezija (izbor)
Tin Ujević , Poezija (izbor)

Miroslav Krleža , Novele (izbor)
Vesna Parun , Poezija (izbor)
Slavko Kolar , Breza
Ivan Kušan , Ljubav ili smrt
Vladan Desnica , Pravda
Marija Jurić Zagorka , Kći Lotrščaka
Dobriša Cesarić , Poezija (izbor)
Pavao Pavličić , Dunav
Nikola Pulić , Krkom uzvodno
Dragutin Tadijanović , Srebrne svirale
Miro Gavran , Kako smo lomili noge, Zaljubljen do ušiju
Višnja Stahuljak , Zlatna Vuga
Hrvoje Hitrec , Smogovci
Dubravko Jelačić Bužimski , Sportski život letećeg Martina
Julijana Matanović , Zašto sam vam lagala
Stjepan Tomaš , Moj tata spava s anđelima
Izbor iz suvremene hrvatske novelistike
Pjesnički i prozni tekstovi o stvaranju samostalne, suverene države Republike Hrvatske i o Domovinskom ratu (izbor)
CD-ROM Klasici hrvatske književnosti – 1. epika: romani, novele
CD-ROM Klasici hrvatske književnosti – 2. pjesništvo
CD-ROM Klasici hrvatske književnosti – 3. drama i kazalište

PRIJEDLOG NEKNJIŽEVNIH TEKSTOVA

Bogdan Radića , Značajni Hrvati 19. st.
Ivan Meštrović , Uspomene na političke ljude i događaje
I. Bralić , Nacionalni parkovi Hrvatske
Mate Matas , Zaštita okoliša danas za sutra

* Nastavnici i učenici na temelju prijedloga odabiru književne i neknjiževne tekstove i lektiru, u skladu s načelom primjerenosti jezičnom znanju i životnoj dobi učenika, različitim nastavnim situacijama i uvjetima izvođenja nastave hrvatskoga jezika u inozemstvu.

7.4. OPERATIVNI CILJEVI ZA HRVATSKU POVIJESNU, KULTURNU I PRIRODNU BAŠTINU (zemljopis, povijest, glazbena i likovna kultura) – PRVA RAZINA

Operativni ciljevi

Razvijati interes učenika/ca za vizualne izraze i stvaralaštvo u sklopu kulturne baštine Hrvatske.

Razvijati interes učenika/ca za glazbene i plesne izraze i stvaralaštvo u sklopu kulturne baštine Hrvatske.

Usvojiti osnovna prirodna, društvena i gospodarska obilježja zavičaja u Hrvatskoj i Hrvatske kao zemlje podrijetla učenika/ca.

Usvojiti osnovne procese povijesnog razvoja hrvatskog društva, države i kulture.

TEMATSKA CJELINA 1 – To sam ja – osobni identitet

Razrada operativnih ciljeva:

- osvijestiti predodžbu o sebi i drugima zvukom, slikom i pokretom – o svojoj obitelji, razredu, o Hrvatskoj i zemlji u kojoj učenici žive
- razvijati poštovanje i toleranciju za individualnost doživljaja i izraza.

1. Osvijestiti svoj identitet i identitet drugih, zvukom, slikom, pokretom

- igrati igru prepoznavanja drugih i njihova raspoloženja: bojom glasa, intonacijom, ozračjem
- imenovati pojedine likove s obiteljskih fotografija i opisati njihovu ulogu u obitelji,
- nacrtati i/ili izraditi vlastiti obiteljski album
- izraziti zvukom, slikom i riječju emocionalni doživljaj svoje obitelji i predaka;
- izraziti identitet bojom, zvukom, riječju i pokretom
- izraditi jednostavan autoportret crtežom, (kako sebe vidim? što bih htjela/htio biti kad odrastem?)
- prepoznati i razlikovati zvukom imena i prezimena: kraj, zemlju iz koje potječe moja obitelj, moji prijatelji, susjedi, neke javne ličnosti i drugi
- naučiti pjevati pjesmice i igrati brojalice kraja iz kojeg potječem
- slušati pučku tradicijsku glazbu kraja iz kojeg potječem
- sustavno upoznavati običaje kraja iz kojeg potječem
- oblikovati osobni glazbeni ukus: kakvu glazbu rado slušam, pjevam, sviram, a kakvu slušaju, pjevaju, sviraju članovi moje obitelji, prijatelji (upoznajem prijatelje preko njihove osobne fonoteke)
- crtežom, fotografijom i riječju prikazati najvažnije osobe u životu učenika (obitelj, prijatelji) i radom u grupama izraditi plakat kojim se prikazuju članovi grupe

2. Usvojiti osnovna znanja o simbolima Republike Hrvatske, moje domovine

- nabrojiti simbole Republike Hrvatske (zastava, grb, himna)
- prepoznati simbole Republike Hrvatske – po kojim bojama i oblicima ih znam
- naučiti pjevati hrvatsku himnu
- imenovati glavni grad Republike Hrvatske – Zagreb.

TEMATSKA CJELINA 2 – Učenje – rad – slobodno vrijeme

Razrada operativnih ciljeva:

- upoznati osnovna obilježja svakodnevnog života nekad i danas (načine učenja, rada te provođenja slobodnog vremena nekad i danas u zemlji iz koje potječem)
- upoznati višestruku ulogu glazbe i vizualnih medija tijekom rada i slobodnog vremena
- poticati umjetnički doživljaj u igri i radu.

1. Usvojiti osnovne spoznaje o svakodnevnom životu nekad i danas (o vrstama škola i načinu učenja u domovini predaka)

- opisati svoj razred i svoju školu
- skladati himnu razreda na hrvatskom jeziku
- opisati kako danas učimo: navesti oblike učenja (škola, obitelj, mediji)
- nabrojiti vrste škola u Hrvatskoj i zemlji boravka

2. Opisati sličnosti i razlike u načinu provođenja slobodnog vremena u Hrvatskoj i zemlji boravka

- opisati kako provodim svoje slobodno vrijeme (hobiji, kino, kazalište, glazba, omiljene knjige itd.), a kako moja obitelj u zemlji boravka i podrijetla
- upoznati i usporediti slobodne aktivnosti kojim se bave djeca (vršnjaci) u Hrvatskoj i zemlji u kojoj živim (odlazak u kino, kazalište, koncert, na izložbe, u muzeje, multimedijske centre, polaženje umjetničkih škola)
- izraziti doživljaj rada i igre slikom, pokretom, zvukom i riječju
- usporediti ulogu glazbe koju slušam dok učim i u slobodno vrijeme
- opisati likovne i zvukovne značajke omiljene igračke
- opisati i usporediti proslavu rođendana, imendana u zemlji boravka i podrijetla
- ispričati kako su slobodno vrijeme provodili roditelji
- opisati način provođenja slobodnog vremena žena i muškaraca nekad i danas
- upoznati pjesme i plesove koje su plesali i pjevali moje bake i djedovi te izraziti likovno doživljaj narodne nošnje u zemlji boravka i podrijetla, kao i doživljaj narodne pjesme i plesa
- opisati način provođenja slobodnog vremena mladih nekad i danas
- imenovati istaknute hrvatske sportaše i sportašice
- nabrojiti sportove kojima se mladi danas bave i u kojima hrvatski sportaši/ice postižu svjetske uspjehe
- upoznati i imenovati neke od istaknutih hrvatskih glazbenika (skladatelje, izvođače)
- izraditi kolaž-plakat najave školske priredbe na hrvatskom jeziku
- usvojiti scensku i filmsku umjetnost kao umjetničke izraze slobodnog vremena
- slušati hrvatske mjuzikle (Jalta, Jalta, Mala Floramy) i gledati filmove (Vlak u snijegu, Tko pjeva, zlo ne misli i druge)
- naučiti društvene igre koje su popularne u Hrvatskoj i opisati njihova pravila
- izraditi njihove uvećane makete u prostoru škole (šah; dame; čovječe, ne lju-ti se)

3. Opisati posebne oblike rada i razvoj tehnologije kroz vrijeme u Hrvatskoj

- opisati što i kako rade članovi obitelji (npr. suvremena tehnologija u svakodnevnom životu)
- opisati i imenovati predmete kućne radinosti (narodne rukotvorine, obrte i zanate koji su se posebno razvijali u Hrvatskoj u prošlosti)
- modelirati (plastelinom, žicom, koncem, kartonom...) i opisati oblik tih predmeta (paška čipka, preslica i dr.)
- opisati u glavnim crtama posebnosti i sličnosti oblika rada u prošlosti (od kućne radinosti do moderne industrije) u Hrvatskoj i zemlji u kojoj živim.

TEMATSKA CJELINA 3 – Ljudi u prostoru i vremenu

Razrada operativnih ciljeva:

- upoznati osnovna prirodna, društvena i gospodarska obilježja mjesta, zavičaja, zavičajne regije te migracije iz Hrvatske
- upoznati obilježja tradicionalne arhitekture (opis kuća, ulice, naselja) kraja iz kojeg potječem
- prepoznati vrijeme i prostor s pomoću zvuka i slike.

1. Upoznati osnovna prirodna, društvena i gospodarska obilježja zavičaja, zavičajne regije i Hrvatske

- odrediti položaj mjesta (rođenja i boravka) zavičaja i zavičajne regije kao dijela domovine Republike Hrvatske – pronaći zavičajnu regiju na zemljovidu – opisati izgled zavičajne regije na zemljovidu
- odrediti prostornost zavičaja i zavičajne regije
- opisati izgled mjesta iz kojeg potječem i mjesta u kojem živim (najvažnije ulice, važnije objekte te njihovu osnovnu namjenu) – nacrtati put od kuće do škole, naučiti neke od naziva ulica i trgova u naseljima RH
- objasniti prirodno – zemljopisna obilježja zavičaja i zavičajne regije: nizinski, brežuljkasti, gorski, primorski i otočni zavičaj, biljni i životinjski svijet (crtajući /slikajući njihov oblik opisati boju i teksturu pojedinih biljaka i životinja)
- naučiti pjevati narodne pjesme te plesati plesove raznih krajeva RH i usporediti obilježja glazbe s podnebljem
- znati nabrojiti neke od pučkih tradicijskih glazbala pojedine regije
- navesti osnovna obilježja vremena, uočiti i opisati vremenske promjene u mjestu podrijetla i boravka, zavičaju i zavičajnoj regiji
- opisati obilježja različitih godišnjih doba u pojedinim regijama na primjeru djela hrvatskih slikara impresionista (Iveković, Kovačević, Crnčić, Vidović)
- opisati osobni doživljaj skladbe Sunčana polja Blagoja Berse
- razlikovati seoska i gradska naselja u Hrvatskoj i zemlji boravka
- opisati izgled naselja (seoskih i gradskih) i gustoću naseljenosti u zavičaju i zavičajnoj regiji;
- uočiti tipične oblike kuća pojedinih naselja i regija – opisati graditeljski materijal tradicionalnih kuća pojedinih regija (kamen, drvo, trska), njegovu teksturu i boju te narodne nazive (čerpić, planke, šindra)

- prepoznati izgled i regionalne nazive tradicionalnih građevina seoskog i pri-gradskog gospodarstva (hiža, bunja, šošnica, kažun, kurija)
- prepoznati značajne gospodarske djelatnosti u mjestu (rođenja, boravka), zavičajne regije uvjetovane izgledom zavičaja i podneblja.

2. Opisati uzroke i posljedice migracija na primjeru migracija iz Hrvatske

- odrediti vrijeme dolaska predaka (roditelji, bake, djedovi) u zemlju boravka
- napraviti obiteljsku mapu i opisati put svojih predaka
- navesti zašto se ljudi sele iz jednog područja u drugo, iz sela u grad, iz države u državu
- prepoznati posljedice migracije (drugi jezik, drukčiji običaji, hrana, odjeća, vjera itd.)
- opisati i usporediti običaje, plesove, pjesme (npr. svatove i rođenje) u zemlji boravka i podrijetla.

3. Prepoznati prostor s pomoću zvuka, slike

- usvojiti raznolikost jezika, običaja (pjesme, plesovi i nošnje), vjerovanja drugih naroda i nacionalnih manjina u Hrvatskoj i zemlji boravka
- prepoznati vrstu crkve i konfesije s pomoću glazbe koju čujem i izgleda sakralnog prostora (katolička, protestantska, pravoslavna, židovska, islam i dr.).

TEMATSKA CJELINA 4 – Vrijeme-promjene-kontinuitet

Razrada operativnih ciljeva:

- istražiti obiteljsku povijest
- upoznati legende i mitove o nastanku hrvatske države
- upoznati povijest mjesta u kojem živim i mjesta iz kojeg potječem
- razviti sposobnost opažanja promjena i kontinuiteta u društvu i umjetničkom izrazu.

1. Opisati obiteljsku povijest u zrcalu nacionalne povijesti

- opisati prošlost svoje obitelji (npr. rodoslovno stablo)
- prepričati legendu o dolasku Hrvata na današnji prostor
- imenovati prve hrvatske narodne vladare i starohrvatske spomenike koji svjedoče o njihovu postojanju (plutej s likom hrvatskog vladara iz Splita, oltarna pregrada iz Muća) i njihove prikaze u likovnim umjetnostima (spomenik Kralj Tomislav R. F. Mihanovića, povijesne slike C. Medovića i O. Ivekovića)
- imenovati zajednice u kojima su Hrvati živjeli s drugim narodima
- imenovati značajne osobe iz hrvatske povijesti umjetnosti i znanosti (političare, plemiće, preporoditelje itd.).

2. Opisati prošlost mogega grada

- opisati mjesto u kojem živim, utvrditi što se promijenilo, a što je ostalo isto (ulice, trgovi i njihova namjena, zanati, lokalni običaji)
- prepričati legendu o nastanku mjesta boravka i podrijetla
- prošetati zvukom, slikom i riječju kroz povijest Zagreba ili nekoga drugoga grada RH.

TEMATSKA CJELINA 5 – Kultura i društvo

Razrada operativnih ciljeva:

- usvojiti kulturna obilježja užeg i šireg okruženja zemlje iz koje potječemo i zemlje u kojoj živimo
- usvojiti hrvatsku običajnu tradiciju (običaji, blagdani)
- razviti poštovanje kulturnih različitosti.

1. Uočiti različitost jezika i običaja stanovništva mjesta boravka i podrijetla

2. Shvatiti kulturne obrasce različitih naraštaja te društvenih slojeva i skupina

- slušati i pjevati napjeve različitih kulturnih i dobnih skupina
- usporediti koje knjige rado čitam ja i moji prijatelji, moji roditelji u zemlji boravka i podrijetla
- opisati stilove odijevanja pojedinih dobnih i kulturnih skupina (što volim nositi?)
- usvojiti koreografije narodnih i društvenih plesova u zemlji boravka i podrijetla
- opisati ornamentalne uzorke ukrasnih predmeta različitih kulturnih skupina (uzorci tkanina, nošnji i sagova), izraditi odjevne predmete s tim uzorcima
- usvojiti raznolikost kultura pojedinih regija Hrvatske (kultura mora, hrvatske ravnice i gorskih predjela – npr. žetveni običaji, ribarenje, okusi, mirisi i boje regionalnih kuhinja...).

3. Naučiti koji se blagdani obilježavaju u Hrvatskoj i zemlji u kojoj živimo (Božić, Uskrs, Ivanje, Jurjevo, Sv. Nikola, Koledari, ladanje...)

- nabrojiti nekoliko najznačajnijih blagdana (vjerski, državni, običajni)
- uočiti kako se obilježavaju blagdani u Hrvatskoj
- slušati i pjevati blagdanske napjeve
- izraditi i ukasiti obredne predmete precrtavanjem tradicionalnih ornamentalnih uzoraka (pisanice, pokladne maske prema uzorcima tradicionalnih maski zemlje boravka i podrijetla).

4. Imenovati nekoliko kulturnih institucija i događanja tipičnih za pojedinu kulturnu i društvenu sredinu RH

- imenovati nekoliko kulturnih institucija i kulturnih događaja (Festival djeteta u Šibeniku, Dubrovačke ljetne igre, Vinkovačke jeseni, Đakovački vezovi itd.)
- usvojiti najpopularnije animirane filmove hrvatskih autora i likove iz stripova (profesor Baltazar, Grga, Čudesna šuma).

TEMATSKA CJELINA 6 – Suvremeno društvo

Razrada operativnih ciljeva:

- uočiti i opisati život i probleme suvremene obitelji u mjestu boravka i podrijetla
- opisati način organiziranja života u lokalnoj zajednici u mjestu boravka i mjestu podrijetla
- uočiti i opisati ulogu glazbe u svakodnevnom životu.

1. Uočiti i opisati život i probleme suvremene obitelji u mjestu boravka i podrijetla

– izraditi fotožurnal fotomontažom izrezaka iz hrvatskog tiska.

2. Opisati oblike i način odlučivanja i upravljanja u razredu, školi i sl. u mjestu u kojem živim i iz kojega potječem

– posjetiti gradsku vijećnicu i opisati njezinu ulogu u životu zajednice.

3. Opisati i uočiti ulogu glazbe u svakodnevnom životu

– opisati druženje s glazbom tijekom uobičajenog dana suvremenog djeteta (glazba dok se opuštam, glazba koju čujem u trgovini, u kafiću, tijekom športskog događaja, na koncertu, u kazalištu, na filmu i dr.)

– usporediti život glazbenika u zemlji boravka i podrijetla.

TEMATSKA CJELINA 7 – Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost

Razrada operativnih ciljeva:

- opisati oblike povezivanja Hrvatske s Europom i svijetom
- usvojiti značajke glazbe kao univerzalnog jezika koji spaja različite kulture i nacije
- prepoznati ekološke probleme suvremenog svijeta.

1. Upoznati oblike povezanosti iseljenika sa zavičajem i domovinom Hrvatskom

– opisati kakoje moja obitelj povezana sa zavičajem

– spoznati ulogu novih medija (satelitska televizija, internet) u komunikaciji i povezivanju sa zavičajem i Hrvatskom.

2. Usvojiti značajke glazbe kao univerzalnog jezika koji spaja različite kulture i nacije

– prepoznati suvremene festivale u Hrvatskoj i svijetu kao žarišta multikulturalnosti (Eurovizija, Jeunesse Musicale (Glazbena mladež), filmski festivali u Puli i Motovunu, Međunarodni festival dječjeg filma u Pitomači i sl.)

– prepoznati brojne primjere narodne (etno) glazbe različitih nacija u popularnoj glazbi, jazzu i klasičnoj glazbi.

3. Istaknuti ekološke probleme

– opisati kako se u mojoj obitelji “ekološki” djeluje (što možemo učiniti?)

– izraditi skulpturu u dvorištu škole od otpadnog materijala (“reciklirati” predmete s tavana obiteljske kuće promjenom njihove funkcije)

– opisati internacionalne ekološke projekte u kojima sudjeluju škole zemlje boravka i iz Hrvatske.

7.5. OPERATIVNI CILJEVI ZA HRVATSKU POVIJESNU, KULTURNU I PRIRODNU BAŠTINU – DRUGA RAZINA

Upoznati osnovne forme i stilska sredstva u vizualnim umjetnostima u Hrvatskoj te koristiti različita sredstva i forme likovnog izražavanja (vizualne, likovne) u različitim formalnim i neformalnim situacijama.

Upoznati osnovne forme i stilska sredstva u glazbenim umjetnostima u Hrvatskoj te koristiti različita sredstva i forme glazbenog izražavanja u različitim formalnim i neformalnim situacijama.

Odrediti značaj položaja i objasniti prirodno-zemljopisne i društvene posebnosti zavičaja u Hrvatskoj i Hrvatske.

Razumjeti i razlikovati posebnosti razvoja hrvatskog društva, države i kulture.

TEMATSKA CJELINA 1 – To sam ja – osobni identitet

Razrada operativnih ciljeva:

- poticati i podržavati individualni ukus, doživljaj i kreativni izraz učenika
- razvijati samopoštovanje i svijest učenika o svom identitetu.

- slušanjem istoga glazbenog ili promatranjem likovnog djela usporediti individualnost doživljaja svakog učenika te doživljaj izraziti slikom, pokretom, riječju
- opisati raznolikost individualnosti i stila koji imaju članovi obitelji i prijatelji s obzirom na glazbu koju najradije slušaju, usporediti doživljaj
- slušati različite nacionalne himne, opisati kulturnu različitost s obzirom na zvuk njihovih himni
- izraditi svoju “škrinju s blagom” (predmeti iz kraja iz kojeg potječem, a koji su bitni za moj osjećaj identiteta – npr. češer s mora, nogometni ili drugi dres hrvatske reprezentacije, majica iz Splita).

TEMATSKA CJELINA 2 – Učenje – rad – slobodno vrijeme

Razrada operativnih ciljeva:

- upoznati osnovne promjene svakodnevnog života u Hrvatskoj od srednjeg vijeka do danas
- usporediti višestruku ulogu glazbe tijekom rada i igre
- razvijati doživljajno i aktivno slušanje glazbe te razvijati sposobnost likovnog i kineetskog doživljaja u igri i radu.

1. Opisati značajke razvoja pismenosti i školstva u Hrvatskoj

- usporediti svoje obrazovanje s obrazovanjem svojih roditelja (predaka)
- razumjeti sličnosti i razlike u školama u Hrvatskoj i zemlji boravka
- shvatiti ulogu kršćanstva u širenju pismenosti i školstva u Hrvatskoj (benediktinci, isusovci itd.)
- prepoznati početak organiziranja građanskih škola na području Hrvatske u 18. i 19. stoljeću
- razumjeti uporabu različitih jezika tijekom povijesti u hrvatskim školama (latinski, njemački, talijanski, mađarski, hrvatski preporod)

- prepoznati različite stupnjeve i oblike obrazovanja u Hrvatskoj i zemlji boravka, navesti oblike suradnje škola u Hrvatskoj i zemlji boravka.

2. Opisati promjene u načinu provođenja slobodnog vremena

- uočiti razlike i sličnosti u provođenju slobodnog vremena u Hrvatskoj i zemlji boravka (djece i odraslih, žena i muškaraca, plemstva i građanstva, seljaštva itd., kada i gdje su izlazili, kako su se odijevali, kakvu su glazbu slušali, kamo su išli na ples i sl.)
- razumjeti razlike u organizaciji i sadržajima slobodnog vremena nekad i danas u Hrvatskoj, koristiti razgovor sa starijima kao povijesni izvor
- istražiti i usporediti kako se mladi druže s glazbom tijekom slobodnog vremena u Hrvatskoj i zemlji boravka
- usporediti glazbeno i plesno školstvo kao oblike sustavno organiziranog slobodnog vremena
- istražiti i usporediti amaterizam u Hrvatskoj i zemlji boravka
- navesti i opisati stare običaje koji se njeguju u Hrvatskoj (npr. Seoska olimpijada u Brođancima, igra prstenca, Sinjska alka, igre u kojima su se nekada mladi natjecali itd.)
- opisati nastanak i razvoj građanske kulture u 19. st. (književne, plesne ili glazbene večeri, čitaonice, kazališta, izložbe, promenade ili šetnice)
- razviti sposobnost planiranja slobodnog vremena.

3. Opisati osnovna obilježja rada u Hrvatskoj

- opisati zanimanja članova obitelji i obitelji prijatelja u zemlji podrijetla
- opisati i usporediti razlike ženskih poslova nekad i danas
- prepoznati utjecaj razvoja oblika rada na promjene u svakodnevnom životu.

TEMATSKA CJELINA 3 – Ljudi u prostoru i vremenu

Razrada operativnih ciljeva:

- odrediti položaj i zemljopisna obilježja Hrvatske te migracijska kretanja tijekom prošlosti u Hrvatskoj
- usporediti i razlikovati različite vrste glazbe i ulogu koju glazba ima u različitim podnebljima, tradiciju, religiju, kulturu (s naglaskom na etičku ulogu glazbe)
- osvijestiti i usporediti prostorni doživljaj u različitim prostornim okruženjima
- prepoznati i odrediti lokalne/regionalne značajke tradicionalne hrvatske arhitekture.

1. Odrediti smještaj i položaj te opisati zemljopisna obilježja Hrvatske

- pronaći Republiku Hrvatsku na zemljovidu Europe i svijeta i objasniti njezin geografski položaj s obzirom na strane svijeta
- istaknuti značenje geoprometnog položaja Hrvatske – na raskrižju prometnih pravaca od zapadne prema jugoistočnoj Europi, te srednjoeuropskog (podunavskog) prema sredozemnom području
- usvojiti osnovno znanje o domovini Hrvatskoj
- objasniti važnost Zagreba kao glavnoga grada Hrvatske

- objasniti izgled nizinskih, brežuljkastih, gorskih i primorskih prostora Hrvatske
- odrediti predjele Hrvatske na zemljovidu
- usporediti zemljopisna obilježja Hrvatske s obilježjima zemlje boravka
- navesti ukupan broj stanovnika i objasniti tko čini većinu stanovništva u Hrvatskoj
- nabrojiti narodnosti koje čine manjine u Hrvatskoj
- imenovati grad-središte županije iz koje potječem, objasniti osnovna obilježja županijskog središta (gospodarska, društvena, upravna, prometna, kulturna, prosvjetna i športska)
- navesti gospodarske osobitosti Hrvatske
- nabrojiti i objasniti glavne gospodarske djelatnosti u nizinskom, brežuljkastom, gorskom i primorskom prostoru Hrvatske.

2. Opisati uzroke i posljedice migracijskih kretanja u Hrvatskoj

- navesti razloge seobe vlastite obitelji (predaka)
- opisati posljedice današnjih migracija iz Hrvatske i u Hrvatsku
- navesti gospodarske i političke razloge suvremenih migracija iz Hrvatske i u Hrvatsku (nezaposlenost, ratovi)
- prepoznati prve organizirane migracije u povijesti (npr. grčka kolonizacija, seobe pred prodorom Osmanlija itd.)
- nabrojiti narode koji su dolazili i dolaze u Hrvatsku, opisati način njihova života i rada u Hrvatskoj nekad i danas
- odrediti zemljopisna područja migracija Hrvata – nacrtati mapu migracije.

3. Usporediti i razlikovati različite vrste glazbe i ulogu koju glazba ima u različitim podnebljima, tradiciji, religiji i kulturi

- usporediti i opisati doživljaj slušanja istoga glazbenog djela kod kuće i u koncertnoj dvorani, osvijestiti funkciju prostora
- usporediti i opisati koncertnu i scensku izvedbu baleta ili opere, izvedbu oratorija u crkvi i koncertnoj dvorani
- istražiti narodne običaje pojedinog podneblja, naučiti njihove plesove i pjesme, raspoznati narodne nošnje, osvijestiti kako su glazba i ples olakšavali upoznavanje, komunikaciju i zblizavanje suprotnih spolova, generacija i si.

4. Prepoznati i odrediti lokalne/regionalne značajke tradicionalne hrvatske arhitekture i urbanizma

- usporediti sličnosti i razlike u oblikovanju kuće nekad i danas (materijali, namjene pojedinih prostorija, oblici)
- odrediti vrste naselja prema obliku (na primjeru snimaka iz zraka naseljenih mjesta različitih regija Hrvatske)
- usvojiti načela prostornoga grupiranja i imenovati ih (skupljeno – raspršeno, gusto – rijetko – na primjeru fotografija slavonskog sela, dalmatinskog sela, gorskog sela), izraziti ta načela prostorajednostavnim nakupinama crta i točaka u crtežu.

TEMATSKA CJELINA 4 -Vrijeme-promjene-kontinuitet

Razrada operativnih ciljeva:

- spoznati kako se očituju promjena i kontinuitet u mjestu iz kojeg potječem i mjestu u kojem živim
- usvojiti osnovna obilježja najznačajnijih povijesnih procesa i događaja u razvoju Hrvatske (nastanak i razvoj države, vladari, razvoj gradova, značajne ličnosti iz različitih područja društvenog života, odnos s drugim narodima itd.).

1. Usvojiti povijest moga grada

- prepoznati obilježja starog i novog u mjestu iz kojeg potječem i mjestu u kojem živim i objasniti što je u njima promjenjivo, a što trajno (građevine i njihove namjene, ulice/trgovi, običaji, zanati...)
- naučiti tražiti podatke iz hrvatskih povijesnih izvora.

2. Usvojiti osnovna obilježja najznačajnijih povijesnih procesa u razvoju Hrvatske na primjeru povijesnog razvoja gradova

- naučiti imena nekoliko najznačajnijih gradova nastalih u različitim povijesnim razdobljima (antički gradovi, feudalne utvrde, srednjovjekovni gradovi, barokni gradovi) na prostoru današnje Hrvatske – prepoznati kako njihova funkcija kroz povijest utječe na njihov oblik (grad-utvrda, vojno utvrđenje, ratna luka...)
- pronaći stare hrvatske gradove na povijesnom zemljovidu
- naučiti osnovne podatke (naziv, razdoblje nastanka) o najznačajnijim povijesnim spomenicima grada po izboru (npr. arena u Puli, forum u Zadru, ostatke Andautonije itd.) i opisati njihov izgled
- napraviti “vremeplov” grada (što nam govore stare razglednice).

3. Opisati razvoj hrvatske države i političke saveze i odnose s drugim narodima i državama

- naučiti imena najznačajnijih hrvatskih narodnih vladara i vrijeme njihova vladanja
- navesti kulturne spomenike s imenima hrvatskih narodnih vladara
- usvojiti osnovne činjenice o suradnji Hrvata s drugim narodima i institucijama u srednjem vijeku (npr. Papin blagoslov knezu Branimiru i hrvatskom narodu, pismo pape Ivana X. kralju Tomislavu, krunidba kralja Zvonimira itd.)
- opisati prilike u Hrvatskoj tijekom saveza s Ugarskom
- opisati prilike u hrvatskim zemljama u vrijeme saveza s Habsburgovcima
- opisati nastanak Kraljevine Jugoslavije i položaj Hrvatske u novoj državi
- opisati drugu Jugoslaviju kao antifašističku državu i nastanak NR Hrvatske
- opisati suradnju Hrvatske s drugim državama u 19. i 20. st.
- odrediti zemljopisni položaj navedenih država i saveza i usporediti s današnjim granicama Hrvatske.

4. Upoznati značajne osobe iz različitih područja društvenog života tijekom povijesnog razvoja Hrvatske

- imenovati značajne osobe iz svoje okoline
- imenovati znanstvenike/ce podrijetlom iz Hrvatske koji su svojim radom i otkrićima postali značajni u svijetu, usporediti sa zemljom boravka

- imenovati istaknute umjetnike/ce i njihova djela od srednjeg vijeka do danas iz Hrvatske i zemlje boravka
- upoznati istaknute hrvatske plemićke obitelji značajne za razvoj kulture, politike, i ostalih područja društvenog života u Hrvatskoj
- imenovati istaknute hrvatske političare/ke 19. i 20. st.
- objasniti ulogu i doprinos žena u razvoju različitih područja djelatnosti (u znanosti, umjetnosti i politici itd.) u Hrvatskoj (npr. kraljica Jelena, Katarina Zrinska, preporoditeljice, Marija Jurić Zagorka, Ivana Brlić Mažuranić, Mirjana Gross, Dora Pejačević itd.)
- upoznati istaknute hrvatske građane/ke pripadnike nacionalnih manjina zaslužnih za razvoj hrvatske znanosti, kulture, umjetnosti, politike.

TEMATSKA CJELINA – 5 – Kultura i društvo

Razrada operativnih ciljeva:

- spoznati vlastiti kulturni identitet
- usporediti kulturni život Hrvatske i zemlje u kojoj živim
- upoznati raznolikost kulturnih utjecaja na razvoj hrvatske kulture
- upoznati značaj interkulturalnog dijaloga.

1. Spoznati sastavnice vlastitog kulturnog identiteta

- razlikovati obilježja pojedinih kultura koje su utjecale na obiteljsko naslijeđe (jezik, predmeti, običaji, religija, duhovno naslijeđe, vrijednosti)
- razlikovati i objasniti utjecaje obiteljskog kulturnog naslijeđa i kulturnih obrazaca zemlje u kojoj živim na oblikovanje vlastitog kulturnog identiteta
- izraziti svoj kulturni identitet glazbenim ili likovnim medijem (glazbenim “miksevima” ili fotomontažom).

2. Usporediti kulturni život Hrvatske i zemlje boravka

- naučiti opisati posjet kulturnoj ustanovi
- naučiti opisati i objasniti što je kulturni događaj u gradu i zemlji u kojoj živim i usporediti ga s kulturnim događajima danas u Hrvatskoj
- naučiti opisati i objasniti što je kulturni događaj za različite generacije danas (za moje roditelje i moje vršnjake u zemlji boravka i Hrvatskoj) i usporediti ih
- opisati mjesta kulturnih događaja danas u Hrvatskoj i zemlji u kojoj živim
- usporediti blagdane različitih vjerskih zajednica
- usporediti ulogu glazbe u vjerskim obredima različitih konfesija
- razviti poštovanje za kulturnu baštinu mjesta iz kojeg potječem i mjesta u kojem živim
- shvatiti složenost i različitost etničkog, kulturnog i vjerskog sastava stanovništva u Hrvatskoj i zemlji u kojoj živim.

3. Usvojiti nastanak i razvoj hrvatske kulture u sklopu europske kulture, upoznati raznolikost kulturnih utjecaja na razvoj hrvatske kulture

- upoznati raznolikost kulturnih utjecaja na razvoj hrvatske kulture: srednjoeuropski (u Austro-Ugarskoj)

- mediteranski (utjecaji grčke, rimske, mletačke kulture i dr.) orijentalni (utjecaj osmanlijske kulture)
- ucrtati na povijesnom zemljovidu smjerove utjecaja različitih kultura;
- prepoznati različite kulturne utjecaje na primjeru naziva jela u zavičaju (“sarma”, “šnici”, “brujet”)
- razlikovati aristokratsku, građansku i pučku kulturu na primjeru odijevanja i načina stanovanja u Hrvatskoj u određenom razdoblju i usporediti ih s primjerima zemlje u kojoj živim.

TEMATSKA CJELINA 6 – Suvremeno društvo

Razrada operativnih ciljeva:

- shvatiti suvremene probleme društvenog života i razvoja u Hrvatskoj i zemlji boravka
- usporediti mjesto i ulogu umjetnosti danas u Hrvatskoj i zemlji boravka.

1. Usvojiti način života i suvremene promjene u Hrvatskoj i zemlji boravka

- usporediti društveni život i politički ustroj Hrvatske i zemlje boravka
- usporediti i opisati način organizacije života u lokalnoj zajednici – u mjestu boravka i mjestu podrijetla predaka (osnovne institucije: bolnica, škola, crkva, policija, institucije i tijela lokalne vlasti itd.)
- imenovati glavne političke stranke u Hrvatskoj
- opisati prilike u Hrvatskoj u vrijeme Domovinskog rata i danas
- opisati strukturu vlasti suvremene Hrvatske (Hrvatski sabor, Vlada RH, Predsjednik RH);
- usporediti odrednice gospodarskog i tehnološkog razvoja Hrvatske i zemlje podrijetla.

2. Usporediti mjesto i ulogu umjetnosti danas u Hrvatskoj i zemlji boravka

- usporediti kulturne institucije grada u kojem živim i iz kojeg potječem
- istražiti i objasniti kako suvremena tehnologija utječe na umjetnički izraz i recepciju umjetničkog djela (CD, DVD, multimediji)
- istražiti i objasniti ulogu suvremene tehnologije u rock-kulturi i multimedijском umjetničkom izrazu danas
- upoznati hrvatske rock-skupine
- usporediti položaj i značaj rock-glazbenika i suvremenog skladatelja klasične glazbe danas (uloga udruga)
- istražiti tradiciju i značaj kulturnih institucija i festivala suvremene umjetnosti (Muzički biennale Zagreb, Tjedan suvremenog plesa, Eurokaz, PIF, Zagrebački salon).

TEMATSKA CJELINA 7 – Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost

Razrada operativnih ciljeva:

- odrediti vezu između lokalnih, nacionalnih i globalnih problema
- izdvojiti oblike gospodarskog i političkog udruživanja u Europi i svijetu
- istražiti značaj kulturne razmjene i povezivanja različitih kultura danas.

1. Odrediti vezu između lokalnih, nacionalnih i globalnih problema

- navesti lokalne probleme u mjestu življenja i u Hrvatskoj koji imaju globalni značaj
- usvojiti teme zaštite okoliša i izdvojiti zajedničke u Hrvatskoj i zemlji boravka (Globe program, Eko škola).

2. Izdvojiti oblike gospodarskog i političkog udruživanja u Europi i svijetu

- imenovati organizacije međunarodne suradnje u kojima je Hrvatska članica
- opisati oblike suradnje Hrvatske sa zemljom boravka (sportska, kulturna, gospodarska, politička).

3. Istražiti značaj kulturne razmjene

- istražiti ulogu i značaj kulturnih savjeta i instituta pri veleposlanstvima i konzulatima
- istražiti i usporediti značaj turneja glazbenika klasične glazbe s turnejama rock glazbenika kao primjer kulturnog povezivanja različitih zemalja
- istražiti primjere velikih humanitarnih koncerata rock-glazbenika i njihovu etičku ulogu
- upoznati pojam world music i pronaći primjere različite tradicijske, narodne glazbe koja se spaja s rock, jazz i klasičnom glazbom.

7.6. OPERATIVNI CILJEVI ZA HRVATSKU POVIJESNU, KULTURNU I PRIRODNU BAŠTINU – TREĆA RAZINA

Operativni ciljevi

Usvajanje i slušanje reprezentativnih djela hrvatskih glazbenih umjetnika te razvijanje kritičkog odnosa i estetskog suda o njima.

Usvajanje reprezentativnih djela hrvatskih likovnih umjetnika i vizualnog stvaralaštva te razvijanje kritičkog odnosa i estetskog suda o njima.

Razumijevanje dinamike i stupnja gospodarskog razvoja Hrvatske i njezine uloge u suvremenom svijetu.

Razviti u učenika/ca kreativni i individualni pristup analizi povijesnih izvora i usporedba povijesnog razvoja različitih aspekata hrvatskog društva i države s općim svjetskim procesima u povijesti i zemlji boravka.

TEMATSKA CJELINA 1 – To sam ja – osobni identitet

Razrada operativnih ciljeva:

- objasniti, usporediti i razraditi pojam i značaj stila: osobnog, članova obitelji, prijatelja, pojedinih skupina, slavni ličnosti, umjetnika
- razlikovati, objasniti obilježja i produbljivati interes i pozitivan odnos prema hrvatskoj tradicionalnoj i umjetničkoj baštini
- objasniti značenje simbola Republike Hrvatske.

1. Objasniti, usporediti i razraditi pojam i značaj stila: osobnog, članova obitelji, prijatelja, pojedinih skupina, slavni ličnosti, umjetnika

- osvjestiti osobnost individualnog stila u odijevanju, ponašanju, navikama, ukusu
- uočiti osobnost stila znanaca, prijatelja, uzora
- razraditi značaj stila u umjetnosti; utjecaj društvenog okruženja na oblikovanje stila.

2. Razlikovati, objasniti obilježja i produbljivati interes i pozitivan odnos prema hrvatskoj tradicionalnoj i umjetničkoj baštini

- usvojiti, usporediti i razlikovati stil pojedinih hrvatskih skladatelja različitih stilskih razdoblja i različite stilske izraze skladatelja današnjice
- napisati hrvatski tekst za rap skladbu i potom je izvesti uz jednostavnu ritamsku pratnju.

3. Objasniti značenje simbola Republike Hrvatske

- objasniti što prikazuje određeni simbol i njegovo značenje
- navesti nazive starih hrvatskih pokrajina u kruni grba i pravilno objasniti što prikazuju
- usporediti hrvatske simbole sa simbolima zemlje boravka.

TEMATSKA CJELINA 2 – Učenje – rad -slobodno vrijeme

Razrada operativnih ciljeva:

- uočiti i objasniti promjene u svakodnevnom životu u Hrvatskoj (značajke razvoja školstva te promjene u organiziranju i sadržaju slobodnog vremena) tijekom njezine povijesti.

1. Proučiti promjene u razvoju školstva u Hrvatskoj

- analizirati razgovor s odraslima o školovanju njihovih predaka u Hrvatskoj
- usvojiti i usporediti oblike školstva u Hrvatskoj i zemlji boravka.

2. Razumjeti glavne promjene u sadržajima provođenja slobodnog vremena u Hrvatskoj i zemlji boravka

- istražiti utjecaj društvenog i gospodarskog razvoja na promjene u organiziranju slobodnog vremena 19. st. u Hrvatskoj
- usporediti oblike provođenja slobodnog vremena u 20. st. u Hrvatskoj i zemlji boravka
- proučiti i usporediti različitu ulogu amaterizma i profesionalizma u Hrvatskoj i zemlji boravka (glazbene i plesne škole).

- 3. Usvojiti najvažnije primjere hrvatskog stripa i animiranog filma** (Maurović, Neugebauer, Kvadrat, Zagrebačka škola animiranog filma)
- umjetnička i sportska društva i sl.
 - crtani film – jedini hrvatski film dobitnik nagrade Oskar – “Surogat” Duška Vučkotića.

TEMATSKA CJELINA 3 – Ljudi u prostoru i vremenu

Razrada operativnih ciljeva:

- usvojiti fizičko-geografske posebnosti, regionalnu podjelu i ulogu Republike Hrvatske u suvremenom svijetu te migracijska kretanja u Hrvatskoj
- istražiti sposobnost glazbe kao umjetnosti koja povezuje ljude različitih prostora i vremena.

1. Upoznati i objasniti fizičko-geografske i društvene (kulturne, gospodarske, demografske itd.) posebnosti i ulogu Hrvatske u svijetu

- objasniti složenost zemljopisnog položaja Hrvatske s obzirom na različite etničke, kulturne i gospodarske cjeline u Europi
- istaknuti pripadnost Hrvatske zapadno-europskim i sredozemnim zemljama, odnosno zapadnoj civilizaciji i kršćanskom svijetu; usporediti stilove i pravce u umjetnosti koji imaju zajedničko ishodište u srednjoeuropskoj tradiciji
- naglasiti važnost tranzitnog položaja Hrvatske
- usvojiti osnovne podatke o površini Republike Hrvatske
- usporediti položaj i površinu Hrvatske i zemlje boravka
- upoznati osnovna obilježja i posebnosti reljefa, klime i vegetacije (krški reljef, dalmatinski tip obale, klima pod utjecajem mora)
- objasniti fizičko-geografske značajke i ekološku ugroženost Jadranskog mora i drugih područja Hrvatske
- spoznati važnost zaštićenosti biljno-geografskih područja
- odrediti na zemljovidu najvažnije objekte zaštite: nacionalne parkove, parkove prirode sl.
- navesti podatke o broju stanovnika i objasniti naseljenost, prostorni razmještaj i sastav stanovništva u Hrvatskoj
- opisati način stanovanja i prepoznati tipove naselja u Hrvatskoj (i zemlji boravka)
- navesti sličnosti i razlike naseljenosti i naselja u Hrvatskoj i zemlji boravka
- usvojiti glavne pretpostavke i mogućnosti razvoja grada Zagreba (glede prometnoga, gospodarskoga, kulturnog i političkoga života)
- objasniti stupanj i dinamiku gospodarskog razvoja Hrvatske
- navesti gospodarske mogućnosti pojedinih cjelina Hrvatske i njihovo komplementarno značenje
- navesti sličnosti i razlike u gospodarstvu Hrvatske i zemlje boravka.

2. Upoznati i objasniti migracijska kretanja u Hrvatsku i iz Hrvatske

- upoznati glavne uzroke migracija – primjer vlastite obitelji
- navesti pozitivne i negativne posljedice migracija nekad i danas; navesti neke skladatelje i izvođače koji su život proveli u migraciji

- vrednovati doprinos hrvatskih iseljenika razvoju Hrvatske
- uočiti raznolikost jezika, običaja, vjerovanja drugih naroda u Hrvatskoj i zemlji boravka
- usporediti prava nacionalnih manjina u Hrvatskoj i zemlji boravka
- proučiti običaje, nošnje, plesove i pjesme nacionalnih manjina u Hrvatskoj.

TEMATSKA CJELINA 4 – Vrijeme – promjene – kontinuitet

Razrada operativnih ciljeva:

- razumjeti osnovne značajke najznačajnijih povijesnih procesa i događaja u razvoju Hrvatske
- istražiti umjetničko-stilske promjene i kontinuitet u zrcalu europskih umjetničkih kretanja.

1. Istražiti povijesni razvoj gradova u Hrvatskoj

- opisati povijesni razvoj jednoga hrvatskoga grada od nastanka do danas (prema izboru učenika).

2. Shvatiti uzroke političkog povezivanja hrvatskih zemalja s drugim državama i utjecaj međunarodnih odnosa na razvoj hrvatske države

- navesti osnovne podatke o prvim političkim i vojnim savezima Hrvata u srednjem vijeku (npr. Tomislav i Bizant, Stjepan Držislav i Bizant, hrvatsko plemstvo i Koloman, hrvatsko plemstvo i Habsburgovci itd.)
- navesti uzroke ulaska hrvatskih zemalja u političke zajednice u 19. i 20. st. (utjecaj velikih sila, istražiti zemljopisne uvjetovanosti stvaranja zajednica)
- navesti posljedice političkih zajednica hrvatskih zemalja u 19. i 20. st. (pokušaji mađarizacije, germanizacije, unitarizma)
- razumjeti važnost dobivanja međunarodnog priznanja samostalnosti za Hrvate (od Papina priznanja samostalnosti u srednjem vijeku do priznanja UN-a).

3. Objasniti značaj istaknutih znanstvenika, umjetnika i političara u razvoju hrvatske i svjetske znanosti, umjetnosti i politike

- navesti važnost znanstvenih dostignuća i rada istaknutih hrvatskih znanstvenika/ca
- navesti ulogu plemićkih obitelji u kulturnom djelovanju i političkim događajima u Hrvatskoj
- objasniti utjecaj istaknutih političara/ki na razvoj političkog života u Hrvatskoj 19. i 20. st.
- objasniti ulogu i doprinos pripadnika/ca nacionalnih manjina u razvoju hrvatske kulture, znanosti i politike.

4. Istražiti umjetničko-stilske promjene i kontinuitet u cjelovitom doživljaju kulturno-povijesnog ambijenta

- istražiti podrijetlo i kontinuitet najznačajnijih djela i oblika hrvatske srednjovjekovne umjetnosti: glagoljaško pjevanje /Krk, Cres; zbornici crkvene glazbe; starohrvatske crkvice 'slobodnih oblika' / Nin; pleterni ornament; Buvine vratnice, Radovanov portal
- Split-Trogir; zagrebačka katedrala
- istražiti obilježja umjetnosti XV. i XVI. stoljeća krećući se tragom znamenitih umjetnika tog vremena (primjer Šibenika kao mjesta iz kojeg umjetnici odla-

- ze i u koji se vraćaju: Julije Skjavetić, Andrija Medulić; Juraj Matejev Dalmatinac – šibenska katedrala)
- istražiti uzroke dugotrajne i kulturne različitosti hrvatskih južnih i sjevernih krajeva na primjeru ladanjske kulture XVII. i XVIII. stoljeća (ljetnikovci Rijeke dubrovačke -Sorkočević; dvorci Hrvatskog zagorja)
 - objasniti povijesno-stilski razvoj na primjeru jednoga grada po izboru (Zadar, Dubrovnik) i njegove kulturne baštine
 - arhitektura kazališta (Hvarsko kazalište – prvo javno kazalište u Europi, HNK u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku)
 - istražiti razvoj ‘knjige u slici’ (Hrvojev misal; Biblia Pauperum; suvremeni strip)
 - usvojiti značajne hrvatske skladatelje u sklopu stilskog razdoblja kojem su pripadali: renesansa: Julije Skjavetić, Franjo Bosanac
barok: Ivan Lukačić, Tomaso Cecchini
rokoko i klasicizam: Luka Sorkočević, Ivan Jarnović, Julije Bajamonti, Leopold Ebner
romantizam: Vatroslav Lisinski, Ferdo Livadić, Franjo Krežma, Franjo Kuhač, Ivan Zajc
kasni romantizam i impresionizam: Dora Pejačević, Blagoje Bersa;
XX. stoljeće: po izboru učenika
 - usporediti društveno-ekonomski položaj skladatelja u različitim vremenima.

TEMATSKA CJELINA 5 – Kultura i društvo

Razrada operativnih ciljeva:

- objasniti složenost i različitost kulturno-civilizacijskih obilježja Hrvatske i zemlje boravka
- opisati, usporediti, raščlaniti i objasniti sličnosti i razlike kulturne baštine Hrvatske i zemlje boravka.

1. Objasniti složenost i različitost kulturno-civilizacijskih obilježja Hrvatske i zemlje boravka

- opisati utjecaj europskih kulturnih krugova na razvoj hrvatske kulture (npr. u sklopu kršćanske Europe, itd.)
- prepoznati širenje kulturnih krugova i opisati osnovne značajke hrvatske kulture (18.-20. stoljeća)

2. Istraživati kulturalne sličnosti i različitosti Hrvatske i zemlje u kojoj živim

- istražiti i razumjeti “kulturne kodove” (po čemu se prepoznaju pripadnici iste kulture?)
- objasniti uzajamnost svojih kulturalnih identiteta i svojeg nacionalnog identiteta
- objasniti potrebu razumijevanja i poštovanja različitosti, drugog i drukčijeg
- objasniti odnos “popularne” i “elitne” kulture
- objasniti kako se kultura mijenja u skladu s migracijama i razvojem novih ideja i tehnologije

- istaknuti potrebu razumijevanja i poštovanja različitosti, drugog i drukčijeg (u Hrvatskoj i zemlji boravka)
- poštovati i razvijati multikulturalnost
- istražiti fenomen i položaj žene skladateljice u različitim društvima (nekad-danas, u Hrvatskoj i zemlji boravka)
- istražiti ulogu Hrvatskog društva skladatelja u suvremenoj hrvatskoj kulturi; usporediti ulogu društva sa sličnim udrugama u Hrvatskoj i zemlji boravka.

TEMATSKA CJELINA 6 – Suvremeno društvo

Razrada operativnih ciljeva:

- objasniti suvremene društvene promjene i probleme u Hrvatskoj i zemlji boravka – istražiti položaj umjetnosti i medija u suvremenom hrvatskom društvu.

1. Objasniti suvremene društvene promjene i probleme u Hrvatskoj i zemlji boravka

- protumačiti nastojanja Hrvatske da se gospodarski i politički ustroji u skladu s razvijenim zemljama
- shvatiti važnost višestranačkih izbora i razvoj višestranačja u Hrvatskoj te promjene političkog sustava
- proučiti rad Hrvatskog sabora
- usvojiti osnovne značajke i probleme gospodarskog sustava u Hrvatskoj (tržišno gospodarstvo).

2. Istražiti položaj umjetnosti i medija u suvremenom hrvatskom društvu

- pratiti i usporediti aktualne kulturne događaje u Hrvatskoj i zemlji podrijetla s pomoću suvremenih medija (satelitske televizije, interneta i sl.)
- usporediti tradiciju, profil i ulogu umjetničkih festivala u Hrvatskoj (MBZ, Dubrovački festival, Splitsko ljeto, Varaždinske barokne večeri, filmski festivali u Puli i Motovunu) i zemlji boravka
- istražiti i usporediti avangardne multimedijske predstave, suvremeni teatar (totalni teatar) i suvremene plesne predstave
- istražiti ekonomski značaj glazbe kao “trećeg biznisa” u suvremenom svijetu.

3. Osvijestiti i objasniti svoj odnos prema suvremenim medijima

TEMATSKA CJELINA 7 – Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost

Razrada operativnih ciljeva:

- objasniti važnost globalne povezanosti i međuovisnosti u svijetu
- istražiti pozitivnu ulogu nacionalnog kulturnog identiteta kao preduvjeta za globalnu povezanost
- osvijestiti suvremene vizualne medije kao način povezivanja različitih kultura.

1. Objasniti globalno povezivanje i međuovisnost u svijetu

- objasniti globalno povezivanje i međuovisnost u svijetu (gospodarsko, tehnološko itd.)

- istaknuti napore Hrvatske za integracijama i udruživanjem u Europi, poglavito EU-om.

2. Istražiti pozitivnu ulogu nacionalnog kulturnog identiteta kao preduvjeta za globalnu povezanost

- istražiti ulogu svjetskih glazbenih projekata koji ujedinjuju svijet
- istraživati značaj i ulogu interneta u praćenju suvremenih kulturnih događaja, pokreta, literature u Hrvatskoj i drugdje u svijetu
- upoznati suvremene festivale kao žarišta multikulturalnosti.

3. Osvijestiti suvremene medije kao način povezivanja različitih kultura

- istražiti i objasniti koji kulturni obrasci u medijima ujedinjuju različite kulture (film, moda, glazba)
- upoznati međunarodne manifestacije kao primjere globalne povezanosti i multikulturalnosti (festivali, sajmovi, natjecanja, športske igre).

8. LITERATURA I IZVORI ZA PRIPREMU I IZVOĐENJE NASTAVE

8.1. HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

1. Udžbenici za nastavu hrvatskoga jezika u osnovnoj i srednjim školama

(početnice, čitanke, jezični udžbenici i vježbenice, **Katalog odobrenih udžbenika za osnovnu školu, gimnazije i srednje strukovne škole**, Ministarstvo prosvjete i sporta, Zagreb, lipanj 2010.)

2. Udžbenici za nastavu hrvatskoga jezika u inozemstvu:

Barac-Kostrenčić, V., Kovačićek, M., Lovasić, S., Vignjević, D., Učimo hrvatski (udžbenik, radna bilježnica i audiokasete)

Krasić, Lj., Grubišić, V., Hrvatski jezik 1, Naprijed, Zagreb, 1977. Hrvatski jezik 2, Alfa d.d., Zagreb, 1999.

Pandžić, V., Sabljak, V., Hrvatska darovnica, Alka-Skript, Zagreb, 2003.

Rosandić, D., Rosandić, I., Riječ hrvatska (jezični udžbenik i priručnik za nastavnike), Školske novine, Zagreb, 1991.

Šabić, A. G., Baričević, Riječ hrvatska 5/6 Školska knjiga, Zagreb, 1991.

3. Literatura jezikoslovlje

Anić, V., Silić, J., Pravopis hrvatskoga jezika, Novi Liber, Zagreb, 2001. Babić, S., Hrvatska jezikoslovna čitanka, Globus, Zagreb, 1990.

Hrvatski jučer i danas, Školske novine, Zagreb, 1995.

Babić, S., Finka, B., Moguš, M., Hrvatski pravopis, Školska knjiga, Zagreb, 1996.

Rosandić, D., Hrvatski jezik u srednjoškolskoj nastavi, Školske novine, Zagreb, 1996.

Silić, J., Od rečenice do teksta, Liber, Zagreb, 1984.

Težak, S., Hrvatski naš svagdašnjji, Školske novine, Zagreb, 1990.

Hrvatski naš osebudni, Školske novine, Zagreb, 1995.

Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika, Školska knjiga, Zagreb, 1996.

Težak, S., Babić, S., Gramatika hrvatskoga jezika, Školska knjiga, Zagreb, 2000.

Hrvatski jezični savjetnik, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 1999.

Dril, S., Kroatisch I, Heidelberg, 1994.

Dril, S., Kroatisch II, Heidelberg, 1996.

jezično izražavanje

- Čudina-Obradović, M., Igrom do čitanja, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
Gudelj-Velaga, Z., Nastave stvaralačke pismenosti, Školska knjiga, Zagreb, 1990. Kunić, I. Kultura dječjega govornog i scenskog stvaralaštva, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
Rosandić, D., Pismene vježbe, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
Težak, S., Govorne vježbe, Školska knjiga, Zagreb, 1990.

znanost o književnosti i metodička literatura

- Crnković, M., Dječja književnost, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
Kermek-Sedanović, M., Književnoscenski odgoj i obrazovanje mladih, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
Pandžić, V., Hrvatski roman u školi, Liber, Zagreb, 1989.
Pavletić, V., Kako razumjeti poeziju, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
Rosandić, D. i I., Metodika književnog odgoja i obrazovanja, Školska knjiga, Zagreb, 1988.
Riječ hrvatska u višejezičnom i višekulturnom ozračju, Školske novine, 1991.
Kurikulski metodički obzori, Školske novine, Zagreb, 2003.
Šabić, A. G., Učenik i lirika, Školska knjiga, Zagreb, 1991.
Zalar, I., Dječji roman u hrvatskoj književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 1983.
Pregled hrvatske dječje poezije, Školska knjiga, Zagreb, 1991.
Hranjec, S., Hrvatski dječji roman, Znanje, Zagreb, 1998.
Crnković, M., Težak, D., Povijest hrvatske dječje književnosti, Znanje, Zagreb, 2002.

didaktičko-metodička literatura

- Bežen, A., Jelavić, F., Kujundžić, N., Pletenac, V., Osnove didaktike, Školske novine, Zagreb, 1991.
Giesecke, H., Uvod u pedagogiju, Educa, Zagreb, 1993.
Kyriacou, Ch., Temeljna nastavna umijeća, Educa, Zagreb, 1995.
Marsch, C. J., Kurikulum, Educa, Zagreb, 1994.
Shulz, W., Cube, F., Winkel, R., Blankertz, H., Didaktičke teorije, (Moller, Ch., Didaktika-kao teorija kurikuluma), Educa, Zagreb, 1992.
Terhart, E., Metode učenja i poučavanja, Educa, Zagreb, 2001.

časopisi

- Jezik**, časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb
Napredak, časopis za pedagošku teoriju i praksu, HPKZ, Zagreb
Školske novine (stručni tekstovi), Zagreb

8.2. GLAZBENA KULTURA

1. Udžbenici i priručnici za učitelje iz glazbene kulture u osnovnoj i glazbene umjetnosti u srednjoj školi, Katalog odobrenih udžbenika za osnovnu školu, gimnazije i srednje strukovne škole, Ministarstvo prosvjete i športa, Zagreb, lipanj 2003.

Prijedlog pjesmica, brojalica i djela hrvatskih skladatelja

TEMA 1: To sam ja (osobni identitet)

Pjesme i pjesmice:

Baka, Ljiljana Goran

Braća i sestra, pučka popijevka iz Dalmacije
Čestitka majčici, Josip Kaplan
Češljaj me, majkica, Hrvatsko zagorje
Dom, Jakov Gotovac
Dječja srca, Ljiljana Goran
Gledajte me, Nikša Njirić
Majka uz kolijevku, Jakov Gotovac
Moja baka, Nada Konecki
Osmijeh majke, Stjepan Mihaljinec
Postoji jedan,
Majčica, moj anđeo
Nemam srebra, nemam zlata
Lijepa naša domovino, hrvatska himna, Josip Runjanin – glazba, Antun Mihanović –
stihovi

Igre s pjevanjem: Prste ima ruka svaka

Ovako se ruke miju
Mali ples
Došla majka s kolodvora

Primjeri za slušanje:

Ivan Lukačić, Quam pulchra es amica mea, motet
Josip Stolcer Slavenski, Pjesme moje majke
Josip Runjanin, Lijepa naša domovino, hrvatska himna
Ivan Zajc, Živila Hrvatska
Ivan Matetić Ronjgov, Čaće moj
Joseph Haydn, 104. simfonija, Finale (Oj, Jelena, Jelena, narodna)

TEMA 2: Učenje – rad – slobodno vrijeme

Pjesme i pjesmice:

Bicikl, Ljiljana Goran
Dva i dva su četiri
Đačka himna, Greta Barković
Kad nogomet igram ja, Stjepan Mikac
Moja škola, Nada Konecki
Školski odmor, Dragutin Basrak
Maestro muzika
Cinguli, rajnguli, Međimurje
Cin, can cvrgudan, narodna
Avanture maloga Juju, Petar Bergamo
Ura, Zlatko Špoljar

Brojalice

En ten tini
Mur bur
Jedan dva
Išla patka preko rive

Andola, mandola
Enika, benika
Pajo patak
Štipalica štipa
Palček Skakalček

Igre s pjevanjem:

Mi smo djeca vesela (igra)
Izgubljeno pile, Vladimir Tomerlin
Cico, mico, Mirko Kolarić

Primjeri za slušanje:

Zvonko Špišić – Hrvoje Hegedušić, Balade iz predgrađa (uglazbljena poezija)
Pero Gotovac, Crn bel (uglazbljena poezija)
J. Kaplan, Kokotiček (uglazbljena poezija)
Alfi Kabiljo, Jalta, Jalta, mjuzikl
Ivo Tijhardović, Mala Floramy, mjuzikl
Arsen Dedić – hrvatske šansone/odabir
Boško Petrović, Miljenko Prohaska, Matija Dedić, Jazz u Hrvatskoj
Tamara Obrovac, Dunja Knebl, Etno jazz
Vlak u snijegu, Čudnovate zgrade šegrta Hlapića, Tko pjeva, zlo ne misli – filmska glazba

TEMA 3: Ljudi u prostoru i vremenu

Pjesme i pjesmice:

Nabrala je jagode petrovke, Podravina
Vehni fijolica, Međimurje
Međimurje malo, Međimurje
Moja diridika, Slavonija
Oj, Tonina, Istra
Junak iz Like, Lika
Plovi barka, Dalmacija
Meknite se vse gore, Zagorje
Lepe ti je, Zagorje zelene, Zagorje
Smokvica se zeleni, Primorje
Tu za repu, Međimurje
Ta divna splitska noć, Dalmacija
Vuprem oči, Međimurje
Slavonijo, Slavonija
Tebi rože ne dam, Turopolje
Staro sito i korito, Posavina
Tamo doli puli mora, Istra
Po Prigorju
Ča je more, Istra
Vrbniče nad morem, Krk
Vilo Velebita, Lika
Dobro jutro, Arsen Dedić

Igre s pjevanjem:

Berem grožđe
Bijeli snješko
Brzi vlak s mora
Ovako se mak sije
Ovako se ruke miju
Ovako se žito sije

Primjeri za slušanje:

Ivan Zajc, Lastavicam, solo popijevka
Vatroslav Lisinski, Ribar, solo popijevka
Josip Stolcer Slavenski, Voda zviru
Rudolf Matz: Elegija- Humoreska
Franjo Dugan ml., Zahvalnica
Jakov Gotovac, – Koleda
– Završno kolo iz opere Ero s onoga svijeta
Ivo Lhotka Kalinski, Po dragome kraju
Natko Devčić, Istarska suite
Izbor iz etno-glazbe Dunje Knebl, Lidije Bajuk, rock skupina Legen, Azra
pjesme i plesovi Kulturno-umjetničkog društva Lado

TEMA 4: Vrijeme – promjene – kontinuitet

Pjesme i pjesmice:

Ura, Zlatko Spoljar
Četiri godišnja doba, Franjo Grbić
Proljeće, Jakov Gotovac
Proljetna pjesma, Zagorje
Jesenska pjesma, V. Stojanov
Jesen, Ivica Golčić
Kiša pada, narodna
Praznik ljeta, Lovro Županović
Padaj, padaj, snježicu, Dragutin Basrak
Daleko m' e biser mora, iz mjuzikla Mala Floramy
Daleko mi je biser Jadrana
Maestral, Ivica Stamać

Brojalice:

1. Jedna vrana gakala

Primjeri za slušanje:

Andrija Patricij, Dok ja u snu
Julije Skjavetić, Appariran per me le stelle
Luka Sorkočević, 7. simfonija u G-duru
Ferdo Livadić, Nokturno u fis-molu
Vatroslav Lisinski, – Večer
– Bellona

Blagoje Bersa, – Sunčana polja
– Mjesečina
Ivan Zajc, Nikola Subić Zrinjski – U boj
– Uspavanka Jelene
Vatroslav Lisinski, Zbor Hrvatica (Porin)
Dora Pejačević, Život cvijeća
Boris Papandopulo, Hrvatska misa

TEMA 5: Kultura i društvo

Pjesme i pjesmice:

Spavaj mali Božiću, narodna, zabilježio i obradio Vinko Žganec
Sveti Nikola, Nevenka Videk, Ivan Golčić
Djetešce nam se rodilo, narodna
Darove nam Niko daj
Sretna Nova godina, Arsen Dedić
Novogodišnja pjesma, Petar Stupel
Bože živi
Bog se rodi, narodna
Himna zadrugara, Drago Britvić, Arsen Dedić
Veselje ti navješćujem, narodna
Radujte se narodi, narodna

TEMA 6: Suvremeno društvo

Branimir Sakač, Svemirski pejzaž
La musica di notte, Dubrovački trubaduri
Izbor s albuma rock-skupina Parni valjak, Prljavo kazalište, Azra

TEMA 7: Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost

Pjesme i pjesmice:

Nek' svud ljubav sja, Belgija
Nek' bude mir, Izrael
Sve su ptice opet tu, Danska
Kaćuša, Rusija
Oh, Susanna, SAD (kaubojska)
Bella bimba, Italija
Pjesma rastanka, Škotska
Kad si sretan, Švedska
Milost, Škotska
Prijateljstvo pravo, Austrija

Primjeri za slušanje:

Ludwig van Beethoven:, Oda radosti iz 4. stavka IX. simfonije
Marc Antoine Charpentier, Mi slavimo blagdan sreće (eurovizijska himna)
Milo Cipra, Kantata o čovjeku

8.3. POVIJEST

Udžbenici za nastavu povijesti u osnovnoj i srednjim školama – Katalog odobrenih udžbenika za osnovnu školu, gimnazije i srednje strukovne škole

Priručnici za nastavnike uz udžbenike, književna, likovna i glazbena djela.

Povijest i zemljopis Hrvatske – priručnik za hrvatska manjinske škole – dr. D. Agičić, dr. D. Feletar, dr. A. Filipčić, dr. T. Jelić, dr. Z. Stiperski, Nakladna kuća “Dr. Feletar”, Koprivnica 1995.

Đurić, Tomislav – Sto najljepših legendi iz hrvatske prošlosti

Grupa autora – urednik Tomislav Đurić – Hrvatske obljetnice 2

Hrvatski povijesni zemljovid – Školska knjiga

Povijesni atlas za peti, šesti, sedmi i osmi razred – Školska knjiga, Profil International,

Hrvatska školska kartografija

Szabo, Gjuro – Stari Zagreb

Dvorci i perivoji Hrvatske

Zavičajna povijest – izdanja Školske knjige

Značajni Hrvati 19. st.

Stručna povijesna literatura

Memoarska literatura

CD – Povijest Hrvata

Videokasete Filmoteke 16

– Hrvatske zemlje i Francuska revolucija

– Ivan Mažuranić – ban pučanin

– Stjepan Radić

– Banska Hrvatska (1883.-1903.)

– Povijest hrvatskoga državnoga grba

– Povijest hrvatske zastave i himne

– Uskoci i hajduci

– Zagrebački cehovi

Muzeji

MUZEJ MEĐIMURJA – TRG REPUBLIKE, ČAKOVEC

<http://www.mdc.hr/cakovec>

GRADSKI MUZEJ KARLOVAC – STROSSMAYEROV TRG 7, KARLOVAC

<http://www.mdc.hr/karlovac>

MUZEJ SLAVONIJE – TRG SV. TROJSTVA, OSIJEK

<http://www.mdc.hr/osijek>

POVIJESNI MUZEJ ISTRE – GRADSKI USPON 6, PULA

e-mail: povijesni-muzei-istre@pu.tel.hr

ETNOGRAFSKI MUZEJ U SPLITU – IZA LOŽE 1, SPLIT

e-mail: etnografski-muzej-st@st.tel.hr

GRADSKI MUZEJ VARAŽDIN – STROSSMAYEROVO ŠETALIŠTE 7, VARAŽDIN

<http://www.mdc.hr/gmv>

HRVATSKI POVIJESNI MUZEJ – MATOŠEVA 9, ZAGREB

<http://www.hismus.hr>

MUZEJ GRADA ZAGREBA – OPATIČKA 20, ZAGREB

<http://www.mdc.hr/mgz>

8.4. ZEMLJOPIS

- Balog, Z., (1994.), Veseli zemljopis, Znanje, Zagreb
- Badovinac, Z., Bralić, I., Kamenarović, M., Mikulić, Z., Piškorić, O., (1990.), Prirodne znamenitosti Hrvatske
- Balta, I., Brazda, M., Virovitičko-podravna županija, Školska knjiga, Zagreb 1997.
- Bertić, I., Kampuš, I., Karaman, I., Grad Zagreb i Zagrebačka županija, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- Bertić, I., Trogrlić, S., Istarska županija, Školska knjiga, Zagreb 1996.
- Božičević, S., (1991.), Fenomenkrša, Školska knjiga Zagreb
- Brazda, M., Jelić, T., Rendić- Miočević, I., "Primorsko-goranska županija", Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Curić, Z., Curić, B., (1999.), Školski leksikon, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb
- Curić, Z., Curić, B., (2002.), Metodički priručnik za nastavu zemljopisa u 8. razredu osnovne škole, Naklada Ljevak, Zagreb
- Dragun, F., Sršan, F., Osječko-baranjska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Ernečić, D., Feletar, D., Petrić, H., Koprivničko-križevačka županija, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- Horvat, I., Splitsko-dalmatinska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- Horvat, S., Kranjčević, V., Pletenac, V., Špaček, B., Varaždinska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Horvat, V., Vukovarsko-srijemska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Ilić, M., Mirošević, F., Krapinsko-zagorska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- Jelić, T., (2001.), Metodički priručnik za 8.razred osnovne škole, Alfa, Zagreb
- Jelić, T., (1997.), Gradišćanski Hrvati u Austriji – analiza hrvatskih naselja, Dr. Feletar, Koprivnica
- Krpan, S., Brodsko-posavska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Lučić, J., Dubrovačko-neretvanska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Magaš, D., Zadarska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- Matas, M., (1992.), Zaštita okoliša danas za sutra, Školska knjiga, Zagreb
- Matković, H., Šibenska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- Potrebica, F., Požeško-slavonska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Ranogajec, Z., Karlovačka županija, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Ranogajec, Z., Glavičić, A., Glavičić, M., Ličko-senjska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- Strugar, V., Bjelovarsko-bilogorska županija, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- Vrgoč, H., Sisačko-moslavačka županija, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Skupina autora, Geografija Hrvatske, knjige 1-6, Školska knjiga, Zagreb 1974./1975.
- Monografije različitih gradova i drugih naselja u Hrvatskoj
- ATLASI
- Školski atlas, Alfa, Zagreb, 2001.
- Enciklopedijski atlas – Extrade d. o. o., Rijeka, 1997.
- Zemljopisni školski atlas, Naklada Ljevak, Zagreb, 2000.
- Atlas svijeta 2000., Mozaik knjiga, Zagreb, 2000.
- Satelitski atlas Hrvatske, Naklada Ljevak, Zagreb 2001.
- Veliki atlas Hrvatske, Mozaik knjiga, Zagreb 2002.

ČASOPISI

Meridijani (raniji Hrvatski zemljopis), Meridijani, Samobor
Geografski horizont, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb
Geografski glasnik, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb
Drvo znanja – enciklopedijski časopis za mladež, SysPrint d. o. o., Zagreb
Ekološki glasnik, d.o.o., D. Lomnica

VIDEOKASETE

77/Z. Plan mog zavičaja 090-5, trajanje 23 min

Scenarij: Hrvoje Hitrec

Režija: Edi Mudronja

78/Z Zagreb

090-7, trajanje 22 min

Scenarij: Dražen Juračić

Režija: Rajko Grlić

81/Z Gdje mi je zavičaj

090-9, trajanje 16 min

Scenarij: Ivka Bejuk, Lidija Firšt, Palma Katalinić

Režija: Stjepan Velić

82/Z Fenomen krša

110-15, trajanje 24 min

Scenarij: Marijan Sašek

Režija: Mate Relja

85/Z Vode Imotske krajine

110-18, trajanje 12 min

Scenarij: Ivo Vrbanić

Režija: Ivo Vrbanić

86/Z ISTRA – Srce u srcu Europe, trajanje 35 min

Scenarij: Danijel Načinović

Režija: Igor Galo

87/Z Hrvatska prirodna baština – Parkovi prirode

06070, trajanje 20 min

Scenarij: Ivo Bralić

Režija: Josip Gobac

88/Z Hrvatska prirodna baština – Park prirode Velebit

061071, trajanje 20 min

Scenarij: Ivo Bralić

Režija: Josip Gobac

89/Z Hrvatska prirodna baština – Park prirode Medvednica

061072, trajanje 20 min

Scenarij: Ivo Bralić

Režija: Josip Gobac

CD-ROM

Curić, Z., Curić, B., Školski geografski leksikon, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb 1999.

Curić, Z., Curić, B., Metodički priručnik za nastavu zemljopisa u 8. razredu osnovne škole, Camdivision Studio, Ilica 60, Zagreb, 2002.

INTERNET

O Hrvatskoj <http://www.hr>

O hrvatskim prirodnim ljepotama, otocima, gradovima <http://www.crotours.com>

Hrvatska turistička zajednica <http://www.croatia.hr>

Hrvatska gospodarska komora <http://www.hgk.hr>
Zagrebački velesajam <http://www.pzg.hr>
Zagreb <http://www.pzg.hr>
Split <http://www.spalato.com>
Rijeka <http://www.grad-rijeka.tel.hr/grad-rijeka>
Osijek <http://www.osijek.hr>
Bjelovarsko-bilogorska županija <http://www.hinet.hr/bbz>
Brodsko-posavska županija <http://www.tel.hr/zupbrps>
Istarska županija <http://www.istra.com/istrakup>
Karlovačka županija <http://www.karlovačka-zupanija>
Krapinsko-zagorska županija <http://www.zagorje.com>
Ličko-senjska županija <http://www.lickosenjska.com>
Osječko-baranjska županija <http://www.osječko-baranjska-zupanija.hr>
Splitsko-dalmatinska županija <http://www.dalmatia-mid.com/welgpb.html>
Zadarska županija <http://www.dalmatia-mid.com/welzad.html>
Šibensko-kninska županija <http://www.dalmatia-mid.com/welsib.html>
Zagrebačka županija <http://members.tripod.com/czagzup>
Nacionalni park Paklenica <http://www.tel.hr/paklenica>
Park prirode Velebit
http://pubwww.srce.hr/botanic/cise/doc/kopno/prot_areas/velebit.htm
Park prirode Biokovo
http://pubwww.srce.hr/botanic/cise/doc/kopno/prot_areas/biokovo.htm
Nacionalni park Krka
<http://www.crotours.com/hrvatski/ljepote/nacionalni/krka.htm>
Vransko jezero pokraj Biograda
<http://www.crotours.com/hrvatski/ljepote/vransko.htm>
Hrvatski nacionalni parkovi <http://pubwww.srce.hr/ekotur/nacional.html>
Hrvatska prirodna i kulturna baština <http://www.crotours.com>
Park prirode Bjelolasica
<http://www.crotours.com/hrvatski/ljepote/parkovi/bjelolasica.htm>

8.5. LIKOVNA UMJETNOST

a) pregledi umjetnosti

- Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, Leksikografski zavod, Zagreb, 1996.
Dobronić, L.: *Graditelji i izgradnja Zagreba u doba historijskih stilova*, Zagreb, DPUH, 1983.
Gagro, B., Gattin, N., *Ivan Meštrović*, Zagreb, 1983.
Gamulin, G., *Hrvatsko slikarstvo 20. stoljeća* (sv. 1 i 2), Zagreb, 1987./88.
Gamulin, G., *Hrvatska skulptura 19. i 20. stoljeća*. Zagreb, 1999.
Ivančević, R., *Stilovi – razdoblja – životi*, *Umjetnost XX. stoljeća*, Profil, Zagreb, 1998.
Ivančević, R., *Stilovi-razdoblja-život I, Od paleolita do predromanike*, Profil, Zagreb, 1998.
Ivančević, R., *Stilovi-razdoblja-život II, Od romanike do secesije*, Profil, Zagreb, 1998.

- Ivančević, R., *Umjetničko blago Hrvatske*, ITP Motovun, Zagreb, 1990.
Jurković, M., *Između Knina i Nina*, Zagreb, 1997.
Karaman, Lj., *Pregledu mjetnosti u Dalmaciji*, Zagreb, 1952.
Marasović, T., *Dioklecijanova palača*, Zagreb, 1982.
Mirenić- Bačić, J. – Ratković, K., *Umjetnost 20. stoljeća*, Zagreb, Školska knjiga, 2000.
Pejaković, M. – Gattin, N., *Starohrvatska sakralna arhitektura*, Zagreb, 1982.
Premerl, T., *Hrvatska moderna arhitektura*, Zagreb, 1990.
Prijatelj, K., *Umjetnost XVII. i XVIII. stoljeća u Dalmaciji*
Szabo, Gj., *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb, 1939.

b) didaktičko-metodička literatura

- Belamarić, D., *Dijete i oblik*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
Grgurić, N. – Jakubin, M., *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, Educa, Zagreb, 1996.
Jakubin, M., *Lirska poezija kao poticaj za likovno izražavanje i stvaranje*, u knjizi:
Diklić, Z., Rosandić, D., Šabić, G. i dr., *Dozivi i odzivi lirske pjesme*, Zagreb, PKZ i Zavod za unapređivanje odgoja i obrazovanja Hrvatske, Zagreb, 1990.
Jakubin, M., *Osnove likovnog jezika i likovne tehnike*, Institut za pedagojska istraživanja Filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1990.
Paro, F., *Glagoljska početnica*, Rijeka, 1995.
Tanay, E. R., *Likovna kultura u nižim razredima osnovne škole*, priručnik za nastavnika, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
Tanay, E. R.: *Valovi boja 1-4*, priručnik, 2002.
Tanay, E. R.: *Valovi boja 5-8*, priručnik, 2003.

c) časopisi

- Život umjetnosti
Kontura

d) nastavni filmovi

- serija element filmova *Perspektive*, autor R. Ivančević, Zagreb, Filmoteka 16
serija element filmova *Kulturna baština Hrvata*, autor R. Ivančević, Zagreb, Filmoteka
serija element filmova *Stilovi i razdoblja*, autor R. Ivančević, Zagreb, Filmoteka 16
Broj iz svjetlosti, autori M. Pejaković-Gamulin, Zagreb, Filmoteka 16

e) web stranice:

- opći pregledi i vijesti o kulturi i umjetnosti
<http://www.culturenet.hr/vl/novo>
<http://mahazu.hazu.hr/~arlikum>
<http://www.mdc.hr>

f) muzeji i galerije

- <http://www.ffzg.hr/povum>
<http://www.tel.hr/muo>
<http://www.amz.hr>
<http://www.mdc.hr/msu>
http://www.hazu.hr/kabinet_grafike.html
<http://www.hazu.hr>

<http://www.mdc.hr/strossmayer/hr>

<http://www.umjetnicki-paviljon.hr>

g) obrazovne institucije

<http://www.alu.hr/~sc>

<http://www.ffzg.hr/povum>

<http://www.ufzg.hr/likovna-kultura>

9. OSNOVNI I MINIMALNI STANDARDI ZNANJA I VJEŠTINA (KATALOG ZNANJA UČENIKA)

9.1. HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Prva razina

<p>1. KOMUNIKACIJSKA I JEZIČNA OSPOSOBLJENOST</p> <p>Učenice/učenci:</p> <ul style="list-style-type: none">– znaju upotrijebiti različite komunikacijske strategije (dobivati informacije, davati upute)– raspravljati o poznatoj temi, osvijestiti svoje pogreške u govoru i ispraviti ih– znaju upotrijebiti odgovarajuća jezična sredstva koja biraju prema određenoj govornoj situaciji (javnoj, privatnoj)– spontano se govorno izražavaju– upotrebljavaju različite vrste čitanja (naglas, tiho, po ulogama itd.)– prepoznaju različite vrste tekstova– razlikuju govorni sustav od pisanog– pravilno izgovaraju i pišu glasove hrvatskoga jezika– analiziraju kraće tekstove– osposobljeni su za komunikativno pisanje (razglednica, pismo)– osposobljeni su za stvaralačko pisanje (opis)– prevode pojedine riječi, sintagme i rečenice– razlikuju osnovne glasovne promjene– razlikuju vrste riječi– poznaju kategoriju roda, broja i padeža– upotrebljavaju osnovna glagolska vremena (za izricanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti)– primjenjuju osnovna pravopisna pravila (veliko i malo slovo)– razumiju i upotrebljavaju tematski leksik predviđen za 1. razinu.
<p>2. KNJIŽEVNOST</p> <p>Učenice/učenci:</p> <ul style="list-style-type: none">– znaju odrediti temu pjesme– razlikuju vrste lirske poezije prema tematskom određenju (ljubavna, domoljubna, pejzažna)– znaju odrediti broj stihova u strofi– znaju odrediti ritam u pjesmi– razlikuju prozne (priča, bajka, basna), dramske (igrokaz) i verbalno-likovne vrste (strip)

- poznaju kategoriju fabule
- razlikuju pozitivne i negativne likove
- znaju i poštuju vlastiti nacionalni i kulturni identitet u djelima hrvatske književnosti, kazališnim djelima, filmu i drugim priopćajnim sredstvima.

Druga razina

1. KOMUNIKACIJSKA I JEZIČNA OSPOSOBLJENOST

Učenice/učenici:

- razumiju i analiziraju prirodne i govorne uzorke
- upotrebljavaju rečeničnu intonaciju i naglasak
- pravilno upotrebljavaju akustičke vrednote govorenog jezika
- razumiju i upotrebljavaju direktne i ekspresivne govorne činove (zahvala, molba itd.)
- prepoznaju različite vrste tekstova
- upotrebljavaju različite vrste čitanja (selektivno, stvaralačko, brzo, sporo itd.)
- upotrebljavaju različite vrste produktivnog pisanja (obavijest, molba, poruka itd.)
- prevode pojedine riječi, sintagme i rečenice
- pravilno izgovaraju i pišu teže usvojive glasove hrvatskoga jezika
- prepoznaju iznimke glasovnih promjena
- pravilno izgovaraju i zapisuju kratice
- znaju upotrebljavati zarez u jednostavnoj i složenoj rečenici
- znaju morfološke osobitosti vrsta riječi
- znaju i upotrebljavaju glagolske oblike
- znaju osnovno rečenično ustrojstvo
- upotrebljavaju nezavisnosložene rečenice
- analiziraju i razlikuju stilističke osobitosti funkcionalnih stilova
- analiziraju i vrednuju odnose među riječima
- prepoznaju i upotrebljavaju temeljni leksik za 2. razinu znanja i iz konteksta određuju značenje nepoznatih riječi.

2. KNJIŽEVNOST

Učenice/učenici:

- znaju osnovne elemente književno-umjetničkog teksta
- razumiju povezanost elemenata strukture lirske pjesme (tema, motiv, ideja, pjesnička slika, ritam, rima, vrste stihova i strofa)
- razlikuju osnovna stilska sredstva (epitet, usporedba, personifikacija, onomatopeja)
- razumiju elemente strukture proznog teksta (fabula, lik, tema, ideja, kompozicija), znaju obilježja i vrste igrokaza
- prepoznaju značajke scenskog izraza
- razlikuju značajke pjesničkih, prozних i dramskih tekstova
- razlikuju književne i neknjiževne tekstove.
- znaju i poštuju vlastiti nacionalni i kulturni identitet u djelima hrvatske književnosti, kazališta, filma i drugih priopćajnih sredstava.

Treća razina

1. KOMUNIKACIJSKA I JEZIČNA OSPOSOBLJENOST

Učenice/učenici:

- pravilno izgovaraju i pišu teže usvojive glasove hrvatskoga standardnoga jezika
- pravilno upotrebljavaju vrednote govorenoga jezika
- upotrebljavaju i analiziraju referencijalne govorne činove
- primjenjuju rečeničnu intonaciju i naglasak
- razlikuju nastavni sustav i praksu
- upotrebljavaju različite vrste čitanja
- primjenjuju interpretativno čitanje
- analiziraju i vrednuju različite vrste tekstova
- upotrebljavaju i analiziraju različite vrste produktivnog pisanja (rasprava, reportaža itd.)
- poznaju i upotrebljavaju interpunkcijske znakove u rečenici i tekstu
- znaju odrediti mjesto zareza u jednostavnoj i složenoj rečenici
- znaju pisati “gramatički diktat”
- prevode pojedine rečenice i kraće književne i neknjiževne tekstove
- razlikuju gramatičku sinonimnost
- aktivno upotrebljavaju sve glagolske oblike
- pravilno upotrebljavaju automatizirani red riječi
- aktivno upotrebljavaju nezavisnosložene i asindetske rečenice
- razumiju i upotrebljavaju homonime
- pravilno izgovaraju i zapisuju tuđice
- pravilno pišu složenice
- znaju i upotrebljavaju rječnike i priručnike hrvatskoga jezika
- aktivno upotrebljavaju tematski leksik predviđen za III. razinu
- razlikuju, analiziraju i vrednuju stilističke osobitosti funkcionalnih stilova predviđenih za III. razinu.

2. KNJIŽEVNOST

Učenice/učenici:

- prepoznaju književne rodove i vrste
- znaju elemente strukture poezije (tema, motiv, ritam, jezik, stil), proze (fabula, kompozicija, likovi) i drame (sukob, dramska napetost, kompozicija)
- interpretiraju odabrane pjesničke, prozne i dramske tekstove hrvatske književnosti
- znaju osnovne podatke o najznačajnijim hrvatskim književnicima i njihovim djelima
- razlikuju stilska sredstva, razumiju riječi prenesenog značenja
- razlikuju i analiziraju stilska obilježja razgovornog, publicističkog, književno-umjetničkog i poslovno-administrativnog stila
- prepoznaju i uspoređuju elemente izraza pojedinih medija i književnosti
- znaju i poštuju vlastiti nacionalni i kulturni identitet u djelima hrvatske književnosti, kazališta, filma i drugih priopćajnih sredstava.

9.2. OSNOVNI I MINIMALNI STANDARDI ZNANJA I VJEŠTINA ZA HRVATSKU POVIJESNU, KULTURNU I PRIRODNU BAŠTINU (POVIJEST, LIKOVNA I GLAZBENA KULTURA I ZEMLJOPIS)

Prva razina

Učenice/učenici znaju:

1. To sam ja – osobni identitet

- spontano izraziti emocionalni doživljaj sebe i drugih zvukom, slikom i pokretom
- poštovati kreativno izražavanje drugih i iskazivati empatiju za njihov doživljaj
- prepoznati i opisati likovna obilježja (oblik, boja, tekstura) osoba, pojava i stvari u svojoj okolini na primjerima “obiteljskog fotoalbuma” i “obiteljske škrinje”
- naći na zemljovidu i opisati grad (mjesto) u kojem žive i iz kojeg potječe njihova obitelj u Republici Hrvatskoj
- nabrojiti i prepoznati simbole Republike Hrvatske (zastava, grb, himna), imenovati glavni grad Republike Hrvatske – Zagreb.

2. Učenje – rad – slobodno vrijeme

- opisati svoj razred i svoju školu
- opisati način školovanja roditelja i članova obitelji
- opisati kako su slobodno vrijeme provodili njihovi roditelji
- imenovati i opisati nekoliko nekadašnjih i sadašnjih zanimanja
- imenovati nekoliko nekadašnjih i sadašnjih sportskih igara
- opisati uloge glazbe i vizualnih medija u igri i radu.

3. Ljudi u prostoru i vremenu

- opisati prirodno-zemljopisna obilježja zavičaja i zavičajne regije u Republici Hrvatskoj i zemlji boravka
- opisati osnovna obilježja i uočiti promjene vremena tijekom dana i godišnjih doba u mjestu, zavičaju i zavičajnoj regiji (podrijetla i boravka)
- objasniti osnovna obilježja naseljenosti i uočiti različitosti između stanovništva u mjestu, zavičaju i zavičajnoj regiji (podrijetla i boravka)
- upoznati glavne gospodarske djelatnosti u mjestu boravka i podrijetla, te zavičaju i zavičajnoj regiji.

4. Vrijeme – promjene – kontinuitet

- opisati povijest svoje obitelji i objasniti pojam rodoslovlja
- opisati migraciju svojih predaka i izraditi grafičku mapu migracija
- upoznati i prepričati legendu o doseljenu Hrvata
- imenovati istaknute hrvatske narodne vladare.

5. Kultura i društva

- navesti predmete i običaje obiteljskog kulturnog naslijeđa i opisati njihove značajke na primjeru predmeta koji se koriste za vrijeme blagdana
- znaju prepoznati i opisati različite kulturne obrasce (običaji, vjerovanja) na primjerima koje susreću u svojoj neposrednoj okolini ili kraju iz kojeg potječu (Božić, Uskrs, Ivanjdan, Jurjevo, Sv. Nikola, koledari, ladanje...)
- imenovati kulturne različitosti i poštovati tradiciju

- nabrojiti barem tri starohrvatska spomenika s imenima hrvatskih vladara
- nabrojiti najznačajnije hrvatske kulturne institucije i događaje
- skupno pjevati naučene pjesmice na hrvatskom jeziku
- ritamski izvesti dječje hrvatske brojalice: skandiranjem, pljeskanjem, na ritamskim i melodijskim udaraljka
- slušno prepoznati nekoliko djela hrvatskih skladatelja
- prepoznati zvukom i slikom nekoliko pučkih tradicijskih glazbala.

6. Suvremeno društvo

- opisati život i probleme suvremene obitelji u zemlji boravka i podrijetla
- opisati oblike upravljanja u svojem razredu i školi
- imenovati i opisati glavne javne institucije u gradu/mjestu boravka i porijekla

7. Jedan svijet za sve – globalna povezanost

- opisati vezu obitelji sa zavičajem
- nabrojiti najznačajnije međunarodne umjetničke festivale i kao žarišta multikulturalnosti.

Druga razina

Učenice/učenici znaju:

1. To sam ja – osobni identitet

- spontano izraziti emocionalni doživljaj sebe i drugih i prikazati to zvukom, slikom i pokretom te usporediti i objasniti međusobne sličnosti i razlike u izražavanju
- objasniti pojam “stila” i odrediti značajke “stila” članova obitelji i poznanika.

2. Učenje – rad – slobodno vrijeme

- usporediti svoje obrazovanje s obrazovanjem svojih predaka
- opisati načine provođenja slobodnog vremena nekada i danas, žena i muškaraca
- opisati razlike u radnim obvezama i zanimanjima žena i muškaraca nekada i danas.

3. Ljudi u vremenu i prostoru

- opisati simbole Republike Hrvatske
- objasniti važnost Zagreba – glavnoga grada Republike Hrvatske
- na zemljovidu odrediti smještaj Hrvatske (s obzirom na strane svijeta)
- uočiti i objasniti važnost geografskog položaja Hrvatske
- razlikovati nizinske, brežuljkaste, gorske i primorske predjele Hrvatske i uz pomoć geografske karte objasniti njihov izgled
- navesti ukupan broj stanovnika te objasniti različitost sastava stanovništva u Hrvatskoj
- analizirati tipove naselja na jednom primjeru iz različitih regija Hrvatske i prikazati ih grafički
- navesti gospodarske osobitosti Hrvatske
- navesti uzroke migracija svojih obitelji i poznanika.

4. Vrijeme – promjene – kontinuitet

- usvojiti povijest “svoga” grada/mjesta boravka i podrijetla
- imenovati nekoliko starih hrvatskih gradova i pronaći ih na zemljovidu
- prepoznati umjetničko-stilska i povijesna (kulturna i politička) obilježja barem triju hrvatskih gradova
- opisati razvoj hrvatske države u prošlosti: srednjovjekovno priznanje samostalnosti kneževine – knez Branimir, krunidbe hrvatskih vladara – Zvonimir
- imenovati najznačajnije političke saveze u koje su ulazili Hrvati u prošlosti
- imenovati najznačajnije međunarodne zajednice i organizacije u koje ulazi Hrvatska u 20. st.
- imenovati barem tri istaknuta znanstvenika/ice i umjetnika/ice te navesti njihova djela značajna za razvoj znanosti i kulture u Hrvatskoj (u prošlosti i danas)
- imenovati istaknute hrvatske građane pripadnike/ice nacionalnih manjina te njihova djela značajna za razvoj znanosti, kulture i političkog života u Hrvatskoj (u prošlosti i danas).

5. Kultura i društvo

- objasniti sastavnice svojeg vlastitog kulturnog identiteta
- objasniti podrijetlo i opisati nekoliko starih hrvatskih pučkih običaja
- opisati kulturni događaj u Hrvatskoj kojem su nazočili i objasniti njegovo značenje u njegovanju vlastite kulture i načina života
- analizirati i objasniti ulogu suvremene tehnologije na umjetnički izraz i recepciju umjetničkog djela te praćenje hrvatske kulturne baštine
- razlikovati obilježja različitih kulturnih “krugova” u Hrvatskoj (pučka kultura, građanska kultura) i znati to objasniti na primjeru svakodnevnih životnih običaja (odijevanje, uređenje interijera, oblikovanje uporabnih predmeta...)
- slušno prepoznati i usporediti nekoliko djela hrvatskih skladatelja po zvuku i slici te opisati nekoliko pučkih tradicijskih glazbala.

6. Suvremeno društvo

- uočiti suvremene političke, ekonomske i tehnološke promjene u Hrvatskoj i zemlji boravka
- opisati političke institucije u lokalnoj zajednici u zemlji boravka i podrijetla.

7. Jedan svijet za sve – globalna povezanost i međuovisnost

- nabrojiti europske i svjetske organizacije kojima pripada i Hrvatska kao član
- analizirati i objasniti tradiciju i značaj kulturnih institucija i festivala suvremene umjetnosti u povezivanju Hrvatske i svijeta.

Treća razina

Učenice/učenici znaju:

1. To sam ja – osobni identitet

- spontano izraziti emocionalni doživljaj sebe i drugih i prikazati to zvukom, slikom i pokretom
- znaju objasniti društveno značenje stila i prikazati ga na primjeru interakcije različitih socijalnih i dobnih skupina
- objasniti povezanost svog kulturnog i nacionalnog identiteta na konkretnom primjeru.

2. Učenje-rad-slobodnovrijeme

- sistematizirati informacije o svakodnevnom životu i zabavi u 19. i 20. st.
- navesti vrste škola u Hrvatskoj i zemlji boravka
- razlike i sličnosti u provođenju slobodnog vremena mladih u Hrvatskoj i zemlji boravka.

3. Ljudi u prostoru i vremenu

- objasniti složenost zemljopisnog položaja Hrvatske i pripadnost Hrvatske različitim europskim regijama
- objasniti važnost tranzitnog položaja Hrvatske
- navesti osnovne podatke o površini Hrvatske i usporediti s površinom zemlje boravka
- navesti osnovna obilježja i posebnosti reljefa, klime, vegetacije i Jadranskog mora
- objasniti osnovna obilježja naseljenosti, prostorni razmještaj i sastav stanovništva u Hrvatskoj
- navesti glavne uzroke migracija iz Hrvatske u europske i preoceanske zemlje
- opisati položaj hrvatskih nacionalnih manjina i hrvatskih iseljeničkih zajednica (na primjeru zemlje boravka)
- opisati glavna obilježja hrvatskog gospodarstva danas

4. Vrijeme-promjene – kontinuitet

- navesti najznačajnije događaje u povijesnom razvoju Hrvatske
- nabrojiti najznačajnije političke stranke u Hrvatskoj od 19. do 21. st.
- opisati uzroke i rezultate Domovinskog rata
- objasniti značaj međunarodne potpore Republici Hrvatskoj u trenutku osamostaljenja
- opisati značaj višestranačkih izbora krajem 20. st. u Hrvatskoj
- navesti institucije vlasti u Republici Hrvatskoj danas i objasniti njihovo djelovanje.

5. Kultura i društvo

- u sklopu projektne nastave samostalno istraživati i prezentirati život i djelo barem trojice umjetnika
- samostalno istražiti i objasniti kulturno-povijesni razvoj jednog hrvatskog grada (po izboru)
- objasniti odnos popularne i elitne kulture na primjeru suvremene likovne i glazbene umjetnosti
- odrediti stil u umjetnosti i pokazati na primjeru oblikovanja istoga motiva u različitim hrvatskih umjetnika
- nabrojiti najvažnije primjere hrvatskog stripa i animiranog filma
- pokazati razvijenu sposobnost estetske prosudbe i kritičkog mišljenja.

6. Suvremeno društvo

- uočiti potrebu razumijevanja i poštovanja različitosti drugog i drukčijeg u Hrvatskoj i zemlji boravka
- znati temeljne odrednice i vrijednosti suvremenog demokratskog društva.

7. Jedan svijet za sve – globalna povezanost

- uočiti ekološke probleme u Hrvatskoj i svijetu
- objasniti na konkretnim primjerima globalno povezivanje i međuovisnost u svijetu danas
- navesti primjere uključenosti Hrvatske u europske integracijske procese i proces globalizacije.

10. DIDAKTIČKO-METODIČKE SMJERNICE ZA IZVOĐENJE KURIKULUMA

10.1. HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Proces organizacije učenja središnji je dio kurikuluma u kojem se donose odluke o nastavnim aktivnostima na temelju sposobnosti, interesa, motivacije i potreba učenika. Učenik je aktivan subjekt nastave hrvatskoga jezika: surađuje s učiteljem, raspravlja, istražuje, postavlja pitanja, problematizira, rješava stvarne i zadane probleme. Motivacija učenika za nastavu hrvatskoga jezika u inozemstvu ostvaruje se primjerenim i zanimljivim nastavnim sadržajima koji su povezani sa životom te uključuju iskustva učenika i njihove jezične, kulturne i socijalne životne uvjete.

Komunikacijski pristup u nastavi obuhvaća svakodnevne komunikacijske situacije u različitim društvenim područjima. Komunikacijska slojevitost jezičnog priopćivanja (komunikacijski model) obuhvaća: slušanje – razumijevanje, govorenje, čitanje i pisanje, sukladno razvoju učeničkih sposobnosti.

Trajno održavanje motivacije potrebno za sustavno učenje hrvatskoga jezika na različitim razinama postiže se poticanjem intelektualne znatiželje i upoznavanjem svakog učenika. S ciljem razvoja individualnih jezičnih sposobnosti, intelektualnosti, duhovnosti i stvaralaštva, učitelj mora provjeriti sposobnosti i temeljno znanje svakog učenika: anketiranjem, stvaranjem problemske situacije, književnoumjetničkim tekstom, likovnim i glazbenim predlošcima, zadacima objektivnog tipa itd.

Nastavu hrvatskoga jezika i književnosti treba prilagoditi svakom učeniku, s obzirom na njegovu dob, jezičnu i socijalnu pripadnost, mjesto u kojem živi, znanje, umnu razvi-

jenost i posebne sposobnosti ili potrebe, a ona mora biti višestruko odgojna. Posebnosti pojedinih učeničkih skupina zahtijevaju stalno i sustavno pripremanje učitelja za nastavu i svaku pojedinu situaciju učenja, u skladu s potrebama i interesima svakog pojedinog učenika.

Za primjenu načela diferencijacije i individualizacije u nastavi hrvatskoga jezika važno je planiranje suradničkih aktivnosti, grupiranje učenika prema sposobnostima i temeljnom znanju hrvatskoga jezika, prilagodba načina rada aktivnostima učenika prema njihovim različitim sposobnostima u istoj skupini. Učenici iste sadržaje usvajaju na različitim razinama, iste zadatke ostvaruju na istoj razini, ali na drukčiji način, u nastavi se ostvaruje ista opća aktivnost, ali učenici mogu raditi na vlastitoj razini znanja i sposobnosti ili učenici iste sadržaje na istoj razini usvajaju različitim tempom. Prilagodba pojedinim učenicima postiže se i pojedinačnim raspravama – dijalogom o određenoj temi.

Usklađivanje različitih potreba učenika i poštovanje posebnih potreba ostvaruje se i primjerenim izborom izvora i nastavnih materijala (živa riječ učitelja, književni i neknjiževni tekstovi, zbirke tekstova, rječnici, priručnici, gramatike, pravopisi, auditivni, vizualni i audiovizualni mediji, računalni programi, internet, karte, reprodukcije, glazbena literatura). Od učitelja se očekuje detaljna priprema domaćih zadataka i izrada individualnih radnih materijala (radni listovi, igre itd.) te samostalno stvaranje otvorenog udžbenika.

Hrvatski standardni jezik temelj je nastave hrvatskoga jezika u inozemstvu, ali treba iskoristiti i učeničku imanentnu gramatiku – gramatički sustav zavičajnog dijalekta.

Jezične činjenice spoznaju se u njihovu obavijesnom i estetskom funkcioniranju: svaka se jezična pojava promatra i na planu sadržaja i na planu izraza i to na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i stilističkoj razini.

Nastava hrvatskoga jezika temelji se na cjelovitim tekstovima ili govornim situacijama: glas, riječ, sintagma, rečenica ne izdvajaju se od tekstovne situacije (konteksta). Nastava polazi od tekstova (lingvometodički predlošci), a učenik mora usvajati hrvatski jezik na raznovrsnim sadržajima, tekstovima i funkcionalnim stilovima (razumijevanje i interpretacija tekstova).

Na temelju načela analize i sinteze tekstovi se raščlanjuju na strukturne sastavnice, utvrđuje se značenje i funkcija jezičnih činjenica, provodi se generalizacija i uspoređuju stečene spoznaje.

Jezične djelatnosti na hrvatskom standardnom jeziku: slušanje, govorenje, čitanje, pisanje, ostvaruju se na sadržajima koji su aktualni, učenicima bliski, zanimljivi, poznati, korisni i obuhvaćaju aktualna jezična pitanja.

Nastava hrvatskoga jezika pretpostavlja istraživanje jezičnih pojava i zakonitosti i postupno uvođenje učenika u jezično stvaralaštvo. Učenik je istraživač i pred njega se postavlja određeni jezični problem, pitanje, teškoća, dvojba. Gramatičko mišljenje razvija se promatranjem i samostalnom analizom jezičnih činjenica, otkrivanjem njihovih osobina, rješavanjem gramatičkih zadataka, ispravljanjem jezičnih pogrešaka. Provedbom školskih jezičnih pokusa učenici se usmjeravaju na jezične probleme -jezično zamišljanje i mišljenje (pokusi zvučnosti, premještanja zamjene, preoblike; stvaranje). Povezivanje jezične teorije i prakse ostvaruje se stvaranjem tekstovnih jedinica, sastavljanjem rečenica, iskaza, tekstova prema uzorku – stvaranje tekstova prema zadanom gramatičkom uzorku.

U nastavi hrvatskoga jezika primjenjuje se načelo međuovisnosti nastavnih područja: gramatike i jezičnoga izražavanja (pismenoga i usmenoga), književnosti, filma, kazališta (medijske kulture). Veze u sklopu predmeta i svrhovite sadržajne, spoznajne i metodič-

ke korelacije s drugim nastavnim predmetima i područjima u praksi se u najvećoj mjeri mogu realizirati u projektnoj nastavi – interdisciplinarni pristup hrvatskom jeziku, književnosti i hrvatskoj kulturi.

Iznimni se rezultati u učenju jezika mogu postići timskom nastavom – suradnjom učitelja hrvatskoga jezika i učitelja jezika u zemlji boravka: korelacije u nastavi materinskoga jezika i stranih jezika.

Humanistički pristup u nastavi hrvatskoga jezika u inozemstvu, na učenike usmjeren, otvorena i iskustvena nastava pretpostavlja planiranje optimalnih načina za ostvarenje ciljeva, izbor metoda, oblika i medija kojima će učenici postići ciljeve i zadaće. Metodika raznovrsnost u nastavi hrvatskoga jezika ostvaruje se:

- metodom usmenog izlaganja – izlaganje (prenošenje podataka, zanimanje za temu,
- objašnjavanje, opisivanje, pripovijedanje, upućivanje, dokazivanje;
- metodom razgovora: vezani, usmjereni, motivacijski, heuristički, razgovorne igre;
- raspravljanjem: kritičko mišljenje jezične sposobnosti, oblikovanje stajališta;
- čitanjem (tekstovne metode), metode rada na tekstu;
- pisanjem (odgovori na pitanja, diktati); crtanjem;
- metodama pokazivanja, promatranja, slušanja (osnovne jezične, fonološke osobine), razmišljanja (rješavanje problema), maštanja (osobnost, kreativnost, stvaralaštvo); kreativnom uporabom jezika: scenske igre, dramatizacije, krasnoslov, pisanje literarnih tekstova;
- kombiniranjem različitih metodičkih postupaka (metoda, oblika, pristupa, vrsta vježbi, likovnog i grafičkog didaktičkog materijala), uporabom različitih audiovizualnih sredstava, organizacijom jezičnih igara (kviz, karte, zagonetke).

Ponavljanje i utvrđivanje gradiva provodi se različitim vježbama:

prepisivanjem, sastavljanjem, odgovaranjem na pitanja, preoblikama, vježbama oponašanja, dopunjavanja, objašnjavanja, različitim tipovima diktata. Komunikacijskim modelom nastave hrvatskoga jezika potiče se suradničko učenje te, osim frontalnog rada, planiraju se i ostvaruju grupni rad i rad u parovima (rješavanje jednostavnih zadataka u svakoj fazi nastavnog procesa). Dosljednom i sustavnom primjenom načela individualizacije afirmira se individualni rad učenika u nastavi hrvatskoga jezika.

Učitelji hrvatskoga jezika moraju učenicima djelotvorno postavljati otvorena pitanja u vezi s ciljem nastavnog sata, motivirati učenike i provjeravati usvojeno, jasno tumačiti i davati upute, poticati razmišljanje učenika, usmjeriti pozornost učenika na pogreške i međusobno ispravljanje, pažljivo slušati učenike i analizirati njihove odgovore, nedvosmisleno, razumljivo i primjereno se izražavati te odabirati primjere razumljive učenicima i bliske njihovu životnom i jezičnom iskustvu.

Učitelji bi trebali pokazati osobno zanimanje za učenički napredak i oblikovati razredni ugođaj u kojem će prevladavati uzajamno razumijevanje te pozitivna očekivanja i poruke.

Učitelji redovito, različitim oblicima praćenja i provjeravanja, prate, vrednuju i ocjenjuju znanja, sposobnosti i vještine učenika u svim nastavnim područjima.

10.2. GLAZBENA KULTURA

Uloga glazbe u učenju jezika je poticajna. Dva temeljna polazišta za glazbeni dio nastave su:

- a) doživljajno učenje
- b) individualizirano učenje.

Za doživljajno učenje metodički put ide smjerom: doživljaj – osvještavanje -imenovanje.

Doživljaj se u glazbenoj nastavi ostvaruje:

- a) aktivnim muziciranjem: pjevanjem, sviranjem, improvizacijom
- b) slušanjem glazbe.

Aktivno muziciranje ima snažnu **socijalizacijsku ulogu**. Zajedničko pjevanje pjesmica na hrvatskom jeziku, kao i igranje brojalica ima snažnu emocionalnu ulogu te pridonosi **motivaciji** i pojačanoj **koncentraciji** pri učenju jezika. Pojačani emocionalni naboj pri spontanom zajedničkom muziciranju olakšava izgovor riječi i rečenica koje su u zadacima nastave jezika inače “teški”. Isto tako koncentracija i pojačana motiviranost pri igri brojalica, koje imaju jasnu metričku i ritamsku logičnost i ravnomjernost, olakšavaju izgovor inače složenih jezičnih sklopova.

Slušanje glazbe u glazbenoj nastavi individualnije čin, koji razvija i obogaćuje estetsko iskustvo učenika. Razvija i osvještava **individualni doživljaj**, koji se često može sinestetički izraziti bojom, crtežom, riječju, pokretom. Izraz individualnog doživljaja nastavniku omogućuje upoznavanje učenikove ličnosti.

Sadržaji nastavnih područja na svim razinama su isti – pjevanje, slušanje, upoznavanje tradicijske i umjetničke te popularne hrvatske glazbene baštine – ali su razine zadaća za učenike diferencirane: od **upoznavanja** na prvoj razini, prema **prepoznavanju, razlikovanju i usporedbi** na drugoj razini, te osobnoj **analizi, prosudbi, izricanju stajališta i osobnog izraza** na trećoj razini.

Vrednovanje, praćenje i ocjenjivanje učenikovih postignuća u glazbenoj nastavi treba krenuti od učenikovih individualnih sposobnosti i mogućnosti, te treba biti poticaj njegovu osobnom razvoju: razvoju zapažanja, bogaćenju doživljajnog iskustva, razvoju emocionalne inteligencije, stvaralačkog, apstraktnog mišljenja. Učitelj pri vrednovanju učenikovih postignuća treba poštovati ličnost djeteta, istraživati i poticati njegove interese, samopouzdanje, individualnost doživljaja, izraza i mišljenja. Učenika treba obavijestiti o kriterijima koji prate i vrednuju njegov razvoj i napredak, što će mu omogućiti samovrednovanje. Učitelj treba bilježiti opažanja o učenikovim aktivnostima na satu: kreativan pristup nastavnim sadržajima, inicijativnost u radu, pozitivan utjecaj na druge, radoznali, istraživalački duh, širenje spoznaja o sebi i drugima i sl. Jednako je važno zapažati učenikovo druženje s glazbom tijekom slobodnog vremena, bilo da je individualno (rado sluša glazbu, prati glazbeno-kulturne događaje, svira, pjeva i sl.) ili skupno (pjeva u zboru, klapi, svira u bendu, orkestru i si.).

10.3. LIKOVNA KULTURA

Nastava učenja hrvatskog jezika sadržajima iz likovne kulture temelji se primarno na **iskustvenom učenju**. Osnovne sastavnice takvoga učenja su: opažanje – doživljaj -izražavanje – artikulacija – iskustvo, gdje se redosljed pojedinih sastavnica prilagođava stvarnom nastavnom procesu.

- a) **opažanje i doživljaj** se ostvaruju u tri segmenta: opažanjem i doživljajem vizualnih značajki neposrednog životnog okruženja učenika (uporabni predmeti, arhitektura, prirodni okoliš...), opažanjem i doživljajem značajnih djela likovne baštine te opažanjem i doživljavanjem vlastitog likovnog izraza;
- b) **izražavanje** ima dvojaku ulogu: s jedne strane olakšava jezičnu artikulaciju pojačavanjem koncentracije i motivacije, a s druge strane pojačava doživljajnu razinu nastavnog procesa.;
- c) **artikulacija** je usmjerena na učenje osnovnih pojmova kojima se opisuju likovne značajke okruženja učenika te pojmova kojim se opisuju osobni doživljaji.

Ovim sastavnicama procesa iskustvenog učenja ostvaruju se individualizacija i socijalizacija u nastavi. Sjedne strane ohrabruju se naklonosti i sposobnosti pojedinca, a s druge strane se potiče razmjena iskustava u igri s naglaskom na prihvaćanje različitosti.

Operativni ciljevi su strukturirani u tri razine prema sljedećim kriterijima “težine” koji nastoje pratiti strukturu operativnih ciljeva jezičnog dijela kurikulumu:

- 1) imenuju se jednostavna likovna svojstva stvari i pojava; osvještavaju se i imenuju vlastiti doživljaji izražavanjem u jednostavnijim likovnim tehnikama (crtež, kolaž); djela likovne baštine primarno su predlošci za imenovanje likovnih svojstava, još se ne zahtijeva njihovo sustavno poznavanje;
- 2) imenuju se složenija likovna svojstva stvari i pojava, usvajaju se temeljna djela hrvatske likovne baštine; potiče se likovno izražavanje u složenijim tehnikama (plastično oblikovanje, fotografija...);
- 3) usvajaju se složeniji kulturno-povijesni pojmovi; kulturno-povijesni kontekst pojedinih djela likovne baštine; analiziraju se, objašnjavaju i uspoređuju likovne značajke stvari i pojava; iznose se osobna stajališta.

10.4. POVIJEST

Integralni pristup kurikulumu hrvatskog jezika i kulture omogućava tematskim pristupom obradu hrvatske povijesti na drukčiji način. Hrvatskoj povijesti se ne pristupa kronološki, nego se kulturna, gospodarska, socijalna i politička povijest prilagođava temama nastave hrvatskog jezika.

Opseg i dubina obrade povijesnih sadržaja ovisi o razini znanja hrvatskog jezika i predznanja iz temeljne nastave, te o složenosti sadržaja hrvatskog jezika i književnosti. Sadržaji hrvatske povijesti razrađeni su na operativne ciljeve, osnovne pojmove, temeljna znanja i vještine kojima učenici trebaju ovladati, a pomoći će učiteljima u evaluaciji.

Tematski pristup sadržajima hrvatske povijesti omogućava lakšu integraciju sa sadržajima hrvatskog jezika, književnosti, kulture i zemljopisa, a učiteljima omogućava primjenu suvremenih nastavnih metoda. Sadržaji su u sklopu tema strukturirani tako da odražavaju tijek povijesnog razvoja. Učenicima se daju informacije i mogućnost izbora tema, a time se olakšava usvajanje osnovnih znanja i vještina (sposobnosti). Nekoliko tema nastoje obuhvatiti sadržaje hrvatske povijesti koji su bitni za razvoj hrvatske drža-

ve, kulture, društva. Posebno treba obratiti pažnju na sadržaje koji su učenicima bliski, a koji se ne nalaze u svim udžbenicima npr. sadržaji iz zavičajne (lokalne) povijesti, žene u povijesti, nacionalne manjine, djeca, migranti itd. Usvajajući kulturne, socijalne, vjerske i etničke raznolikosti u prošlosti i danas, učenici će razvijati toleranciju, multikulturalizam i poštovati prava na različitost.

Sadržaji trebaju, uz osnovne pojmove (faktografiju), učeniku dati mogućnost razvijanja različitih sposobnosti (vještina) kao što su postavljanje pitanja, rješavanje problema, kritičko razmišljanje, samostalno zaključivanje, razvijanje komunikacijskih vještina, kreativnosti, imaginacije, stvaranja vrijednosnih sudova i razvijanje intelektualne radoznalosti. Kako bi povijesni sadržaji zadovoljili sve ove zahtjeve moderne nastave učitelj se mora posebno pripremiti za razvijanje učenikovih vještina vezanih uz analizu izvora i njihovu interpretaciju – do samostalnog traženja izvora (tekstovi, znanstvena i književna djela, slike, karikature, novine, glazba, filmovi, web stranice itd.), odabira i njihove analize.

Učitelj treba poticati samostalni rad učenika (biti voditelj u nastavi), ali istovremeno dobro planiranim radom ostvariti zadane ciljeve i zadatke (osnovni zadaci – usvajanje osnovnih pojmova, snalaženje u vremenu i prostoru, uočavanje uzročno-posljedičnih veza, povezivanje povijesnih procesa i razvijanje povijesnog mišljenja). Svi ovi zadaci postupno se razvijaju u tri razine. U trećoj razini treba uzeti u obzir i veliku promjenu u učenikovu mišljenje od konkretnog do apstraktno-logičnog mišljenja.

Ostale didaktičke i metodičke upute identične su za hrvatski jezik, zemljopis, likovnu i glazbenu kulturu.

10.5. ZEMLJOPIS

U primjeni kurikuluma nastave zemljopisa (na svim razinama) potreban je integrativni pristup s temeljnom nastavom hrvatskog jezika i ostalim područjima (predmetima) u sklopu kulture, jer se kurikulum oslanja na načelo kontinuiteta i vertikalnog slijeda te načelo integracije i korelacije svih programskih sadržaja hrvatske nastave u inozemstvu.

Prednost u vremenu te opsegu i dubini obrade zemljopisnih sadržaja treba dati tematskoj cjelini "Ljudi u prostoru" dok se ostale teme mogu obraditi šire ili sažetije, ovisno o interesu učenika i dostupnosti literature.

Svaka od predloženih tema može se obraditi i u korelaciji s temeljnom nastavom (što proizlazi iz ciljeva i operacionalizirajućih zadaća) kao integrativne nastavne teme, pri čemu treba voditi računa o općem znanju učenika, kao i znanju hrvatskog jezika. Kako su programski sadržaji zemljopisa raspoređeni po razinama (I., II., III.) u sklopu određene teme, u kurikulumu je bilo nužno poštovati i pristup diferencijacije, kako unutarnje (koja proizlazi iz tematske i metodičko-didaktičke diferencijacije u predmetu), tako i fleksibilne diferencijacije (koja omogućava svim učenicima usvajanje temeljnog znanja a sposobnijima i nadgradnju). Primjenom unutarnje i fleksibilne diferencijacije omogućuje se učitelju (zemljopisa) i učenicima više slobode, uspješnija motivacija, primjeren tempo rada, veća kreativnost, odnosno pozitivno se utječe na socijalnu i emocionalnu klimu (ozračje) za sve sudionike u nastavi.

Kurikulum zemljopisa je sastavni dio integrativnog kurikuluma hrvatske nastave u inozemstvu, a sadrži zemljopisne sadržaje po temama (integriranih u temeljnu nastavu i posebno), opći cilj predmeta (zemljopisa), razrađene operacionalizirajuće ciljeve tj. zadatke kojima moraju ovladati svi polaznici kako bi mogli pratiti nastavu na sljedećoj višoj razini, te minimalne i obvezne standarde znanja po razinama (katalog pojmova, po-

datka i zemljopisnih zakonitosti koje se odražavaju u prostoru kao rezultat prožimanja prirodnih pojava i čovjekova djelovanja u praksi).

Nastavni sadržaji su razrađeni u skladu s linearno-progresivnim i spiralnim načinom programiranja od manje složenog prema složenijem, što znači da je prethodno naučeno gradivo na prvoj razini podloga za proširivanje i produbljivanje znanja o zavičaju, domovini Hrvatskoj i zemlji boravka, na drugoj, odnosno trećoj razini.

Nastavni sadržaji zemljopisa trebaju služiti prije svega stručno specifičnim, ali i šire dostižnim ciljevima hrvatske nastave (temeljnoj nastavi hrvatskog jezika i kulture), te treba voditi računa o egzemplarnoj nastavi koja ponajprije služi prihvaćanju sadržaja koji su bitni za razvijanje funkcija učenika, a bez kojih nema uspješnog učenja zemljopisnoga gradiva (posebno, a ni integrativno u sklopu temeljne nastave).

Svi nastavni sadržaji nemaju iste poučne vrijednosti, te nisu i ne mogu biti jednako važni. Stoga je vrlo značajno pravilno i valjano odmjeriti nastavne sadržaje.

Isto tako potrebno je osmisлити strukturu i redoslijed sadržaja, jer se samo tako mogu ostvariti pretpostavke za svladavanje gradiva, zahtjeva koje postavlja zemljopisni sadržaj (posebno i u sklopu temeljne nastave), te posebni nastavni postupci koji u najvažnijim fazama rada proizlaze iz specifičnih stručno-didaktičkih načela posebno relevantnih za zemljopis.

Slijed nastavnih jedinica mora predstavljati strukturiranu metodu cjelinu koja je istodobno integrirana u ukupnost obrazovnog tijeka hrvatske nastave i zemljopisa posebno i nadograđuje se na prethodne spoznaje i iskustva polaznika, svladane vještine i uporabu radnih tehnika koje motiviraju učenike te pomažu promicanju nastavnog procesa (integriranog i specifično-stručnog). Stoga nastava zemljopisa i u ovom programu (HN u inozemstvu) treba biti problemska (a ni u kom slučaju čista reproduksijska), treba odražavati predznanje (iz zemljopisa i hrvatskog jezika) i interese učenika i osposobljavati ih za samostalni rad.

Stoga je u nastavnim postupcima i oblicima učenja potrebno: a) poticati motivaciju

b) omogućiti povezivanje novoga i staroga gradiva (zemljopisa i ostalih predmeta iz kulture, te s temeljnom nastavom hrvatskog jezika)

c) aktivirati spoznaje i motrišta

d) poštovati funkcionalni redoslijed (na svim razinama).

Da bi se to postiglo, postupci učenja i pouke moraju biti logički odmjereni kako bi se prepoznao problem, oblikovala pitanja i hipoteze, uporabili različiti obavijesni izvori. Stoga se u pouci i učenju treba koristiti samostalnim radom učenika (polaznika) na svim razinama, radom u paru i skupini, voditi rasprave, razviti uspješnu interakciju “nastavnik-učenik”, “učenik-učenik”, frontalni i konzultativni rad, a djelotvornim izmjenama faza i metoda rada nastojati uključiti što veći broj učenika.

11. KADROVSKI UVJETI

Hrvatsku nastavu u inozemstvu – hrvatski jezik i kulturu mogu ponajprije izvoditi učitelji/nastavnici hrvatskoga jezika i razredne nastave te učitelji povijesti, zemljopisa ili neke druge stručne spremljene situacijama izvođenja, uz uvjete:

- izvrsne jezične osposobljenosti – znanja pravogovora, pravopisa, gramatike, leksikologije i stilistike
- znanja temeljnih jezičnih djelatnosti (slušanja, govorenja, čitanja i pisanja)
- temeljitog uvida u reprezentativna djela hrvatske književnosti i književnih i neknjiževnih tekstova.

Učitelji hrvatskoga jezika i kulture trebali bi cjelovito znati kulturnu i prirodnu baštinu Republike Hrvatske te kulturološki okvir hrvatske književnosti, glazbene i likovnih umjetnosti.

Stručne kompetencije učitelja:

- a) odgojne: afirmativna stajališta i primjereno ponašanje, suradnja s roditeljima, interakcija i komunikacija s učenicima i suradnja s učiteljima u zemlji boravka;
- b) obrazovne: kompetencije u struci na temelju suvremenih znanstvenih postignuća, metodička i didaktička osposobljenost – sposobnosti planiranja, programiranja i pripremanja, motiviranja učenika i strukturiranja nastavnog procesa, znanje i primjena suvremenih metoda, oblika i tehnika poučavanja.

Uspješno ostvarivanje kurikuluma hrvatske nastave u inozemstvu pretpostavlja trajno i redovito stručno usavršavanje učitelja u svim područjima, a posebice u osposobljavanju za integrirani kurikulumski pristup.

Učitelji bi trebali redovito i aktivno sudjelovati u različitim oblicima stručnog usavršavanja i razmjenjivati iskustva u Republici Hrvatskoj, zemlji boravka i drugim zemljama.

12. PROSTOR I OPREMA

Uspješno izvođenje nastave zahtijeva i opskrbljenost učitelja i učenika svim potrebnim nastavnim sredstvima i pomagalicama. Osiguravanje materijalnih uvjeta za izvođenje nastave značajno je određeno činjenicom da je riječ o integrativnom kurikulumu koji povezuje sadržaje i pristupe nekoliko disciplina od kojih svaka zahtijeva i specifična nastavna sredstva, kako ona za hrvatski jezik i književnost, tako i za likovnu i glazbenu umjetnost te povijest i zemljopis. Suvremene nastavne metode predviđene kurikulumom, koje u središte odgojno-obrazovnog procesa stavljaju učenika i njegovu aktivnu ulogu, a od učitelja zahtijevaju kreativnost u izboru, strukturiranju pa i izradi nastavnog materijala, pretpostavljaju brojne i raznolike didaktičke izvore za pripremu i izvođenje nastave. Spomenut ćemo najznačajnije: osnovnu stručnu literaturu (navedena u kurikulumu), udžbenike i priručnike za nastavnike, knjige potrebne za lekturu, zbirke zemljopisnih i povijesnih karata, zbirke videofilmova, CDR-a i kasete, grafofolije, zidne grafikone i slikovne materijale iz Hrvatske i zemlje boravka, televizor, videorekorder, grafoskop, računalo ili prijenosno računalo. Bez mogućnosti korištenja interneta kao izvora informacija i sredstva komunikacije s ustanovama i osobama iz Hrvatske, nezamisliva je uspješna realizacija kurikuluma. Najveći dio stručne literature, lektire, CDR-a, videofilmova i kasete je naveden u kurikulumu. Navedena i ostala nastavna sredstva i materijali, uključujući i ona koja će izrađivati nastavnici i učenici, zahtijevaju odgovarajući prostor.

13. EVALUACIJA ODGOJNO-OBRAZOVNIH POSTIGNUĆA UČENIKA I KURIKULUMA

Posebnu zadaću učiteljima predstavlja evaluacija – utvrđivanje rezultata pouke i učenja jer će na taj način zapravo utvrditi i prosudbu o vlastitome radu.

Evaluacija može, s jedne strane, biti vanjska, koja se odnosi na ocjene subjekata izvan nastave (škole) i omogućuje uvid kako se ostvaruju temeljni ciljevi odgoja i obrazovanja, te s druge strane, unutarnja, koja se odnosi na vrednovanje od strane sudionika u nastavnom procesu i njegov je integralni dio. Unutarnju evaluaciju treba shvatiti kao zajedničko vrednovanje od svih sudionika (učenika/učenica i učitelja), ali i kao vođenje

učenika u tijeku nastavnog procesa na svim razinama. Unutarnja evaluacija, kao etapa nastavnog procesa, sadrži praćenje, ocjenjivanje i vođenje, odnosno pedagoško usmjerenje te mora pratiti brojne pedagoške situacije i bitno utjecati na ozračje učenja u heterogenoj skupini.

Uz praćenje, ocjenjivanje i vođenje procesa učenja, uzajamna je komunikacija od izuzetne važnosti, kako bi učenici doživljavali ovu nastavu ponajprije kao poticajnu i ugodnu. Primjerena (individualna, humanizirana) komunikacija uz evaluaciju pridonijet će zadovoljenju učenikovih potreba kao što su sigurnost, doživljaj uspjeha i samoostvarenje.

Praćenje učenika omogućuje se konkretizacijom i operacionalizacijom odgojno-obrazovnih zadataka i standardima znanja. Operacionalizirani zadaci oblikovani su tako da po razinama iskazuju aktivnosti koje će učenici uspješno izvoditi tijekom i nakon završene nastave. Zadaci su konkretizirani, odnosno u obliku koji je razumljiv svim subjektima nastavnog procesa te omogućuje uvid u ostvarenje ciljeva. Praćenje, kao pretpostavka uspješnosti nastavnog procesa, teče istovremeno s realizacijom, tako da učitelji prate kako učenici sudjeluju u pedagoškim aktivnostima, kakve rezultate postižu, kako komuniciraju s drugim učenicima u skupini, kako rješavaju probleme, kako i što stvaraju u umjetničkom području, koliko su motivirani za grupne aktivnosti, pokazuju li želju za individualnim radom, kao i brojne druge varijable koje su naznačene upravo u operativnim ciljevima.

Podaci o praćenju temelj su za ocjenjivanje, odnosno donošenje ocjena o svakom učeniku, njegovim postignutim rezultatima i sudjelovanju u aktivnostima. Rezultati praćenja i na osnovi njih izrečene ocjene, namijenjene su učitelju, učeniku i roditelju te se priopćuju:

- usmeno pred skupinom
- usmeno u individualnom razgovoru
- bilješkama u učeničkim bilježnicama
- roditelju na individualnim konzultacijama, roditeljskom sastanku
- roditelju pismeno (pedagoške obavijesti u tijeku školske godine)
- roditelju i učeniku na polugodištu i na kraju školske godine, koje se upisuju u učeničke knjižice, a na kraju svake razine učenja, odnosno školovanja u obliku svjedodžbe i to s ocjenom o općem uspjehu: *nije zadovoljio, uspješan i izvrstan*.

Ocjena je ponajprije namijenjena učeniku, a učitelju i roditelju predstavlja povratnu obavijest o radu.

U bilješkama u imeniku, koje su u funkciji praćenja, učitelj se mora služiti stručnom terminologijom, a sama opisna ocjena treba biti stručno-popularno strukturirana, kako bi bila razumljiva učeniku i roditelju. Bilješke i opisne ocjene moraju biti jasne i pedagoški funkcionalne, što se postiže selektivnim bilješkama samo bitnih zapažanja. Opisno praćenje mora imati obilježje analitičnosti, što znači da će učitelj analizirati učeničke aktivnosti i konkretne radove, uspoređivati ih s odgojnim i obrazovnim ciljevima te individualnim i kolektivnim planom skupine u određenom vremenskom razdoblju, odnosno na određenoj razini.

Jedan od važnih ciljeva u ovoj nastavi jest osposobljavanje učenika za samovrednovanje i samoocjenjivanje, što se može postići primjerenom organizacijom nastave i komunikacijom te navedenim modelom praćenja i ocjenjivanja.

Na kraju nastavnog procesa provodi se također evaluacija da bi se utvrdila ukupna uspješnost nastave, odnosno postignuti rezultati pojedinog učenika. Za ovaj oblik evaluacije treba primjenjivati određene tehnike i postupke kao što su testiranje, skale sudova, procjene konkretnih postignuća, procjena pismenih, grafičkih i drugih uradaka, proje-

kata i sl. Dakle, ocjenjivanje na kraju svake godine učenja, tj. na kraju svake razine, predstavlja konačno, ukupno vrednovanje količine stečenog znanja i vještina u određenom vremenskom razdoblju za pojedinog učenika.

14. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Stupanjem na snagu ovoga kurikuluma prestaje važiti Odluka o programu hrvatskog jezika i kulture za hrvatske dopunske škole u inozemstvu (KLASA: 605-01/95-01/346, URBROJ: 532-02-03-01/2-95-1) od 28. studenoga 1995. godine.

Ovaj kurikulum stupa na snagu danom objave u Narodnim novinama, a primjenjuje se od 1. rujna 2004. godine.

KLASA: 605-01/03-01/0491

URBROJ: 532/1- 03-1

Zagreb, 20. studenoga 2003.

MINISTAR
dr. sc. Vladimir Strugar

**Polazišta, oblici
i metode hrvatske nastave
u inozemstvu**

Hrvatski identitet – pregled temeljnih sastavnica i nositelja

Ante Bežen

Smisao je hrvatske nastave u inozemstvu očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta u njezinim polaznicima - učenicima osnovnih i srednjih škola te učvršćivanje hrvatskoga identiteta u njihovim roditeljima i rodbini koji imaju veze s tom nastavom i ostalim oblicima zajedništva i povezanosti ljudi hrvatskoga podrijetla u zemlji njihova boravka. Stoga je osnovno pitanje te nastave i ukupnog djelovanja učitelja koji je izvode kojim se sadržajima koriste i kako te sadržaje tumače za ostvarivanje te zadaće. Doduše, sadržaji hrvatske nastave u inozemstvu zadani su u kurikulumu te nastave, no odgojno i obrazovno djelovanje znatno je šire od kurikula i ovisi o konkretnim prilikama i ljudima s kojima učitelji rade. Zato je dobro imati na umu glavne činjenice što određuju pojam *hrvatski identitet* na koje se uvijek i sa sigurnošću trebaju oslanjati hrvatski učitelji radeći s hrvatskom djecom i odraslima izvan domovine.

Hrvatski identitet (lat. *identitas* = istovjetnost) podrazumijeva ponajprije obilježja koja bitno određuju Hrvate kao narod i Hrvatsku kao njihovu domovinu. Riječ je zapravo o hrvatskom nacionalnom identitetu po kome su Hrvati posebni i samosvojni u odnosu na druge narode. Znanost pojam *nacionalni identitet* određuje sljedećim bitnim obilježjima: povijesni teritorij (domovina), zajednička povijest, mitovi i sjećanja, zajednička masovna (javna) kultura, zajednička prava i dužnosti te zajedničko gospodarstvo svih pripadnika nacije. Ta se obilježja mogu, za odgojno-obrazovnu svrhu kakva je i hrvatska nastava u inozemstvu, grupirati u pet ključnih sastavnica u kojima se hrvatski identitet najjasnije očituje. To su: etnički, geografski, politički, kulturni, jezični i vjerski identitet. Ovdje ćemo iznijeti sasvim ukratko samo temeljne činjenice o hrvatskom identitetu po navedenim sastavnicama. Pritom valja imati na umu da postoje i mnoga druga obilježja hrvatskoga identiteta na užim sastavnicama i nižim razinama.

Etnički identitet: hrvatski narod i njegova domovina

Narodi su se u Europi razvili iz srodnih plemena (etnosa) i plemenskih saveza povezanih teritorijem, vlastodršcima i jezikom, uglavnom u ranom srednjem vijeku, no neki se oblikuju i u današnje vrijeme. Najvažniji identitetski podatci za svaki narod jesu: podrijetlo naroda i njegov razvojni put od prvog spomena do danas, ime i podrijetlo imena te njegova domovina.

Podrijetlo, ime, pradomovina. O etničkom podrijetlu Hrvata postoji više teorija. U znanosti najviše pristaša ima teorija o slavenskom podrijetlu koja Hrvate svrstava u slavensku skupinu europskih naroda polazeći od činjenice da hrvatski jezik pripada skupini slavenskih jezika koji opet pripadaju velikoj skupini indoeuropskih jezika (pradomovina te skupine je sjeverna Indija, a pripadaju joj i germanski, romanski i još neki europski jezici). Pradomovina svih Slavena je sjeverno od gorja Karpati (Zakarpatje), oko gornjeg toka Visle, a današnje svoje teritorije Slaveni su zauzeli u vrijeme velike seobe naroda, koja se u Europi zbila uglavnom u 6. i 7. stoljeću nakon Krista.

Druga značajna teorija tvrdi da su Hrvati izvorno iransko pleme i da su iz Irana (prije Perzija) nekoliko stoljeća selili na zapad povlačeći se pred Hunima i Avarima. U 2. i 3. stoljeću živjeli su oko ušća rijeke Dona u Azovsko more, gdje je prvi put zapisano i ime Hrvat u obliku Horo'athos i Horou'athos u jednom zapisu na grčkom jeziku na tzv. Tanajskim pločama iz 3. stoljeća (pronađene kod grada Tanaja, danas Azova, a čuvaju se u glasovitom muzeju Ermitaž u Sankt Peterburgu, Rusija). Potom su se selili dalje na zapad, u Zakarpatje, gdje žive već u 5. stoljeću, miješaju se sa slavenskim plemenima te gube svoj dotadašnji i primaju slavenski jezik. U ranom srednjem vijeku Hrvati su nastanjivali znatno veće područje od današnjeg – od južne Poljske na sjeveru i Bavarske na zapadu do Rusije i Ukrajine na istoku te Albanije na jugu. Središnje područja u kojemu su živjeli bilo je oko današnjeg poljskog grada Krakova, zvalo se Velika ili Bijela Hrvatska. Taj se naziv, kao i naziv Bijeli Hrvati za stanovništvo, tamo zadržao do 11. stoljeća kad su u tom prostoru posve prevladali Rusi, Poljaci i Česi.

Hrvati su u sadašnju postojbinu došli oko 630. godine na poziv cara Heraklija da pomognu Bizantu protiv nasrtaja Avara i drugih plemena. Bizantski car i kroničar Konstantin Porfirogenet, koji je u 10. stoljeću zapisao najznačajnije podatke o seobi i ranoj povijesti Hrvata u novoj postojbini u djelu *O upravljanju carstvom*, navodi da je Dalmaciju naselilo hrvatsko pleme koje su iz prostora današnje Bavarske u Bijeloj Hrvatskoj doveli, prema predaji, petero braće - Klukas, Lobelos, Kosences, Muhlo i Hrobatos i dvije sestre – Tuga i Buga. Tu su zatekli već doseljene Avere i ostatke prastanovnika Balkana - Ilira, Kelta, Gota i dr. koje su pokorili, što znači da su imali snažnu etničku i vojničku strukturu. Izvan hrvatske vlasti još su dugo ostali dalmatinski gradovi – tzv. Bizantska Dalmacija, u koje se pred barbarima (zajednički rimski naziv za sva plemena doseljena s istoka u seobi naroda) povuklo rimsko stanovništvo, ali će i njih Hrvati postupno naseliti i pohrvatiti. Prostor koji su nakon seobe većinom nastanjivali Hrvati, sastojao se od dva dijela - od rijeke Raše u Istri do rijeke Cetine (po nekima do Kotora) također se zvao Bijela Hrvatska, a južno, do grada Valone u Albaniji, zvao se Crvena Hrvatska. (Riječima bijel i crven u starom su se hrvatskom jeziku označavale strane svijeta – zapad i jug pa ti nazivi zapravo znače zemljopisni smještaj.) Zajedničkim imenom sve zemlje pod upravom hrvatskog vladara u Jadranskom primorju nazivaju se Primorska Hrvatska. Jedan ogranak Hrvata naselio je Panonsku nizinu i tamo osnovao svoju državnu tvorevinu - Panonsku Hrvatsku.

Značenje samog imena Hrvat nije posve jasno i veže se za razne teorije o podrijetlu – slavensku, iransku, gotsku, germansku, tračku i dr. Po tim teorijama riječ Hrvat mogla bi izvorno imati sljedeća značenja: zemlja (oni koji imaju mnogo zemlje), hrvati se, stablo, ples, braniti, onaj koji ima prijatelje, narod, slobodni bojovnici i dr. Dakako puna istina o podrijetlu, imenu i seobama Hrvata zapretana je u polutami velikih etničkih i civilizacijskih promjena od prvog do sedmog stoljeća nakon Krista (velika seoba naroda, propast Rimskog Carstva i poganskog antičkog svijeta, uspon kršćanstva, nastanak novih naroda i država).

Domovina i iseljenišтво. Današnja domovina Hrvata je prostor današnjih država Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine gdje Hrvati žive od doseljavanja do danas. U pojedinim dijelovima toga prostora žive Srbi i Bošnjaci te pripadnici drugih naroda. Na tom prostoru živi oko 4,7 milijuna Hrvata. Zbog gospodarskih i političkih razloga brojni Hrvati iselili su tijekom povijesti u druge zemlje u više emigracijskih valova. Najstariji iseljenici uglavnom su izbjegli pred Turcima ili otišli u drugim seobama u to vrijeme, a to su danas: Gradišćanski Hrvati u austrijskoj pokrajini Gradišće (Burgenland) gdje imaju političku autonomiju, Bunjevci i Šokci u Vojvodini (Srbija), Moliški Hrvati u talijanskoj pokrajini Molise, Hrvati u Mađarskoj (najviše oko grada Pečuha) te Krašovanski Hrvati u Rumunjskoj. Iseljenici u doba Austro-Ugarske i Kraljevine Jugoslavije naselili su se najviše u sljedećim zemljama: SAD, Kanada, Čile, Argentina i Urugvaj, a u doba komunističke Jugoslavije najviše u zemlje: Argentina, Australija, Novi Zeland, Njemačka, Austrija, Švicarska, Švedska, Francuska, Nizozemska, Belgija, Južnoafrička Republika te u manjem broju u druge zemlje. Za vrijeme Domovinskog rata 1991.-1995. broj Hrvata u Bosni i Hercegovini smanjio se na trećinu od predratnog broja zbog ratnih zbivanja (progoni, iseljavanje).

Danas u svijetu ima oko osam milijuna Hrvata u koje se ubrajaju Hrvati koji žive u svojoj domovini Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini te Hrvati i potomci Hrvata izvan domovine koji prakticiraju ili još osjećaju svoje hrvatsko podrijetlo. Hrvati su, kad se uzme u obzir njihov broj u domovini i u inozemstvu, uz Židove i Irce, jedan od najraseljenijih naroda svijeta.

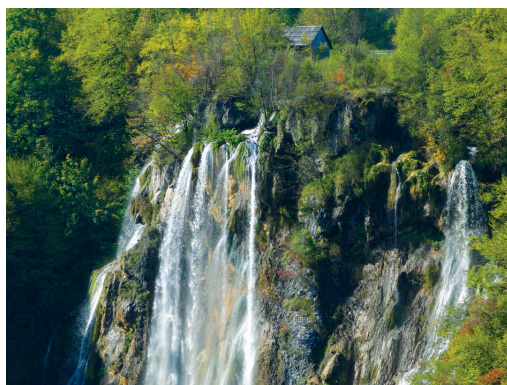
Geografsko-teritorijalni identitet: smještaj, prirodna baština i pokrajine

Hrvatska se u svijetu prepoznaje i po svom geografskom smještaju i najvećim vrijednostima svoje prirodne baštine. Najšire granice koje je tijekom prošlosti dosegala hrvatska država obuhvaćale su po prilici prostor današnje Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine zajedno. Hrvatska je prostorno bila najveća u doba narodnih vladara (Tomislav, Petar Krešimir IV.). Njezine granice na sjeveru nikad nisu išle sjevernije od Drave, zapadnije od Istre, istočnije od Drine i južnije od Boke kotorske. U tom su prostoru još u srednjem vijeku nastale jezgre dviju trajnih državnih zajednica – Hrvatske i Bosne, koje su se zadržale do danas iako je prostor etnički i kulturno znatno izmijenjen. Republika Hrvatska ima površinu od 56.538 četvornih kilometara te je od 233 države u svijetu 126. po veličini. Bosna i Hercegovina ima površinu od 51.197 četvornih kilometara i po veličini je 127. država u svijetu. Obje države su dakle srednje veličine te su pojedinačno veće od brojnih europskih država, npr. Slovačke, Danske, Nizozemske, Švicarske, Belgije, Albanije, Slovenije i dr. Od susjednih zemalja veće su samo Mađarska i Srbija.

Navest ćemo ukratko samo najznačajnije vrijednosti hrvatske prirodne baštine i prepoznatljivosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Po *geografskoj kompoziciji* Hrvatska se sastoji od tri izrazito različita dijela. To su: primorski dio uz istočnu obalu Jadranskog mora, gorska Hrvatska koja pripada dinarskom planinskom lancu i nizinska Hrvatska koja zauzima dio Panonske nizine.

Hrvatska *morska obala* zauzima najveći dio istočne obale Jadranskog mora. Hrvatskoj pripada 5835,5 km ili 74 posto ukupne jadranske obale, od čega kopnenoj obali pripada 1777 a otočnoj obali 4058 km. Hrvatska ima 1244 otoka, otočića, grebena i hridi. Po tim i drugim osobitostima hrvatska se obala ubraja među najrazvijenije u svijetu, a Europi je treća po razvijenosti, iza norveške i grčke.

Nacionalni park
Plitvička jezera

Velebit je najdulja hrvatska planina i zajedno s Dinarom okosnica planinske Hrvatske. Dug je 145 kilometara, a pruža se od rijeke Zrmanje na jugu do prijevoja Vratnik kod Senja na sjeveru. Širok je 10 - 30 km, a od mora odvaja visoravan Liku koja utjelovljuje pojam gorštacke Hrvatske. Zbog svoje veličine simbol je slobode i snage te je opjevan u književnim djelima (Petar Zoranić: Planine; Juraj Baraković: Vila Slovinka) i pjesmama od kojih je najpoznatija *Vila Velebita* koja je općeprihvaćena u narodu kao rodoljubna budnica.

Hrvatska ima osam **nacionalnih parkova** i jedanaest *parkova prirode* po čemu je, s obzirom na svoju površinu, među vodećim svjetskim zemljama i prepoznatljiva u svijetu. Nacionalni parkovi su: Brijuni, Kornati, Krka, Mljet, Paklenica, Plitvička jezera, Risnjak i Sjeverni Velebit, a parkovi prirode (ekološka obilježja, naglašeni krajolici) su: Biokovo, Kopački rit, Lonjsko polje, Medvednica, Papuk, Telašćica, Velebit, Vransko jezero, Učka, Žumberak – Samoborsko gorje i Lastovsko otočje.

Povijesne hrvatske pokrajine treba razlikovati na dvije razine – političkoj i geografskoj. Političke su pokrajine tijekom povijesti imale neki oblik političkog ustrojstva (upravnu autonomiju, glavni grad), a najvažnije su Dalmacija, Slavonija, Istra i područje Dubrovnika koje je bilo i samostalna država. Geografske pokrajine nastale su po prirodnim ili povijesnim obilježjima, što se najčešće vidi u njihovu imenu: Hrvatsko zagorje, Međimurje, Lika, Gorski kotar, Primorje, Podgorje, Posavina, Podravina, Srijem, Moslavina, Banovina, Baranja, Zagora. Hrvatska ukupno ima dvadeset županija, a status županije ima i grad Zagreb.

Bosna i Hercegovina ima nizinski panonski dio i neznatnu morsku obalu (kod Neuma), a najviše brdsko-planinskog kontinentalnog prostora s prostranim riječnim dolinama Une, Vrbasa, Bosne, Drine i Neretve. Država Bosna i Hercegovina sastoji se od dva entiteta – Federacije Bosne i Hercegovine, u kojoj žive Bošnjaci i Hrvati, te Republike Srpske u kojoj žive Srbi, a izvan njih je distrikt Brčko s vlastitom samoupravom. Ta je podjela nastala mirovnim sporazumom u Daytonu (SAD) 1995. nakon srpske agresije. Povijesno-geografske pokrajine su: Bosna, Bosanska krajina (prije Turska Hrvatska), Hercegovina, Bosanska Posavina i Semberija. Federacija Bosna i Hercegovina administrativno se dijeli na sedam županija, a Hrvata je najviše u Zapadnohercegovačkoj, Hercegovačko-neretvanskoj Hercegbosanskoj te u Posavskoj županiji.

Branimirov natpis iz Muća,
s ubilježenom 888. godinom

Povijesno-politički identitet: hrvatska država i nacija

Narodi svoj identitet u suvremeno doba ostvaruju samostalnošću u vlastitoj državi. Današnje europske države uglavnom su utemeljene na prostoru matičnih naroda, što ne vrijedi uvijek i za druge kontinente. U srednjem vijeku državne su se granice stvarale i mijenjale po feudalnom pravu, a moderne države nastale su kao nacionalne zajednice nakon raspada feudalizma. Nacije su se razvile iz naroda na način da su za naciju glavna obilježja teritorij, državna organizacija, jezik, gospodarstvo i središnja vlast (državne i javne službe, vojska). Hrvatska državnost u prošlosti se razvijala u tri glavna razdoblja:

- doba narodnih vladara: od doseljenja do 1102. godine (Pacta Conventa)
- doba bez samostalne države (unija s Ugarskom i Austrijom, dio Jugoslavije, 1102. – 1991.)
- samostalna Republika Hrvatska (od 1991. na dalje).

Za vrijeme narodnih vladara nositelji hrvatske samostalnosti i suvereniteta bili su vladari potekli iz hrvatskoga naroda, u doba uključenosti hrvatskih zemalja u veće državne zajednice to su bili istaknuti hrvatski plemićki rodovi, hrvatski ban i Hrvatski sabor, a od stjecanja neovisnosti Hrvatska ima sva obilježja suvremene države. Hrvatski državni identitet u raznim je oblicima postojao i gotovo cijelo vrijeme kad Hrvatska nije bila neovisna, funkcioniranjem *hrvatskog državnog prava*.

Povijesni identitet hrvatske države simbolički je najuočljiviji u ključnim ličnostima i događajima od kojih ćemo navesti tek najznačajnije u navedenim razdobljima.

Hrvatski narodni vladari: knezovi i kraljevi

Nakon doseljenja u današnju postojbinu Hrvati su živjeli u plemenima. Hrvatska država do gubitka neovisnosti 1102. imala je više naziva: država Hrvata (regnum Chroatorum), država Hrvata i Dalmatinaca ili pak država odnosno kraljevina Hrvatska i Dalmacija (pod Dalmacijom se u to vrijeme razumijevaju primorski gradovi pod vlašću Bizanta: Kotor, Dubrovnik, Split, Trogir, Zadar, Krk, Rab, Osor, koje su neki vladari uključili u hrvatske granice). Naziv vladara ispočetka je bio knez (dux, iudex, princeps, arhont), a od 925. kralj (rex) jer je država postala teritorijalno znatno veća i moćnija.

Na početku su postojale dvije hrvatske kneževine: Primorska Hrvatska i Panonska Hrvatska koje su se potom ujedinile u jednu državu. Za državni identitet osobito su važni ovi **knezovi**:

*Kamena krstionica
hrvatskog kneza
Višeslava, izrađena
oko 800. godine*

*Robert Frangeš
Mihanović,
spomenik prvog
hrvatskog kralja
Tomislava*

Trpimir (845 – 864), prvi zabilježeni knez Hrvata (dux Chroatorum), što je i prvi spomen hrvatskoga imena u povijesti u domaćim vrelima (na latinskom jeziku); osnažio i proširio državu; osnivač dinastije Trpimirovića kojoj je pripadala većina hrvatskih vladara.

Domagoj (864 – 876), knez velikih ratnih uspjeha u borbama s Arapima (Saracenicima), Mlečanima i Francima. Posve osamostalio Primorsku Hrvatsku od Mletaka i njemačkog carstva kao slijednika vlasti Franaka. Papa ga je nazivao „slavnim knezom“, a Mlečani „najgorim knezom Hrvata“. Učvrstio orijentaciju Hrvata prema Rimu i Zapadu.

Branimir (879 - 892) postigao je međunarodno priznanje Hrvatske kao države, što se dogodilo 21. svibnja 879. kada mu je papa Ivan VIII. poslao blagoslov i dao pravo vladanja nad njegovom kneževinom, a to je u ono vrijeme značilo međunarodno priznanje.

Od ostalih knezova značajni su sljedeći: **Porga** ili **Porin**, 7. st.; po predaji doveo Hrvate iz pradomovine, **Višeslav**, oko 800. god., smatra se prvim pravim hrvatskim vladarom, **Borna** (810 - 821), vođa plemena Gačana i pristaša Franaka, **Mislav** (835 - 845) je sklopio s Mlečanima mir i osigurao slobodnu plovidbu. U Posavskoj Hrvatskoj najznačajniji je knez bio **Ljudevit Posavski** (810 – 823), pristaša Bizanta i Bugara, podigao je ustanak protiv franačke vlasti i sukobio se s knezom Bornom. Posavska je Hrvatska postojala do 900. godine (imala je ukupno šest knezova, a nestala je nakon provale Mađara 896. iz Azije).

Među hrvatskim **kraljevima** u srednjem vijeku najvažniji su:

Tomislav (910 – 928) bio je posljednji hrvatski knez i *prvi kralj*. Ujedinio je Primorsku i Posavsku Hrvatsku te se Hrvatska tada prostirala od Drave na sjeveru, rijeke Raše na zapadu, Drine na istoku do Neretve na jugu. Mađare je potjerao preko Drave, zavladao Bosnom, a od Bizanta je dobio upravu nad dalmatinskim gradovima. Vjerojatno je 925. god. okrunjen na Duvanjskom polju. Ubraja se među najvažnije simbole hrvatske državnosti.

Petar Krešimir IV. (1058-1075) obnovio je moć i jedinstvo hrvatske države iz doba Tomislava te ga većina povjesničara smatra najvećim hrvatskim kraljem. Nazivao se „kralj Hrvata i Dalmatinaca“, a Jadransko je more nazivao *naše more* (mare nostrum).

Dmitar Zvonimir (1075 - 1089) posljednji je snažni hrvatski kralj, blizak papi Grguru VII. koji mu je poslao znakove kraljevske vlasti. To je bio znak potpune uključenosti tadašnje Hrvatske u kršćansku zapadnu Europu. On je prvi hrvatski kralj čije je ime zapisano na hrvatskom jeziku, na Baščanskoj ploči iz 1100. godine.

Hrvatski narodni vladari osnovali su i učvrstili hrvatsku državu u srednjem vijeku i time osigurali hrvatskom narodu politički identitet među ostalim europskim narodima. Hrvatska državnost, stvorena u njihovo vrijeme, uz sve kasnije ugroze od Mađara, Talijana, Nijemaca, Turaka i Srba, nikada nije izgubljena. Važnost narodnih vladara za vlastiti identitet narod priznaje i čuvanjem većine njihovih imena koja se do današnjeg dana daju djeci kao hrvatska narodna imena.

Razdoblje bez državne samostalnosti: banovi i nacionalni vođe

Hrvatska je državnu neovisnost izgubila 1102. ulaskom u uniju s Ugarskom sporazumom Pacta Conventa kojom predstavnici dvanaest hrvatskih plemena priznaju ugarskog kralja Kolomana za hrvatskoga kralja. Početkom 15. stoljeća na Bosnu, a potom i na Hrvatsku i Dalmaciju, počinju napadi Turaka koji će obilježiti hrvatsku povijest sve do 19. stoljeća. God. 1527. hrvatsko plemstvo na saboru u Cetinu za kralja izabire Ferdinanda Habsburga te Hrvatska ulazi u sastav Austrije (1868. mijenja naziv u Austro-Ugarska), gdje ostaje do 1918. godine, kada se ujedinjuje u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca koja se 1929. preimenuje u Kraljevinu Jugoslaviju. Ta država provodi velikosrpsku politiku pa u njoj nastaju pokreti i stranke za osamostaljenje Hrvatske (Velebitski ustanak 1932., ustaše, komunisti). Od 1941. do 1945. (Drugi svjetski rat) Hrvatska i Bosna i Hercegovina, ali bez Istre i Dalmacije, čine Nezavisnu Državu Hrvatsku na čelu s **Antom Pavelićem** (1889-1959), koja je cijelo vrijeme pod okupacijom nacističke Njemačke i fašističke Italije. Od 1945. do 1991. Hrvatska je republika u sastavu SFR Jugoslavije, koju je obilježila vladavina **Josipa Broza Tita** (1892-1980). Hrvatska je bez samostalnosti nakon narodnih vladara bila gotovo devet stoljeća. Za to su vrijeme njezinu državnost predstavljali hrvatski ban i Hrvatski sabor, a zemlja se zvala kraljevina (za Austrije je imala službeni naziv Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija), banovina (od 1939. u Kraljevini Jugoslaviji) i republika (u SFR Jugoslaviji) s različitim granicama i stupnjem autonomije.

Još u doba narodnih vladara u Hrvatskoj je postojao **ban** kao najviši državni dužnosnik nakon vladara. Riječ *ban* dolazi od iranskog (ili avarskog) *bajan*, a označavala je plemenskog glavaru. Nakon gubitka neovisnosti ban je, uz Hrvatski sabor, nositelj hrvatske državnosti sve do 1922. kad je Kraljevina Jugoslavija administrativno podijeljena na upravne oblasti. God. 1939. uspostavljena je Banovina Hrvatska s visokim stupnjem autonomije. Banska dužnost gubi se iz političkog ustrojstva 1941. Danas je trag ostao u nazivu Banski dvori za sjedište hrvatske vlade na Markovu trgu u Zagrebu.

Nakon gubitka neovisnosti najprije su postojala dva bana – za Hrvatsku i Dalmaciju te za Slavoniju, a od 16. stoljeća samo jedan ban Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. U doba unije Hrvatske i Ugarske ban je imao visoku samostalnost tako da su neki banovi kovali vlastiti novac (banovac). Prvi poznati hrvatski ban bio je **Pribina** (oko 970), a upravljao je Gackom, Likom i Krbavom, a posljednji **Ivan Šubašić** (1892 – 1955). Ban je kao poglavar postojao samo u Hrvatskoj i Bosni. Osim bana u srednjem vijeku visoki državni dužnosnik bio je i **herceg** (vojvoda) koji je zamjenjivao kralja u Hrvatskoj. Najznačajniji banovi u razdoblju bez samostalne države bili su:

Nikola Šubić Zrinski (1508-1566), hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban, istakao se u borbama s Turcima, a u legendu je ušao nakon pogibije prilikom obrane Sigeta 1566. kad je s preostalim braniteljima provalio iz ugrožene utvrde u sigurnu smrt. Njegovo junaštvo proćulo se po cijeloj Europi te su ga nazvali „hrvatskim Leonidom“, a Ivan Zajc

*Nikola Šubić Zrinski,
hrvatsko-slavonsko-
dalmatinski ban, istakao
se u borbama s Turcima*

ovjekovječio ga je u operi *Nikola Šubić Zrinski*. Postao je simbol borbe Hrvata za slobodu. Slave ga i Mađari.

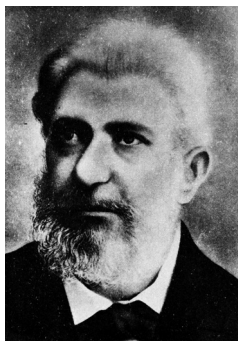
Petar Zrinski (1621-1671), hrvatski ban i vojskovođa. Zbog neaktivnosti bečkog dvora u oslobađanju od Turaka uključio se u tzv. zrinsko-frankopansku urotu protiv Beča (1664-1671), ali je na prijevaru uhićen i smaknut, zajedno s velikašem i suradnikom **Franom Krstom Frankopanom** (1643 – 1671), u Bečkom Novigradu. Obojica su ušli u narodnu predaju i umjetnost kao simboli borbe za slobodu.

Josip Jelačić Bužimski (1801-1859), hrvatski ban, jedan od najzaslužnijih ljudi za razvoj suvremene hrvatske državnosti. Borio se s Turcima, pobijedio mađarsku vojsku i revolucionare u Beču, pripojio Hrvatskoj Međimurje, raskinuo uniju s Ugarskom, pod svoju upravu uključio Rijeku i Dalmaciju, što je prvo političko ujedinjenje hrvatskih zemalja u novijoj povijesti. Za zasluge glavni trg u Zagrebu dobio je njegovo ime i spomenik 1866. (komunisti su ga, kao simbol hrvatstva, tajno uklonili 1947., a ponovno je postavljen 1990.).

Ostali važniji banovi su: **Pavao Šubić** (1272 – 1312) nazivao se ban Hrvata i gospodar Hrvatske, Slavonije i Bosne i imao gotovo kraljevske ovlasti. **Herzoge Vukčić Hrvatinić** (1380-1416), herceg je iz moćnog bosanskog roda Hrvatinića, gospodar velikih dijelova Bosne i Hrvatske, poznat po okrutnosti i pomaganju kulture. **Petar Berislavić** (1475-1520), istakao se u borbi s Turcima, pokušao organizirati europsku koaliciju protiv njih, ali bez uspjeha jer mu osim pape europski vladari nisu pomogli. **Ivan Mažuranić** (1814-1891) značajan je po modernizaciji hrvatskog društva brojnim reformama. U njegovo vrijeme osnovano je suvremeno Zagrebačko sveučilište, donijet prvi zakon o školstvu u kojemu se propisuje javna uporaba hrvatskoga jezika.

Od 19. stoljeća nadalje za razvoj hrvatske državnosti i hrvatske nacionalne misli značajni su i neki političari i mislioci koji su osnovali snažne nacionalno orijentirane političke stranke i pokrete. Za vrijeme Austro-Ugarske najznačajniji među njima je **Ante Starčević** (1823-1896), političar, filozof, književnik, nazvan Ocem Domovine, utemeljitelj suvremene hrvatske državotvorne ideologije. Borio se za samostanu Hrvatsku („ni pod Beč, ni pod Peštu, nego za slobodnu, samostalnu Hrvatsku“), osnovao 1861. Stranku prava. Bio je protivnik povezivanja hrvatskoga i srpskoga jezika. U doba Kraljevine Jugoslavije to je bio **Stjepan Radić** (1871-1928), osnivač Hrvatske seljačke stranke. Protivio se načinu ulaska Hrvatske u Kraljevinu SHS (rekao za hrvatske političare da idu u Beograd „kao guske u maglu“). Ustrijeljen je u Narodnoj skupštini te je, usprkos kompromisima s Austrijancima i Srbima, zapamćen je kao mučenik za slobodu Hrvatske.

Ante Starčević,
tvorac hrvatske
državotvorne
ideologije

Stjepan Radić,
vođa hrvatskoga
naroda u Kraljevini
Jugoslaviji

Za vrijeme **komunističke Jugoslavije** Hrvatska je imala državnost kao jedna od šest federalnih republika. Usprkos tome hrvatski se narod u SFRJ nije osjećao slobodnim zbog jednopartijske vlasti i prevladavanja srpskih interesa, pa je došlo do zahtjeva za većom gospodarskom autonomijom Hrvatske. Od 1960. do 1971. među hrvatskim komunistima i drugim nacionalnim snagama (Matica hrvatska, studentski pokret), razvio se pokret za samostalnošću pod kasnije stvorenim zajedničkim nazivom Hrvatsko proljeće, koji je ugušen političkim nasiljem i progonima. Među komunistima za hrvatske su se interese zalagali: **Andrija Hebrang** (1899 – 1949), sekretar CK SKH i savezni ministar, lažno je optužen za suradnju s ustašama i umoren u zatvoru, **Savka Dabčević – Kučar** (1932 – 2009), predsjednica Centralnog komiteta SKH te najistaknutija predstavnica Hrvatskog proljeća, nakon osamostaljenja Hrvatske osnovala Koaliciju narodnog sporazuma, a zatim Hrvatsku narodnu stranku, te **Ante Miko Tripalo** (1926 – 1995) bio je sekretar Izvršnog komiteta CK SKH te jedan od glavnih vođa Hrvatskog proljeća, smijenjen sa svih funkcija 1971.

Za slobodnu Hrvatsku za vrijeme komunističke Jugoslavije zalagali su se i brojni nekomunistički intelektualci. Najznačajniji su: **Zlatko Tomičić** (1930 – 2008), pjesnik, osnivač i urednik *Hrvatskog književnog lista* (1968 – 1969), prvih značajnijih oporbenih novina u komunističkoj Hrvatskoj, **Vlado Gotovac** (1930 – 2000), pjesnik, publicist i političar, glavni urednik tada vodećeg nacionalnog glasila *Hrvatski tjednik*, osuđivan i zatvaran, u slobodnoj Hrvatskoj bio zastupnik u Hrvatskom saboru, predsjednik Matice hrvatske, osnovao Liberalnu stranku, **Bruno Bušić** (1939 – 1978) zbog svojih je aktivnosti u promicanju slobodne Hrvatske bio zatvaran u Jugoslaviji te je pobjegao u inozemstvo gdje je aktivan u Hrvatskom narodnom vijeću; ubili su ga u Parizu pripadnici Udbe, **Dražen Budiša** (r. 1948.) bio je 1971. predsjednik Saveza studenata Zagreba i istaknuti vođa demokratskih sveučilištaraca, osuđen i zatvoren, 1990. osnovao je Hrvatsku socijalno-liberalnu stranku.

Predsjednici neovisne Republike Hrvatske

Treće razdoblje razvoja hrvatske državnosti započinje raspadom SFR Jugoslavije i demokratskim izborima 1990. nakon kojih Hrvatska proglašava samostalnost i postaje 1991. neovisna država. Srbija pak na čelu sa Slobodanom Miloševićem pomoću jugoslavenske vojske (JNA) ratom pokušava stvoriti veliku Srbiju u koju je trebao biti uključen i najveći dio Hrvatske. Hrvatski narod tome se suprotstavio i u Domovinskom ratu (1991-1995)

*Franjo Tuđman,
prvi predsjednik
neovisne Republike
Hrvatske*

stvorio neovisnu Republiku Hrvatsku. Pobjedom hrvatskih branitelja stvoreni su temelji slobodne i neovisne suvremene hrvatske države koja ima sve oznake državnosti i suverenosti: zastavu, grb, vojsku, državnu vlast na čelu s predsjednikom države, Hrvatskim saborom i Vladom, novac (kuna) i dr. U tim je promjenama najvažniju ulogu imala Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), brojem članova najveća politička stranka u hrvatskoj povijesti. U samostalnoj Hrvatskoj na vlasti se smjenjuje sa Socijaldemokratskom partijom Hrvatske (SDP), drugom strankom po brojnosti članstva.

Franjo Tuđman (1922 – 1999) osnivač je HDZ-a i prvi predsjednik neovisne Republike Hrvatske. Bio je partizan i general JNA, no napustio je vojsku i posvetio se povijesnim istraživanjima. Osmislio je „Tuđmanovu doktrinu“ o pravu malih naroda na vlastitu državu i vojnu silu zbog čega je proganjen i zatvaran. U Domovinskom ratu bio je glavni strateg i zapovjednik. Osobito se zalagao za promicanje važnosti Hrvatske i Hrvata u međunarodnoj zajednici. Poznata je njegova rečenica: *Sve za Hrvatsku, Hrvatsku ni za što!*

Nakon Franje Tuđmana predsjednik Republike Hrvatske bio je **Stjepan Mesić** (2000 – 2010., r. 1939.; bio i posljednji predsjednik Predsjedništva SFRJ, predsjednik hrvatske Vlade i Hrvatskog sabora), a 2010. za predsjednika Republike Hrvatske izabran je **Ivo Josipović** (r. 1957.)

Hrvatska danas ima puni državni i nacionalni identitet kao međunarodno priznata država, članica OUN-a, NATO saveza, a od 2013. i Europske unije. Ipak, danas se još uvijek ne može govoriti o integriranoj hrvatskoj naciji u kojoj je nacionalna i državna integracija iznad etničkih razlika, kao što je to npr. u SAD, Kanadi i drugim razvijenim zemljama.

Povijesno-politički identitet Hrvata u Bosni i Hercegovini

Nakon pobjede nad Avarima Hrvati se na području današnje Bosne i Hercegovine ustaljuju koncem 8. stoljeća. Bosnu kao malu zemlju oko istoimene rijeke prvi spominje u 10. stoljeću bizantski car i povjesničar Konstantin Porfirogenet, a Hercegovina će dobiti ime po hercegu Stjepanu Vukčiću Kosači koji je taj naslov uzeo 1448. Za razliku od Hrvatske, u Bosni se kao vladar najprije javlja ban. U pamćenju naroda po blagostanju i redu u državi ostao je **Kulin-ban** (1180-1204), vazal ugarsko-hrvatskog kralja. U njegovo vrijeme prvi se put spominju i heretici *krstjani* ili *crkva bosanska* zbog čega se ban morao pravdati pred papom i kraljem. Ban **Prijezda** (1255-1287., osnivač bosanske vladarske dinastije Kotromanića), vodio je borbe s hrvatsko-ugarskim vladarima za očuvanje

neovisnosti Bosne, a ban **Tvrtko I.** (1353-1391) toliko se osnažio da se proglasio kraljem Bosne i Raške 1377., što je bio vrhunac uspona bosanskog kraljevstva. God. 1420. počinju i prvi turski upadi, a posljednji bosanski kralj **Stjepan Tomašević** (1461-1463) pogubljen je u Jajcu nakon čega su Bosnom, a potom i Hercegovinom, zavladao Turci. Bio je to i kraj hrvatskoga identiteta stare bosanske države.

Turci 1580. osnivaju Bosanski pašaluk. Hrvatski živalj strada u ratovima ili se iseljava na zapad. Oni koji su ostali prelaze na islam (kasnije će se nacionalno identificirati kao Muslimani, odnosno Bošnjaci) ili i dalje čuvaju katoličku vjeru uz pomoć franjevača (Hrvati). Na opustošena područja Turci dovode pravoslavne doseljenike s istoka koji će se identificirati kao Srbi.

Oslabljena Turska morala je 1878. prepustiti Bosnu i Hercegovinu Austro-Ugarskoj koja ju je 1908. i anektirala. Hrvatska inteligencija i franjevci osnivaju 1908. Hrvatsku narodnu zajednicu te Hrvatsku katoličku udrugu za BiH 1910. God. 1910. Bosna i Hercegovina dobila je Ustav i Sabor, čime je uspostavljena njezina novovjeka državnost. No Kraljevina Jugoslavija, u koju je ušla i BiH, tu će državnost odmah ukinuti. Za vrijeme NDH BiH je u cjelini bila sastavni dio njezina teritorija, a u komunističkoj Jugoslaviji bila je njezina republika.

Raspadom komunističke Jugoslavije u BiH se osnivaju stranke na nacionalnoj osnovi. Hrvate predstavlja Hrvatska demokratska zajednica BiH, osnovana 1990. God. 1992. u BiH je proveden referendum o neovisnosti od Jugoslavije u kojemu su se Hrvati i Muslimani izjasnili za neovisnost, a Srbi su bojkotirali glasanje. Kako je većina ukupnog stanovništva glasovala za neovisnost, BiH je međunarodno priznata kao neovisna država i iste godine primljena u OUN. Slijedila je agresija Srbije i JNA na BiH radi pripajanja velikoj Srbiji. Hrvati su organizirali svoju vojsku – Hrvatsko vijeće obrane (HVO) i autonomiju svoga teritorija – Hrvatsku Republiku Herceg-Bosnu (1993) koja je obuhvaćala srednju Bosnu i zapadnu Hercegovinu. Srbi su na najokrutniji način provodili svoju nakanu: razaranja, genocidom (Srebrenica), progonima, masovnim silovanjima i drugim zločinima prema Hrvatima i Muslimanima. Sporazumima o prekidu rata, potpisanim 1995. u Daytonu i Parizu, Bosna i Hercegovina postala je federalna država s dva entiteta visokog stupnja samostalnosti: Federacijom Bosnom i Hercegovinom u kojoj žive Muslimani (Bošnjaci) i Hrvati te Republikom Srpskom koja je pripala Srbima. Hrvati su u državi Bosni i Hercegovini i u Federaciji Bosni i Hercegovini formalno konstitutivni narod. No, zbog nepovoljnih prilika (Hrvati su iz prostora Republike Srpske gotovo posve protjerani, a u Federaciji su manjinski narod bez entiteta) njihov teritorijalni i politički identitet u BiH danas je ugrožen više nego ikada u prošlosti.

Jezični identitet: hrvatski (standardni) jezik

Vlastiti jezik bitno je obilježje svakog naroda premda ima jezika kojima govori više naroda, kao što ima nacija (država) čiji pripadnici govore više jezika. Hrvati govore hrvatskim jezikom koji pripada južnoslavenskoj skupini jezika, a razvio se kao poseban jezik nakon dolaska u sadašnju domovinu. U devetstoljetnom razdoblju, u kojemu Hrvatska nije bila neovisna, nego u cjelini ili s pojedinim svojim dijelovima u sastavu većih državnih zajednica hrvatski je jezik bio izložen zabranama i drugim imperijalističkim pritiscima s ciljem nestanka ili stapanja s jezicima većih naroda, kako bi se postigao i nestanak

Bačanska ploča, 1100. godina, najstariji spomenik hrvatskoga jezika

Hrvata. Identitet hrvatskoga jezika najvidljiviji je u svom lingvističkom, slovoispisnom (grafijskom), povijesnom i pravnom vidu.

Lingvistički identitet

Lingvistički identitet odnosi se na genetsko podrijetlo, identifikaciju i standardizaciju, tj. na mjesto među ostalim jezicima, što utvrđuje lingvistička znanost (jezikoslovlje).

Današnji hrvatski jezik *genetski* pripada skupini indoeuropskih jezika te, u njihovoj daljnjoj klasifikaciji, slavenskim odnosno južnoslavenskim jezicima. Tako se tretira u znanosti i kulturi.

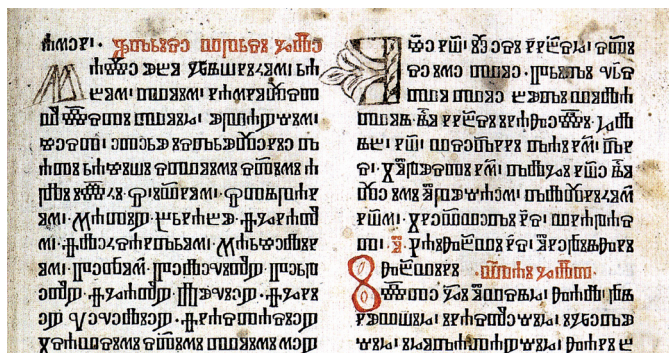
Identifikacija jezika određuje se po razlikama prema ostalim jezicima, stupnju razumijevanja govornika drugih jezika i posebnostima ustrojstva jezika. Stupanj razumijevanja s drugim jezicima (govornici hrvatskoga dobro se razumiju s govornicima srpskoga, bošnjačkoga i crnogorskoga jezika) ne utječe bitno na identifikaciju jezika za koju je presudna okolnost da neka skupina govornika neki jezik smatra svojim. Hrvati su oduvijek hrvatski jezik smatrali svojim jedinim materinskim jezikom, bez obzira na različite nazive jezika i političke pokušaje spajanja s drugim jezicima tijekom povijesti.

Hrvatski jezik izvorno se sastoji od tri izvorna *narječja* – čakavskog, kajkavskog i štokavskog koja se nazivaju po upitnoj zamjenici *ča*, *kaj*, *što*, a svako narječje ima više dijalekata. Ta su narječja zapravo u jezikoslovnom smislu autonomni jezični sustavi, no funkcionalno i kulturološki zajedno čine jedan, hrvatski jezik. Čakavskim narječjem govore samo Hrvati čakavci, kajkavsko je narječje blisko slovenskom jeziku, a štokavsko narječje zajedničko je dijelu Hrvata i dijelu Srba te Bošnjacima i Crnogorcima s tim da su pojedini dijalekti štokavskoga narječja karakteristični za pripadnike pojedinih od tih naroda.

Hrvatski *standardni jezik* počeo se razvijati kao poseban oblik od 17. a osobito polovicom 19. st. u procesu formiranja moderne hrvatske nacije (Hrvatski narodni preporod), a takav se proces dogodio i u jezicima drugih naroda. Standardni jezik nije izvorni (poput dijalekata), nego dogovorni oblik jezika koji nastaje radi jedinstvenog jezičnog komuniciranja svih dijelova nacije u javnim poslovima i oblikovanja jedinstvene nacionalne kulture i književnosti. Usustavljuje se pomoću jezičnih standarda - gramatičkih, pravopisnih i leksičkih (rječničkih) koji se mijenjaju tijekom jezične povijesti.

Gramatička pravila hrvatskog standardnog jezika sadržana su u aktualnim reprezentativnim *gramatikama*. Tri toma hrvatske gramatike izdali su 1991. HAZU i Globus, a auto-

Misal po
zakonu
rimskog
dvora
iz 1483. g
– prva
hrvatska
tiskana
knjiga.

ri su **Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Milan Moguš, Slavko Pavešić, Ivo Škarić i Stjepko Težak**. Skupina stručnjaka Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje objavila je 1995. u izdanju Školske knjige Gramatiku hrvatskoga književnog jezika, a pod istim nazivom i kod istog izdavača objavljena je 2005. gramatika **Josipa Silića i Ive Pranjkovića**.

Nakon 1991. *hrvatske pravopise* su objavili **S. Babić, B. Finka, M. Moguš** (1994., Školska knjiga), **V. Anić i J. Silić** (2001., Novi Liber), **S. Babić, S. Ham, M. Moguš** (2005, Školska knjiga), **L. Badurina, M. Marković, K. Mićanović** (2007., Matica hrvatska) i **S. Babić, M. Moguš** (2011, Školska knjiga). Odobrenje za uporabu mjerodavnog ministarstva ima samo pravopis iz 1994. dok ostali pravopisi imaju preporuke.

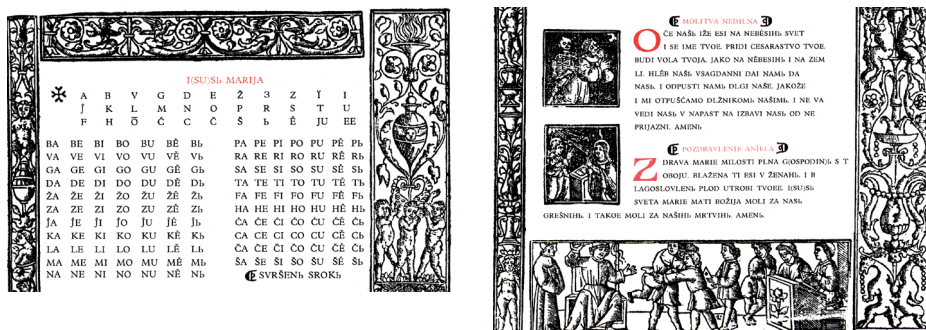
Rječnik hrvatskoga standardnoga jezika još nije objavljen. U uporabi su *rječnici* hrvatskoga jezika koji ne uspostavljaju jasne razlike standarda hrvatskoga i najrodnijih jezika, a koje su izdali Leksikografski zavod *Miroslav Krleža* i Školska knjiga (2000., ur. J. Šonje) i Novi Liber (2004., autor **V. Anić**).

Istodobno postojanje više pravopisa posve je neuobičajeno i nepotrebno u suvremenim standardnim jezicima, pa i u hrvatskom, jer iz same potrebe za pravopisom proizlazi dostatnost samo jednog pravopisa u nekom vremenskom razdoblju. Tako je bilo i u Hrvatskoj do stjecanja neovisnosti.

Danas je najveća opasnost po hrvatski jezik njegovo poenglezivanje zbog globalizacijskog prihvaćanja engleskog jezika kao univerzalnog jezika javnog komuniciranja u svijetu te stav o postojanju tzv. BCHS – jezika (bošnjačko – crnogorsko -hrvatsko – srpskog) u nekim europskim zemljama (zamjena za srpskohrvatski). Poenglezivanje se suzbija uvođenjem hrvatskih riječi i izraza za nove pojmove poštujući zakonitosti jezičnog razvoja, a činjenica o postojanju posebnih standarda za srpski, bošnjački i crnogorski jezik (svaki od tih jezika ima svoju gramatiku, pravopis i rječnik) osvjješćivanjem razlika između tih standardnih jezika i hrvatskoga.

Slovopisni (grafijski) identitet

Hrvatski se jezik tijekom povijesti pisao s tri pisma (tropismenost hrvatske kulture): glagoljicom, ćirilicom (bosančicom) i latinicom. Danas je njegovo jedino službeno pismo latinica, a glagoljica se, kao izvorno hrvatsko pismo, smatra oznakom povijesnog kulturnog identiteta. Ćirilica se danas u Hrvatskoj smatra oznakom identiteta srpske manjine.

Prva početnica na hrvatskom jeziku iz 1527. godine, tiskana glagoljicom

Glagoljica je najstarije hrvatsko pismo kojim je pisan i prvi spomenik na hrvatskom jeziku – Bašćanska ploča iz 1100. god. Podrijetlo glagoljice nije posve razjašnjeno, a najproširenije su teorije da joj je autor sv. Konstantin – Ćiril, da je nastala pod utjecajem grčkog i nekih drugih pisama te da je izvorno hrvatskog postanka. U Hrvatskoj se rabila uglata glagoljica, najčešće u Dalmaciji, Lici, Primorju i Istri. Postojala je i okrugla glagoljica u Bugarskoj i Makedoniji, no tamo je izašla iz uporabe u 12. st. dok se u Hrvatskoj u crkvenoj uporabi zadržala do 20. st. Uporaba glagoljice povezana je s uporabom narodnog jezika u bogoslužju umjesto univerzalnog latinskog i s djelovanjem popova glagoljaša, protiv čega su bile pape, pa je na crkvenom saboru u Splitu 925. to zabranjeno. Ipak svećenici glagoljaši uspjeli su se dugo održati te je papa Inocent IV. čak odobrio senjskom biskupu Filipu 1248. uporabu narodnog jezika i glagoljice u bogoslužju. Glagoljicom je tiskana i prva hrvatska tiskana knjiga – *Misal po zakonu rimskog dvora* iz 1483., prva početnica na hrvatskom jeziku 1527. te brojne druge knjige iz prvog razdoblja hrvatske pismenosti (inkunabule). Najpoznatije glagoljske tiskare radile su u Senju, Rijeci i Veneciji, a postoji teorija da je prva (glagoljska) tiskara u Hrvatskoj i na slavenskom jugu radila u ličkom selu Kosinju. Glagoljica i glagoljska kultura smatraju se bitnim obilježjem hrvatskoga identiteta te se glagoljica i danas njeguje i rabi u prilikama iskazivanja tradicije (mali glagoljaši u školama, suveniri, natpisi, glagoljaško pjevanje u crkvama).

Latinica je pismo s kojim se Hrvati susreću odmah po doseljenu u sadašnju domovinu, ali u latinskom jeziku, pa su prvi kameni natpisi vezani za hrvatsku povijest pisani latinskim jezikom i pismom. Kako je latinski jezik bio opći jezik crkve, latinica se postupno širila i u Hrvatskoj. Može se reći da je glagoljica bila glavno hrvatsko pismo do 12. stoljeća, zatim joj se pridružuje ćirilica, a od 14. st. i latinica. No od 17. st. latinica posve prevladava kao pismo u Hrvatskoj, glagoljica se ograničava na crkvenu uporabu, a ćirilica postaje srpsko pismo. Latinička slova u hrvatskom pismu najprije su uzeta iz jezika koji su utjecali na hrvatski – talijanskog, njemačkog i mađarskog pa je slovopis bio nejedinstven (različiti grafički znakovi za iste glasove: č, ć, lj, nj, š, ž). Slovopisnom reformom Ljudevita Gaja 1830. u hrvatski je jezik uveden jedinstveni slovopis s tzv. dijakritičkim znacima po uzoru na češki jezik. Stoga se hrvatski oblik latinice danas naziva i *gajica*. Uvođenjem gajice s dijakritičkim znakovima hrvatski se slovopis udaljio od slovopisa zapadnih europskih jezika, čiju je uporabu zastupao Šime Starčević.

Šime Stačević,
Novà riczôslovnica
iliriczka,
Trst 1812. godine.
Prva gramatika hrvatskoga
jezika pisana hrvatskim
jezikom

Povijesni identitet hrvatskoga jezika

S gledišta identiteta za povijesni razvoj hrvatskoga jezika značajan je snažan utjecaj političkog položaja hrvatskoga naroda koji, baš u vrijeme formiranja suvremenih nacija i njihovih standardnih jezika, nije imao vlastite države, nego se nalazio u sastavu većih državnih zajednica u kojima se morao boriti za opstanak, pri čemu je jedno od glavnih sredstava bio upravo jezik. Za formiranje današnjeg identiteta hrvatskog jezika važne su sljedeće povijesne ličnosti i događaji:

– Isusovac **Bartol Kašić** objavljuje u Rimu 1604. prvu gramatiku hrvatskoga jezika na latinskom jeziku pod nazivom *Institutionum linguae illyricae*. Gramatika je pisana za potrebe misijskog rada Katoličke crkve na Balkanu, sadrži elemente za kasniju standardizaciju, a u njoj se jezik naziva ilirskim zbog tadašnjeg uvjerenja da su Hrvati potomci Ilira.

– Lički pop **Šime Starčević** objavljuje u Trstu 1812. *Novu riczoslovnicu iliriczku*, prvu gramatiku hrvatskoga jezika pisanu hrvatskim jezikom. Pisana je ikavskim izgovorom, a Starčević se zalagao u javnim polemikama da se taj izgovor usvoji kao hrvatski jezični standard, a da se hrvatski slovoпись uredi po uzoru na zapadne jezike. U tome nije uspio jer su hrvatski preporoditelji bili za ijekavski izgovor radi približavanja Srbima te za češki slovoпись jer je slavenski.

– Vođa Hrvatskog narodnog preporoda **Ljudevit Gaj** objavljuje 1830. u Zagrebu *Kratku osnovu horvatsko-slavenskog pravopisanja* u kojoj se prvi put uspostavlja jedinstveni slovoпись hrvatskoga jezika s dijakritičkim znakovima (č, ć, dž, š, ž) po uzoru na češki slovoпись.

– Književnik, povjesničar i političar **Ivan Kukuljević Sakcinski** održao je u Hrvatskom saboru 2. svibnja 1843. prvi govor na hrvatskom jeziku (do tada je službeni jezik bio latinski) i zahtijevao da se hrvatski podigne na čast „diplomatičkog“, tj. službenog jezika, što je uskoro i učinjeno.

– Neki hrvatski preporoditelji, zastupajući ideju o korisnosti povezivanja hrvatskog i srpskog jezika i književnosti radi otpora germanizaciji i mađarizaciji, postižu na sastanku sa srpskim jezikoslovcima u Beču 1850. tzv. **Bečki dogovor** temeljem kojega se ijekavski štokavski (istočnohercegovački) dijalekt uzima kao osnova zajedničkog hrvatskog i srpskog jezičnog standarda. Srbi će kasnije od toga odustati i prihvatiti ekavicu kao svoj standard, ali će činjenica da su Hrvati za osnovicu standardnog jezika prihvatili preteži-ti srpski dijalekt biti temelj za kasnije srpsko svojatanje hrvatskoga jezika i književnosti.

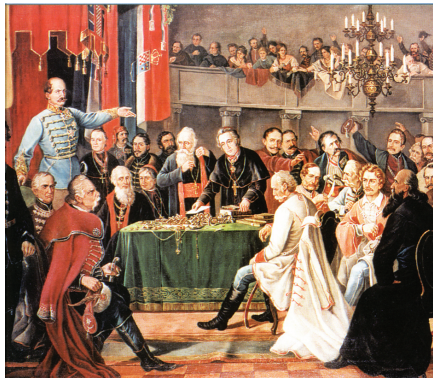
Štoviše, na učenju tadašnjeg srpskog jezičnog reformatora i sudionika tih zbivanja Vuka Stefanovića Karadžića da su svi štokavci Srbi s tri vjere – pravoslavnom, katoličkom i islamskom razvit će se velikosrpska ideologija koja će ugrožavati opstanak hrvatskoga naroda i jezika sve do osamostaljenja hrvatske države. Nasuprot tome neki jezikoslovci rade na posebnosti hrvatskoga jezika. Među njima se ističe **Bogoslav Šulek**, tvorac hrvatskoga stručnog nazivlja, koji stvara nove riječi i bori se protiv tuđica.

– Utjecajni hrvatski jezikoslovci druge polovine 19. st. prihvatili su Karadžićevo pravopisno načelo „piši kako govoriš, čitaj kako je napisano“, tj. fonološko umjesto dotadašnjeg korijenskog (etimološkog) pisanja u hrvatskim zemljama, te narodni istočnohercegovački dijalekt kao osnovu jezičnog standarda. Čakavski, kajkavski i ostali štokavski dijalekti isključeni su iz stvaranja standarda i time udaljeni od standardnog hrvatskog jezika. Najznačajnije pristaše te orijentacije, nazvani *hrvatskim vukovcima*, bili su **Ivan Broz**, pisac fonološkog *Hrvatskog pravopisa* iz 1892., i **Tomo Maretić**, pisac prve velike *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika* iz 1899. Standardizacija jezika, koji će se u Hrvatskoj zatim zvati hrvatskosrpski i hrvatski ili srpski, s fonološkim pravopisom i na istočnohercegovačkom dijalektu, a koju su uspostavili hrvatski vukovci, zadržana je, s manjim odstupanjima, do danas. Osobito je učvršćena izdavanjem *Pravopisa hrvatskosrpskog književnog jezika* 1960. koji je nastao političkom odlukom o jednom srpskohrvatskom / hrvatskosrpskom jeziku s dvije varijante – hrvatskom i srpskom. Kako je status varijante zaprijetio gubitkom tradicionalnih posebnosti hrvatskoga jezika, vodeće hrvatske kulturne ustanove na čelu s Maticom hrvatskom i intelektualci objavili su 1967. *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* kojom su tražili očuvanje hrvatske jezične autonomije. Vlast je zahtjev osudila i politički progonila pristaše Deklaracije. Novi **Hrvatski pravopis Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguš**a trebao je izaći 1971. za vrijeme Hrvatskog proljeća, ali je to u zadnji čas onemogućeno slomom toga pokreta te je kasnije hrvatska emigracija izdala taj pravopis u Londonu (nazvan po tome „londonac“). Zbivanja u jeziku, pa ni pravopisi nakon osamostaljenja Hrvatske 1991., nisu u standardizaciji hrvatskog jezika donijeli bitne promjene, osim što je službeno vraćeno ime *hrvatski jezik* i što su u pravopis vraćena neka rješenja iz hrvatske tradicije. Tim smjerom razvoj hrvatskoga jezika vodili su svi najpoznatiji hrvatski jezikoslovci novijeg vremena: Ljudevit Jonke, Stjepan Babić, Milan Moguš, Dalibor Brozović, Josip Silić, Vladimir Anić, Stjepko Težak, Radoslav Katičić i dr.

– Radikalno odstupanje od vukovskih standarda dogodilo se jedino za vrijeme Drugog svjetskog rata, u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (1941 – 1945), kad je vukovska standardizacija odbačena te je 1942. **Bratoljub Klaić** izdao *Koriensko pisanje*, a **F. Cipra** i **Bratoljub Klaić** 1944. *Hrvatski pravopis* na korijenskom načelu. Time je standardizacija vraćena na predvukovska etimološka načela. Propašću NDH kao satelitske države nacističke Njemačke i fašističke Italije ta je promjena standarda u komunističkoj Jugoslaviji napuštena u korist vukovskih.

Analiza povijesnog razvoja identiteta hrvatskoga standardnog jezika pokazuje njegovu trajnu ugroženost od jezika susjednih naroda te iznimnu podložnost političkim odnosima. O tome najbolje govori naziv jezika, koji je narod zove hrvatskim, ali koji se u javnosti (što su prihvaćali i stručni krugovi) zvao različito: slovinski, ilirski, hrvatski, jugoslavenski, hrvatski ili srpski, srpskohrvatski, hrvatskosrpski, ovisno o političkoj vlasti i vladajućim ideologijama. Upravo zbog političkih razloga hrvatski standardni jezik od druge polovine 19. st. formira se zajedno sa srpskim, kao jedan standard utemeljen na

Zasjedanje
Hrvatskog sabora.
Ivan Kukuljević
Sakcinski, književnik,
povjesničar i političar,
održao je 2. svibnja
1843. godine prvi
govor na hrvatskom
jeziku

istočnohercegovačkom dijalektu koji je izvorno srpski. Bila je to fatalna odluka za dalji razvitak hrvatskog naroda i jezika jer Hrvati i Srbi nisu postali jedan narod, ali je stvorena argumentacija velikosrpskoj ideologiji u posizanju za hrvatskim narodom, teritorijem i jezikom. Stvorena je u 19. stoljeću, a živi i danas te su njezine negativne posljedice po hrvatski jezični identitet snažno vidljive i u našem vremenu. Ipak, i u tako nepovoljnim okolnostima hrvatski jezik izborio se za vlastiti standard, različit od standarda srpskog i drugih bliskih jezika, te za identitet u svjetskoj zajednici naroda i jezika.

Pravni identitet hrvatskoga jezika

Pravni identitet sadržan je u zakonima i drugim pravnim tekstovima kojima se tijekom povijesti uređuje javna uporaba i službeni naziv hrvatskoga jezika. Najvažniji su sljedeći:

Zakon ob ustroju pučkih školah i preparandijah iz 1874., koji je donio Hrvatski sabor za vrijeme bana Ivana Mažuranića, propisuje da se nastava u tim školama održava na *hrvatskom jeziku*.

Već će sljedeći zakon o istim školama iz 1888., donijet za vrijeme mađaranskoga bana Dragutina Khuena Hedervarya, uvesti za naziv jezika *hrvatski ili srpski*. Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije ustavni naziv jezika bio je *srpskohrvatskoslovenački*, a u SFR Jugoslaviji najčešće srpskohrvatski / hrvatskosrpski i hrvatski ili srpski.

Naziv *hrvatski jezik* rabio se službeno za vrijeme NDH i kraće vrijeme u komunističkoj Jugoslaviji. *Ustav Republike Hrvatske* iz 1990. propisuje službeni *hrvatski jezik* i pismo latinicu. Taj naziv jezika nalazi se i u svim kasnijim promjenama Ustava te u zakonima.

Pristupni ugovor Hrvatske Europskoj Uniji iz 2011. utvrđuje u čl. 24 da je *hrvatski jezik* ravnopravan s ostalim jezicima u Uniji. To je prvo međunarodno političko priznanje hrvatskoga jezika u novijoj povijesti.

Kulturni identitet: hrvatska znanost, umjetnost, obrazovanje i šport

Kulturna baština Hrvatske iznimno je bogata i bitni dio hrvatskog identiteta. Kopna Hrvatska pripada srednjoeuropskom i podunavskom kulturnom prostoru, a razvijala se pod utjecajem njemačke i donekle mađarske kulture. Primorska Hrvatska pripada mediteranskom prostoru i bila je osobito pod utjecajem talijanske kulture. Hrvati u gorskoj

*Dubrovnik,
grad-spomenik
pod zaštitom
UNESCO-a*

Hrvatskoj (Lika, Gorski kotar, Dalmatinska zagora) te Bosni i Hercegovini imaju posebna obilježja gorštacke Hrvatske koja proizlaze iz načina života, a neki od njih primili su islamske kulturne utjecaje. Prinosa kulturne baštine hrvatskom identitetu vidi se najbolje po mjestu koje ima u popisima svjetske baštine UNESCO-a kao kulturno-prosvjetne organizacije Ujedinjenih naroda te po stvaraocima koji su dobili najprestižnija svjetska priznanja, od kojih ćemo ovdje navesti samo dobitnike Nobelove nagrade. Doprinos kulturne baštine hrvatskom identitetu uočava se najbolje i po najvišim ustanovama kojima je osnovna zadaća njegovanje i jačanje nacionalnog identiteta te vrhunskim stvaraocima u književnosti, glazbi, likovnim umjetnostima, arhitekturi, znanosti, obrazovanju i športu koji su pridonijeli oblikovanju hrvatskoga nacionalnog identiteta u domovini i u svijetu.

Hrvatska kulturna i prirodna baština na svjetskoj razini

Prirodna i kulturna dobra pojedinih zemalja, koja se smatraju svjetskom baštinom, proglašava Organizacija ujedinjenih naroda, odnosno njezina specijalizirana organizacija za kulturu i prosvjetu UNESCO. Svjetsku kulturnu baštinu u Hrvatskoj, koja istodobno znači i sastavnice hrvatskoga kulturnog i prirodnog identiteta u svijetu, čine dvije kategorije kulturnih i prirodnih dobara:

Spomenici pod zaštitom UNESCO-a

Na popisu kulturno-povijesnih i prirodnih dobara upisanih u UNESCO-ov popis svjetske spomeničke baštine iz Hrvatske se nalaze (do 2012. god.):

Dioklecijanova palača u Splitu

Eufrazijeva bazilika u Poreču

Plitvička jezera

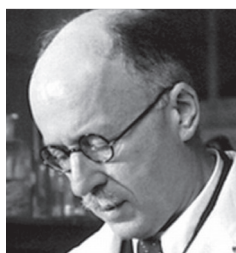
Romanički grad Trogir

Stari grad Dubrovnik

Šibenska katedrala

Starigradsko polje.

Među građevinama koje se smatraju sastavnicama hrvatskoga identiteta svakako su i Zagrebačka katedrala i pulska Arena.

Hrvatski nobelovci: Lavoslav Ružička, Ivo Andrić, Vladimir Prelog

Nematerijalna svjetska baština u Hrvatskoj (narodni običaji i uradci) na popisu UNESCO-a je:

Upisano 2009. godine:

Zvončari Kastavštine

Hrvatsko čipkarstvo

Procesija kraljica (Ljelje) u Gorjanima

Hvarska procesija križa

Festa Svetog Vlaha u Dubrovniku

Proizvodnja drvenih dječjih igračaka Hrvatskog zagorja

Istarsko dvoglasno pjevanje i sviranje na istarskoj ljestvici

Upisano 2010. godine:

Sinjska alka

Ojkanje - način pjevanja u Hercegovini, Lici i dijelu Dalmacije

Tradicija pravljenja licitara

Upisano 2011. godine:

Bečarac, Nijemo kolo, plesno kolo Dalmatinske zagore

Upisano 2012. godine:

Klapsko pjevanje

Hrvatski nobelovci

Hrvati dobitnici Nobelove nagrade, najvećeg svjetskog priznanja za znanost, književnost i mir koje dodjeljuje Švedska akademija znanosti, su:

Lavoslav Ružička (1887-1976) rođen je u Vukovaru, ali je većinu života proveo u Švicarskoj (Zürich, Basel), gdje je i umro. Nobelovu nagradu za kemiju dobio je 1939. zajedno s Adolfom Butendantom. Područje njegovih istraživanja bili su prirodni spojevi, tarpeni i steroidi te evolucija života.

Ivo Andrić (1892-1975), podrijetlom Hrvat iz Travnika, književnik i jugoslavenski diplomat, dobio je Nobelovu nagradu za književnost 1961. god. U mladosti je pisao hrvatskim jezikom, a kasnije srpskim jezikom, osobito nakon ulaska u diplomatsku službu (bio je ambasador Kraljevine Jugoslavije Berlinu) pa se svrstava u hrvatsku i srpsku književnost. Njegovе pripovijetke i romani govore o životu u Bosni u vrijeme turske vlasti. Zbirke pjesama:

Zgrada Hrvatskog narodnog kazališta (HNK) u Zagrebu

Ex ponto, Nemiri; zbirke pripovjedaka: *Put Alije Đerzeleza, Rzvski bregovi, Priča o vezirovom slonu, Prokleta avlija, Lica* i dr.; romani: *Na Drini ćuprija, Travnička kronika, Gospođica*.

Vladimir Prelog (1906 – 1998) rođen je u Sarajevu a umro u Zürichu, dobitnik je Nobelove nagrade za kemiju 1975. Znanošću se bavio u Pragu, Zagrebu i Zürichu, a područje njegovih istraživanja su alkaloidi i antibiotici te građa molekula i reakcije enzima. Nagradu je dobio za istraživanja na području organskih spojeva i stereokemije.

Najstarije nacionalne ustanove i udruge

Najstarije nacionalne ustanove i udruge u kulturi, znanosti i obrazovanju, osnovane u 19. st., koje nose hrvatsko ime te postoje i danas su (vremenskim slijedom osnivanja):

Hrvatsko narodno kazalište, središnja hrvatska kazališna ustanova, utemeljeno je s nazivom Domorodno teatralno društvo koje je izvelo 10. lipnja 1840. u Zagrebu „junačku igru“ *Juran i Sofija*, Ivana Kukuljevića Sakcinskog, prvu kazališnu predstavu u novijoj hrvatskoj književnosti. Slijedile su 1846., prve hrvatske opere *Ljubav i zloba* i *Porin* Vatroslava Lisinskog te dalji razvoj kazališta u Hrvatskoj. Današnja kazališna zgrada otvorena je 1895.

Matica hrvatska osnovana je 1842. kao književno i znanstveno društvo pod imenom Matica ilirska koje je 1874. promijenjeno u sadašnje. Prvi je predsjednik bio grof Janko Drašković. Vrlo je zaslužna za izdanja djela hrvatskih književnika i više časopisa i novina među kojima su najvažniji *Kolo, Vijenac, Kritika* i *Hrvatski tjednik*. Zajedno s Maticom srpskom objavljuje 1960. *Pravopis hrvatskosrpskog/srpskohrvatskog jezika*, 1967. organizira objavljivanje *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika*, a 2007. objavljuje *Pravopis hrvatskoga jezika*. Za prve Jugoslavije bila je progonjena zbog svoga hrvatskog djelovanja, a u komunističkoj Jugoslaviji zabranjena je (1972) zbog vodeće uloge u Hrvatskom proljeću. Obnovljena je 1990. Te djeluje i danas.

Hrvatska akademija znanost i umjetnosti (HAZU), najviša znanstvena i umjetnička ustanova u Hrvatskoj, osnovana je 1866. zalaganjem biskupa Josipa Jurja Strossmayera s imenom Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (JAZU). U razdoblju 1941.-1945. (NDH) nazivala se Hrvatska, u komunističkoj Jugoslaviji ponovo Jugoslavenska, a 1991. dobiva današnje ime. Podijeljena je u osam razreda: društvene, matematičko-fizičko-kemijske, prirodne, medicinske i filološke znanosti te književnost, likovne umjetnosti i glazba. Djeluje i danas.

Marko Marulić,
začetnik hrvatske
književnosti,
europski poznat
pisac

Antun Mihanović
autor je pjesme
Hrvatska domovina
koja je postala
hrvatska nacionalna
himna *Lijepa naša*

Hrvatski pedagoško-književni zbor (HPKZ), društvo učitelja i drugih prosvjetnih djelatnika, osnovan je 1871. i djeluje i danas. Prvi je predsjednik bio Ivan Filipović. Od 1859. izdaje časopis *Napredak* koji izlazi i danas i najstariji je pedagoški časopis u Hrvatskoj (1946.-1991. izlazio pod imenom *Pedagoški rad*). Iz njega su proizašle danas samostalne prosvjetne ustanove: Hrvatski školski muzej s Pedagoškom knjižnicom „Davorin Trstenjak“, Školske novine i Hrvatska akademija odgojnih znanosti.

Sveučilište u Zagrebu najstarije je hrvatsko svjetovno sveučilište, osnovano 1874. (prije su osnovani visoki studiji u Zadru 1495. i u Lepoglavi 1674.) s pravnim, mudroslovnim i bogoslovnim fakultetom. Danas postoje sveučilišta i u Splitu, Rijeci, Osijeku, Zadru, Puli i Dubrovniku.

Hrvatski liječnički zbor, organizacija liječnika i stomatologa, osnovan je 1874. te djeluje i danas, a u njegovu je sastavu i Hrvatska akademija medicinskih znanosti.

Hrvatsko prirodoslovno društvo (HPD), osnovano je sa zadaćom razvoja i popularizacije prirodnih znanosti 1885., a na početku se zvalo *Hrvatsko naravoslovno društvo*. Prvi predsjednik bio je Spiridon Brusina. Od 1911. izdaje popularnoznanstveni časopis *Priroda* koji izlazi i danas.

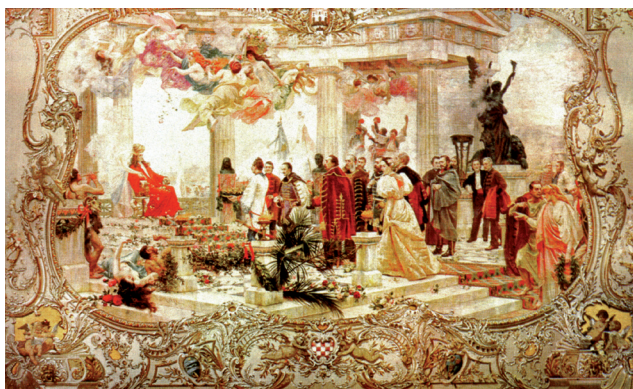
Društvo hrvatskih književnika osnovano je 1900. godine. Prvi predsjednik bio je pjesnik Ivan Trnski. Djeluje i danas.

Književnost

Književnici su osobito značajni za nacionalni identitet jer promiču hrvatski jezik i stvaraju djela u kojima se taj identitet oblikuje misaono i umjetnički. S toga gledišta značajni su osobito pisci začetnici pojedinih književnih rodova i vrsta, najbolji predstavnici pojedinih književno-povijesnih razdoblja uspješni pisci s rodoljubnom i povijesnom tematikom, ali i veliki pisci drugih nadahnuća.

Začetnici književnih vrsta. **Marko Marulić** (1450-1524): *Judita*, 1501., prvo autorsko umjetničko djelo na hrvatskom jeziku; nazvan „ocem hrvatske književnosti“, bio i europski poznat pisac na latinskom jeziku. **Hanibal Lucić** (1485-1553): *Robinja*, 1585. – prva značajnija svjetovna drama. **Petar Hektorović** (1487-1572): *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, 1568. – prvi putopis. **Marin Držić** (1508-1567): najveći dramski pisac starije hrvatske književnosti; komedije *Dundo Maroje* i *Novela od Stanca* izvode se i danas. **Petar Zoranić** (1508-prije 1569): napisao *Planine*, 1569. – prvi hrvatski roman. **Ivan Gundulić** (1589-1638) – prvi

Vlaho Bukovac,
Hrvatski narodni
preporod, zastor
u Hrvatskom
narodnom kazalištu

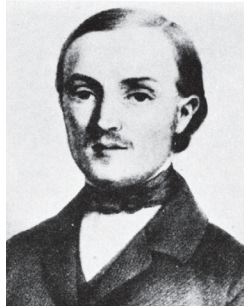

veliki ep *Osman* (14. i 15. pjevanje dopunio Ivan Mažuranić); napisao i dramu *Dubravka* u kojoj su poznati stihovi o slobodi. **Antun Mihanović** (1796-1861), autor pjesme *Hrvatska domovina* – 1835. koja je kasnijom obradbom postala hrvatska nacionalna himna *Lijepa naša*. Napisao i tekst *Reč domovini o hasnovitosti pisanja vu domorodnom jeziku* – 1815., preteču ideja Hrvatskog narodnog preporoda. **Ljudevit Gaj** (1809-1872), vođa Hrvatskog narodnog preporoda; pokrenuo prve novine na hrvatskom jeziku *Novine horvatske* – 1835. s književnim prilogom *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*. Kasnije je novine preimenovao u *Narodne novine* koje postaju službeno glasilo 1850., a tako se i danas naziva službeno glasilo Republike Hrvatske; autor poznate budnice *Još Hrvatska nij' propala*.

Najvažniji pisci **povijesno-rodoljubnog usmjerenja** : **Pavao Ritter Vitezović** (1562-1713), **Ivan Mažuranić** (1814-1890), **Petar Preradović** (1818-1872), **Ivan Trnski** (1819-1910), **August Šenoa** (1838-1881), **Eugenij Kumičić** (1850-1904), **August Harambašić** (1861-1911), **Silvije Strahimir Kranjčević** (1865-1908), **Antun Gustav Matoš** (1873-1914), **Marija Jurić – Zagorka** (1873-1957), **Dragutin Domjanić** (1875-1933), **Vladimir Nazor** (1876-1949), **Miroslav Krleža** (1893-1981), **Vinko Nikolić** (1912-1997), **Slavko Mihalić** (1928-2007), **Ivan Aralica** (r. 1930).

Pisci iz Bosne i Hercegovine u hrvatsku književnost ulaze po podrijetlu, jeziku ili vlastitom opredjeljenju, o čemu je pri svrstavanju vodila računa književna povijest. **Grgo Martić** (1822-1905) rodom je od Posušja, bio je pristalica ilirizma, napisao epski ciklus *Osvetnici*. **Ivo Andić** (1892-1975) iz Travnika, u prvom razdoblju svoga stvaranja pisao je hrvatskim jezikom, a potom na srpskom pa se ubraja i u hrvatsku i u srpsku književnost. **Antun Branko Šimić** (1898-1925), iz Drinovaca, jedan od najvećih predstavnika modernizma, a osobito ekspresionizma i humanistički nadahnute poezije u hrvatskoj književnosti, zbirka *Preobraženja*. **Nikola Šop** (1904-1982) rođen je u Jajcu, intimistički pjesnik s motivima siromaštva i Isusa Krista. Pisao je i dramske tekstove (*Bosanska trilogija*).

Povijest književnosti ubraja u hrvatsku književnost i više pisaca muslimana. Među njima su pjesnici **alhamiada književnosti** (naziv za nearapska književna i druga djela pisana arapskim pismom) koju su neki muslimanski pisci u Bosni njegovali od 16. do 19. stoljeća. Tako pjesnik **Mehmed** (16. st.) piše *Hrvatsku pjesmu*. Među najistaknutije muslimane u novijoj hrvatskoj književnosti ubrajaju se **Musa Čazim Čatić** (1870-1915., pripadao Matoševu pjesničkom krugu pod utjecajem simbolizma i impresionizma te islamskih vjerskih tekstova; zbirka *Pjesme*) i **Mak Dizdar** (1917-1971., koji se proslavio zbirkom *Kameni spavač* sa simbolikom bosanske krstjanske tradicije i zavičajnog hercegovačkog krajolika u modernom pjesničkom izričaju.

Vatroslav Lisinski, utemeljitelj
moderne hrvatske opere

Boris Papandopulo,
autor oratorija Hrvatska misa

Glazba

O narodnom glazbenom stvaralaštvu te crkvenom latinskom i glagoljskom pjevanju zapisano je u crkvenim knjigama već od 11. st., najviše u dalmatinskim gradovima. Prvi se glazbenici javljaju u 16. st. To su **Franjo iz Bosne (Franciscus Bossinensis)**, djelovao u Veneciji gdje je tiskao dvije knjige kratkih stavaka za glas i lutnju), **Andrija Patricij** (iz Cresa, autor četiri četveroglasna madrigala koji su 1550. godine objavljeni Veneciji) te **Julije Skjavetić** (iz Šibenika, zbirku od 25 madrigala objavio 1563. u Veneciji). **Atanazije Grgičević-Juričević** (o.1590-o.1640) u Beču objavljuje prvu hrvatsku tiskanu pjesmaricu s notama *Pisni za najpoglavitije, nejsvetije i najveselije dni sveg godišća složene*.

U 17. st. u kazalištu u Dubrovniku drame **Junija Palmotića** (1606-1657) obilno su praćene glazbenim točkama, a **Gundulićeva Dubravka** primjer je pastoralne igre s glazbom. God. 1644. izlazi **Pavlinški zbornik** s pjesmaricom na hrvatskom i latinskom, prvom poznatom rukopisnom zbirkom jednoglasnih crkvenih napjeva nastalih u Hrvatskoj. To je bila velika inspiracija za suvremene skladatelje Anđelka Klobučara, Franu Paraća, Željka Brkanovića i Marka Ruždjaka.

U 18. st. značajni su glazbenici **Luka Sorkočević** (1734-1789., autor osam simfonija u pretklasičnom stilu), **Julije Bajamonti** (1744-1800) iz Splita autor oko 140 kompozicija crkvene glazbe: moteta, misa i prvog hrvatskog oratorija *Prijenos sv. Dujma* te *Requie-ma za Ruđera Boškovića*. Varaždinac **Leopold Ebner** (1769-1830) autor je prve hrvatske glasovirske sonate. God. 1757. izlazi *Chitara Octocorda*, monumentalni zbornik crkvenih pjesama, najveći i najvažniji zbornik te vrste u Hrvata.

U vrijeme Hrvatskog narodnog preporoda, samoborski plemić **Ferdo Wisner Livadić** (1799-1879) sklada *Nocturno u fis-molu* (1822), prvo takvo djelo klavirskog ranog romantizma u Hrvata. Ističe se i skladanjem solo pjesama i budnica, a najpoznatija je *Još Hrvatska ni propala* na riječi Ljudevita Gaja. Autor budnica kojima se budi nacionalna svijest je i **Josip Runjanin** (1821-1878), skladatelj melodije hrvatske himne *Lijepa naša domovino*. **Antun Schwarz** (1823-1891) 1863. dirigira prvu operetu na hrvatskom jeziku (J. Offenbach, *Svadba kod svjetiljaka*).

Vatroslav Lisinski (1819-1854) prvak je nacionalnog glazbenog smjera u Hrvatskoj, utemeljitelj moderne hrvatske opere, solo-pjesme, zborne i orkestralne glazbe. Glavna djela su prve hrvatske opere *Ljubav i zloba* (1845) i *Porin* (praižveden 1897.).

Ivan pl. Zajc (1832-1914) najplodniji je hrvatski skladatelj (više od 1000 opusa) čija su djela od osobite nacionalne važnosti. Skladao je pjesme, zborove, kantate, komorna i orkestralna djela, ali je najznačajniji kao skladatelj glazbe za scenu. Napisao je 26 opereta, 30 scenskih glazbi i 19 velikih opera. Najveće njegovo djelo je operna trilogija: *Mislav* (1870), *Ban Leget* (1872) i *Nikola Šubić Zrinjski* (1876). Posljednja je u narodu postigla status hrvatske nacionalne opere.

Franjo Ksaver Kuhac (1834-1911), etnomuzikolog, dao je izraziti doprinos proučavanju hrvatske glazbene kulture. Najvažnija djela: *Prilog za povijest glazbe južnoslavjanske, Osebine narodne glazbe, naročito hrvatske*, te monografija *Vatroslav Lisinski i njegovo doba*. **Vjenceslav Novak** (1859.-1905.), književnik, objavljuje *Nauk o glazbenoj harmoniji*, prvi glazbeno-teorijski priručnik te vrste na hrvatskom jeziku.

Blagoje Bersa (1873-1934) nositelj je glazbene moderne i most između Zajčevog doba i novonacionalnog glazbenog pravca. Značajna djela: opera *Oganj*, simfonijska pjesma *Sunčana polja* te solo pjesma *Seh duš dan*. Prvi je unio formu melo-monodrame i filmsku glazbu. **Josip Hatze** (1879-1959) najveći je predstavnik vokalne lirike u 20.st. Skladao u kasnoromantičarskom stilu, ali veliki doprinos dao je obrađivanju narodnih popjevaka. Najpoznatije pjesme: *Majka*, *Kad mladijah umrijeti*, *Rob*. **Dora Pejačević** (1885-1923) utemeljila je novu hrvatsku komornu i koncertantnu glazbu. Najznačajnija djela: violinska *Slavenska sonata*, II. *Sonata za klavir*, *Koncertantna fantazija za klavir i orkestar*.

Najveći glazbenik nacionalnog smjera bio je skladatelj **Antun Dobronić** (1878-1955.). Smatrao je da će se preporod hrvatske glazbe ostvariti samo na ljepoti narodnog melosa. Djelo *Karneval* posebno je po raskidu s kasnoromantičarskom tradicijom. U nacionalnom stilu skladali su i: **Ivan Matetić Ronjgov** (1880-1960), **Fran Lhotka** (1883-1962), autor najuspjelijeg hrvatskog baleta *Đavo u selu*, **Krsto Odak** (1888-1965) te **Božidar Širola** (1889-1956). Uz teoretičara **Franju Lučića** (1889-1972) i violončelista svjetske reputacije **Rudolfa Matza** (1901-1988), folkloru se kao idejnom pokretaču priklanjaju **Krešimir Baranović** (1894-1976), **Ivo Tijardović** (1895-1977), autor omiljenih opereta *Mala Floramy* i *Splitski akvarel* i **Jakov Gotovac** (1895-1982), skladatelj najpoznatije hrvatske komične opere *Ero s onoga svijeta*.

Boris Papandopulo (1906-1991) kombinira različite stilove - neofolklor, neobarok i koketiranje s dodekafonijom. Ima nekoliko stotina opusa, a najvažniji su opera *Sunčanića* (1942) i *Hrvatska misa* za koju je primio nagradu za "najbolje djelo oratorijskog značaja". U najnovijoj generaciji izdvajaju se lirik postromantičarske senzibilnosti **Marko Ruždjak** (1946-2012), najizvođeniji suvremeni skladatelj srednje generacije **Franjo Parać** (r. 1948) čija su najpoznatija djela opera *Missa Maruliana* (1993) i *Judita* (2000) te **Željko Brkanović** (r. 1937) koji uravnotežuje tradiciju i modernost.

Likovne umjetnosti

U likovne umjetnosti ubrajaju se slikarstvo, kiparstvo i graditeljstvo. Hrvatska obiluje likovnim umjetnicima u svim epohama, od kojih se veći broj iskazao u više umjetničkih područja. Ovdje ćemo navesti samo najznačajnije za izgradnju hrvatskoga likovnog nacionalnog identiteta.

Juraj Matejev Dalmatinac (Giorgio da Sebenico, poč. 15. st.– 1473/75) kipar i arhitekt, osobito se istakao kao graditelj katedrale u Šibeniku sa 71 realističkom glavom na

*Julije Klović,
Navještenje,
Časoslov Stuart
de Rothesay*

*Ivan Meštrović,
Povijest
Hrvata,
ispred zgrade
Sveučilišta u Zagrebu*

vanjskoj fasadi te građevina i kiparskih djela u Zadru, Splitu, Dubrovniku, Pagu i drugdje. Gradio je u renesansno-gotičkom stilu i smatra se jednim od najvećih hrvatskih graditelja toga vremena.

Juraj Julije Klović (Giorgio Giulio Clovio-Croata, 1498.-1578.), slikar minijaturist koji je ilustrirao rukopise knjiga i u tome postigao svjetsku slavu pa se njegove ilustracije nalaze u mnogim velikim svjetskim središtima umjetnosti.

Vlaho Bukovac (1855-1922), slikar, jedan je od najvećih hrvatskih slikara i glavni predstavnik hrvatske moderne. Poznate su njegove slike Hrvatski narodni preporod (zastor u HNK-u), Gundulićev san, Dubravka i dr.

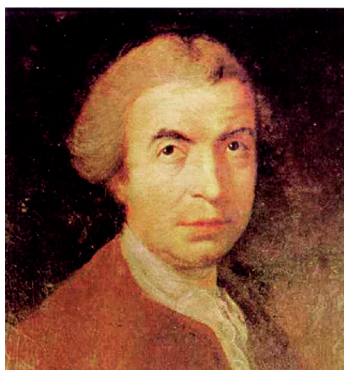
Oton Iveković (1869-1939) slikao je uglavnom motive iz nacionalne prošlosti pa su poznata njegova djela Dolazak Hrvata na Jadran, Krunidba kralja Tomislava, Nikola Šubić Zrinski, Rakovačka pogibija (smrt Eugena Kvaternika), Smaknuće Matije Gupca, Krvavi sabor križevački, Smrt Petra Svačića i dr.

Robert Frangeš Mihanović (1872.-1940), bavio se medaljarstvom i plastikom, izradio razne spomenike u više europskih gradova. Najznačajnije mu je djelo spomenik kralju Tomislavu, postavljen 1947. nasuprot Glavnom kolodvoru u Zagrebu.

Ivan Meštrović (1883-1962) smatra se najvećim hrvatskim kiparom s djelima i građevinama raznih inspiracija među kojima su vrlo česte herojsko-nacionalna i vjerska. Poznati su njegova kiparska i druga likovna djela: Povijest Hrvata, Petar Berislavić, Grgur Ninski, Marko Marulić, Nikola Tesla, Domagojevi strijelci, Njegošev mauzolej na Lovčenu, mauzolej obitelji Meštrović u Otavicama kod Drniša i dr.

Ostali značajni hrvatski likovni umjetnici su: **Majstor Radovan** (13. st. kipar i arhitekt), **Nikola Firentinac** (Niccolo Fiorentino, 1418. -1506., kipar i arhitekt), **Lucijan Vranjanin** (Luciano Laurana, 1420- 1479, arhitekt), **Franjo Vranjanin** (Francesco Laurana, 1425.-1502. kipar i medaljar), **Ivan Duknović** (1440. – poslije 1509. kipar), **Nikola Božidarević** (oko 1460. -1517. slikar), **Federiko Benković** (1667.-1753., slikar i grafičar), **Francesco Robba** (1689.-1757. kipar), **Ivan Ranger** (1700.-1753. slikar), **Vjekoslav Karas** (1821.-1858. slikar), **Miroslav Kraljević** (1885.-1913. slikar), **Viktor Kovačić** (1874.-1924, arhitekt), **Drago Ibler** (1894.-1964. arhitekt), **Stjepan Planić** (1900.- 1980. arhitekt), **Krsto Hegedušić** (1901.-1975. slikar), **Ivan Generalić** (1914.-1992. slikar), **Ivan Rabuzin**

*Ruđer Bošković,
matematičar, teorijski
fizičar, astronom,
geodet, filozof,
pjesnik, isusovac*

(1921.- 2008. slikar), **Edo Murtić** (1921.-2005.), **Ivan Picelj** (1924.- 2011. slikar, grafičar, kipar), **Dušan Džamonja** (1928.-2009. kipar), **Krešimir Rogina** (1959. arhitekt), **Vinko Penezić** (1959. arhitekt),

Znanost, izumiteljstvo

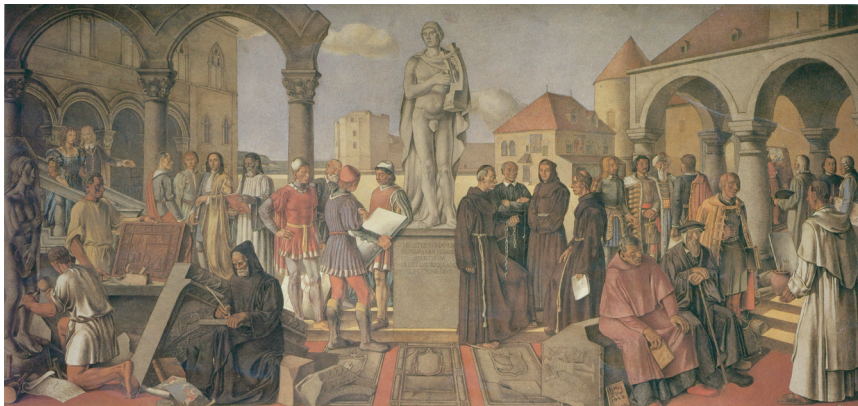
Znanstvenici, izumitelji i tehnički stvaraoci dali su golemi doprinos oblikovanju hrvatskoga duhovnog identiteta u samom hrvatskom narodu i u svjetskoj zajednici. Znanstvenici se grupiraju po znanstvenim područjima u kojima djeluju (prirodoslovno-matematičko, tehničko, društveno-humanističko, biomedicinsko-zdravstveno), a izumitelji su inventivne osobe koje, na temelju ostvarenih postignuća znanosti i tehnike, stvaraju nove uporabne predmete, uređaje i tehnološke postupke.

U prirodnim znanostima najveći naši znanstvenici su:

Ruđer Bošković (1711-1787), rođen u Dubrovniku, matematičar, teorijski fizičar, astronom, geodet, filozof, pjesnik, isusovac, značajno je utjecao na razvoj europske znanosti. Najveći su njegovi doprinosi teoriji atoma i teoriji relativnosti vremena i prostora, čime je začetnik atomske fizike 20. stoljeća i preteča Alberta Einsteina te Nielsa Bohra (Teorija prirodne filozofije, 1758). Otkrićima jednadžbe kretanja kometa i različite gustoće zvijezda utemeljitelj je praktične astronomije (objavio je pet knjiga o astronomiji). Bio je vrlo cijenjen u znanstvenom svijetu, politici i diplomaciji u svoje vrijeme. Isticao je svoje dubrovačko i hrvatsko podrijetlo, no ipak ga svojataju Talijani (tamo je studirao i radio) i Srbi (zbog navodnog crnogorskog podrijetla njegove obitelji). Po njemu je nazvan najveći hrvatski institut za atomsku fiziku i prirodne znanosti u Zagrebu.

Dragutin Gorjanović Kramberger (1856-1936), rođen u Zagrebu, paleontolog, arheolog i geolog, svjetsku je slavu stekao uspostavljanjem teorije o ljudskim fosilima čiju je starost prvi utvrđivao pomoću rendgenskih zraka, i to istražujući ljudske kosti, pepeo i oruđe diluvijalnog čovjeka koje je pronašao pokraj Krapine (krapinski pračovjek). Danas je na tom mjestu suvremeni Muzej evolucije.

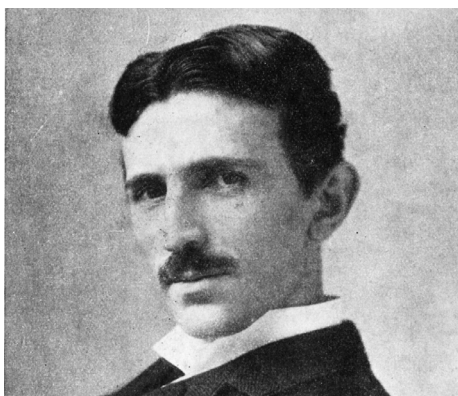
Andrija Mohorovičić (1857-1936) iz Voloskog pokraj Opatije, meteorolog i seizmolog, svjetsku je slavu stekao teorijom o diskontinuitetu valova potresa između Zemljine

Krsto Hegedušić, *Hrvatska škola*, freska s prikazom hrvatskih umjetnika i znanstvenika

kore i plašta. Taj sloj postoji na dubini od 55 km i nakon njega se pojačava brzina seizmičkih valova. Dobio je ime po Mohorovičiću (Moho sloj), a po njemu je nazvani jedan krater na Mjesecu. **Fran Bošnjaković** (1902.-1993., iz Zagreba, znanstvenik u području tehničkih znanosti – termodinamika, sveučilišni udžbenici mu prevedeni na više svjetskih jezika), **Ivan Supek** (1915.-, iz Zagreba, fizičar, filozof i književnik, osnivač Instituta Ruđer Bošković u Zagrebu i međunarodnog Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku, jedan od osnivača Pagvaškog pokreta, u svijetu poznat borac za demokraciju i mir). U ovu skupinu i naši nobelovci, kemičari **Lavoslav Ružička** i **Vladimir Prelog** (vidi poglavlje o nobelovcima).

Stvaraoci na području humanističkih i društvenih znanosti: **Herman Dalmatin** (oko 1110. – oko 1160., iz Istre, astronom, filozof, proučavao arapsku znanost i preveo Kuran na latinski), **Benedikt Kotruljević** (oko 1400. – oko 1468., iz Dubrovnika, trgovac i gospodarski pisac, napisao prvi europski priručnik o trgovini i knjigovodstvu), **Pavao Skalić** (1534.-1575., iz Zagreba, uveo međunarodno prihvaćeni pojam *enciklopedija* u današnjem značenju), **Ludovik Crijević Tuberon** (1459.-1527., iz Dubrovnika, povjesničar, autor 11 povijesnih knjiga o povijesnim zbivanjima u Hrvatskoj, Ugarskoj i Dubrovniku), **Bartul Jurjević** (Đurđević) (1506.-1566., iz Dubrovnika, pisac prvih konverzacijskih priručnika i rječnika, napisao prvi tiskani hrvatsko-latinski rječnik kao prilog većoj knjizi), **Franjo Petrić** (1529.-1597., iz Cresa, obitelj podrijetlom iz Bosne, jedan od najuglednijih europskih filozofa i znanstvenika 16. st. utjecao na velike europske mislioce – Giordana Bruna, R. Descartesa, I. Newtona i dr. svojom filozofijom neoplatonizma, objavio Novu sveopću filozofiju, pisao na latinskom i talijanskom – ne i na hrvatskom – zbog čega ga svojataju Talijani), **Faust Vrančić** (1551.-1617., rodom iz Šibenika, jezikoslovac, povjesničar, izumitelj, diplomat biskup, najpoznatiji je kao autor *Rječnika pet najplemenitijih jezika Europe* (latinski, njemački, talijanski, hrvatski (dalmatinski) i mađarski), izdanog 1595. s oko 5000 odrednica, u drugom izdanju proširen s poljskim i češkim jezikom; to je i prvi rječnik mađarskog jezika, a doživio je četiri izdanja), **Markantun de Dominis** (1560.-1624., iz Raba, biskup i filozof, u djelu *O crkvenoj republici* preteča ekumenizma, prvi Hrvat koji je stekao doktorat u Engleskoj – iz teologije na Cambridgeu – sukobio se s crkvenim učenjem pa ga je inkvizicija zatvorila, u zatvoru umro prirodnom smrću, no tijelo su mu vukli ulicama Rima i spalili zajedno s njegovim knjigama), **Frane Bulić** (1846.-1934., iz Vranjica kod Splita,

*Nikola Tesla,
izumio je oko 700
izuma na području
elektrotehnike i
radiotehnike*

arheolog, povjesničar i svećenik, vrlo zaslužan za istraživanje starohrvatske povijesti, otkrio grob sv. Dujma, kameni ulomak s imenom kneza Trpimira i dr. važne spomenike, uspostavio genealogiju hrvatskih kraljeva), **Vatroslav Jagić** (1838.-1923., iz Varaždina, najveći svjetski slavist svoga vremena i jedan od najvećih uopće, predavao slavistiku na sveučilištima u Odesi, Petrogradu, Beču te osnovao slavistiku u Berlinu, osobito se bavio staroslavenskim, a zaslužan je i za proučavanje hrvatskoga jezika; bio pristaša povezanosti Slavena), **Stjepan Basariček** (1848.-1918., iz Ivanić Grada, utemeljitelj pedagoške teorije u Hrvatskoj po uzoru na njemačku i prvih udžbenika pedagogije na hrvatskom jeziku). U novije vrijeme najveći istraživači i pisci hrvatske povijesti su: **Ljubo Karaman** (1886.-1971., iz Splita), **Grga Novak** (1888.-1978, iz Hvara), **Jaroslav Šidak** (1903-1986., rođen u Beču), **Dragutin Pavličević** (r. 1932., r. u Luci Krmpotskoj pokraj Novog Vinodolskog), **Trpimir Macan** (r. 1936. u Dubrovniku) i dr. Najugledniji istraživači hrvatske književnosti su **Mihovil Kombol** (1883.-1955. iz Zagreba, starija književnost), **Ivo Franješ** (1920.-2003., r. u Trstu, novija književnost), **Miroslav Šicel** (1926.-2011, iz Varaždina, novija književnost) i dr.

Najzaslužniji i najproduktivniji hrvatski izumitelji su:

Nikola Tesla (Smiljan kod Gospića 1856 - New York 1943), izumio je oko 700 izuma na području elektrotehnike i radiotehnike. Svojim izumima sustava višefaznih struja i okretnog magnetskog polja te izmjeničnog prijenosa i distribucije električne energije otvorio je svijetu put u moderno tehnološko doba te ga mnogi smatraju najvećim svjetskim izumiteljem. Ostali njegovi najvažniji izumi su: radio, oscilacijski transformator (Teslina zavojnica), rasvjeta pomoću struja visoke frekvencije, bežični prijenos radiosignala i energije (daljinsko upravljanje), Teslina turbina, priroda kozmičkih zraka, uporaba sunčeve energije i X-zraka i mnogi drugi. Afirmirao se u SAD-u.

Eduard Slavoljub Penkala (1871-1922), poljsko-nizozemskog podrijetla ali naturalizirani Hrvat (ime Slavoljub pridodao je kasnije) jedan je od najpoznatijih izumitelja s početka 20. st. na području mehanike, kemije, fizike i zrakoplovstva. Najvažniji su njegovi izumi mehanička olovka i nalivpero s tintom, a izumio je i termofor, zračni jastuk za zrakoplov, deterđent za pranje rublja, prva sredstva za impregnaciju drveta i protiv reumatičnih bolova, otvorio prvu zračnu luku na Črnomercu u Zagrebu. Njegovi izumi prošireni su po cijelom svijetu, a proizvodio ih je za života u velikim tvornicama u Zagrebu.

Slavoljub
Penkala,
izumitelj na
području
mehanike,
kemije, fizike i
zrakoplovstva

Prva kemijska olovka
na svijetu koju je
24. siječnja 1906. godine
patentirao Slavoljub Penkala

Ostali izumitelji: **Marin Getaldić** (1568-1626), rođen u Dubrovniku, matematičar i fizičar, poznanik G. Galileija, konstruirao veliko parabolično zrcalo (čuva se u Londonu) kakva se danas koriste u iskorištavanju Sunčeve energije. **Ivan Vukić Lupis** (1813-1875), rođen u Rijeci, bio u austrougarskoj vojsci, izumio torpeda; **Ante Nižetić**, ribar, izumio oko 1860. najlonsku ribarsku mrežu koja je bitno modernizirala ribarstvo u cijelom svijetu, radio na istočnoj obali SAD-a; **Ante Šupuk** (1838-1904), iz Šibenika, napravio je 1895. prvu hidroelektranu na svijetu na rijeci Krki te je Šibenik postao treći grad u svijetu s javnom rasvjetom na izmjeničnu struju. Prvi je gradonačelnik Šibenika kojega je izabrao narod.; **Josip Belušić** (1847-?), podrijetlom iz okolice Labina, profesor, izumio električni brzinomjer i plasirao ga na svjetskoj izložbi u Parizu 1889.; **David Schwartz** (1852-1897), samouk u tehnici, napravio nacrt zračnog broda po kojemu je, nakon njegove smrti, Ferdinand Zeppelin konstruirao zračni brod i dao mu svoje ime.; **Franjo Hanaman** (1878-1941), kemičar i metalurg podrijetlom iz Drenovaca kod Vinkovaca, izumitelj ekonomske električne žarulje s metalnom niti.; **Ivan Vučetić** (1858-1925), izumitelj daktiloskopije, utvrđivanja identiteta pomoću otisaka prstiju, djelovao u Argentini.; **Branko Souček** (1930., r. u Bjelovaru) bio je voditelj projekta konstruiranja prvog digitalnog računala u Hrvatskoj te se smatra začetnikom računarstva u našoj zemlji. **Marin Soljačić** (1974., r. u Zagrebu), fizičar, profesor na najprestižnijem svjetskom tehničkom sveučilištu Massachusetts Institute of Technology (MIT) (SAD) izumitelj je bežičnog prijenosa električne energije na malu udaljenost (još u eksperimentalnoj fazi).

Istraživači dalekih zemalja

Marko Polo (1254-1324), po nekim je izvorima rođen u Korčuli a po drugima u Mlecima; ima dosta činjenica koje upućuju da je Korčulanin. Njegov otac, bogati trgovac, poveo ga je na putovanje u Kinu s papinim porukom mongolskom vladaru Kublaj-kanu. Tamo su stigli 1272., nakon četiri godine putovanja. Marko je postao kanov pouzdanik i obišao mnoge zemlje dalekoga istoka, sve do Burme i Vijetnama. Ukupno je u 24 godine putovanja prešao oko 24000 kilometara. Po povratku u Mletke dopao je u zatvor i svoje doživljaje ispričao prijatelju koji ih je kasnije objavio u knjizi poznatoj pod nazivom *Il milione*. Knjiga je izazvala golem interes i smatra se trećom najprevođenijom knjigom u svijetu (nakon Biblije i Kurana). Njegovim su se pričama nadahnjivali brojni pustolovi među kojima i Kristofor Kolumbo.

*Dražen Petrović,
košarka*

Sandra Perković, atletika

Ostali istraživači: **Vice Bune** (1559-1612), dubrovački pomorski kapetan i diplomat, najstariji poznati hrvatski istraživač dalekih zemalja, prvi Europljanin koji je oplovio otočje Bismarck na Pacifiku; **Ivan Ratkaj** (1647-168), misionar u Meksiku i kartograf, prvi izradio zemljovid tamošnje pokrajine Tarahumara te opširno opisao prirodu, ljude i običaje; **Ferdinand Konščak** (1703-1759), isusovac, misionar rođen u Varaždinu, prirodoslovac, kartograf i graditelj, osobito istraživao meksički poluotok Kaliforniju gdje su mu dali ime Fernando Consag pa se po njemu zove otok Consang Rocks na sjeveru Kalifornijskog zaljeva; **Ignacije Szentmartony** (Samartoni, 1718-1793), podrijetlom iz Kotoribe, isusovac, matematičar, astronom, prvi hrvatski istraživač područja Amazone, na temelju njegovih mjerenja izrađena prva zemljopisna karta toga područja; **Ivo Visin** (1806–1869), pomorski kapetan iz Boke kotorske, prvi Hrvat koji je oplovio svijet 1852–1859.; **Dragutin Lerman** (1863-1919), rodom iz Požege, istraživao je, u sastavu ekspedicija engleskog istraživača H. M. Stanleya, područje rijeke Kongo u Africi i tamo uspostavio belgijsku kolonijalnu upravu. Jednom slapu na rijeci Kwilu dao je naziv Slapovi Zrinskih. O svojim putovanjima objavio više putopisa; **Braća Seljan, Mirko** (1871-1913) i **Stjepan** (1875-1936) rođeni su u Karlovcu. Mirko je prešao pješice put od Petrograda do Pariza za 110 dana, a 1899. uputio se s bratom Mrkom na put oko svijeta. U Etiopiji bio je u službi cara Menelika kao guverner južnih provincija i tu su osnovali Seljanville. Zatim istražuju ležišta salitre u Čileu te područje Amazone, gdje je Mirko poginuo; **Stipe Božić** (rođen 1951. u seocu Zavojane kod Vrgorca), alpinist i putopisac, popeo se na tri najviša planinska vrha na svijetu (Mount Everest, K2 i Kanchenjunga) te na najviše vrhove svih kontinenata. Spustio se u Lukinu jamu na Velebitu 1395 metara ispod zemlje. Autor brojnih putopisa i dokumentarnih filmova.

Šport

Šport je djelatnost kojom se nacionalni identitet osobito promiče i izgrađuje na međunarodnoj razini. Hrvatski športaši su nakon stjecanja neovisnosti svojim nastupima i uspjesima na međunarodnim natjecanjima (europska i svjetska prvenstva, Olimpijske igre i dr.) pronijeli glas o Hrvatskoj i do najudaljenijih zemalja te se po cijelom svijetu prepoznaje da su iz Hrvatske po motivu šahovske ploče („kockicama“) iz hrvatskoga grba na njihovim dresovima. Slavu Hrvatske po svijetu osobito su pronijeli nogometaši, rukometaši, košarkaši, vaterpolisti, tenisači, atletičari, boksači, skijaši, kajakaši, veslači, taekwan-

*Papa Ivan Pavao II.,
bitno je utjecao
na priznavanje
neovisnosti Hrvatske*

*Grgur Ninski,
zalagao se
za uporabu
glagoljice i
narodnog
jezika u
bogosluzju*

do i dr. Među najistaknutijim novijim hrvatskih športašima, planetarno poznatima, su: Dražen Petrović, Krešimir Ćosić, Mate Parlov, Matija Ljubek, Davor Šuker, Ivano Balić, Blanka Vlašić, Goran Ivanišević, Janica i Ivica Kostelić i mnogi drugi.

Vjerski identitet: vjera i crkva u hrvatskom narodu

Dolaskom u današnju domovinu Hrvati primaju kršćanstvo, a nakon crkvenog raskola 1052. na zapadnu i istočnu crkvu prihvaćaju crkvenu vlast rimskog pape i katoličanstvo. Na prostoru formiranja hrvatskoga naroda vjera je imala bitnu ulogu i u oblikovanju nacionalnog identiteta osobito hrvatske, srpske i bošnjačke nacije. U Hrvatskoj danas, po vjerodostojnom međunarodnom istraživanju iz 2012. god., 85,6 posto Hrvata vjeruje u Boga pa se Hrvati ubrajaju među najreligioznije narode u svijetu. Po popisu stanovništva iz 2001. katolicima se u Hrvatskoj izjasnilo 87,8 posto stanovništva. Po vjerskoj pripadnosti Hrvati mogu biti i pripadnici islama, pravoslavlja, reformiranih kršćanskih crkava, židova i drugih vjera te agnosticici i nevjernici.

Pape i Sveta stolica (Vatikan) imali su tijekom povijesti veliki utjecaj na oblikovanje hrvatskog narodnog i državnog identiteta. Najvažniji među papama, koji su utjecali na razvoj vjerskog usmjerenja Hrvata i osnaživanje hrvatske države, bili su:

Ivan VIII. (872-882) priznao je knezu Branimiru „zemaljsku vlast“, što je bilo prvo, za ono doba, međunarodno formalno priznanje Hrvatske i njezina vladara.

Inocent IV. (1043-1054) dao je 31. ožujka 1248. povlasticu senjskom biskupu Filipu da se može služiti glagoljicom u bogosluzju. Bio jer to jedinstven primjer u Europi da se biskup može služiti u crkvenim obredima narodnim jezikom i pismom, a ne latinskim.

Siksto V. (1580-1590), vjerojatno podrijetlom Hrvat, dao u Rimu izgraditi gostinjac i crkvu za Hrvate iz čega će se razviti Hrvatski zavod sv. Jeronima u kojemu su stjecali obrazovanje brojni istaknuti hrvatski intelektualci.

Ivan Pavao II. (1978-2005) od svih je papa najzaslužniji za Hrvate jer je bio jedna od ključnih ličnosti u međunarodnom priznavanju suvremene hrvatske države. Tri je puta posjećivao Hrvatsku te proglasio blaženima kardinala Alojzija Stepinca i s. Mariju Petković. Po nacionalnosti Poljak, govorio je da je podrijetlom Bijeli Hrvat jer mu je majka bila toga podrijetla.

Kršćanstvo u Hrvatskoj dalo je više posvećenih osoba. Tu se ubrajaju starokršćanski sveci iz vremena Rimskog Carstva, koji su stradali u progonima kršćana osobito za cara

Dioklecijana u 3. stoljeću (pripadali su romanskom stanovništvu što je na području današnje Hrvatske živjelo prije dolaska Hrvata) te sveci, blaženici i sluge Božji iz hrvatskoga naroda.

Važniji **starokršćanski sveci** na području Hrvatske su:

Mauro Porečki (Mavro, Mavar, Maver, konac 2. st.), biskup u Poreču i prvi biskup u Istri, ubijen sa svim crkvenim službenicima; počiva u Eufrazijevoj bazilici u Poreču; zaštitnik grada i biskupije; blagdan 21. studenoga.

Duje (Dujam) (3. st.), prvi biskup u Saloni, današnji Solin. Mučen i ubijen, a tijelo mu je preneseno u Split gdje mu je posvećena katedrala (nekad mauzolej cara Dioklecijana). Slavi se kao zaštitnik Splita 7. svibnja.

Kvirin Sisački (4. st.), biskup u Sisciji, danas Sisak, mučenik. Pogubljen bacanjem u rječicu u Sabariji, danas Szombathely, u Mađarskoj s mlinskim kamenom oko vrata; zaštitnik Sisačke i Krčke biskupije, a štuje se i u Zagrebačkoj i Đakovačko-osječkoj. Blagdan 4. lipnja.

Jerolim (Hijeronim) (347-419) rođen je, kako je sam zapisao „u mjestu Stridon, u Dalmaciji, blizu granice Panonije“, bio je cijenjeni znanstvenik i teolog te je stekao najugledniji naziv crkvenog oca i učitelja. Za kršćanstvo i sveukupnu kulturu značajan je po tome što je preveo Bibliju s grčkog na latinski (Vulgata) te je njegov prijevod postao službeni tekst iz kojeg su nastali prijevodi na nacionalne jezike.

Anastazija (Stošija, Staža, Stajka, Stana, Stoja, Nasta, 3. st.), rođena u Rimu kao kći poganina i kršćanke, mučena i umorena u Sirmiju, podignute joj mnoge crkve od Rima do Carigrada među kojima i katedrala u Zadru.

Sveci Katoličke crkve iz hrvatskoga naroda:

Nikola Tavelić (1340-1391), rođen je u Šibeniku i bio franjevac, misionar u Bosni i u Svetoj zemlji gdje je pokušao naviještati evanđelje među muslimanima, ali je zajedno s prijateljima mučen i spaljen na lomači. Svetim je proglašen 1970. kao prvi hrvatski kanonizirani svetac. Slavi se 14. studenoga.

Marko Križevčanin (1558 - 1619) rođen je u Križevcima kao svećenik poslan u Košice da štiti katolike, gdje su ga u jednoj kalvinističkoj pobuni zajedno s dvojicom isusovaca mučili i pogubili. Svecem je proglašen 1995. Slavi se 7. rujna.

Leopold Bogdan Mandić (1866-1942), rođen je u Hercegovini u Boki kotorskoj, bio je kapucin u Padovi, poznati propovjednik i karizmatični ispovjednik. Svecem je proglašen 1983., a slavi se 12. svibnja.

Blaženici Katoličke crkve podrijetlom Hrvati su: Augustin Kažotić, Jakob Zadranin, Ozana Kotorska, Gracija iz Mula, Julijan iz Bala, Alojzije Stepinac, Marija Petković, Ivan Merz.

Sluge Božji iz hrvatskoga naroda su: Katarina Kotromanić, Ana Marija Marović, Ante Antić, Ivan Dominici, Josip Lang, Nikola Bijanković, Oton iz Pule, Petar Barbarić, Šimun Filipović, Vandelin Vošnjak.

Brojni **hrvatski biskupi** zaslužni su za razvoj hrvatske kulture i promicanje moralnih vrijednosti. Među najznačajnijima su: **Grgur Ninski** (druga polovica 9. st., ninski biskup, nazivao se i „biskup Hrvata“, zalagao se za uporabu glagoljice i narodnog jezika u bogoslužju), **Maksimilijan Vrhovac** (1752-1827., zagrebački biskup, protivnik mađarizacije i pobornik ujedinjenja Dalmacije s Hrvatskom, kulturni dobrotvor, uredio park Mak-

simir), **Juraj Haulik** (1788-1869., prvi zagrebački nadbiskup i hrvatski kardinal, banski namjesnik, zaslužan za uvođenje hrvatskoga jezika u škole, osnivač Gospodarskog društva, prve učiteljske škole u Hrvatskoj 1849., Katoličkog lista i više bolnica), **Josip Juraj Strossmayer** (1815-1905., đakovački biskup, političar i kulturni dobrotvor, pristaša ideje „slavenske uzajamnosti“, bio pokrovitelj osnivanja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (JAZU, danas HAZU); novčano pomagao kulturne ustanove i književnike te ima goleme zasluge za materijalni razvoj hrvatske kulture iako je često podčinio hrvatski identitet općeslavenskim idejama), **Alojzije Stepinac** (1898-1960., zagrebački nadbiskup i kardinal, zaslužan za zaštitu mnogih progonjenih ljudi u Drugom svjetskom ratu, protivio se javno zločinima ustaša i partizana, komunistički ga je sud lažno optužio te je osuđen i interniran, potajno trovan, proglašen mučenikom), **Franjo Kuharić** (1923 - 2002) zagrebački nadbiskup i kardinal, visoki moralni autoritet osobito za vrijeme Domovinskog rata i stvaranja neovisne hrvatske države, zalagao se za poštovanje moralnih načela u ratnim zbivanjima i društvenim promjenama.

Mada je današnji prostor **Bosne i Hercegovine** u srednjem vijeku bio u granicama zapadnog kršćanstva, u njemu se tada pojavila značajna hereza – **bogumili** ili **babuni** kao sljedbenici heretičkih učenja u nekim europskim zemljama, odnosno **crkva bosanska** ili **krstjani** (za Kulina bana) koji imaju vlastitu organizaciju i poglavara (djed), odijeljenu od Rima. Bosanski i hrvatski vladari su ih progonili te se nisu održali i uglavnom su kasnije prešli na islam koji u Bosnu, kao i pravoslavlje, dolazi s Turcima. Hrvati u BiH danas su po vjeri katolici i manjim dijelom muslimani.

* * *

Osim navedenih temeljnih obilježja hrvatskoga identiteta postoje i druga, podjednako važna identitetska obilježja u raznim prirodnim i društvenim područjima po kojima se Hrvatska i Hrvati prepoznaju među ostalim zemljama i narodima u svijetu, odnosno u kojima je taj identitet izgrađivan tijekom povijesti. To su npr. narodni običaji i stvaralaštvo, reproduktivna i zabavna glazba, film, kazalište, strip, dizajn, izdavaštvo, ratne vještine i pobjede itd. Sve dakako nismo mogli uključiti u ovaj kratki pregled. U radu s učenicima u hrvatskim školama u inozemstvu učitelji odgojni poticaj za usađivanje i osvještavanje nacionalnog identiteta mogu pronaći u raznim svakodnevnim nastavnim sadržajima i tako ih i tumačiti kako bi učenicima što snažnije usadili svijest o njihovu podrijetlu i kulturi iz koje su potekli. Ovaj je tekst za takav pristup samo podsjetnik koji se može proširiti prikladnim monografijama o prirodnim znamenitostima Hrvatske, razvoju pojedinih umjetnosti i znanosti, istaknutim osobnostima iz hrvatske povijesti te podacima iz enciklopedija i leksikona.

Literatura

- Županović, Lovro (1980): *Stoljeća hrvatske glazbe*, Zagreb: Školska knjiga
Ivančević, Radovan (1993): *Umjetničko blago Hrvatske*. Motovun ITP
Tuksar, Stanislav (2000): *Kratka povijest hrvatske glazbe*. Zagreb: Matica hrvatska
Vince, Zlatko (2003): *Putovima hrvatskoga jezika*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber

Šicel, Miroslav (2004, 2005): Povijest hrvatske književnosti, knjige 1-3. Zagreb: Naklada Ljevak

Pavličević, Dragutin (2007): Povijest Hrvatske. Zagreb: Naklada Pavičić

Curić, Božica; Curić, Zoran (2010): Geografija Hrvatske (udžbenik za VIII. razred osnovne škole), Zagreb: Naklada Ljevak

Zašto učiti hrvatski?

Marko Samardžija

Riječ *identitet* (prema lat. *identitas*) pripada onim internacionalizmima („međunarodnim riječima“) čija je poraba u zadnjih dvadesetak godina ne samo u hrvatskome (usp. njem. *Identität*, engl. *identity*, fr. *identité*, tal. *identità*) očito učestala neovisno o tom što je odavno ne resi jednoznačnost, dotično što joj opseg sadržaja počesto varira čak od autora do autora. Stanje je jedva nešto jednostavnije ograničimo li se samo na *nacionalni identitet* koji je očito uređeni skup kod svake pojedine nacije različito strukturiranih sastavnica od društvenih i političkih do područnih i kulturnih. Među kulturnim sastavnicama nacionalnoga identiteta s dobrim se razlozima ističe *jezik*. Pritom je važno istaknuti da svaki nacionalni identitet ne uključuje poseban jezik. Kao što je poznato, Austrijanci govore njemački, Belgijanci ili francuski ili flamansku inačicu nizozemskoga, Luksemburžani francuski, njemački ili luksemburški (letzeburgisch), Švicarci govore francuski, njemački, retoromanski ili talijanski. Moguće je i da se u dodiru dvaju srodnih jezika razvije poseban tip dvojezičnosti, tzv. semilingvizam (poludvojezičnost), s hibridnim idiomom kao što je *trasjanka* u Bjelorusiji izrasla iz bjelorusko-ruskog ili *suržik* u Ukrajini izrastao iz ukrajinsko-ruskog dodira. Unutar skupine jednojezičnih nacija malo je onih koje se jezikom izrazito razlikuju od ostalih (susjednih) poput Mađara s mađarskim, Baska s baskijskim ili Albanaca s albanskim. Brojnije su europske nacije čiji jezici pripadaju kojoj od velikih jezičnih porodica: romanskoj, germanskoj ili slavenskoj.

Bez obzira na različite poglede na podrijetlo Hrvata, hrvatski je jezik slavenski jezik koji pripada južnomu ogranku imaginarne Slavije zajedno s bošnjačkim („bosanskim“), bugarskim, crnogorskim, makedonskim, slovenskim, srpskim i staroslavenskim. Južnoslavenski jezični pejzaž, međutim, ne čine samo razlike između netom nabrojanih jezika, nego on, zajedno s razlikama, uključuje i sličnosti i podudarnosti (istosti). To, opet, znači da se, ovisno o naobrazbi i komunikacijskome iskustvu, između govornika tih jezika relativno lako postiže određen, pa i vrlo visok stupanj međusobne razumljivosti. Te činjenice slabije upućene (navlastito neslavene), iz uvjerenja ili „po zadatku“, nukaju na pogrješan zaključak da podudarnosti prevladavaju u tolikoj mjeri da im se čini kako je broj južnoslavenskih jezika manji od navedenoga te da je opravdanije govoriti ako ne o jednom, a ono o najviše tri južnoslavenska jezika.

Stvarno je stanje, znamo, bitno drugačije. *Izvorni govornici svakoga od južnoslavenskih jezika vrlo dobro znaju što je u tom jezičnom pejzažu njihovo*. Znaju to jer pripadaju svojoj jezičnoj zajednici (zapravo, svojoj jezičnoj i etničkoj zajednici, premda se granice jezične i etničke zajednice na poklapaju uvijek). Jezik naime uz komunikacijsku ulogu, koja mu je temeljna, za svoje govornice i govornike ima i niz drugih ništa manje važnih uloga.

Kako nijedna jezična zajednica kao ukupnost svih govornica i govornika istoga materinskoga jezika ne nastaje „preko noći“ nego višestoljetnim razvojem, nije drugačije ni s *hrvatskom jezičnom zajednicom*. Koliko joj se u prošlost mogu pratiti pisani tragovi (koji sežu u XI. stoljeće), ona se oblikovala i homogenizirala postupno, vrlo često u skrajnje nepovoljnim političkim prilikama, a nerijetko i usprkos njima, uspješno svladavajući razlike što postoje između pojedinih dijelova *hrvatskoga jezičnog prostora*. Iako su u prošlosti te jezične razlike bile manje, a granice između pojedinih dijelova toga prostora bile manje izražene i prostorno drugačije „postavljene“ negoli su danas, imajući na umu veličinu toga prostora one, te razlike, nikako nisu bile zanemarive. U to se i danas još lako možemo uvjeriti imamo li na umu kako sve govore Hrvatice i Hrvati između Tivta i Štrigove, Zemuna i Sutle te Subotice i Savudrije, tj. u svim onim krajevima u kojima su autohton živalj neovisno o tome kad su im onamo doselili pretci i jesu li ondje danas manjina ili većina: u Bačkoj, Banatu, Boki, Srijemu, Bosni, Slavoniji, Moslavini, Banovini, Kordunu, Lici, Dalmaciji, Hercegovini, Zagorju, Međimurju, Žumberku, Gorskome kotaru, Istri...

Iz onih hrvatskomu jedinstvu nedvojbeno skrajnje nesklonih vremena o tome što je našim pretcima značila veza *hrvatski jezik* potresno nam je svjedočanstvo ostavio „mnogo grêšni“ pop Martinac iz Lapca u Lici. U svome zapisu iz god. 1493., neposredno nakon Krbavske bitke, s neskrivenom boli zbog doživljene tragedije vlastitoga naroda zabilježio je kako Turci „nalegoše na jezik hrvatski“. Iz tog je zapisa očito da su riječi *jezik* i *narod* na izmaku XV. stoljeća bile značenjski toliko bliske da bismo prvu mogli zamijeniti drugom (*jezik*=*narod*) a da se u spomenutom zapisu sadržajno ne promijeni gotovo ništa. Upravo zbog toga može se reći da se hrvatska jezična zajednica istodobno oblikovala i kao *vrijednosna zajednica* svojih govornika i kao njihova *etnička zajednica* jer je upravo *hrvatski jezik* bio najčvršćom vezom između *hrvatstva* (kao osjećaja pripadnosti hrvatskomu narodu) i *Hrvatstva* (kao ukupnosti svih Hrvata neovisno o tome kad su živjeli i gdje sve žive)! A važnost su toj činjenici potvrdili događaji od XV. stoljeća, uzrokovani osmanlijskim osvajanjima hrvatskih zemalja, kad je velik dio *hrvatske jezične zajednice* napustio svoju hrvatsku postojbinu i novi zavičaj pronašao u Južnoj Moravskoj, Donjoj Austriji, Slovačkoj, zapadnoj Ugarskoj (današnjem Gradišću) i drugim dijelovima Ugarske, na zapadnoj obali Jadrana (Molise, Gargano), u Bačkoj, Banatu (današnjoj zapadnoj Rumunjskoj). *Lojalnost* hrvatskomu jeziku toj je *staroj hrvatskoj dijaspori* snažno pripomogla ne samo u očuvanju njezina hrvatstva nego i u oblikovanju bogata vlastitoga jezičnog stvaralaštva na gradišćanskohrvatskome kod gradišćanskih Hrvata i na (novo) štokavskome ikavskom kod bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačkoj.

I da je *hrvatska jezična raznolikost* bila manja negoli je u prošlosti bila, svejedno bi se u nekom trenutku hrvatske prošlosti hrvatska jezična zajednica morala suočiti s pitanjem o oblikovanju *iznadregionalnog* i *općenacionalnoga idioma* kojim bi se svi pripadnici hrvatske jezične zajednice mogli bez poteškoća sporazumijevati u pismu i govoru posve neovisno o tom odakle potječu i o čem razgovaraju. Premda su Hrvati od početka svojih početaka pisali jezicima različite osnovice (čakavske, štokavsko-jekavske, štokavsko-ikavske, kajkavske, kajkavsko-čakavsko-štokavske), ipak je za oblikovanje opće-hrvatskoga jezika bilo odlučno XVIII. stoljeće u koje su Hrvati prispjeli s dva književna jezika: jednim kajkavske i drugim štokavske osnovice. K tomu nije bilo dokraja uređeno ni pitanje prilagodbe i popune latinice za potrebe hrvatskoga. Kao što je poznato, tu je odlučan zaokret načinjen u vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda izborom *književ-*

noga jezika štokavske osnovice za općehrvatski (a u ilirskim tlapnjama i za općejužnoslavenski) i uređenjem latinice kombinacijom dijakritičkih znakova i dvoslovaka (koja se po svomu kreatoru Ljudevitu Gaju uobičajeno naziva *gajicom*).

Kad se donosi odluka o osnovi općenacionalnoga jezika, idealna bi situacija pritom bila da su svi pripadnici jezične zajednice (pod)jednako udaljeni od te osnovice, tj. da im je ona svima (pod)jednako „strana“, jer bi se tako lakše usvijestila činjenica da u ovladavanju vlastitim *nacionalnim književnim / standardnim jezikom jezikom* svi moraju biti pravnici *svjesno* uložiti jednak trud koji se uobičajeno naziva *učenje vlastitoga jezika*. Ali, kako je u praksi takva ekvidistancija između mjesnih govora i osnovice nacionalnoga standardnog jezika prava rijetkost, u hrvatskome primjeru to znači da neki misle kako vlastiti jezik ne moraju učiti jer potječu iz nekoga idealnoga dijela hrvatskoga književnog prostora u kojem svi hrvatski znaju otkako su progovorili, a da je učenje obveza nekih „drugih“. To posve pogriješno mišljenje, dijelom prisutno i danas, kojemu je desetljećima pripomagala romantičarska zabluda o postojanju idealnoga kraja, sela ili zaseoka u kojem se govori „najčistiji hrvatski jezik“ dugo je opterećivalo i otežavalo kako učenje hrvatskoga standardnog jezika, tako i nastojanja oko njegova kultiviranja. Jer, *vlastitim se standardnim jezikom ovladava samo učenjem*. To je obveza svih pripadnika i pripadnika jezične zajednice i što se ta obveza savjesnije i temeljitije izvršava, to je poznavanje vlastitoga standardnog jezika potpunije i bolje.

Treba reći i to da nijedna jezična (i etnička) zajednica nije svoj općenacionalni standardni jezik oblikovala nikomu za ljubav ili u inat. *Standardni se jezik oblikuje iz vlastitoga sociolingvističkoga stanja i po mjeri vlastitih komunikacijskih potreba*. To treba imati na umu uvijek kad govorimo o hrvatskome standardnom jeziku koji je znatnim dijelom izgrađivan u hrvatskim vanjskim (političkim) prilikama drugačijima, tj. nepovoljnijima od današnjih i u vrlo osjetljivo vrijeme oblikovanja hrvatske nacije što, iz mnogih razloga, nije išlo ni lako ni brzo. Kako je u *hrvatskoj nacionalnoj homogenizaciji* i jezik imao važnu ulogu, ta je činjenica tada nesumnjivo utjecala i na mnogi izbor u hrvatskome jeziku. Kako je iz perspektive samostalne hrvatske države na početku drugoga desetljeća XXI. stoljeća mnogo toga drugačije negoli je bilo ikada u našoj prošlosti, nepravdu bismo učinili našim zaslužnim filozofima, leksikografima i jezičnim reformatorima kad bismo im danas, s ovim znanjem i iskustvom u vezi s hrvatskim jezikom, prigovarali u vezi s ovom ili onom pojedinosti, od nedosljednosti nekih slovopisnih rješenja i neizbora ikavice nadalje.

Nastojanjima da se hrvatskomu u tadanjim hrvatskim politički podijeljenim zemljama osigura odgovarajuća (i prestižna) uloga u javnom i političkom životu nasuprot stranim jezicima (njemačkomu, mađarskomu i talijanskomu) ispunjen je pretežit dio XIX. stoljeća. Usprkos svim otporima, ta su nastojanja počela donositi plodove u zadnjoj četvrtini toga stoljeća. Ipak, kad je potkraj XIX. stoljeća počelo iseljavanje u prekomorske zemlje (SAD, Kanada, Argentina, Čile, Australija, Novi Zeland), ti rani hrvatski iseljenici svoju su jezičnu individualnost čuvali preko svojih zavičajnih idioma, utoliko lakše što su često ljudi iz istih hrvatskih mjesta, govornici istoga organskoga idioma, iseljavali u ista mjesta u novome zavičaju. Kako se iseljavanje nastavilo i nakon Prvoga svjetskog rata, iseljništvo je bivalo sve manje jezično homogeno, tj. sve se rjeđe i teže moglo sporazumijevati svojim mjesnim govorom jer im je *jezično podrijetlo* bilo različito. Tada se i u iseljništvu počela pokazivati važnost i vrijednost učenja hrvatskoga standardnog jezika kao *općenacionalnoga* iznadregionalnog (u velikoj mjeri i kao alokalnog) komuni-

kacijskoga sredstva čemu će svoj dio prinijeti (politički) emigranti iz sredine četrdesetih i kasnijih godina prošloga stoljeća. (Tako su se tečajem krajnje nepovoljnih prilika u hrvatskome počele značenjski razlikovati riječi *iseljenik* i *emigrant!*)

Otprilike od sredine šezdesetih godina XX. stoljeća iz Hrvatske je prema zapadnoeuropskim zemljama (najviše u Njemačku, ali i u Austriju, Francusku, Švicarsku, Belgiju, Nizozemsku...) krenuo novi val iseljavanja uvjetovan ponajprije vrlo ozbiljnim gospodarskim teškoćama u koje je zapala prethodna država. Kako je tadanja službena politika, iz svojih razloga, te iseljenike službeno eufemistički zvala nepraktičnom sintagmom „radnici na privremenome radu u inozemstvu“, u hrvatskom je prevladao njemački (također inicijalno eufemistički naziv *gastarbajter(i)* (njem. *Gastarbeiter* – doslovno ‘/strani/ gostujući radnik’). Veličinu nesporazuma zemalja primateljica s *gastarbajterima* i *gastarbajterstvom* svojedobno je jezgrovito sažeo švicarski književnik Max Frisch (1911.-1991.) napisavši: „Trebali smo radnike, a došli su ljudi.“ Što se Hrvata tiče, to je prva shvatila Katolička crkva koja je, praktički od početka, osnivala hrvatske župne zajednice („misije“) preko kojih je vodila sustavnu ne samo duhovnu skrb o gastarbajterima Hrvatima (ponajviše iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine), a ta se skrb, ovisno o mjesnim prilikama i mogućnostima, nimalo slučajno vrlo često protezala i na organiziranje pouke hrvatskoga jezika.

Spomenuti su ovdje svi važniji „ogranci“ iseljene Hrvatske. Oblikovani u različito vrijeme ti se razbacani udovi (*membra disiecta*) Hrvatsva razlikuju u koječem i po koječem. Jedno im je, međutim, zajedničko: upitanost njihovih potomaka o tom zašto bi kao *građani svijeta* koji u vrijeme globalizacije žive izvan Hrvatske trebali učiti hrvatski? Što će time dobiti? Gdje će im to znanje, i hoće li, trebati? U formuliranju odgovorâ na ta i nalik im pitanja vjerojatno će nam od male koristi biti kakva mudra izreka (npr. *Quot linguas calles, tot homines vales*, tj. Koliko jezika poznaješ, toliko ljudi vrijediš) ili kakvi stihovi posvećeni upravo hrvatskomu i njegovim govornicima (poput Preradovićevih „po njemu te svijet poznaje živa / na njemu ti se budućnost osniva“), jer hladnomu se prakticismu i proračunatomu materijalizmu globalizacijskoga doba hoće nekakvih „egzaktnih“ dokaza i kad se povede razgovor o tom *zašto je potrebno i korisno učiti vlastiti jezik* neovisno o tom gdje se živi: na hrvatskome jezičnom prostoru ili u kojoj inojezčnoj sredini. Usto, učenje se hrvatskoga izvan Hrvatske, kako se odvija izvan i povrh redovite nastave, može osjetiti kao svojevrсна „kazna“ jer za nj dio svoga slobodnoga vremena žrtvuju ne samo učenice i učenici nego često i njihovi roditelji. U inozemstvu je zato iznimno važna uloga učiteljice ili učitelja hrvatske škole kako u motiviranju učenika (i roditelja), tako i u postupnom radnom „prikupljanju dokaza“ za tvrdnju da je Hrvatima, gdje god da su rođeni i gdje god da žive, potrebno i korisno učiti (i što bolje naučiti) *vlastiti hrvatski jezik, svoju hrvâštinu* ne samo kao puko sredstvo sporazumijevanja.

Jer, kao što je već rečeno, hrvatski standardni jezik služi istina ponajprije sporazumijevanju članova hrvatske jezične (i etničke) zajednice, ali osim te komunikacijske uloge ima on i:

- a) *ujedinjujuću ulogu* jer pojedince koji njime ovladaju povezuje s drugim pripadnicima hrvatske jezične (i etničke) zajednice na razini višoj od obiteljskog „jezika“ ili od ma kojega lokalnoga hrvatskog idioma;
- b) *razgraničujuću ulogu* jer onomu koji njime ovlada omogućuje razgraničenje vlastitoga jezičnog identiteta od svega ostaloga što mu je u ovoj ili onoj mjeri slično;

- c) *orijentacijsku ulogu* jer onomu koji dobro ovlada hrvatskim standardnim jezikom omogućuje da se „orijentira“ u ukupnosti hrvatskih pisanih i govorenih organskih i neorganskih idioma i da ih funkcionalno „rasporedi“;
- d) *simboličku ulogu* jer pojedinac kao govornik hrvatskoga standardnog jezika od drugih biva prepoznat ne samo kao pripadnik hrvatske jezične zajednice nego i kao pripadnik hrvatske etničke zajednice, tj. biva prepoznat kao Hrvat i
- e) *izobrazbenu ulogu* jer omogućuje neposrednu vezu s hrvatskom prošlosti i sadašnjosti, s hrvatskim tradicijama, s hrvatskom pisanom kulturom, s Hrvatstvom u cjelini.

Učenje hrvatskoga jezika sigurno nije lagan, ali je jedini uspješan put na kojem će se onaj koji njime krene i sam u nekom trenutku moći uvjeriti u točnost poznate tvrdnje hrvatskoga književnika Antuna Gustava Matoša (1873.-1914.) da je hrvatski jezik „rezultat odnošaja Hrvata prema Hrvatskoj, prema prirodi, prema polju, gori, šumi i zraku, prema našim cvjetićima i našim planetima“ i da zato ima „sve posebne boje, zvukove, oblike i osebine naše zemlje: buran kao senjska bura, mekan kao dvojnice, zanijet kao procvjetala grana ružmarina, tužan kao kraška pustolina, veseo kao tambura i dubok kao mrak naših šuma i tragika našeg mora“.

Literatura

- Dalibor Brozović: *Povijest hrvatskoga književnog i standardnoga jezika*. Zagreb, 2008.
- Krešimir Mićanović: *Hrvatski s naglaskom. Standard i jezični varijeteti*. Zagreb, 2006.
- Ivo Pranjković: *Ogledi o jezičnoj pravilnosti*. Zagreb, 2010.
- Marko Samardžija: *Hrvatski kao povijesni jezik*. Zaprešić, 2006.
- Marko Samardžija: *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske*. Zagreb, 2012.

Inojezično usvajanje hrvatskog kao nasljednoga jezika u hrvatskoj nastavi u inozemstvu

Dunja Pavličević-Franić

Uvod

Komuniciranje na materinskome jeziku, kako je istaknuto u *Zajedničkome europskome referentnome okviru za jezike*, predstavlja prvu i najvažniju od osam ključnih kompetencija (ZERO, Školska knjiga, 2005). Ovladavanje materinskim jezikom važan je preduvjet razvoja svih ostalih kompetencija, a ujedno olakšava usvajanje drugih obrazovnih sadržaja. Budući da materinski jezik čini komunikacijsku osnovicu društvenoga djelovanja, viša razina jezične usvojenosti utjecat će i na razvoj cjelokupne ličnosti. Stoga, proces učenja i usvajanja jezika, a osobito materinskoga jezika, predstavlja temelj svakoga obrazovnoga sustava te pojedinačnoga predmetnoga kurikula.

Učenje i poučavanje hrvatskoga jezika kao materinskoga u Republici Hrvatskoj, u skladu s kojima bi se trebala odvijati odgojno-obrazovna djelatnost, određuju dva dokumenta: *Hrvatski nacionalni obrazovni standard – HNOS*, prema kojemu je izveden *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (MZOŠ, 2006), te *Nacionalni obrazovni kurikulum-NOK* (MZOŠ, 2010). Riječ je o dokumentima koji su zamišljeni kao „skup normi za poboljšanje kakvoće obrazovanja kao temelja gospodarstva i društva zasnovanoga na znanju“, odnosno predstavljaju temelj odgoja i obrazovanja na predškolskoj, osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini. Ovladavanje, pak, hrvatskim kao inim jezikom¹ (Jelaska, 2007), odnosno nasljednim jezikom² u inozemstvu, odvija se u skladu sa smjernicama navedenima u *Kurikulumu hrvatske nastave u inozemstvu* (MZOŠ, 2003). Iako su temeljna obilježja toga dokumenta slična nacionalnome kurikulu u domovini (kompetncijski pristup,

¹ Inojezičnost se odnosi na ovladavanje jezikom kao inim, tj. drugim, nasljednim ili stranim jezikom (L2), a izvornojezičnost razumijeva ovladavanje jezikom kao prvim (L1) ili materinskim jezikom.

² Nasljedni se jezik odnosi na jezično izražavanje koje rabe mlađe generacije iseljenika, a “naslijedili” su ga od svojih roditelja i predaka te ga većinom rabe u obiteljskome okruženju. To je nedominantan jezik komunikacije (L2) koji se po načinu usvajanja razlikuje od ostalih oblika inojezičnoga ovladavanja (učenje drugoga ili stranoga jezik).

razvoj komunikacijske kompetencije, funkcionalnost kao načelo poučavanja), valja istaknuti specifičnosti hrvatske nastave u inozemstvu. Naime, pristup u izvornojezičnome poučavanju u Hrvatskoj (gdje je hrvatski prvi jezik - L1), u odnosu na pristup u inojezičnome poučavanju u zemlji ili inozemstvu (gdje je hrvatski strani jezik - L2), te pristup u hrvatskoj nastavi u inozemstvu (gdje je hrvatski nasljedni jezik - L2), ne bi smio biti identičan. U kontekstu hrvatske nastave u inozemstvu, inojezičnost ne znači učenje potpuno stranoga jezika, nego nasljednoga jezika, tj. jezika roditelja i predaka, jezika kulturnoga i nacionalnoga identiteta. Većina je polaznika hrvatske nastave u inozemstvu u djetinjstvu usvojila hrvatski jezik kao sustav. Razumiju ga i njime se služe, ali na razini zavičajnih idioma, a ne hrvatskoga standarda. Zbog svega navedenoga, a u skladu sa sociolingvističkim, psiholingvističkim i lingvodidaktičkim teorijama, nasljedni se govornici izdvajaju u posebnu skupinu inojezičnih učenika.

Ovladavanje hrvatskim kao nasljednim jezikom

Hrvatski jezik, osim 4,5 milijuna izvornih govornika u Republici Hrvatskoj, u komunikaciji rabi još gotovo isto toliko govornika izvan domovine. Stoga pitanje usvajanja i učenja hrvatskoga jezika u inozemstvu, nužno postaje dijelom hrvatske obrazovne politike.

Za većinu učenika koji pohađaju hrvatsku nastavu u inozemstvu, hrvatski jezik bio je jedini ili jedan od dva idioma u ranome djetinjstvu. Do polaska u vrtić ili školu, odnosno u vrijeme dok su djeca hrvatskih iseljenika komunicirala uglavnom s članovima uže obitelji, hrvatski jezik bio im je jedino sredstvo sporazumijevanja. No uključivanjem u obrazovne institucije, jezik okruženja postaje dominantan i preuzima ulogu prvoga jezika komunikacije. Iako gotovo svi polaznici hrvatske nastave u inozemstvu smatraju hrvatski jezik materinskim, komunikacijska praksa potvrđuje da su kompetentniji na jeziku sredine u kojoj žive. Pritom je važno istaknuti da se s učenjem hrvatskoga jezika sustavno susreću tek u okviru hrvatske nastave u inozemstvu, kada počinju usvajati standardni idiom hrvatskoga jezika, više ili manje različit od idioma kojemu je govornik bio izložen u obiteljskoj zajednici.

U skladu sa suvremenim teorijama usvajanja jezika³, te imajući na umu sve navedeno, učenju i poučavanju hrvatskoga jezika u inozemstvu valja pristupiti kao inojezičnome procesu u kojemu se hrvatski tretira kao nasljedni jezik (L2). Pri ovladavanju nasljednim jezikom treba istaknuti da se taj proces, prema glavnini svojih obilježja, razlikuje i od ovladavanja drugim i od ovladavanja stranim jezikom. Osim obilježjima međujezika, ova se skupina učenika razlikuje i prema motivaciji za učenjem jezika (Cvikić, Jelaska i Kanajet, 2010). Stoga, želimo li taj vrlo specifičan nastavni proces učiniti uspješnim, valja imati na umu sljedeće:

- hrvatska nastava u inozemstvu specifičan je proces koji se odvija u dobno heterogenim skupinama različitoga jezičnoga predznanja;

³ *Teorija univerzalne gramatike* (N.Chomsky, 1966,1989); *Kognitivistička teorija* (D.I. Slobin i C.A. Ferguson, *The Studies of Child Language Development*, 1973); *Teorija ulaznoga jezika* (K. Nelson, *Structure and Strategy in Learning to Talk*, 1973); *Teorija semantičke i sintaktičke vučnice* (P. Smiley – J. Huttenlocher, *Conceptual Development, Journal of Child Language* 22, 1995); *Psiholingvističke i sociolingvističke teorije* (J. Piaget, *The psychology of the child*, 1969; H.G. Widdowson, *Teaching language as communication*, 2000); *Teorija o usvajanju semantičkih crta* (E.V. Clark, *First Language Acquisition*, 1981; *Cognitive development and acquisition of language*, 2003); *Komunikacijsko-funkcionalne teorije usvajanja jezika* (D.Hymess, *Etnografija komunikacije*, 1984; A. Martinet, *Osnove opće lingvistike*, 1982; S.C. Levinson, *Pragmatics*, 1995; G. Yule, *Pragmatics*, 1998, *The Study of Language*, 2003).

- odvija se u skladu s kombiniranim smjernicama (načela i europskih i hrvatskih obrazovnih dokumenata);
- ostvaruje se korelacija jezičnih i izvanjezičnih sadržaja (nastava jezika u kombinaciji s kulturološkim, književnim, povijesnim, zemljopisnim, umjetničkim i religijskim sadržajima);
- očituje se višefunkcionalnost u usmenome i pisanome izražavanju (odvijanje priopćajnoga procesa bez obzira na moguće pogreške, a s krajnjim ciljem ostvaraja komunikacije na hrvatskome jeziku);
- izrazita neološka proizvodnost (pojava novotvorbi, ponajprije kao načina popunjavanja nedostatnoga rječnika, ali i kao izraza stvaralačke jezične aktivnosti);
- prisutnost vertikalne i horizontalne višejezičnosti u komunikaciji (vertikalna višejezičnost razumijeva uporabu različitih idioma hrvatskoga jezika, tj. odnos između standarda i zavičajnih idioma u komunikacijskoj praksi istoga govornika, dok horizontalna višejezičnost označava prijenos i interpolaciju jezičnih elemenata iz različitih jezika, npr. hrvatski i njemački/francuski/engleski...);
- stvaranje međujezičnoga polja (polje jezičnih preklapanja jest lingvistički prostor u kojemu istovremeno egzistiraju elementi najmanje dvaju jezičnih sustava; ispreplitanjem sustava javljaju se paralelni jezični kodovi, što dovodi do stvaranja međujezika);
- poštivanje načela multikulturalnost (Hrvatska + zemlja domaćin).

Sustavno institucionalno učenje jezika započinje utvrđivanjem razine tzv. ulaznoga jezika (*engl. input language*) koji izravno utječe na oblikovanje ciljanoga jezika (*engl. aim language*), odnosno onoga jezika koji želimo u djeteta razviti. Pri učenju hrvatskoga jezika u inozemstvu, ulazni jezik predstavlja individualni organski (zavičajni) idiom hrvatskoga jezika, a ciljani jezik jest hrvatski standardni jezik. Mogu se izdvojiti četiri osnovna čimbenika koja utječu na to kakav će biti ulazni, a zatim i ciljani jezik: 1. razina komunikacijske kompetencije na nasljednome zavičajnom idiomu, 2. utjecaj oglednoga govorenoga modela (učitelja, roditelja, okoline), 3. utjecaj pisanoga hrvatskoga jezika u udžbenicima i nastavnim materijalima, 4. utjecaj različitih medija. Budući da je riječ o hrvatskoj nastavi u inozemstvu, osim osnovnih čimbenika, u obzir treba uzeti i druge jezične ili izvanjezične elemente koji utječu na oblikovanje i razinu usvojenosti ciljanoga jezika. To su ponajprije motivacija učenika, njihova dob i spoznajni razvoj, izloženost jezičnoj komunikaciji, jezično predznanje, sociokulturno ozračje u kojem dijete odrasta, te kao zasebnu sastavnicu – ustroj hrvatskoga standardnoga jezika. Pritom će osnovicu **uspješne nastave** hrvatskoga jezika u inozemstvu činiti razvoj *jezičnih kompetencija* (komunikacijska i lingvistička), **uz poticanje jezičnih djelatnosti aktivnoga slušanja, govorenja, čitanja i pisanja**. Važne su, također, i ostale kompetencije: *sociolingvistička kompetencija* (sociokulturna osposobljenost pojedinca, odnosno utjecaj društvenoga okruženja na usvajanje jezika), *diskurzalna kompetencija* (razvijanje sposobnosti logičkoga zaključivanja i misaonoga povezivanja te pojmovne cjelovitosti izražavanja), *strateška kompetencija* (uporaba lingvodidaktičkih i psihokognitivnih strategija, odnosno verbalnih i neverbalnih sredstva za ostvarenje što uspješnije komunikacije). Razvoj jezičnih kompetencija, ovisno o učiteljevom trudu, učenikovu individualnome radu kod kuće, urođenim sposobnostima i udžbeničkoj literaturi, znatno će pomoći učenicima u svladavanju općih komunikacijskih sposobnosti i olakšati im usvajanje drugih nastavnih sadržaja. Jezično kompetentan učenik na hrvatskome će jeziku s manje problema čitati i razumijevati pročitano, lakše

će se izražavati u usmenoj i pisanoj komunikaciji, uspješnije će verbalizirati svoje misli i stavove. No, valja imati na umu da u procesu ovladavanja hrvatskim jezikom u inozemstvu, teorijsko znanje o jeziku (poznavanje definicija i pravila), neće nužno značiti i bolju komunikacijsku osposobljenost, odnosno uspješnije praktično snalaženje u svakodnevnim priopćajnim situacijama.

Želeći u praksi provjeriti razinu ovladanosti hrvatskim jezikom kod polaznika hrvatske nastave u inozemstvu, u sklopu projekta *Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome diskursu hrvatskoga jezika* (Učiteljski fakultet u Zagrebu i MZOŠ, 2007.-2011.), provedeno je istraživanje⁴ o ovladanosti hrvatskim kao nasljednim jezikom u djece hrvatskih iseljenika u Njemačkoj (Baden-Württemberg) i Švicarskoj (Zurich). Tijekom istraživanja osobita je pažnja posvećena utvrđivanju razlika u jezičnoj kompetenciji ispitanika na leksičkoj, sintaktičkoj i tekstnoj razini, tj. istraživanju između početnoga jezičnoga unosa i ovladanosti hrvatskim jezikom kao L2. Ispitao se i odnos učeničke samoprocjene znanja hrvatskoga jezika i njihova stvarna jezična kompetencija, kao i stupanj zadovoljstva ispitanika načinima učenja i poučavanja, te razlozi pohađanja hrvatske nastave u inozemstvu. Nakon statističke obrade podataka, rezultati pokazuju da su učenici u velikoj većini zadovoljni hrvatskom nastavom u inozemstvu te da učenje hrvatskoga jezika smatraju važnim jer im je potreban pri sporazumijevanju s užom zajednicom, ali i stoga jer ga smatraju obilježjem hrvatskoga identiteta. U samoprocjeni imali su visoko mišljenje o svome znanju hrvatskoga jezika, što nažalost nije u skladu s rezultatima testa kojim se ispitivala njihova jezična kompetencija na različitim jezičnim razinama. Istraživanjem je utvrđeno da su polaznici najuspješniji na leksičkoj razini (vokabular), a znatno manje uspješni na gramatičkoj razini (morfološke promjene oblika riječi i sintaktičko ustrojstvo rečenice). Najnižu razinu uspješnosti pokazali su na testu jezične kompetencije na tekstnoj razini koja se odnosila na stvaranje i oblikovanje pravilnoga i funkcionalnoga teksta u skladu s gramatičkom, pravopisnom, leksičkom i stilističkom normom hrvatskoga standardnoga jezika (Pavličević-Franić, Gazdić-Alerić i Aladrović Slovaček, 2012).

Komunikacijski model učenja jezika, traži i komunikacijski funkcionalan proces poučavanja, primjeren i razigran, a ipak učinkovit, drukčiji od tradicionalne predavačke pouke. Ovo je načelo osobito važno ako se nastava hrvatskoga jezika odvija u inozemstvu jer učenici hrvatskim ovladavaju kao inim jezikom (L2). To znači da su za učenje hrvatskoga jezika pojačano motivirani jer je riječ o nasljednome jeziku, jeziku njihovih roditelja za koji ih vežu kulturološka obilježja i nacionalna pripadnost.

Budući da je jezično predznanje i poznavanje hrvatskoga jezika kod djece naših iseljenika uglavnom na razini razgovornoga idioma uže obiteljske sredine, u praksi hrvatske nastave u inozemstvu najsvrhovitijom se pokazala primjena *komunikacijsko-funkcionalnoga metodičkoga modela učenja i poučavanja* (Pavličević-Franić, 2005., 2011). Riječ je o pristupu koji se temelji na načelima funkcionalne lingvistike i humanističke edukacije, što znači ovladavanje jezičnim kompetencijama (ponajprije komunikacijskom) i razvoj jezičnih djelatnosti (*engl. language skills*) slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Izrazito se važnim smatra i širenje leksemkoga popisa odnosno bogaćenje rječnika, te poticanje uporabnoga jezičnoga znanja na osnovi konkretnih primjera iz svakodnevnih priopćajnih situacija. Takav je pristup *komunikacijski* - jer potiče razvoj komunikacijskih sposob-

⁴ Istraživanje su provele prof.dr.sc. Dunja Pavličević-Franić (voditeljica projekta) te dr.sc. Tamara Gazdić-Alerić i mr. Katarina Aladrović Slovaček (istraživačice na projektu).

nosti svih vrsta, a ponajprije jezičnih; *funkcionalan* - jer apstraktan sadržaj kakav je gramatika tretira u funkciji svakodnevnoga sporazumijevanja; *humanistički* - jer u obrazovni proces uključuje i izvanjezične elemente (emocije, osobine ličnosti, društvene odnose, okruženje); *integracijski* - jer potiče korelaciju i integraciju sadržaja unutar područja hrvatskoga jezika (jezik, izražavanje, književnost), ali i izvanjezičnoga područja (povijest, zemljopis, glazba, kultura, mediji); *stvaralački* - jer učenika smatra aktivnim sudionikom nastavoga procesa. Kao osnovna metoda rada afirmira se učenje kroz igru, budući da je didaktička igra najprimjerenija djeci osnovnoškolske dobi, a većina polaznika hrvatske nastave u inozemstvu upravo je u dobi od 7. do 15. godine.

Zaključak

Hrvatska se nastava u inozemstvu odvija u specifičnim uvjetima učenja i poučavanja - izvan redovite nastave, u dobno heterogenim grupama, s učenicima različitoga jezičnoga predznanja i različitih zavičajnih idioma hrvatskoga jezika. Stoga proces ovladavanja hrvatskim jezikom treba tretirati kao inojezično, a ne izvornojezično učenje te ga temeljiti na razvijanju jezičnih kompetencija. Pritom se prednost ipak daje komunikacijskoj kompetenciji jer naglašava uporabno jezično znanje primjereno praktičnome sporazumijevanju u svakodnevnim komunikacijskim situacijama. Komunikacija se, naime, razvija komunicirajući, te pragmatičnost (*uporabnost*) dolazi prije noramativnosti (*gramatičnosti*). To znači da se nastavna praksa temelji na višefunkcionalnoj jezičnoj primjeni (*bez obzira na gramatičku normativnost*), a tek poslije se usvajaju teorijska jezična znanja, pravila i definicije. Pri ovladavanju hrvatskim jezikom u inozemstvu valja početi od *komunikacije do gramatike* (ne obrnuto!). Razvijena komunikacijska kompetencija ujedno će predstavljati osnovicu za kasnije usvajanje složenijih elemenata lingvističke kompetencije (fonološka, morfološka, sintaktička i leksička norma hrvatskoga standardnoga jezika). Samo takav slijed: poticanje jezičnih djelatnosti, razvoj ponajprije komunikacijske, a tek potom i nešto kasnije lingvističke kompetencije, omogućit će ostvaraj koordinirane višejezičnosti te realizaciju svrhovitoga i učinkovitoga, a ipak učenicima primjerenoga i zanimljivoga procesa ovladavanja hrvatskim jezikom u hrvatskoj nastavi u inozemstvu.

Literatura:

- Cvikić, L., Jelaska, Z. i Kanajet, L. (2010): *Nasljedni govornici i njihova motivacija za učenje hrvatskoga jezika*. Croatian Studies Review. Split: Filozofski fakultet, Centar za hrvatske studije.
- Jelaska, Zrinka (2007): *Ovladavanje jezikom: izvornojezična i inojezična istraživanja*. Lahor, časopis za hrvatski kao materinski, drugi, strani jezik. God. I, br. 3, Zagreb: HFD.
- Pavličević-Franić, Dunja (2005): *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
- Pavličević-Franić, Dunja (2011): *Jezikopisnice, rasprave o usvajanju, učenju i poučavanju hrvatskoga jezika u ranojezičnome diskursu*. Biblioteka Scientia et Artes. Zagreb: Alfa.
- Pavličević-Franić, D., Gazdić-Alerić, T. i Aladrović Slovaček, K. (2012): *Jezične kompetencije učenika u hrvatskoj nastavi u inozemstvu*. Napredak, časopis za pedagojsku teoriju i praksu. Vol.153, br.2. Zagreb: HPKZ.
- Zajednički europski referentni okvir za jezike (ZEROJ)*. Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Važnost komunikacije i suradnje u hrvatskoj nastavi u inozemstvu

Milan Bošnjak

Učiteljice i učitelji hrvatske nastave u inozemstvu nalaze se u specifičnim životnim i radnim uvjetima, pred njima se nalaze brojne i vrlo kompleksne zadaće koje bi se ukratko mogle sažeti u četiri najvažnije odrednice:

- osmišljavati i održavati kvalitetnu nastavu hrvatskoga jezika i kulture
- pripremati izvannastavne aktivnosti, programe i projekte
- motivirati učenike za produbljivanje povezanosti s hrvatskim jezikom, kulturom i domovinom
- promovirati hrvatski jezik i kulturu.

Da bi se te zadaće mogle uspješno obavljati, nužno je kontinuirano komunicirati i surađivati s kolegicama i kolegama, s učenicima i njihovim roditeljima, s predstavnicima hrvatske zajednice i obrazovnih institucija, kako u domovini, tako i u zemlji primateljici, pa bi se tako i kontinuirano komuniciranje moglo smatrati petom odrednicom, jer na neki način uvjetuje sve prije nabrojane.

U ovom ćemo se članku baviti upravo načinima i potrebom ostvarivanja stalne i što kvalitetnije komunikacije u okviru hrvatske nastave u inozemstvu

Komunikacija tako, uz motivaciju i identitet, postaje najvažnija riječ u okvirima hrvatske nastave u inozemstvu.

Svakodnevna komunikacija i suradnja s kolegama, učenicima i njihovim roditeljima

Učitelji su zbog prirode svoga posla jako upućeni jedni na druge.

Aktivnu komunikaciju s kolegama učitelji započinju i prije svog odlaska u inozemstvo. Odmah po odabiru, uz komunikaciju s nadležnim službenicima u Ministarstvu, novoizabrane se učitelje upućuje na ostvarivanje komunikacije s učiteljem kojeg nasljeđuju i s koordinatorom. Naime, posljednji je radni zadatak koji se stavlja pred svakog učitelja hrvatske nastave temeljito pripremanje primopredaje nastavnih materijala, literature i informatičke opreme te izrada pisanih uputa koje će njihovom nasljedniku pomoći u upoznavanju nastavnih mjesta, radne sredine, ali i životne sredine, u koju uskoro treba doći. Cijelo vrijeme važnu ulogu imaju koordinatori, od davanja početnih informacija,

preko iniciranja i provođenja programa i projekata, poticanja na kreativan rad, pomaganja u svladavanju problema.

Koordinatori okupljaju učitelje na sastancima učiteljskog vijeća, a učitelji se susreću i izvan tog okvira. Postoji uhodana komunikacija među učiteljima koja rezultira zajedničkom izradom nastavnih planova i programa, zajedničkom izradom ili izmjenjivanjem nastavnih listića pogodnih za obradu pojedinih tema, razgovorom o unaprjeđivanju nastave, organiziranju izvannastavnih aktivnosti, projekata, programa, priredbi, izleta, međusobnim savjetovanjem i pomaganjem u mnogobrojnim profesionalnim, ali i životnim situacijama.

Vrlo je važno postojanje, ali i svijest o postojanju učiteljske zajednice, kao i kontinuirana i intenzivna komunikacija s nadležnim službenicima u Ministarstvu.

Važan preduvjet za učiteljev uspjeh u radu s učenicima su kvalitetna i temeljita priprema za nastavu te spremnost da učenicima pristupa individualno i pokazuje zanimanje za njihovu redovitu školu, za izvanškolske aktivnosti i njihove interese. Od učitelja se očekuje da uspostave primjerenu komunikaciju s učenicima, kako bi ih mogli motivirati na pohađanje nastave i napredovanje u stjecanju znanja i vještina (isto tako ponajprije komunikacijskih) te u osnaživanju povezanosti s hrvatskim jezikom, kulturom i domovinom.

Budući da bi to trebao biti zajednički cilj učitelja i roditelja učenika, jasno je da i s njima treba intenzivno komunicirati i surađivati. Ističem da je pohađanje hrvatske nastave dobrovoljno i da je utoliko naglašeniji rad s roditeljima. Suradnja s roditeljima se ostvaruje svakodnevno, a najbolje se konkretizira prilikom organizacije izleta, susreta, priredbi. Suradnja s pojedinim zainteresiranim i aktivnim roditeljima učenika započinje i prije odlaska na rad u inozemstvo, budući da i oni imaju puno informacija o specifičnostima hrvatske nastave u njihovim mjestima, a žele pomoći da se novi učitelj što prije snađe u novim radnim i životnim uvjetima i započne s kvalitetnim radom.

Značajno je primijetiti da suradnja s roditeljima otvara put suradnji s hrvatskom zajednicom.

Projekti i programi s hrvatskom zajednicom u sredini u kojoj se radi te s ustanovama i udrugama iz domovine

Iznimnu važnost za društveni život hrvatske zajednice već desetljećima imaju hrvatske katoličke misije i zajednice. U njima se odvijaju brojne kulturne aktivnosti: djeluju pjevački zborovi, folklorne skupine, glazbeni sastavi, kazališne skupine i slično. Misije okupljaju vrlo veliki dio hrvatske zajednice i najčešće su vrlo otvorene za suradnju s učiteljima: ustupaju prostor za održavanje roditeljskih sastanaka, izvannastavnih aktivnosti, a ponegdje postoji posebna prostorija za potrebe hrvatske nastave. Zajedno s misijama učitelji pripremaju mnoštvo priredbi i programa, kojima se obilježava vrijeme Došašća, Majčin dan, Dan državnosti. (*vidi fotografiju*)

Treba naglasiti da je potpora dobivena od djelatnika misija iznimno važna za kvalitetno funkcioniranje hrvatske nastave i postizanje što boljih rezultata rada.

Značajne su i hrvatske kulturne zajednice, udruge i klubovi koji postoje u skoro svim većim, ali i u brojnim manjim mjestima u kojima, širom svijeta, žive Hrvati. Iako primarno imaju sportska obilježja, kao mjesto okupljanja i društvenog života hrvatske zajednice vrlo su značajni i vrlo brojni sportski, najčešće nogometni, klubovi. Roditelji učenika

*Proslava Božića
u Nürnbergu,
SR Njemačka,
2010. godine*

koji su aktivni u nogometnim klubovima rado pomažu prilikom organiziranja sportskih susreta, koji su popularni i koji se organiziranju u skoro svim državama u kojima se održava hrvatska nastava u nadležnosti Ministarstva.

Kao osobito važnu treba istaknuti suradnju s diplomatsko-konzularnim predstavništvima Republike Hrvatske u inozemstvu. Budući da koordinacije hrvatske nastave nemaju pravnu osobnost, službenu komunikaciju prema obrazovnim vlastima država primateljica obavljaju diplomatsko-konzularna predstavništva, u diplomatsko-konzularnim predstavništvima se ovjeravaju učeničke knjižice i potvrde o uspjehu koje se dostavljaju školama država primateljica. Nadalje, djelatnici predstavništava pomažu učiteljima u ubrzanju reguliranja njihovoga statusa u državi primateljici. S druge strane, i učitelji često pomažu ostvarivanju aktivnosti predstavništava prilikom provođenja izbora ili organiziranja kulturnih programa. Često se u prostorima diplomatsko-konzularnih predstavništava organiziraju izložbe učeničkih radova, od kojih neke imaju vrlo veliku posjećenost i višegodišnju tradiciju. Uz spomenute aktivnosti postoje i brojne druge zajedničke koje se ostvaruju na dobrobit učenika i hrvatske zajednice u cjelini.

Treba poticati i njegovati i suradnju s institucijama i udrugama iz domovine, pri čemu svakako i dobru praksu suradnje s dječjim časopisima, primjerice Smibom i Modrom lastom, gdje se često mogu pronaći radovi učenika iz inozemstva, što je vrlo dobro i poticajno. U tom kontekstu nezaobilazna je uloga i utjecaj Matice hrvatskih iseljenika koja ima vrlo razvijenu komunikaciju prema iseljeništvu u brojnim područjima, pa tako i u području obrazovanja. Naši učenici, pod mentorstvom svojih učitelja, rado sudjeluju u književnom natječaju *Zlatna ribica*, koji Matica uspješno organizira od 2003. godine. Postoji značajan broj ustanova i udruga iz domovine koje žele komunikaciju i suradnju s djecom Hrvata koji žive izvan domovine i iz tih interesa počesto se realiziraju lijepi projekti, kao što je projekt *Ponos domovine* usmjeren jačanju nacionalnih osjećaja i ljubavi prema domovini, koji se provodi i u inozemstvu u učenicima privlačnoj formi kviza, kao i izradom likovnih i literarnih radova. Postoje i brojne škole iz domovine koje njeuguju odnose s učenicima u inozemstvu: dopisivanje s vršnjacima, zajednički projekti i razmjena učenika jako puno pridonose povezanosti naše djece i mladeži iz inozemstva s domovinom.

*Učenički rad Moje domovine
- Tomislav Podnar, 2. r, Bad
Urach, SR Njemačka, 2004.*

Mogućnosti i načini suradnje s ustanovama i udrugama zemlje primateljice

Po prirodi stvari, hrvatska nastava u inozemstvu usmjerena je ponajprije na Hrvate i potomke Hrvata koji žive izvan domovine te se većina izvannastavnih aktivnosti odvija u prostorima u kojima se okuplja hrvatska zajednica, a kako je temeljna zadaća hrvatske nastave njegovanje hrvatske riječi i osnaživanje hrvatskoga identiteta, programi se ostvaruju na hrvatskome jeziku. Međutim, važno polje djelovanja hrvatske nastave trebalo bi biti i obraćanje široj zajednici, neselektiranom društvu u kojem se nastava održava, s ciljem upoznavanja te zajednice s ostvarenjima naših učenika, kao i s Republikom Hrvatskom. Provjereni dobar model za djelovanje u tom smjeru su dvojezični projekti koji se sve više realiziraju u brojnim sredinama u kojima djeluje hrvatska nastava širom svijeta.

Sama nastava se najvećim dijelom održava u prostorima redovnih škola država primateljica i u tim školama često postoji mogućnost privremenog ili trajnog korištenja panoa na kojemu se mogu prezentirati učenički radovi. Upravo se tu javlja najjednostavniji i najčešći oblik dvojezičnih projekata koji rezultiraju izradom panoa na kojima učenici predstavljaju svoj rad, svoje aktivnosti ili domovinu Hrvatsku. Ponekad se to obavlja samo na jeziku zemlje primateljice, ponekad na hrvatskome jeziku, a ja držim da je najprimjernije da su dvojezični: pokazuje se aktivan odnos prema učenju hrvatskoga jezika, a istovremeno se svim zainteresiranim daje mogućnost da pročitaju i razumiju literarne radove i informacije koje se nalaze na panou.

Naši učenici uglavnom žive u vrlo otvorenim i interkulturalnim sredinama te i države primateljice potiču stvaralaštvo učenika s migrantskom pozadinom tako da postoje brojne institucije i udruge koje osmišljavaju i provode različite integracijske projekte. Vrlo je poticajno i pozitivno sudjelovanje u takvim projektima.

Uz projekte koji se realiziraju u pojedinim školama ili pojedinim gradovima postoje i projekti koji se organiziraju i provode na širem području i kojima je obuhvaćen veliki broj učenika. Od takvih projekata spomenuo bih dva vrlo uspješna projekta koji su se realizirali u Koordinaciji Stuttgart: *Moje domovine – Meine Heimaten* i *Volim, volim, volim... - prirodu! – Ich mag, ich mag, ich mag... - die Natur!* Projekti su se provodili na pedesetak nastavnih mjesta na području Koordinacije Stuttgart, u njima su aktivno sudjelovali brojni učenici koji su napravili više stotina lijepih uradaka u svakom projektu te

Otvorenje Centra
hrvatske nastave,
Stuttgart,
SR Njemačka, 2009.

su oba projekta rezultirala izložbama postavljenim u relevantnim i frekventnim prostorima, koji su se po prvi put otvorili hrvatskoj nastavi, a neki materinskoj nastavi uopće, kao primjerice Gradska vijećnica u Stuttgartu.

Možda je pravu bit i ideju cijelog projekta *Moje domovine – Meine Heimat* najbolje izrazio jedan učenik 2. razreda iz Bad Uracha svojim kratkim sastavkom: *Ich lebe in Deutschland und mein Herz ist in Deutschland und in dem ist Kroatien. Ich habe zwei Heimaten: Deutschland und Kroatien. – Ja živim u Njemačkoj i moje srce je u Njemačkoj, a u njemu je Hrvatska. Ja imam dvije domovine: Hrvatsku i Njemačku. Uz ovaj prekrasan sastavak, svoja je razmišljanja sjajno izrazio i likovnim uratkom koji je simbolično predstavljao cijeli projekt.*

Svi ovi projekti pridonijeli su stvaranju pozitivnijeg stava o hrvatskoj nastavi, ali i o Hrvatima općenito, u sredinama u kojima su projekti ostvareni i predstavljeni. Učenicima koji su sudjelovali u projektima povećalo se samopouzdanje i pojačao interes za hrvatsku nastavu, dok je njihove roditelje preplavio osjećaj ponosa, a učitelje veliko zadovoljstvo.

Centar hrvatske nastave u Baden-Württembergu

Dobar primjer zajedničke komunikacije i suradnje u puno smjerova je uspostava Centra hrvatske nastave u Baden-Württembergu sa sjedištem u Stuttgartu.

Inicijativu tadašnjih koordinatora hrvatske nastave, predsjednika Glavnog školskog odbora i predsjednika Hrvatske kulturne zajednice u Stuttgartu za pokretanje Hrvatskoga kulturnog centra, snažno je podržala tadašnja generalna konzulica. Projekt Centra je široko predstavljen te je pozitivno doživljen i kod njemačkih institucija, a prema njemu su se vrlo pozitivno odredili predstavnici roditelja polaznika i hrvatske zajednice u Baden-Württembergu. Inicijativa je prepoznata i podržana u Ministarstvu, tražile su se mogućnosti i načini realizacije, ideja je dalje razvijana i malo modificirana, te je Ministarstvo u studenome 2009. osnovalo Centar hrvatske nastave u Baden-Württembergu, šest godina nakon pokretanja inicijative.

Upravo je u SR Njemačkoj, a posebno u Baden-Württembergu, najrazgranatiji sustav hrvatske nastave koji organizira Ministarstvo. Usto je u njemačkom društvu i u tamošnjoj hrvatskoj zajednici vrlo poticajna atmosfera, što sve rezultira vrlo kvalitetnim aktivnostima u i oko hrvatske nastave, a uspostavom Centra dobivena je dodatna mogućnost razvijanja postojećih projekata i programa, kao i novog značajnog kvalitativnog iskoraka.

*Učenici osnovne škole
Republica de Croacia,
Punta Arenas,
Čile, 2011.*

Naime, uspostavom Centra učiteljicama i učiteljima koji rade u Baden-Württembergu bitno su se poboljšali uvjeti, otvorila im se mogućnost za boravak i rad u zbornici, koordinatori mogu poslovne sastanke održavati u uredu, pedagoška dokumentacija se čuva i dostupna je na jednom mjestu, kontinuirano se organiziraju izvannastavne aktivnosti, knjižnica i čitaonica postaju mjesto susreta s hrvatskom pisanom riječi, u višenamjenskoj prostoriji se održavaju sastanci, stručni skupovi, postavljaju izložbe, održavaju kreativne radionice, kazališne predstave, prigodni programi, književne, glazbene i filmske večeri, znanstvena predavanja i tribine, interkulturalni projekti, prezentacije kulturne i prirodne baštine te brojne druge aktivnosti koje potiču zanimanje za učenje hrvatskoga jezika i upoznavanje domovine.

Slične mogućnosti postoje i u kantonu Zürich u Švicarskoj Konfederaciji, gdje već godinama u Dietikonu postoji Ured hrvatske nastave u Švicarskoj Konfederaciji, u kojemu postoje sadržaji i provode se aktivnosti na isti način kao u Stuttgartu.

Da bi Centar hrvatske nastave u Baden-Württembergu i Ured hrvatske nastave u Švicarskoj Konfederaciji mogli kvalitetno raditi i ispunjavati svoju pravu svrhu, i nadalje će trebati ulagati puno truda, znanja i kreativnosti, ponajprije učitelja, ali i učenika, njihovih roditelja i brojnih drugih osoba koje mogu, žele i hoće pomoći radu tih središta hrvatske nastave i hrvatske kulture u inozemstvu.

Važnost komunikacije i suradnje

Na koncu želim još jednom istaknuti važnost dobre komunikacije i suradnje između učitelja u koordinaciji s drugim koordinacijama te s Ministarstvom, kao i s učenicima polaznicima i njihovim roditeljima. Isto tako, važno je uspostaviti i održavati suradnju sa značajnim subjektima u sredinama u kojima djeluje hrvatska nastava: diplomatsko-konzularnim predstavništvima Republike Hrvatske, hrvatskim katoličkim misijama i zajednicama, hrvatskim kulturnim i športskim udrugama, klubovima i zajednicama, kao i s ministarstvima obrazovanja zemlje primateljice te obrazovnim i kulturnim djelatnicima u zemlji primateljici.

Ostvarivanjem i produblivanjem takve suradnje, odgovornim i kreativnim pristupom nastavi i provođenjem kvalitetnih projekata učitelji hrvatske nastave pridonose ostvarivanju cilja i svrhe hrvatske nastave, a to je očuvanje hrvatskog identiteta naše djece i mladeži koji odrastaju u izvandomovinstvu i jačanje njihove povezanosti s hrvatskim jezikom, kulturom i domovinom.

Suvremene metode i oblici učenja i poučavanja

Dubravka Miljković

Različiti pristupi učenju slažu se da je učenje psihički proces koji dovodi do relativno trajnih, stečenih promjena u funkcioniranju pojedinca. Pritom se *bihevioristički pristupi* usmjeruju na istraživanje i objašnjavanje vanjskih promjena u ponašanju, *kognitivistički pristupi* se više bave unutrašnjim promjenama u znanju, vještinama, mišljenju, vrijednostima i stavovima te samopoimanju a *socijalne teorije učenja* proučavaju proces učenja i njegove ishode u socijalnom okruženju. Budete li se htjeli detaljnije time baviti, sada znate koje ključne riječi trebate pretraživati. Na tim se pristupima, naime, temelje suvremene metode i oblici učenja i poučavanja. Ono o čemu još treba voditi računa jest da su učenici – jako različiti. Prirodna je tendencija orla da najbolje poučava orlove, ali u učionici vjerojatno imate i patke i zečeve i vjeverice pa poučavanje treba prilagoditi i njima. Temeljni bi princip morao biti: prepoznaj potencijale i onda ih razvijaj. U terminima priče iz okvira: ne tjeraj patku na dopunsku nastavu iz trčanja, nego joj organiziraj dodatnu nastavu iz plivanja. Razvit će o sebi pozitivnu sliku: *dobra sam i uspješna plivačica* pa će joj i trčanje krenuti nabolje.

Individualizacija

Kako bi odgovorile na izazove novoga doba, životinje odlučile osnovati školu. Kreirale su kurikulum s nastavnim sadržajima trčanje, plivanje, penjanje i letenje.

Patka je bila sjajna u plivanju, zapravo i bolja od svojeg učitelja, u letenju je dobila jedva prolaznu ocjenu, a i trčanje joj baš nije išlo pa je morala na dopunsku nastavu. Plivanje je preskakala pa joj se plivača opna na nogama toliko istrošila da je u plivanju postala tek prosječna. No prosjek je u školi prihvatljiv pa se nitko, osim patke, nije baš zbog toga brinuo.

Zec je počeo kao najbolji trkač u razredu ali dobio je živčani slom zbog silnih popravnih iz plivanja.

Vjeverica je bila sjajna u veranju sve dok nije pala u depresiju na satu letenja jer joj učitelj nije dopuštao da krene s vrha stabla prema dolje, nego obratno. Od prenaprezanja je dobila i upalu mišića, pa je na završnom ispitu zaradila tek trojku iz penjanja i dvojku iz trčanja.

Orao je dobio etiketu problematičnog klinca pa su ga podvrgli strogoj disciplini. Na vrh stabla popeo se prvi, ali to mu nisu uzeli u obzir jer “nismo to tako učili” ...

S obzirom na ograničen prostor, ovdje ne možemo opisivati pojedine metode i oblike učenja i poučavanja a da bi od toga imali neku praktičnu korist (upitan bi bio i kriterij prema kojem bismo pritom neke uključili a neke isključili) no dat ćemo neke konkretne, općeprimjenljive sugestije za rad u nastavi koje proizlaze iz spomenutih pristupa učenju.

Kako pobuditi i zadržati učeničku pažnju

Pažnja je selektivna: i sami ćemo prije reagirati na nešto novo i neuobičajeno, nego na ono što je stalno jednako, tj. monotono i dosadno. Dakle, da biste *razbudili* pažnju učenika:

- koristite zapovjedne izričaje (npr. *Pazite!*, ili *Ovo je važno.* i sl.),
- promijenite - jačinu glasa, svoj položaj (prošećite), boju krede ili flomastera,
- napravite nešto neobično ili neočekivano (primjerice, pri dijeljenju dvoznamenkastih brojeva uključite i neki troznamenkasti, na satu zemljopisa pustite glazbu ili himnu zemlje o kojoj se uči, pri čitanju priče umetnite ili promijenite neki dio),
- pobudite emocije (primjerice, u matematičkim zadacima upotrijebite imena djece iz razreda, predavanje započnite šalom - koja ima neke veze sa sadržajima koje ćete obrađivati i sl.)

Jedno je pobuditi ili razbuditi pažnju, a drugo je i zadržati ju. Pokušajte:

- motivirati učenike objašnjavanjem svrhe učenja nekog sadržaja; upozorite ih na osobnu korist koju će od toga imati,
- mijenjajte aktivnosti tijekom sata; u pravilu se pažnja na istoj vrsti materijala uspješno održava 15 do 20 minuta,
- uvodite stanke između pojedinih nastavnih cjelina u koje možete umetnuti tjelesne aktivnosti (npr. vježbice za podizanje energije i razgibavanje),
- nove nastavne sadržaje nastojte obrađivati u satima kada su djeca odmorna.

Kako doskočiti ograničenom kapacitetu tzv. radnog pamćenja

Radno pamćenje je tek usko predsoblje iz kojega se ulazi u skladište koje zovemo pravo, dugoročno pamćenje. Istovremeno se u tom predsoblju može naći tek vrlo mala količina sadržaja. Sve što je previše ispast će u rupu zaborava. Stoga je u pripremi nastave dobro voditi računa o sljedećem:

- ♦ Jedan nastavni sat ili nastavnu cjelinu ne smije se opteretiti s previše novih informacija, koje usto još i nisu dovoljno jasno povezane. Primjerice, želimo li da dijete nauči nove pojmove u matematici poput značenja simbola $<$ i $>$, tada je dobro da prepoznavanje tih simbola vježba na razmjerno jednostavnim primjerima, na brojkama do 20, koje dobro poznaje. Tek kasnije može prijeći na brojeve do 100 ili još veće. U suprotnom, pretjerano opterećenje novim simbolima i velikim brojevima izazvat će zakrčenje *predsoblja* i dijete će zbunjeno odustati od učenja.
- ♦ Nakon uvođenja novog pojma djeci treba dati određeno vrijeme da ga u predsoblju temeljito obrade. Primjerice, možete ih tražiti da navedu neki primjer za taj pojam ili da se sjetе sličnoga pojma. Ukoliko ne ostavimo vremena za proradu informacija u tom, ostanimo na predsoblju, nova će informacija trajno istisnuti prethodnu koja još nije prenijeta u pravo pamćenje.
- ♦ Djecu možemo izravno poučiti kako da bolje organiziraju pojedinačne informacije na način koji će im povećati kapacitet radnog pamćenja, tj. predsoblja. Isto tako

važno je upozoriti ih da neke vještine ili znanja trebaju uvježbati do razine automatizma (primjerice, tablicu množenja), jer će tako više prostora u predsoblju ostati za rješavanje problema.

- ◆ Pri usmenom provjeravanju znanja učeniku treba dati barem tri sekunde vremena da dozove odgovor iz dugoročnoga, pravoga pamćenja, a ne odmah reći: *sjedni, ne znaš*.

Kako olakšati pohranjivanje sadržaja u pravo pamćenje

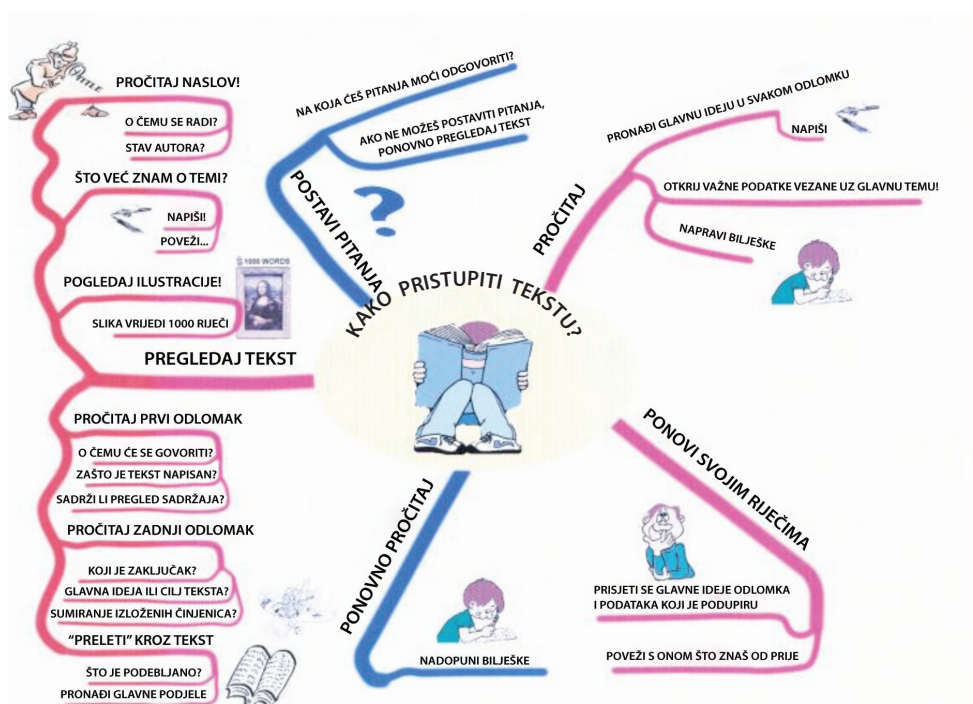
Pogledajte primjere ovih tzv. kognitivnih ili spoznajnih shema za učenje povijesti i geografije. Upravo je nevjerojatno koliko one mogu olakšati učenje ali i poučavanje. Moćne je izraditi ih i za druge nastavne predmete; odlične su za ponavljanje, analiziranje, uspoređivanje i zaključivanje.

Shema za učenje povijesti	Shema za učenje zemljopisa
• vremensko razdoblje koje se proučava	• geografski položaj
• društveno uređenje	• reljef
• materijalna kultura	• klima
• duhovna kultura	• prirodni izvori
• ključni događaji i ličnosti	• stanovništvo
• uzročno posljedično tumačenje događaja i promjena	• gospodarstvo
	• kultura i jezik

Jednom kada učenici usvoje shemu, mogu je dalje prilagođavati ili mogu za novu vrstu nastavnog sadržaja sami stvarati nove sheme. Također, nove sadržaje treba uvijek povezivati s onim prethodnim, treba osigurati vrijeme za ponavljanje i – stalno zapošljavati učenike: postavljajte im pitanja što potiču razumijevanje, tražite da odgovor kažu svojim riječima, a ne da ponavljaju doslovno nabubane sadržaje, neka rješavaju probleme, pišu eseje i referate (sami ili u paru), organizirajte kvizove i sl.

Učenici će bolje (na)učiti ako od njih tražimo da nastavne sadržaje procijene na emocionalnom planu ili im pridaju neko osobno značenje. Primjerice, prije će zapamtiti nazive biljaka ako pritom razmišljaju koja im biljka ljepše izgleda ili ljepše miriše. Isto tako bolje će se sjećati lektire ako se od njih traži da razmisle što bi oni učinili u određenoj situaciji ili da objasne koji im lik iz romana najviše slični ili od kojeg se najviše razlikuju.

Upravo su spoznaje o radu mozga, o tome kako se obrađuju, pohranjuju i zadržavaju zapamćene informacije i kako ih se možemo prisjećati temelj tehnikama mapiranja koje je sedamdesetih godina prošlog stoljeća razvio poznati britanski psiholog Tony Buzan. Tzv. umnom ili mentalnom mapom vizualiziraju se strukture i klasificiraju ideje zbog lakšeg razumijevanja, učenja i rješavanja problema. Te su mape našle široku primjenu u obrazovanju: mapa može biti primarni izvor za usvajanje znanja, dodatna pomoć u učenju i u prisjećanju naučenoga, a uza sve to – mogu biti i zabavne. Rade se ručno ili uz pomoć posebnog računalnog programa. Na slici je primjer mape jednog poglavlja iz knjige *Vodič za preživljavanje u školi*. Osim dijelova knjige, učenici mogu napraviti mentalnu mapu nastavne jedinice ili teme, čak i *šalabahter* za ispitivanje (koji također možete ocijeniti).

Napomena za kraj: Sve će ovo bolje funkcionirati ako u razredu stvorimo ugodno ozračje u kojemu prevladavaju pozitivne emocije: učenici će bolje i kreativnije razmišljati i rješavati probleme, ono što nauče bit će trajnije pohranjeno u njihovo pamćenje i učitelji će biti zadovoljniji.

Preporuke za čitanje

- Diamond, M.C., Hopson, J. (2002.), *Čarobno drveće uma*, Lekenik: Ostvarenje.
- Jensen, E. (2004.), *Različiti mozgovi, različiti učenici*. Zagreb: Educa.
- Miljković, D., Rijavec, M. (2009.), Važnost pozitivnih emocija u odgoju i obrazovanju. *Napredak*, Vol. 150, br. 3-4, str. 488-506.
- Rijavec, M., Miljković, D. (2004.), *Vodič za preživljavanje u školi*. Zagreb: IEP-D2.
- Strugar, V. (2012.), *Znanje, obrazovni standardi, kurikulum*. Zagreb: Školske novine
- Zarevski, P. (ur.) (2003.), *Učitelji za učitelje – primjeri provedbe načela Aktivne / efikasne škole*. Zagreb: IEP.

Mogućnost uporabe suvremenih tehnologija u nastavi hrvatskog jezika

Lidija Cvikić, Lada Kanajet Šimić

1. Uvod

Hrvatsku nastavu u inozemstvu odlikuju brojne posebnosti. Jedan dio proizlazi iz sadržaja, strukture i organizacije nastave, a drugi iz obilježja učenika koji u njoj sudjeluju. Naime, osim jezičnih sadržaja, hrvatska nastava u inozemstvu uključuje i sadržaje iz geografije, povijesti, sadržaje o hrvatskoj prirodnoj i kulturnoj baštini, sve u okviru relativno maloga broja sati, a u nastavi sudjeluju učenici koji su heterogeni s obzirom na razinu poznavanja jezika, način na koji su ovladali hrvatskim jezikom, dob i sl. Uzmemo li u obzir i činjenicu da se provodi u različitim državama, odnosno da je uklopljena u raznolike obrazovne sustave, može se zaključiti da je hrvatska nastava u inozemstvu iznimno složen sustav s brojnim pojedinačnim posebnostima. Ove posebnosti većina učitelja prepoznaje kao konkretne izazove s kojima se u radu susreću, od kojih se najčešće navode smanjenje broja učenika i nedostatak motivacije za učenje jezika, slaba uključenost roditelja, nedovoljna izloženost jeziku, manjak prikladnih nastavnih materijala, kao i nedovoljna stručna osposobljenost učitelja (Cvikić, 2010). Neke od navedenih poteškoća, poput smanjenja broja učenika ili nedovoljne uključenosti roditelja, ne ovise izravno o učiteljima, a za njihovo je otklanjanje potrebna suradnja stručnjaka različitih profila i izrada strategije očuvanja hrvatskoga jezika među govornicima izvan Hrvatske. No, na druge izazove, poput nedostatka prikladnih nastavnih materijala i nedovoljne izloženosti jeziku, nastavnici mogu izravno utjecati. U ovome ćemo radu pokazati kako uporaba suvremenih tehnologija u nastavi hrvatskoga jezika može biti put u prevladavanju navedenih poteškoća.

2. Suvremene tehnologije u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika

Kada se govori o suvremenoj nastavi, spominju se pojmovi novi mediji, informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT) te e-učenje. Informacijske i komunikacijske tehnologije mogu se definirati kao „raznolik set tehnološkoga alata i resursa koji se upotrebljavaju za komunikaciju, kao i za stvaranje, širenje, pohranu i upravljanje informacijama“

(Blurton, 1999:1), a e-učenjem naziva se njihova uporaba u nastavi koja doprinosi unapređenju kvalitete nastavnoga procesa i ishoda obrazovanja (Anketa o e-učenju 2011). Upravo zbog vrlo raznolikih mogućnosti primjene u nastavnoj praksi, e-učenjem mogu se djelomično prevladati odnosno smanjiti poteškoće s kojima se susreću učitelji u hrvatskoj nastavi u inozemstvu: može se povećati izloženost učenika jeziku (jer je ovladavanje jezikom u izravnoj vezi s količinom i kvalitetom jezičnoga unosa); u nastavi je moguća ravnomjernija uključenost predložaka za razvoj svih jezičnih vještina (naročito slušanja); nastavu je u visokome stupnju moguće prilagoditi pojedincu, a uporaba tehnologije može pomoći i u razvijanju međukulturalne kompetencije.

Tehnologijom se u nastavi može služiti u različitome stupnju, a u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika prisutni su različiti oblici e-učenja od nastave uz pomoć IKT-a do online nastave koja se provodi isključivo putem računala (iscrpno u Kanajet Šimić i Cvikić, 2012). Pred svakim učiteljem koji se odluči na uporabu suvremenih tehnologija u nastavi stoje dvije osnovne mogućnosti: služiti se već dostupnim, unaprijed izrađenim nastavnim materijalima ili uz pomoć računalnih programa i alata samostalno izraditi vlastite. Koju će mogućnost učitelj odabrati, ovisi o tehničkim uvjetima (opremljenost učionice i dostupnost računala učenicima) te računalnoj pismenosti i učitelja i učenika. No, svaku je nastavnu aktivnost koja se provodi uporabom IKT-a potrebno dobro osmisliti i unaprijed pripremiti kako uporaba IKT-a ne bi bila sama sebi svrha, već da bi bila u funkciji ostvarivanja cilja nastavnoga sata, a u aktivnostima koje uključuju učeničku (samostalnu) uporabu interneta nužno je poduzeti mjere kontrole i zaštite učenika od neželjenih sadržaja ili aktivnosti na mreži.

2.1. Nastava uz IKT na temelju dostupnih sadržaja

Ako se nastava hrvatskoga jezika odvija uz pomoć IKT-a, učitelji se mogu služiti čitavim nizom dostupnih nastavnih sadržaja: tekstovima, audiozapisima i videozapisima dostupnima na internetu, CD-ima (auditivnima ili interaktivnima) namijenima učenju jezika, mrežnim stranicama s dostupnim interaktivnim igrama za učenje jezika, književnim djelima u računalnome obliku, e-knjigama, online rječnicima, mrežnim stranicama za učitelje na kojima se opisuju nastavne aktivnosti i slično. Kao primjer učinkovitih dostupnih sadržaja pogodnih za uporabu u nastavi hrvatskoga jezika u inozemstvu možemo navesti interaktivni CD *Putovanje kroz znanje* i internetski portal hrID.

2.1.1. Interaktivni CD „Putovanje kroz znanje“

Putovanje kroz znanje interaktivni je CD namijenjen djeci predškolske i rane školske dobi za uspješno učenje kroz zabavu (<http://putovanjekroz-znanje.ffzg.hr/index.php>). Glavna urednica Kristina Vučković te njezini suradnici logopedi, računalni stručnjaci, animatori i autori tekstova osmislili su i izradili osam kreativnih interaktivnih igara namijenjenih razvoju jezičnih i perceptivnih sposobnosti u djece predškolske i rane školske dobi. Igre su usmjerene na bogaćenje rječnika; pomoć pri ovladavanju glasovnom analizom i sintezom (kao preduvjet ovladavanja čitanjem i pisanjem); pravilan izgovor glasova; zapažanje, razumijevanje i izricanje prostornih i vremenskih odnosa; ovladavanje glagolskim oblicima, redom riječi i slično. Igre se mogu upotrijebiti i kao poticaj za jezično izražavanje (pripovijedanje, opisivanje) te kao pomoć u usvajanju jezikoslovnih znanja (vrste riječi, odnos priloga i prijedloga, umanjnice i uvećanice i slično). Posebno valja istaknuti činjenicu da su likovima glasove posudili govornici različitih idioma

hrvatskoga jezika. Na taj se način učenici mogu ne samo upoznati s različitim idiomima hrvatskoga jezika već i razviti svijest o vrijednosti vlastitoga idioma i njegovoj ravnopravnosti sa svim ostalim idiomima hrvatskoga jezika.

2.1.2. Internetski portal hrID

Portal *Hrvatski izvan domovine (hrID)* mrežna je stranica čiji je sadržaj vezan za učenje i poučavanje hrvatskog jezika (<http://www.ucimohrvatski.com>). Ponajprije je namijenjena učiteljima hrvatske nastave u inozemstvu za rad u nastavi (za svaku dob i razinu jezičnoga znanja); učenicima za učenje o jeziku, povijesti, kulturnoj i prirodnoj baštini; roditeljima, bakama i djedovima kako bi se njihovi potomci susreli s hrvatskom riječju od rođenja, kao i svima drugima zainteresiranim za različite informacije o Hrvatskoj. Potaknuta dugogodišnjom suradnjom s učiteljima u hrvatskoga jezika u inozemstvu portal je osmislila i uređuje ga voditeljica Ureda za školstvo, znanost i šport Hrvatske matice iseljenika kao izravan odgovor na iskazane potrebe učitelja za mjestom na mreži na kojemu jednostavno i brzo mogu doći do potrebnih informacija i kvalitetnih nastavnih materijala.

Sadržaj na portalu organiziran je u šest podstranica, a svaka od njih sadrži razne pripadajuće podgrupe. S obzirom na brojnost materijala postoji i napredno pretraživanje pomoću kojega se lako pronalaze materijali vezani za određene teme.

Tri su stranice portala informativnoga karaktera (popis škola i tečajeva hrvatskoga jezika te popis nastavnih materijala za hrvatski kao ini jezik), dok ostale stranice sadrže mnogobrojne ideje za organiziranje i provođenje nastave, poveznice na mrežne stranice s tekstovima, audio i video isječcima prikladnim za nastavu, opisima tradicionalnih dječjih igara. Portal sadržava i vanjske poveznice na priče, pjesmice, brojalice, zagonetke, uspavanke te informacije o kulturnoj i prirodnoj baštini RH. Poseban dio čini podstranica *Naša nastava* koja donosi izbor nastavnih materijala i ideja za provođenje neklasičnih oblika rada, poput projektne nastave ili rada u radionicama (jezična, dramska, lutkarska radionica, radionica hrvatske kulturne i prirodne baštine, novinarska radionica). Takav se način učenja hrvatskoga jezika primjenjuje u dvama programima Hrvatske matice iseljenika (*Mala škola hrvatskoga jezika i kulture* te *Hrvatski dani za djecu, mladež, učitelje i roditelje*) što znači su nastavni materijali objavljeni na portalu višestruko iskušani u nastavnoj praksi. Ova podstranica također pruža prostor svim nastavnicima za objavljivanje nastavnih materijala, aktivnosti i ideja, kao i za preuzimanje onih koje su izradili njihovi kolege. Ovakvoj otvorenosti portala cilj je stvaranje on-line riznice materijala za nastavu hrvatskoga kao drugoga i nasljednoga jezika koja bi bila dostupna svima.

Želeći još više pridonijeti usavršavanju nastavnika inojezičnog hrvatskog, autori portala hrID planiraju otvaranje foruma koji bi umrežavao nastavnike hrvatskoga jezika u domovini i svijetu te stvaranje mogućnosti za online održavanje stručnih predavanja.

2.2 Samostalna izrada nastavnih materijala uz pomoć IKT-a

Informacijskim i komunikacijskim tehnologijama u nastavi hrvatskoga jezika učitelji i učenici mogu se samostalno služiti na različite načine. Od uporabe IKT-a u oblikovanju nastavnih materijala (nastavni listići, prezentacije, stripovi i sl.), igara (npr. križaljke, puzzle), projektnih zadataka učenika (npr. snimanje i izrada filma, razredni blog), izradi zadataka za vježbu ili čitavih ispita (primjerice uporabom programa *Hotpotatoes*) do potpore nastavi pomoću sustava za e-učenje (npr. *Moodle*). Suvremene tehnologije također omogućuju

povezanost učenika izvan Hrvatske s učenicima u Hrvatskoj. Uporaba društvenih mreža, pričaonica i programa za videokonferenciju (primjerice *Webinara* i *Skypea*) omogućuje služenje hrvatskim jezikom u govoru i pismu u stvarnim komunikacijskim situacijama s vršnjacima, što osim razvoja jezično-komunikacijske kompetencije potiče i razvoj međukulturalne kompetencije. Osim uporabe programa koji su u ponudi standardnih programskih paketa, u izradi nastavnih materijala i aktivnosti mogu pomoći i specijalizirani programi, primjerice *Hotpotatoes*, a kao potpora nastavnome procesu ili za cjelokupno provođenje nastave online u uporabi su sustavi za e-učenje (tzv. LMS), kao što je sustav *Moodle*.

2.2.1. Program *Hotpotatoes*

Program *Hotpotatoes* (<http://hotpot.uvic.ca>) besplatan je program pomoću kojega je moguće izraditi šest tipova interaktivnih zadataka. To su zadatci višestrukoga izbora, kratki odgovori, izmiješane rečenice (ili dijelovi teksta), križaljka, zadatci uparivanja te zadatci nadopune teksta. U sve je navedene tipove zadataka osim teksta moguće unijeti sliku i zvuk što višestruko povećava broj i vrstu mogućih zadataka. Primjerice, u zadatcima spajanja mogu se spajati tekst i tekst (npr. sinonimi), slika i tekst (pogodno za vježbe rječnika), zvuk i tekst (pogodno za vježbe slušanja), kao i slika i slika ili zvuk i zvuk (npr. uparivanje pitanja i odgovora i sl.). Zadatci se otvaraju u web pregledniku, moguće ih je postaviti na web stranicu, unijeti u sustav za upravljanje učenjem (primjerice *Moodle*) ili jednostavno putem nekoga oblika vanjske memorije prenijeti na željeno računalo. Zadatke je moguće spojiti u ispit pri čemu izrađivač može odrediti i redoslijed zadataka u ispitu. Na mrežnim su stranicama programa objavljene iscrpne upute o preuzimanju i uporabi programa, kao i primjeri zadataka izrađeni u programu *Hotpotatoes*. Uporaba programa zahtijeva osnovna informatička znanja, a uporaba je vrlo jednostavna. Podržava različite jezike pa se na mrežnim stranicama kao primjer navode upute i primjeri zadataka na dvadesetak jezika, među kojima je i hrvatski.

2.2.2. Sustav za e-učenje *Moodle*

Prema definiciji Sveučilišnoga računskoga centra Sveučilišta u Zagrebu (Anketa o e-učenju 2010:35) sustav za e-učenje programski je sustav „koji omogućuje upravljanje i isporuku elektroničkih (online) sadržaja studentima ili učenicima. Često su dijelovi takvoga sustava i moduli za razvoj online obrazovnih sadržaja, moduli za provjeru znanja i slično“. Jedan je od njih i sustav *Moodle*. Riječ je o tzv. *open source* sustavu čija je uporaba besplatna, a sam sustav se neprestano unaprjeđuje i razvija. Pomoću nekoliko stotina dodatnih modula i aktivnosti izrađenih za sustav *Moodle*, sustav je moguće stalno nadopunjavati, mijenjati i time učiniti pogodnim za određenu vrstu nastave. U Hrvatskoj su u uporabi inačice *Moodla* dostupne akademskoj i obrazovnoj zajednici (osobama koje posjeduju elektronički AAI@edu identitet) putem Srca i Carneta, a mnoge visokoškolske ustanove imaju svoje inačice sustava *Moodle*. Kako bi ispan opis sustava i njegove uporabe uvelike nadmašio cilj i opseg ovoga rada, temeljna će se obilježja sustava i njegova prikladnosti za učenje jezika pokazati na temelju ustroja tečaja HiT-1. Navedeni je tečaj prvi cjeloviti online tečaj hrvatskoga kao inoga jezika u Republici Hrvatskoj, nastao kao zajednički projekt Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatske matice iseljenika i Srca, a uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta (http://www.matis.hr/projekti_opsirnije.php?id=59). Tečaj je namijenjen učenju hrvatskoga jezika na početnoj razini znanja, a sastoji se od nastavnih materijala u sustavu MoD (inačica *Moodlea*) i nastave u živo putem *Skypea* i *Webinara* (o metodičkim posebnostima takvoga načina učenja hrvatskoga jezika više u Cvikić, Bošnjak i Kolaković 2012).

Sustav za e-učenje omogućuje unos nastavnih materijala izrađenih u drugim programima (dokumenti, prezentacije, slike, zvučni zapisi, povezice na mrežne stranice), kao i stvaranje nastavnih materijala u samome sustavu (izrada lekcija – poveznih slajdova koje je moguće kombinirati sa zadacima, izrada knjige, pojedinačne stranice, web dokumenta i rječnika). Osim toga, omogućuje provjeru i samoprovjeru znanja različitim vrstama zadataka objektivnoga i subjektivnoga tipa, odnosno izradu ispita. Sustav služi i za komunikaciju učitelja i učenika međusobno putem poruka, chata, foruma i wikija, od kojih se posljednja dva mogu koristiti i za suradničko učenje. U tečaju HiT-1 svaka se nastavna cjelina, kojih je ukupno sedam, sastoji od brojnih aktivnosti. Svaka cjelina sadrži lekcije (kombinacije tekstova i zadataka za provjeru usvojenoga znanja, sve popraćeno ilustracijama ili animacijama) usmjerene na ovladavanje rječnikom i razvoj jezično-komunikacijske sposobnosti, kao i one koje su usmjerene na ovladavanje jezičnim strukturama (gramatikom). Nakon lekcija slijede raznovrsne vježbe i zadatci. Svaka lekcija ima i pripadajući rječnik s navedenim kosim oblicima promjenjivih riječi, kao i prijevodima na engleski i španjolski jezik, a na iste jezike prevedena i sva ostala objašnjenja u tečaju. Unutar svake cjeline nalaze se posebni zadatci namijeni razvoju vještina slušanja i govorenja. Velika je važnost dana i razvoju međukulturne sposobnosti pa se unutar svake cjeline pod naslovom *Abeceda Hrvatske* navode činjenice o hrvatskim kulturnim osobitostima, kao i vanjske poveznice na određenu temu. Sastavni su dio tečaja i zadatci za provjeru i samoprovjeru znanja, kao i interaktivne igre izrađene u sustavu Hotpotatoes.

Uporaba sustava za e-učenje ima brojne prednosti od kojih se kao najvažnije mogu navesti: dostupnost nastavnih materijala i neograničenost njihove uporabe, istovremena izloženost različitim vrstama jezičnoga unosa (govoreni i pisani tekst) i uporaba multimedije, mogućnost individualizacije nastave, razvijanje sasmostalnosti u učenju, kontinuirano praćenje napretka učenika, suradničko učenje neovisno o mjestu na kojem se učenik nalazi te mogućnost izravnoga komuniciranja s nastavnikom i nakon vremena određenoga za nastavu.

3. Umjesto zaključka

Navedene aktivnosti, stranice i programi samo su poticaj učiteljima hrvatske nastave u inozemstvu u samostalnom otkrivanju načina na koje svoju nastavu mogu obogatiti uporabom suvremenih tehnologija. Usmjernost suvremenih obrazovnih sustava na cjeloživotno učenje i razvijanje ključnih kompetencija, koje među ostalima čine sporazumijevanje na materinskom i stranom jeziku, digitalna kompetencija i učenje kako učiti, zasigurno će pridonijeti još snažnijem razvoju učenja jezika uz pomoć tehnologija. Nadamo se da će te mogućnosti biti obilato iskorištene i za učenje hrvatskoga jezika te njegovo očuvanje među nasljednim govornicima u inozemstvu.

Literatura:

- Anketa o e-učenju (2011) Centar za e-učenje, Sveučilište u Zagrebu
- Blurton, C. (1999) *New Directions of ICT-Use in Education*. UNESCO, dostupno na <http://www.unesco.org/education/educprog/lwf/dl/edict.pdf>, zadnji pristup 20. siječnja 2012.
- Cvikić, L. (2010) *Izvandomovinska nastava hrvatskoga jezika u SAD-u Australiji i Makedoniji*. Međunarodni suradni skup Prvi, drugi, ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe. Skoplje. izlaganje.
- Cvikić, L., Bošnjak, M., Kolaković, Z. (2012) *Hrvatski kao ini jezik u računalnome okružju-glodidaktička promišljanja*. Zbornik Savjetovanja lektora inojezičnoga hrvatskoga. Zagreb: Ffpres. (u tisku)
- Kanajet Šimić, L. i Cvikić, L. (2012) E-učenje hrvatskoga kao nasljednoga jezika: trenutačno stanje i razvojne perspektive. Zagreb: Annales Pilar. (u tisku)
- <http://putovanjekrozznanje.ffzg.hr/index.php>
- <http://www.ucimohrvatski.com>
- <http://hotpot.uvic.ca>
- http://www.matis.hr/projekti_opsirnije.php?id=59

Sudionici seminara u Zürichu, Švicarska, svibanj 2012.

Bilingvizam u ulozi razvoja višejezičnosti

Dragutin Bregant

Jezična i kulturna raznolikost već su dugo u školama Europe pravilo a ne, kao što je to bilo donedavno, iznimka. Heterogenost u školstvu je stvarnost i predstavlja izazov za sve sudionike nastavnog procesa od nastavnika, djece, roditelja do znanstvenika koji se bave inerkulturalnim temama odgoja i obrazovanja migranata u Europi. Iako znanstvana istraživanja već godinama govore u prilog većem uvažavanju nastave materinskog jezika, to kao da ne dopire do institucija odgovornih za odgoj i obrazovanje u inozemstvu.

A kod kuće špreham doječ

„Želim da moje dijete uči njemački, rvacki ionako govorimo kući“ ...
(roditelj)

„Hrvatski samo šteti učenju njemačkog“ ...
(roditelj)

„Stranoj djeci treba zabraniti da međusobno govore svoj jezik“ ...
(austrijska učiteljica)

„A kod kuće špreham doječ.“
(učenik iz hrvatske škole)

„Ne gnjavite djecu s etnocentričnim sadržajima. Dovoljna je jezična kompetencija u svakodnevnim situacijama.“

(austrijski prosvjetni inspektor)

Često smo čuli slične „argumente“. Oni govore da se kod kuće nedovoljno govori hrvatskim jezikom, ali se hrvatski istodobno dovoljno ne uvažava u stranoj sredini. Dio naših roditelja se srami svog podrijetla. Žele se što prije integrirati, što je donekle i razumljivo jer žele sebi i djeci osigurati egzistenciju u stranoj sredini. I to ne bi bio problem da se pod integracijom ne skriva nesmiljena asimilacija i gubitak vlastitog identiteta. Nisu ni svjesni koliko će takvi stavovi negativno utjecati na psiho-fizički razvoj djece.

Usvajanje materinskog jezika počinje rođenjem i ograničeno je na obiteljsko sporazumijevanje najčešće obilježeno dijalektom. Ako tome dodamo nepovoljno komunikacijsko okruženje strane sredine jasno je da hrvatski jezik u inozemstvu ima sužen prostor za svoj razvoj.

Ako dijete nije upisano na nastavu hrvatskog jezika, polaskom u školu razvoj jezika se manje-više prekida. Opismenjavanje i školska socijalizacija se provode na drugom jeziku,

a ne na jeziku obitelji. Nastupa lom u jezičnom razvoju. Nasilnim zaustavljanjem razvoja primarnog jezika dolazi do nepotpunog usvajanja drugog jezika, što će konačno rezultirati polujezičnošću. Takvi govornici stvaraju neki svoj mješoviti, metajezik koji ne će razumjeti govornik standardnog hrvatskog jezika, a ni govornik zemlje boravka.

Transferencija je izraz koji se upotrebljava u različitim disciplinama, a u lingvistici znači prijenos jezičnih osobina iz jednog jezika u drugi. Najprije se javlja u govoru, a onda i u pismu. Obično, pravac transferencije je usmjeren s dominantnog na inferiorni tj., materinski jezik.

Leksička transferencija je prijenos nematerinske riječi u materinski jezik i za pojmove koji imaju naziv u materinskom jeziku. Ta riječ može zadržati izvorni oblik i značenje (Heft, Tankstelle, Brot, Schule,), ali može ga i promijeniti (zemel-Semmel, ojro-euro).

Govornik nematerinsku riječ propušta kroz fonološki filter materinskog jezika i piše je prema pravopisnim pravilima jezika podrijetla.

Fonetska i ortografska transferencija se očituje u pogrješnoj artikulaciji i pisanju glasova, glasovnih skupova i riječi. Pod utjecajem njemačkog jezika izostavlja se npr. muklo H (stumme H).

Izgovara i piše kru (kruh), pra (prah), kuati (kuhati).

Zamjenjuje	v	sa	f	pa	izgovara	vino – fino
	z		c			zmaj – cmaj
	s		z			kosa – koza
	d		t			duga – tuga
	b		p			zub – cup
	g		k			guma – kuma
	ck		k			kocka – koka
	eu		oj			Ojropa – Europa

Gramatička transferencija je vidljiva u govornom i pisanom jeziku. Učenik prenosi gramatičke elemente jezika zemlje boravka u gramatički sustav materinskog jezika.

Promjena padežnog sustava. Njemački jezik ima 4 padeža pa dolazi do redukcije u uporabi padeža:

Ivan, idemo se igrat.
Ja imam strah od pas.

Tvorba novih riječi i sustava konjugacije:

Mama, učitelj je reko da to unteřrifujeř. (unterschreiben)
Bař se frojenim hrvatskoj nastavi. (sich freuen)
Gratuliram ti rođendan. (gratulieren)

Sintaksna transferencija se očituje u promjeni reda riječi u rečenici pod utjecajem nematerinskog jezika:

U školu sam ići morao.
Ima jabuka drvo.
Djeca se u sobi igrati.

Nakon uspostavljene jezične dijagnoze polaznika hrvatske škole, nastavnik je dužan osmisлити plan metodičkih intervencija za otklanjanje posljedica transferencije. To su ra-

zličiti tipovi jezičnih vježbi gdje će svaka imati svoje pedagoško, metodičko i psihološko opravdanje.

Rijetki su slučajevi da se u obitelji razvija prava rana dvojezičnost, kad se simultano usvajaju oba jezika. Jasno je da se učenje hrvatskog jezika mora razvijati u školi. Ne smije se prekinuti jer zbog toga trpi ne samo usvajanje materinskog jezika, već i drugog jezika. Deficit se još izrazitije pokazuje kasnije u višim razredima kad u prvi plan stupe kognitivne jezične vještine te treba baratati apstraktnim pojmovima (čežnja, slutnja, očaj, osama). Dijete će te riječi usvojiti receptivno na stranom jeziku, ali ih ne će razumjeti. Jezične vještine, koje netko može dostići na drugom, stranom jeziku, bitno ovise o kvaliteti i razini znanja materinskog jezika. Istraživanja su pokazala da su djeca koja polaze nastavu materinskog jezika uspješna ne samo u stranom jeziku nego i u drugim predmetima obvezne škole. Literatura o bilingvizmu također govori u prilog nastave na materinskom jeziku:

- učenje hrvatskog jezika u školi istodobno s drugim jezikom ne sputava stjecanje jezičnih vještina na drugom jeziku, naprotiv;
- djeca koja kvalitetno komuniciraju hrvatskim jezikom lakše i brže usvajaju drugi i ostale jezike;
- sposobnost jezične analize te kvaliteta i kvantiteta jezičnog usvajanja su u dvojezične djece viši nego u jednojezične;
- potiče se jezična kreativnost;
- zabrana da djeca u školi razgovaraju na materinskom jeziku pokazuje ne samo nedovoljnu senzibilnost i poriličnu mjeru etnocentrične arogancije, već sprječava međusobnu komunikaciju djece; time se ne šteti dominantnom jeziku koji je ionako sveprisutan;
- dvojezičnost vodi k većoj toleranciji i umanjenoj sklonosti etnocentrizmu;
- znanje materinskog jezika nije beskorisno; u svakom društvu postoji potreba za dvojezičnim osobama kojima znanje njihovog jezika postaje dodatna kvalifikacija po kojoj se na tržištu rada izdvajaju od jednojezičnih kandidata.

Sve govori u prilog većem uvažavanju materinskog jezika useljenika. Školski modeli za to su različiti, a najvažnija su dva: dvojezični razredi u redovnoj školi te dopunska nastava u okviru redovnog školskog sustava.

Noviji model, čiji je cilj pokazati više poštovanja prema materinskim jezicima, jest model međukulturnoga dvojezičnog obrazovanja koji omogućuje djeci da dulje i više uče na svome jeziku. Nastava se istodobno odvija i na jeziku zemlje boravka, ali se promiče i materinski jezik u svom kulturnom kontekstu.

Nažalost takvi modeli su rijetki i ostaju na razini projekata.

Integracija ne teče u jednom smjeru, Ona mora biti dvosmjerna, trebaju je iskreno prihvatiti autohtoni stanovnici i useljenici. Integracija ne smije biti prikriivena asimilacija, nego doista integracija sa svim ljudskim pravima koja uživaju žitelji europske zajednice. A jedno od temeljnih prava je svakako i pravo na dodatno obrazovanje na materinskom jeziku.

Nastava materinskog jezika nema samo obvezu prema jeziku zemlje podrijetla, već prije svega prema djeci koja žele razviti kompetencije u dva ili više jezika i tako se pripremiti za višejezičnu eurposku budućnost.

Posljednje desetljeće nastava materinskog jezika se suočava s bitnim promjenama. Riječ je ponajprije o promjeni prvobitne funkcije dopunske nastave, a time dolazi do pro-

mjene obrazovnih, odgojnih i pedagoških ciljeva i zadataka. Roditelji i djeca nisu više na privremenom radu u inozemstvu i ne treba ih samo pripremati za povratak u domovinu. Novi cilj bi trebao biti višejezičnost. Riječ je o razvijanju sposobnosti brzog uključivanja i isključivanja iz jednog u drugi jezik, sposobnost prevođenja, odgonetanja nepoznatih riječi i fraza, traženja i nalaženja ključeva odgonetavanja

Nastava materinskog jezika izvan zemlje podrijetla traži svoj novi put, svoju posebnu metodiku. To nije metodika materinskog jezika, a nije ni metodika nastave stranog jezika. To je zadatak nastavnika praktičara u inozemstvu da svojim iskustvom, zajedno s metodičarima i lingvistima, pokušaju pronaći novi put metodike obrazovanja mladih u inozemstvu.

Literatura

Rosandić, Dragutin (1983): *Riječ materinska*. Zagreb: Školske novine

Cillia, R. (2009): *Spracherwerb in der Migration*, Wien: bmuk

Pjesnici slikom, mi stihom – projekt učenika hrvatske nastave u Švicarskoj i švicarske umjetnice Michaelae Müller, Ured hrvatske nastave, Švicarska 2010.

Izvannastavne aktivnosti učenika u hrvatskoj nastavi u inozemstvu

Sanja Süto

Imajući u vidu specifičnosti izvođenja hrvatske nastave u različitim zemljama svijeta, uočavamo veliko značenje izvannastavnih aktivnosti za učenike, njihove roditelje te cijele hrvatske zajednice u okrilju koje se nastava organizira. Okupljanje oko neke izvannastavne aktivnosti ili projekta za sve pripadnike hrvatske zajednice znači osnaživanje veza s domovinom, njegovanje nacionalnog identiteta i osjećaja pripadnosti hrvatskoj kulturi.

Specifičnosti izvannastavnih aktivnosti u inozemstvu

Svjesni upravo takvih specifičnih interesa i potreba, nastavnici HNI, istodobno s utemeljenjem nastave, počeli su osmišljavati i različite izvannastavne aktivnosti koje su pratile redovitu nastavu, pobuđujući u učenicima dodatnu motivaciju za učenje hrvatskoga jezika i kulture kroz različite vrste umjetničkog izražavanja i sport. Ne smijemo zanemariti činjenicu da su različite manifestacije, priredbe i proslave na kojima se tijekom godina okupljala cijela hrvatska zajednica, a čiji obvezni dio čine programi učenika, bile mjesto dodatne socijalizacije i povezivanja pripadnika hrvatske zajednice, ali i njihovih prijatelja u zemlji primateljici.

Sa zadovoljstvom možemo primijetiti da su isključivo prigodničarski programi, u kojima su učenički nastupi predstavljali samo kulisu za različite društvene skupove, danas zamijenjeni raznovrsnim oblicima i medijima učeničkog izražavanja i kreativnosti koji postaju središnje kulturne manifestacije, poput npr. Smotre malih kazališnih družina koju organizira Koordinacija HN u Švicarskoj. Respektabilan je i broj školskih listova u inozemstvu i internetskih stranica koje uređuju i učenici.

Ciljevi rada s učenicima u izvannastavnim grupama

Za same, pak, učenike, bavljenje određenom aktivnošću po vlastitom afinitetu, u relativno homogenoj grupi, kroz zajednički rad, rast i razvoj, otkrivanjem znanja te vježbanjem socijalnih vještina, značit će zadovoljavanje individualnih kreativnih, emocionalnih i socijalnih potreba. Dijete će naučiti izraziti sebe i svoje osjećaje. Nastavnik voditelj učit će da svaka grupa ima svoje specifičnosti, strukturu, drugačiji identitet, vrijednosti i dinamiku rada pa će svakoj grupi prilagoditi način rada.

Neprijeporno je da umjetnost ima bitnu ulogu u procesu razvoja mlade ličnosti, njezinom estetsko-etičkom odgoju i emocionalnom životu.

U pedagoškoj, psihološkoj i didaktičkoj literaturi možemo pronaći mnogo naslova udžbenika i priručnika koji pokušavaju biti od pomoći svima onima koji rade i žive s djecom. Napisan je i veliki broj zakona, povelja, konvencija, obrazovnih standarda i programa, ali moram priznati da u njima gotovo i nisam naišla na riječi kao što su ljubav, radost, sreća, igra, potpora. Za dijete su to vrlo bitne riječi, a za odrasle nepovratno izgubljene ako ih nije bilo u djetinjstvu. Zbog toga podsjećam svakog nastavnika i voditelja izvannastavnih aktivnosti da nikada ne zaboravi u središtu njegovoga zanimanja, rada, igre stoji dijete – njegov razvoj i napredak. Treba posebno obratiti pozornost na uključivanje pasivnijih i povučeni članova grupe, stvaranje povjerenja u sebe i grupu, upoznavanje sebe i svojih potreba, razvijanje odgovornosti za svoje ponašanje, uvažavanje različitih mišljenja, razvijanje fleksibilnosti, poticanje mašte, kreativnosti i stvaralačkog rješavanja problema.

Naravno, ovaj popis želja nije lako ostvariti u praksi, ali dobar nastavnik, koji osjeća svakog svog učenika kao originalnu ličnost i izvor mnogih potencijala, svojim će pristupom djetetu dati do znanja da ga poštuje, voli i mnogo od njega očekuje. Tako će se stvoriti veza povjerenja, uzajamnog poštovanja i rada na zajedničkom cilju, koja je uvijek plodotvorna. U izvannastavnim aktivnostima nastavnik će imati više prostora za ovakvu vrstu interakcije s učenicima no u redovitoj nastavi i to je mogućnost koju treba iskoristiti. Dijete koje postigne uspjeh u izvannastavnim aktivnostima, s većom će motivacijom pohađati hrvatsku nastavu, a vrlo je vjerojatno da će biti uspješnije i u savladavanju gradiva u obveznoj školi koju pohađa.

Nastavnik – voditelj

Prilikom dogovora o izvannastavnim aktivnostima u koordinaciji HNI dobro je voditi računa o talentu, iskustvu i afinitetima samog nastavnika. Bilo bi dobro da svaki nastavnik vodi bar po jednu aktivnost, bez obzira je li riječ o novinarskoj, jezičnoj, likovnoj, glazbenoj grupi, stripu ili nekoj drugoj aktivnosti. Tako će razvijati i usavršavati svoje dodatne kompetencije i profilirati se u novoj sredini kao nastavnik koji svojim talentom može privući učenike i pomoći im da taj talent otkriju u sebi i razviju još jedan dio svoje mlade ličnosti.

Da bi aktivnost bila uspješna, nastavnik mora posjedovati znanja, vještine, iskustvo, ali i određeni istraživački zanos. Osim stjecanja znanja i razvoja vještina, potrebno je stvarati osjećaj zajedništva u grupi, međusobno prihvaćanje svih članova i brigu za svakog pojedinca. Posebice je važno raditi na samoizražavanju i samoostvarenju jer mnogi učenici prolaze kroz faze traženja vlastitog identiteta. Ponekad su zbunjeni i dezorijentirani zbog pripadnosti dvjema kulturama, različito ih vrednuju, ponekad negiraju. Treba ih upućivati i pomagati im da osvijeste tu činjenicu kao svoju prednost i bogatstvo.

Primjeri dobre prakse

Praksa je pokazala da npr. nastavnik koji je glazbeno obrazovan može ostvariti izvrsne rezultate u okrilju hrvatske zajednice u kojoj djeluje: voditi zbor, poučavati sviranje instrumenata, osmisliti različite plesne koreografije i sl.

Nastavnici koji se bave dramskim odgojem, osim vođenja različitih dramskih i lutkarskih skupina, mogu elemente dramskog odgoja odlično primijeniti u nastavi. Posebno naglašavam primjerenost rada s lutkom s učenicima mlađe dobi koji su nesigurni u govore-

nju hrvatskoga jezika. Animacijom lutaka i „ulaženjem u lik“ oni se izvrsno oslobađaju u govoru, nestaje trema i nelagoda zbog eventualnih pogriješaka jer sada govore „iz lika“.

Osim toga, postavljanje dramske predstave kao sinteze svih vrsta umjetnosti izvrsna je prilika da učenici iskažu sve svoje talente: likovne i tehničke pri izradi scenografije i kostimografije, glazbene, afektivne, organizacijske i sl.

Učenici pokazuju veliko zanimanje za učenje glagoljice pa je nekolicina nastavnika u inozemstvu već organizirala male škole glagoljice kao izvannastavne aktivnosti.

Osim novinarskih i literarnih skupina, u kojima učenici razvijaju pismeno izražavanje, dobro je ponuditi i radionice izrade stripa koji je kao medij zahtjevniji, ali i atraktivniji za nove generacije učenika, među kojima se ponekad otkriju nevjerojatno darovite crtače.

Ne treba zanemariti niti folklor, koji još uvijek izaziva veliko zanimanje naše djece i mladeži koji odrastaju u inozemstvu. Atraktivnost hrvatskih nošnji vizualno će obogatiti svaku manifestaciju. Potrebno je pripaziti na što veću autentičnost nošnji, bez obzira je li riječ o originalima ili njihovim replikama, u smislu da se poštuje izvorni izgled nošnje pojedinog kraja, obuča, nakita, frizure... Također, treba nastojati da koreografije budu kvalitetno izvedene (brojni su seminari u domovini za voditelje folklornih skupina) te da plesni koraci i pjesme koje izvode članovi skupine budu dobro i točno naučene.

Čini se da, kao i u mnogim drugim područjima života, i ovdje možemo primijeniti geslo „manje je više“ pa je bolje dobro pripremiti jednu točku, nego mnogo njih koje nisu dovoljno dobro uvježbane i ostavljaju loš osjećaj i među izvođačima i u publici. Imala sam priliku vidjeti dosta učeničkih nastupa i uočiti veliku razliku u njihovoj kvaliteti. Dok su neki uspjeli prikazati izvrsne ideje, talente i odličnu suradnju učenika i nastavnika, za druge bi bilo bolje da nisu nastupili, jer su pokazali nepripremljenost, improvizaciju i nedostatak rada.

Nogometni turniri, olimpijade starih hrvatskih sportova privlače veliki broj učenika HNI. Iako su to organizacijski vrlo zahtjevni projekti, održani turniri (SR Njemačka: Bavarska, Baden-W.) okupili su iznimno veliki broj učenika, roditelja i pripadnika hrvatskih udruga. Osim tjelesnih aktivnosti i razvoja sportskih vještina, odgovornosti, discipline i pripadnosti timu, za učenike hrvatskoga podrijetla oni znače i identifikaciju s domovinom, njezinim sportašima, sportskim uzorima i simbolima državnosti.

Organizacijski uvjeti

Pri organizaciji izvannastavnih aktivnosti nastavnici i učenici susreću se s nizom problema kakvih nemaju u domovini. U većini škola zemalja primateljica korištenje učionica ili dvorana ograničeno je na dogovoreno vrijeme za održavanje nastave. Izvan te satnice često nije moguće dobiti slobodnu učionicu ili ju je potrebno dodatno platiti. U tim okolnostima nastavnici organiziraju izvannastavne aktivnosti u prostorijama hrvatskih katoličkih misija, Caritasa ili hrvatskih udruga koje će im besplatno ustupiti prostor. To može biti i otežavajuća okolnost, jer u većim gradovima roditelji moraju dovoziti djecu u drugi dio grada, što je ponekad vrlo teško zbog njihove organizacije života i slobodnog vremena.

Ipak, izvannastavne aktivnosti treba održavati izvan redovite nastave, kako se ne bi oduzimalo ionako kratko vrijeme koje je predviđeno za nastavu. Osim toga, ima roditelja koji ni HNI, niti izvannastavne aktivnosti ne doživljavaju dovoljno ozbiljno pa se događa da, nakon nekoliko mjeseci pohađanja, dijete naprosto ne dođe na nastup. Zbog toga je dobro već na prvim roditeljskim sastancima upozoriti roditelje o kakvoj je školi i obvezama riječ te koje osobine kod djece treba poticati i razvijati u odnosu prema školi i preuzetim obvezama.

Motivacija učenika

Kao i u domovini, izvannastavne aktivnosti nisu obvezni dio učenikovog opterećenja, ali se mogu stimulirati različitim priznanjima, simboličnim nagradama, nastupima u drugim sredinama, suradnjom s dječjim listovima u domovini, sudjelovanjem na natječajima, smotrama i sl., što je već uobičajena praksa u mnogim koordinacijama HNI. Učenike će dodatno motivirati i organizacija posjeta domovini, razmjena učenika, sudjelovanje u međunarodnoj suradnji škola, posjet drugim koordinacijama, nogometni turniri i sl.

Iako u obveznim školama učenici imaju dobru ponudu izvannastavnih aktivnosti koje mogu pohađati, praksa pokazuje da se rado uključuju u aktivnosti koje prate hrvatsku nastavu jer one za njih predstavljaju još jednu poveznicu s domovinom i nacionalnim identitetom do kojega im je stalo i koji žele njegovati. Takvu vrijednost izvannastavne aktivnosti imaju i za roditelje učenika koji se rado okupljaju oko neke aktivnosti ili zajedničkog projekta i pružaju svu potrebnu logističku potporu za njegovo ostvarenje. Budući da je riječ o drugoj ili trećoj generaciji roditelja koji su rođeni u zemlji primateljici, oni su dobro obrazovani, angažirani i vrlo zainteresirani za napredak svoje djece, što su dobre pretpostavke za uspješno izvođenje izvannastavnih aktivnosti u inozemstvu.

Učenici hrvatske nastave u Baselu, Švicarska, 2009.

Primjeri iz nastavne prakse hrvatske nastave u inozemstvu

Jasna Aničić, Nataša Balić

Ciljevi hrvatske nastave u inozemstvu

Temeljni cilj hrvatske nastave u inozemstvu je osposobiti učenike za uspješnu komunikaciju na materinskome jeziku, razvijanje jezično-izražajnih kompetencija, kao i njegovanje hrvatskoga kulturnog i povijesnog naslijeđa.

Razvijanjem navedenih sposobnosti osvještavaju se važnost znanja hrvatskoga jezika i osjećaj pripadnosti hrvatskoj kulturi i domovini.

Učitelj pri tome, kao organizator procesa učenja, ima vrlo odgovornu i zahtjevnu ulogu. U svrhu postavljanja optimalnih ciljeva, on mora dobro poznavati svoje učenike, kao i nastavnu građu, biti sposoban pobuditi interes i aktivnost učenika, biti kreativan, strpljiv i uporan (*ni manje ni više nego nešto poput lika na slici.*)

Od učiteljeva angažmana u hrvatskoj nastavi u inozemstvu očekuje se ostvarenje specifičnih zadataka organizacijskih i kreativnih aktivnosti, drugačijih nego u tradicionalnom sustavu djelovanja.

Kako motivirati učenike za rad?

Mnoga djeca koja pohađaju hrvatsku nastavu međusobno se ne poznaju, a druže se samo jednom tjedno pa je jedan od najvažnijih zadataka učitelja stvoriti prijateljsko ozračje u razredu. Nastava bi trebala poticati međusobnu komunikaciju, a ne bi se trebala svoditi na zapamćivanje gramatičko-pravopisnih činjenica. Za učenike prve i druge razine u nastavi ni bi dan svakako trebala biti integrirana igra, zanimljiva i sadržajno poticajna, a za učenike starije dobi izrazito su korisni i razgovori u krugu (na određenu temu ili jednostavno pričavanje osobnih novosti), po mogućnosti kratko odmah na početku sata.

Ukoliko se djeca osjećaju nesigurno pri izražavanju na hrvatskom jeziku, ne treba inzistirati na govorenju sve dok ne prijeđu vlastitu jezičnu barijeru i dok ne požele sama nešto reći. Do toga dođe kada se unutar skupine stvore pozitivni odnosi čime nestaje osjećaj straha od pogreške i ruganja.

»Izostanak pripreme je priprema za neuspjeh.«

Planiranje nastave

Planiranje je važan dio cjelokupnog nastavnog procesa jer dobro isplaniranim radom ostvarujemo unaprijed određene ciljeve, imajući uvijek na umu aktivno sudjelovanje učenika u procesu poučavanja i učenja.

Priprema nastavnoga sata iznimno je zahtjevna jer od učitelja traži spretnost u organizaciji rada kako bi nastavno vrijeme za sve učenike bilo u potpunosti iskorišteno.

S obzirom na heterogenost skupina, učitelj se za rad s učenicima hrvatske nastave u inozemstvu treba pripremati kao za nastavu u *kombiniranome razrednome odjelu*.

Skupine su heterogene jer se djeca unutar njih razlikuju po dobi (1. razina: od predškolske dobi do 4. razreda, 2. razina: od 5. do 8. ili 3. razina: od 8. do 12. razreda), ali i po predznanju hrvatskoga jezika (od djece kojima je hrvatski jezik osnovno sredstvo komunikacije unutar obitelji, pa se njime služe vješto, do onih koji posjeduju slabe komunikacijske sposobnosti, vladaju jezikom na razini prepoznavanja i potpuno su nesamostalni u radu).

Ako zamislimo da unutar skupine imamo učenike sve tri razine, ili da jednostavno učenike jedne razine podijelimo na slabije, prosječne i bolje, organizaciju nastavnog rada u kombiniranom odjelu mogli bismo prikazati na sljedeći način:

DIO SATA	1. RAZINA	2. RAZINA	3. RAZINA
UVODNI DIO (5–10 min.)	Po mogućnosti, <u>zajednička motivacija</u> za sve razine. Najava teme.		
GLAVNI DIO (30 min.)	Učitelj radi s učenicima.	Pismene upute za rad.	
		Samostalan rad učenika.	Samostalan rad učenika.
	Zadatak za samostalan rad. <i>(s rješenjima na kraju kako bi učenici sami mogli provjeriti valjanost)</i>	Provjera uratka s učenicima.	Učenici u paru ili manjoj skupini uspoređuju svoje rezultate.
		Slabiji učenici ispravljaju ono što je netočno, bolji im pri tome pomažu. U ovome trenutku mogu se, npr., prepisati i neke od ključnih riječi u bilježnicu.	Učitelj analizira radove.
ZAVRŠNI DIO (5–10 min.)	Ukratko: što smo danas naučili? Igra ili nekakva aktivnost kroz koju bi se ponovile i uvježbale nove spoznaje, a skupine se u ovoj etapi sata mogu organizirati i tako da stariji učenici rade zajedno s mlađima.		

Suvremena nastava podrazumijeva uvažavanje individualnih karakteristika svakog pojedinog učenika pa metodički instrumentarij tipova i vrsta vježbi treba biti prilagođen učenikovom predznanju, emocionalnim i kognitivnim iskustvima, što u prvi plan stavlja individualizirani pristup.

Koju metodu odabrati

Pri odabiru nastavnih metoda važno je jasno definirati zadatke nastavnog sadržaja, učenikovu dob, okruženje, predznanje i sposobnosti.

Nedavnim istraživanjem, kojim se željelo ispitati uporabu metoda u nastavi jezičnoga izražavanja, zaključeno je da je unutar hrvatskog obrazovnog sustava najupotrebljavanija metoda pisanoga izražavanja, zatim metoda razgovora pa metoda raspravljanja i metoda čitanja po ulogama.

Nastavna praksa u inozemstvu pokazuje nam potrebu za nešto drukčijim pristupom: kao najučinkovitija metoda pokazala se metoda usmenog izlaganja (pripovijedanje, opisivanje, objašnjavanje) pri kojoj učitelju pripada 2/3 govornih aktivnosti. Pozitivna strana navedene metode jest da, slušajući učiteljev govor, učenici imaju priliku usavršiti svoj budući, da je učitelj ogledni jezični model i kao takav primjer dobre, točne i uspješne komunikacije na materinskome jeziku.

Negativne strane: učenici su pasivni sudionici nastavnog procesa, brzo gube pažnju, nedostaje povratna informacija.

Stoga je nužna odgovarajuća vizualna potpora usmenom izlaganju (zapisivanje na ploči ili u bilježnice, uporaba slikovnih materijala, demonstracija, crtanje, i sl.), kao i praktičan rad, odnosno primjena znanja u svakodnevnome životu, sve u svrhu zadovoljavanja osnovnih načela nastave hrvatskoga jezika: životnosti, sustavnosti, primjerenosti, obavijsnosti, zanimljivosti.

U hrvatskoj nastavi u inozemstvu već spomenuti individualizirani pristup djeci postiže se, primjerice, metodama čitanja, pisanja i rada na tekstu organiziranim na različitim razinama. To se odnosi na unaprijed pripremljene nastavne listiće s diferenciranim zadacima (jednostavniji, srednje složeni, složeni) prema očekivanim kategorijama učenika, a poštujući didaktičko načelo *od lakšeg prema težem*. Ukoliko su listići sa zadacima (i oni s unaprijed pripremljenim rješenjima) na raspolaganju učeniku, npr. na učiteljevu stolu, on je pri takvome radu prilično samostalan jer je, nakon što završi, u mogućnosti provjeriti ispravnost svoga uratka, kao i pokušati korak više – riješiti još jedan listić, onaj koji je za razinu teži od prethodnoga.

Metoda razgovora najčešće se odnosi na to da učitelj postavi pitanje cijelome razredu, a zatim proziva jednog učenika koji odgovara. Pitanja ne smiju biti nejasna ni predugačka, a učenici ne bi trebali odgovarati tek kratkim odgovorima samo s „da“ ili „ne“. Ukoliko učenici ne znaju odgovor, učitelj treba preformulirati pitanje ili postaviti sugestivno pitanje. Nepravilan ili jezično pogriješan odgovor učitelj treba ispraviti i zatražiti od učenika da ponovi, a za točan odgovor učenika valja uvijek pohvaliti.

Možemo zaključiti kako bi svakako najučinkovitije bilo primjenjivati više metoda rada na satu i međusobno ih izmjenjivati i kombinirati, kao i voditi računa o uporabi raznovrsnih nastavnih sredstava i izvora znanja.

Centri za čitanje, geografiju, povijest...

Za koju god metodu rada se odlučili, svaki je učenik različit pa će neki od njih svoje zadatke ostvariti brzo dok će pojedini, koji se ne služe dovoljno dobro hrvatskim jezikom, za isti rad trebati dosta vremena.

Kako bismo im omogućili napredovanje, a i radi izmjene aktivnosti koju dječja priroda jednostavno zahtijeva, dobar prijedlog je u kutovima učionica unaprijed formirati tzv. *centre*. U centrima se mogu nalaziti police s edukativnim materijalima, klupa, jastuci za sjedenje, dječji časopisi, knjige, geografske karte, atlasi, globus, zastavice, poster i sl. Nakon što završe sa svojim poslom, učitelji sami odlaze tamo i služe se sadržajima koji ih u pojedinom trenutku zanimaju, neovisno o nastavnoj jedinici koja se obrađivala na satu. Bitno je da im u centru bude udobno, šareno, veselo i zanimljivo pa će tamo rado odlaziti i usvajati dodatne sadržaje bez opterećenja, a i učitelj će dobiti potrebno vrijeme i mir za rad sa slabijim učenicima.

Računalo u nastavi

Suvremena nastava mora biti multimedijaska: računala su našim učenicima toliko bliska da s oduševljenjem prihvaćaju svaki oblik rada s njima.

Raste učenička motiviranost, nastava dobiva na zanimljivosti i raznolikosti, a sadržaji prezentirani na taj način bolje se pamte.

Računalo je posebno primjenjivo kada govorimo o nastavi primjerenoj učenicima treće razine – upravo oni (najčešće računalom) izrađuju projektne zadatke koji zahtijevaju pronalaženje određenih podataka. Pri tome najveći problem predstavlja nedovoljno poznavanje mrežnih stranica i služenje različitim izvorima.

U sredinama u kojima učenici nemaju pristup opremljenim knjižnicama pretraživanje po mreži ponekad je jedini mogući način stjecanja dodatnoga znanja ili pristupa informacijama, no treba raditi na tome da se učenike dobro upozna s mogućnostima Interneta vezanim uz nastavu te ih uvijek usmjeravati na edukativne i primjerene, točno određene stranice, kao što su primjerice: www.hrvatskijezik.eu, www.croatia.hr.

Primjer iz prakse

PRIPREMA ZA NASTAVNI SAT

TEMATSKA CJELINA: UČENJE – RAD – SLOBODNO VRIJEME

TEMA: slobodno vrijeme

RAZINA: 1. (1. - 4. razr.), 2. (5. - 8. razr.), 3. (9. - 12. razr.)

OPERATIVNI CILJEVI NASTAVE:

	KOMUNIKACIJSKA OSPOSOBLJENOST	JEZIČNA OSPOSOBLJENOST	KNJIŽEVNOST	HRVATSKA POVIJESNA, KULTURNA I PRIRODNA BAŠTINA
1. razina	<ul style="list-style-type: none">- razgovor na temu: SLOBODNO VRIJEME- uspješno komuniciranje i aktivna uporaba hrv. standardnog jezika.	<ul style="list-style-type: none">- pravilno pismeno izražavanje pri opisu aktivnosti u slobodno vrijeme- prepoznati glagole i imenice		<ul style="list-style-type: none">- imenovati istaknute hrv. sportaše, književnike, književna djela, glazbenike, najpoznatija filmska ostvarenja...
2. razina	<ul style="list-style-type: none">- prepričavanje osobnih iskustava	<ul style="list-style-type: none">- prepoznati glagole i imenice, glagolska vremena	<ul style="list-style-type: none">- interpretacija pjesmice » Pjesma dangube « Grigora Viteza	<ul style="list-style-type: none">- opisati sličnosti i razlike slobodnih aktivnosti kojima se bave vršnjaci u Hrvatskoj i izvan nje
3. razina	<ul style="list-style-type: none">- imenovati sadržaje slobodnih aktivnosti- poticati slušanje drugih kao uvjet za razumijevanje- proširenje leksika	<ul style="list-style-type: none">- pravilno pismeno izražavanje- uočiti i usvojiti razlike u izgovoru glasova i pisanju slova u hrv. jeziku i jeziku zemlje boravka- ponoviti kondicional 1.		

OBRAZOVNI CILJEVI: usvojiti nove pojmove

ODGOJNI CILJEVI NASTAVE: ukazati na prednosti dobro osmišljenog, organiziranog i kvalitetno provedenog slobodnog vremena, motivirati učenike da se odluče za neke od brojnih mogućnosti koje se pri tome pružaju, s ciljem intelektualnog, fizičkog i emotivnog razvoja i napretka.

NASTAVNI OBLICI: frontalni, individualni, skupni, rad u parovima.

NAST. METODE: razgovor, čitanje i rad na tekstu, izrada plakata, učenje kroz igru..

NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA: nastavni listići, plakati, pribor za crtanje...

LITERATURA: čitanka iz hrv. jez. za 3. razr., Učenje korak po korak Jolande Bastelić...

PRIMJER ORGANIZACIJE NASTAVNOG RADA

TEMA: slobodno vrijeme

DIO SATA	1. RAZINA	2. RAZINA	3. RAZINA
UVODNI DIO	Razredni sastanak. Učenici sjednu u krug, pruže ruke jedni drugima i pozdrave se rečenicom »Dobar dan prijatelji.«. Nakon toga svatko pojedinačno priča kako je proveo tjedan, kamo je išao, što je radio i sl., a kada završi dotakne učenika do sebe kako bi on nastavio. Ukoliko netko ne želi govoriti, dotakne sljedećeg i kaže »dalje«. Najava teme.		
GLAVNI DIO	Interpretacija pjesmice »Pjesma dangube« Grigora Viteza. Pjesmu prepisati u bilježnice. Oluja ideja za pojam slobodno vrijeme.		
	Nastavni listić » U slobodno vrijeme možeš...«. (ja pomažem)	– pismeno opisati jedan svoj radni dan – napisati 7 glagola iz svog sastava u perfektu, prezentu i futuru 1.	Anketni listić. (učenici rade u paru, samostalno, bez moje pomoći). Napisati 10 rečenica s glagolom u kondicionalu 1.
	Pauza (5 – 10 min.).		
ZAVRŠNI DIO	Izrada 4 motivacijska plakata na teme: sport, knjige, filmovi, glazba. Učenike podijelim u 4 skupine, unutar kojih svatko dobiva po jedan zadatak (npr. crtanje, pisanje, prezentacija). Svaka skupina zajednički stvara plakat koji će nešto kasnije predstaviti ostalima. Plakati trebaju poslužiti kao konkretni prijedlozi čime se baviti, što čitati, gledati, slušati i to isključivo iz svijeta hrvatskog sporta, hrv. glazbe, hrv. filma... U zaključku: što smo danas naučili?		
	Domaća zadaća: pismeni sastav »Moja najdraža igra«. (1. razred svoju najdražu igru treba nacrtati)	Domaća zadaća: istražiti i napisati »Kako su moji djed i baka provodili slobodno vrijeme«.	

PJESMA DANGUBE

Pitate me što sam radio?
Šumske jagode u grlo sadio,
ispravljao drveću krive sjene
i tražio dane izgubljene.
Usput sam namotao klupko sunčanih zraka
i prebrojao sve sate do mraka.
A onda sam mjerio koliko treba trave,
kad se izvalim od pete do glave.

Grigor Vitez

U slobodno vrijeme možeš...

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

1. razred

RIJEŠI ZADATKE:

1. Oboji slike.

2. Prepoznaš što je na slikama i na prazne crte dolje upiši brojeke 1 - 12.

___ igrati nogomet, ___ voziti bicikl, ___ plivati, ___ pomagati u kući, ___ slikati,
___ čitati, ___ igrati se vani, ___ izrađivati stvari, ___ gledati televiziju, ___ svirati
instrument, ___ slušati glazbu, ___ posjetiti kazalište.

3. Prepiši nazive aktivnosti na prazne crte ispod slika.

4. Zaokruži slike onih aktivnosti kojima se i sam/sama često baviš u svoje slobodno vrijeme.

5. Ispuni tablicu brojevima slika prema tome koliko često nešto radiš:

NIKAD	RIJETKO	PONEKAD	ČESTO	REDOVITO
(<i>nie</i>)	(<i>selten</i>)	(<i>manchmal</i>)	(<i>oft</i>)	(<i>regelmäßig</i>)

6. Imaš li još neki prijedlog što bi se moglo raditi u slobodno vrijeme koji ovdje nije naveden? Nacrtaj to i objasni.

2., 3. i 4. razred**RIJEŠI ZADATKE:**

1. Prepoznaš što je na slikama i na prazne crte dolje upiši brojke 1 – 12.

___ igrati nogomet, ___ voziti bicikl, ___ plivati, ___ pomagati u kući, ___ slikati,
___ čitati, ___ igrati se vani, ___ izrađivati stvari, ___ gledati televiziju, ___ svirati
instrument, ___ slušati glazbu, ___ posjetiti kazalište.

2. Prepiši nazive aktivnosti na prazne crte ispod slika.

3. Zaokruži slike onih aktivnosti kojima se i sam/sama često baviš u svoje slobodno vrijeme.

4. Ispuni tablicu brojevima slika prema tome koliko često nešto radiš:

NIKAD (<i>nie</i>)	RIJETKO (<i>selten</i>)	PONEKAD (<i>manchmal</i>)	ČESTO (<i>oft</i>)	REDOVITO (<i>regelmäßig</i>)

5. Imaš li još neki prijedlog što raditi u slobodno vrijeme koji ovdje nije naveden?

7. Plavom bojom podvuci glagole (*Verben*), a crvenom bojom imenice (*Nomen*) iz 2. zadatka. Ukoliko ti ostane vremena, možeš ih i prepisati u bilježnicu.

5., 6., 7. i 8. razred

1. U nekoliko rečenica napiši što radiš ili što se događa (u tvojoj obitelji, školi) u pojedino doba dana.

JUTRO	
PRIJEPODNE	
PODNE	
POSLIJEPODNE	
VEČER	
NOĆ	

2. Prema navedenom primjeru odaberi 7 glagola iz svojih rečenica i napiši ih u perfektu, prezentu i futuru 1. (prošlom, sadašnjem i budućem vremenu).

PERFEKT	PREZENT	FUTUR 1.
ustao sam se	ustajem se	ustat ću se

9., 10., 11. i 12. razred

ANKETNI LISTIĆ

1. Odaberi para. Prema ponuđenoj skali uz svaku od sljedećih tvrdnji znakom X označi onu koja najviše odgovara tome kako tvoj par provodi svoje slobodno vrijeme.

	aktivnosti:	nikad	rijetko	ponekad	često	redovito
1.	Bavim se sportom.					
2.	Idem na fitness, aerobic, u saunu i sl.					
3.	Pohađam razne tečajeve, predavanja, radionice.					
4.	Aktivno sudjelujem u nekom udruženju.					
5.	Sudjelujem u radu nekog KUD-a ili idem u plesnu školu.					
6.	Pjevam u zboru ili sviram neki instrument.					
7.	Bavim se slikanjem.					
8.	Pišem (pjesme, priče, romane i sl.)					
9.	Pomažem u kućanskim poslovima.					
10.	Bavim se skupljanjem stvari.					
11.	Bavim se izradom stvari.					
12.	Putujem s prijateljima, obitelji.					
13.	Boravim u prirodi, šetam.					
14.	Gledam TV program.					
15.	Slušam glazbu.					
16.	Surfam po internetu, igram igrice na računalu.					
17.	Posjećujem kazališne predstave, koncerte.					
18.	Posjećujem izložbe, galerije.					
19.	Odlazim u crkvu, na mise.					
20.	Odmaram se, izležavam, spavam.					
21.	Dosađujem se.					
22.	Telefoniram, šaljem SMS-ove.					
23.	Idem u kino.					
24.	Družim se s prijateljima.					

25.	Posvećujem se obitelji.					
26.	Čitam.					
27.	Vrijeme provodim u učenju.					
28.	Bavim se humanitarnim radom.					
29.	Obilazim trgovine, razgledavam, kupujem.					
30.	Sjedim u kafiću.					

- Porazgovarajte o svojim odgovorima. Postavljajte potpitanja uz tvrdnje, kao npr. *Kojim sportom se baviš? Što skupljaš? Što izrađuješ?* i sl. Usporedi svoje odgovore s drugima i zaključi tko ti je najsličniji, a tko svoje slobodno vrijeme provodi potpuno drukčije od tebe.
- Odaberi 10 rečenica iz tablice, glagole preoblikuj u kondicional 1. i napiši ih u bilježnicu.
npr. Kad bih se bavio humanitarnim radom, ja bih pomagao osobama s invaliditetom.

UPUTE ZA IZRADU PLAKATA:

SPORT

1. Najstariji učenik je organizator rada, no svaki učenik unutar skupine ima točno određeni zadatak. Potrebni su:
oni koji će pisati, crtati, izložiti ostvareno ostalima (predstavljanje plakata ili prezentacija), kreativci.
2. Zadatak je motivirati druge da se bave sportom. Važno je navesti konkretne prijedloge i primjere, i to iz hrvatskoga sporta.

Na plakatu treba stajati nekoliko tvrdnji poput:

Baviti se sportom je korisno jer...

Sport nas uči da budemo...

Možemo igrati (trenirati)...

Ako budemo uporni, mogli bismo biti jednako uspješni kao..

Najveće uspjehe hrvatskog sporta u novije vrijeme postigli su...

3. Izgled plakata: treba biti šaren, bogat informacijama, ali i pregledan.
Budite maštoviti i kreativni!

UPUTE ZA IZRADU PLAKATA:

ČITANJE

1. Najstariji učenik je organizator rada, no svaki učenik unutar skupine ima točno određeni zadatak. Potrebni su: oni koji će pisati, crtati, izložiti ostvareno ostalima (predstavljanje plakata ili prezentacija), kreativci.
2. Zadatak je motivirati druge da čitaju. Važno je navesti konkretne prijedloge i primjere, i to iz hrvatske književnosti, ali ne samo romane već i stripove, časopise, novine i dr.

Na plakatu treba stajati nekoliko tvrdnji poput:

Čitati je korisno jer...

Što više čitamo, to smo...

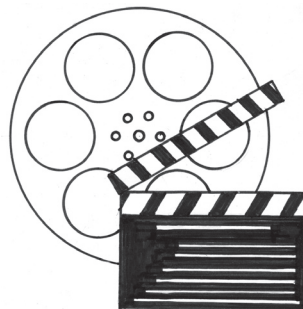
Preporučamo vam da pročitate...

Najdraži pisci (pjesnici/djela)...

3. Izgled plakata: treba biti šaren, bogat informacijama, ali i pregledan. Budite maštoviti i kreativni!

UPUTE ZA IZRADU PLAKATA:

**GLEDANJE FILMOVA,
EMISIJA, PREDSTAVA...**

1. Najstariji učenik je organizator rada, no svaki učenik unutar skupine ima točno određeni zadatak. Potrebni su: oni koji će pisati, crtati, izložiti ostvareno ostalima (predstavljanje plakata ili prezentacija), kreativci.
2. Zadatak je motivirati druge da gledaju filmove, školske i dokumentarne emisije, kazališne predstave i sl. Važno je navesti konkretne prijedloge i primjere, i to iz hrvatske filmske i kazališne umjetnosti.

Na plakatu treba stajati nekoliko tvrdnji poput:

Gledati filmove (emisije, predstave) je korisno jer...

Gledati se mogu...

Što više toga gledamo, to smo...

Preporučamo vam da pogledate...

Najdraža ostvarenja su...

3. Izgled plakata: treba biti šaren, bogat informacijama, ali i pregledan. Budite maštoviti i kreativni!

UPUTE ZA IZRADU PLAKATA:

GLAZBA

1. Najstariji učenik je organizator rada, no svaki učenik unutar skupine ima točno određeni zadatak. Potrebni su:
oni koji će pisati, crtati, izložiti ostvareno ostalima (predstavljanje plakata ili prezentacija), kreativci.
2. Zadatak je motivirati druge da se bave glazbom (pjevaju, sviraju, slušaju..). Važno je navesti konkretne prijedloge i primjere, i to iz hrvatske glazbe.

Na plakatu treba stajati nekoliko tvrdnji poput:

Baviti se glazbom je korisno jer...

Glazba nam omogućuje da...

Možemo pjevati, svirati (..), slušati (..) ..

Preporučamo vam da poslušate...

Naši najdraži pjevači (najdraže pjesme, grupe, instrumenti..) ..

su...

Izgled plakata: treba biti šaren, bogat informacijama, ali i pregledan. Budite maštoviti i kreativni!

Zaključak

Učitelji hrvatske nastave u inozemstvu susreću se s problematikom s kojom se nisu imali prilike upoznati ni tijekom studija ni tijekom dosadašnjega rada.

Rad na jezičnoj svijesti, zaštiti jezičnoga, pa i nacionalnoga identiteta, u izvandomovinstvu specifičan je i odgovoran posao koji zahtijeva kvalitetnu organizaciju rada i temeljitu pripremu nastavnika.

Suvremena hrvatska nastava u inozemstvu trebala bi osposobljavati učenike za stvarnu komunikaciju i primjenu znanja u svakodnevnom životu i podrazumijevati i izvanjezične elemente nastave, ponajprije sociokulturološke.

Učenje gramatičkih pravila i zapamćivanje definicija te izvođenje nastave *ex cathedra* pripada prošlosti.

Didaktičke i dramsko-scenske igre pogodne za usmeno i pisano izražavanje te funkcionalna jezična komunikacija mogu biti temelj nestereotipnog sata koji će učenicima biti zanimljiv i sadržajno poticajan. Učitelj će odabirom načina poučavanja i opredjeljivanjem za suvremene nastavne metode zasigurno pridonijeti uspješnijem usvajanju nastavnih sadržaja i doživljavanju nastave kao izvora radosti.

Literatura i izvori:

Stjepko Težak, Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika, Školska knjiga, Zagreb, 2000.

Dragutin Rosandić, Metodika književnog odgoja, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Kata Lučić, Milan Matijević, Nastava u kombiniranim odjelima, Školska knjiga, Zagreb, 2004.

Vesna Vujić, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije (ICT) u nastavi hrvatskoga jezika, Vukovarsko-srijemski učitelj, Profil, Zagreb, 2008.

Anita Rončević, Multimediji u nastavi, Redak, Split, 2011.

Ponašanje u kriznim situacijama

Dubravka Miljković

U svakodnevnom životu različiti stresni događaji – kako oni uobičajeni, tako i oni s kojima se dodatno suočavaju djeca u inozemstvu (uglavnom svi vezani uz još nedovoljno poznavanje jezika i prilagođavanje drugoj kulturi) – mogu uzdrmati našu psihičku i fizičku sigurnost i dobrobit. Činjenica da je netko bio izložen iznimnim stresnim događajima **može**, ali i **ne mora**, izazvati bitne promjene u njegovim mogućnostima prilagodbe. To se odnosi i na djecu i na odrasle. Međutim, traumatska iskustva se razlikuju od svih ostalih jer vrlo intenzivno djeluju na sve fiziološke, imunološke, spoznajne i afektivne funkcije i na ponašanje.

Djeca se jako razlikuju u svom kapacitetu suočavanja sa stresnim i traumatskim događajima i različito reagiraju. Najčešće neposredne reakcije su šok, nevjerica, očaj, apatija, ošamućenost, no niz je i kasnijih reakcija koje valja prepoznati. To mogu biti:

- Anksioznost i ranjivost: kod djece je jako uzdrman osjećaj sigurnosti, tj. zabrinuta su da će se njima ili njihovim najbližima i dalje događati nešto strašno, zbog čega teško podnose odvajanje, a ponekad čak odbijaju ići u školu.
- Slaba koncentracija i nemir: često su uzrokovani namećućim sjećanjima na proživljenu traumu. Zbog toga djeca mogu biti i vrlo napeta pa postaju nemirna i nesposobna da se posvete školskom radu.
- Gubitak interesa i energije: strah i zabrinutost dovodi do pasivnosti, gubitka volje za uobičajene aktivnosti, gubitka energije i apetita.
- Ljutnja, agresija i destruktivnost: najčešće se javljaju kao izraz velike napetosti, ljutnje i straha. Ne smije ih se ignorirati i prikrivati već se s njima treba pozabaviti.
- Tuga i čežnja: manifestiraju se povlačenjem u sebe, čak i izoliranje od druge djece, maštanje o izgubljenom, plakanje.
- Promjene u igri: igra može postati gruba, nasilna, s elementima onog što je dijete proživjelo.
- Promjene u ponašanju prema vršnjacima i odraslima: neka djeca postaju vrlo nepovjerljiva i osamljuju se; druga su nemirna, razdražljiva ili se teško uklapaju u igru vršnjaka; neki su vrlo *neposlušni*, bez distance prema odraslima.
- Fizički simptomi: djeca se mogu žaliti na glavobolju, trbobilju, bolove u mišićima, osjećaj slabosti, vrtoglavice.
- Pesimizam u pogledu budućnosti: mnoga djeca teško sebe vide u budućnosti, misle da neće dugo živjeti, gube volju za nastavkom školovanja.
- Problemi u učenju posljedica su smanjenog kapaciteta za učenje, a što osobito pogađa one koji su i prije imali teškoća u učenju. Taj se kapacitet s vremenom obnavlja no to

obično ide mnogo sporije nego što bi to učitelji i roditelji željeli. Često je potrebno i godinu-dvije da bi se ponovno mogli uključiti u školski rad na način sličan onome prije. Međutim, kumuliranje stresnih događaja (kakvo, primjerice, vidimo u ratnim vremenima) kod mnogih dovodi do trajnijeg smanjenja kapaciteta za učenje.

Ukratko, trauma je poput provalije koja je podijelila naš život u dva dijela: onaj prije i onaj poslije traumatskog doživljaja. Da bi nastavak života dobio kakav takav smisao, nužno je “sagraditi most” preko te provalije. Najštetniji dio traume jest njezino potiskivanje i poricanje; govorenje o njoj olakšava “građenje mosta” prema životu koji slijedi na “drugoj obali”.

Uloga škole i učitelja u psihološkom oporavku djece

Škola je često jedini stabilizirajući čimbenik u životu učenika jer su im roditelji obično također pogođeni krizom, tj. sa smanjenim su kapacitetom da im pomognu. Privikavanje na prisutnost jakih negativnih emocija može stvoriti probleme u običnim, svakodnevnim situacijama. Dijete može postati zaokupljeno iščekivanjem novih tragičnih događaja, što utječe na njegovo ponašanje SADA, ali i na PLANIRANJE ponašanja za budućnost (npr. može odustati od daljnjeg školovanja). Učitelj može u djetetov život vratiti osjećaj stabilnosti: zaokupljenost nastavnim sadržajima i aktivnostima omogućit će barem mali odmak od teškoća, a empatija i podržavajuća socijalna klima pomoći će u njihovom prevladavanju ili ih barem učiniti manje zastrašujućima.

U ovom ćemo dijelu najprije reći ponešto o tome kako razgovarati s učenikom nakon preživljenog traumatskog događaja, a potom izložiti nekoliko prijedloga o mogućnostima prorade traume kroz nastavne aktivnosti.

Svakako je važno napomenuti da ugođaj u razredu pritom ne smije biti natjecateljski, već prijateljski, pun potpore i opušten, kako bi se stimuliralo izražavanje emocija. Važno je poučiti učenike da su sve ljudske emocije i misli prirodne i da ih stoga ne treba prosuđivati u terminima dobro-loše, ispravno-neispravno. Također, valja im jasno ukazati na razliku između unutrašnjeg psihičkog života, odnosno, naših misli i osjećaja (koje ne bi trebalo moralno prosuđivati) i ponašanja, odnosno naših postupaka, koje treba procjenjivati, vrednovati i kontrolirati.

Razgovor s učenikom

Nakon malog uvoda o tome kako svakome pomaže podijeliti s drugim ono teško i strašno što mu se dogodilo, treba učenika pitati ili se mogu samo konstatirati osnovni podatci. Znam da živiš s roditeljima i mlađom sestrom. Je li još uvijek i baka kod vas? Zatim se može prijeći na događaj:

- Što se dogodilo? Kako si saznao što se dogodilo? Što si vidio? Tko ti je to rekao?
- Što si mislio kad se to događalo? Kako si to razumio?
- Kako si se osjećao kad se to dogodilo?

Treba vrlo detaljno proći kroz događaj: tražiti detaljan opis onoga što je vidio, čuo, mirisao ili osjetio na neki drugi način. Pritom treba dopustiti da učenik govori koliko god mu je to potrebno. Ako šuti, treba ga potaći iznošenjem nekih detalja koje smo čuli od drugih.

Svakako treba objasniti učeniku da to što i kako se osjeća nije ništa neobično, da su to posve normalne reakcije ljudi nakon teških, strašnih događaja i da će trebati vremena da sjećanja ne budu više tako jako bolna.

Na kraju treba učeniku odati priznanje na iskrenosti i spremnosti da podijeli svoja teška sjećanja te ponuditi mogućnost još kojeg razgovora, ako to bude želio.

Pričanje priča

Upravo priča može biti prvi most preko provalije koja se zove kriza. Priče obično govore o životnom iskustvu ili problemu neke druge osobe i načinu na koji ga je ona riješila. Dobra priča usmjerit će pažnju učenika ne samo na taj problem, nego i na moguće načine njegovog rješenja; možda mu pomoći da u sebi otkrije snage i sposobnosti za koje nije ni znao da ih ima. Čak se cijeli jedan pravac u psihoterapiji, tzv. pozitivna psihoterapija, temelji na pričama. One se koriste da bi se nešto ilustriralo, izazvalo neke osjećaje, prenijelo neku informaciju ili sumiralo značajne točke razgovora. Skupljajte priče i pričajte priče.

Terapijsko obrađivanje literarnih tekstova

Korištenje literarnih djela u svrhu terapije psihičkih teškoća naziva se biblioterapijom. Čitanje literarnog djela može pobuditi kod učenika identificiranje s likovima, što uključuje doživljavanje različitih emocija i uviđanje različitih mehanizama suočavanja sa stresom i opasnošću. Ako se uspiju identificirati s nekim od likova, tada dolazi i do projekcije, tj. učenici sebe i svoje osjećaje projiciraju u te likove i onda *njihovim* očima ispituju vlastito i tuđe ponašanje, ispituju alternativno rješavanje nekog problema, bez opasnosti od vlastitog izlaganja kritici drugih. Dijeleći emocije s likovima s kojima su se identificirali, učenici mogu doživjeti emocionalno rasterećenje i olakšanje (katarzu). Kroz konflikte u djelu mogu doći do uvida u vlastiti problem, što može biti ključ za njihovo rješavanje.

Literarni tekstovi mogu se korisno upotrijebiti i kao preventivno sredstvo, odnosno, kao sredstvo za poticanje emocionalnog izražavanja, smanjenje emocionalne napetosti i suočavanje sa stresom - tada se to zove terapijskim obrađivanjem teksta. Osnovni koraci u takvoj obradi su: čitanje teksta; prepričavanje događaja iz teksta; pronalaženje emocionalnih reakcija likova i razgovor o njima; pronalaženje sličnih tema u vlastitom životu, navođenje vlastitih primjera i formuliranje zaključaka, pouka, pravila. Na temelju literarnog teksta učenici mogu pisati sastavke, crtati ili igrati uloge.

Likovno i pisano izražavanje

Učenike se potiče da izraze svoje iskustvo, svoja sjećanja kroz crtanje, pričanje, pisanje sastavaka, dnevnika. Teme su doista brojne: Priča mog života, Moje najbolnije sjećanje (događaj), sastavci na temelju slike iz novina, "Ja za 10 godina" itd. Svrha je da se učenici emocionalno otvore i izraze, da pokušaju stvoriti neki spoznajni okvir za teške događaje kako bi mogli uspostaviti komunikaciju sa samima sobom i s drugima.

Radi li se o crtanju, nužno je dati im mogućnost i da pričaju o tome što su nacrtali, da iskažu svoje osjećaje i misli.

Glazba

Pjevanje i sviranje na različitim (improviziranim) instrumentima omogućuje vježbanje vlastite kontrole i zbivanja u svojoj okolini; to su "sigurne igre" u izražavanju emocija i raspoloženja. Također i slušanje različitih glazbenih djela pruža mogućnost ventiliranja nagomilanih i zatumljenih emocija.

Igre simulacije - rješavanje problema

Igre simulacije mogu poslužiti kao priprema za moguće buduće stresne situacije. S učenicima se izabere neka takva situacija, podijele se uloge, igra teče - razmatra se situacija, predlažu rješenja, odlučuje se što činiti. Pri kraju igre, kad je već izabrano najprihvatljivije rješenje, može se uvesti iznenadna promjena situacije, koja zahtijeva novo snalaženje. Na kraju igre raspravlja se o najprihvatljivijem rješenju, razlozima za i protiv, izvlače pouke.

Mali rječnik pojmova

STRESOR – događaj ili niz događaja koji prijete da će ugroziti našu psihičku ili fizičku dobrobit.

STRES – emocionalna reakcija na stresor (događaj) koji procijenjujemo kao uznemirujući ili opasan.

TRAUMA – iznimno opasan događaj, izvan područja uobičajenog ljudskog iskustva, vrlo mučan, koji kod gotovo svih ljudi izaziva patnju i različite traumatske stresne reakcije (šok).

ŠOK – univerzalna reakcija na traumu pri čemu mozak funkcionira automatski, izvan naše kontrole, s osnovnim ciljem: preživjeti. Ljudi u šoku reagiraju specifičnim subjektivnim iskustvom koje karakteriziraju osjećaji nestvarnosti (nerealnosti), nevjerice, događanja “kao u snu”, osjećaj umrtvljenosti, zakočenosti, obamrlosti, izmijenjeno poimanje vremena (čini se da vrlo sporo protječe), “super memorija” (sva osjetila pojačano rade, što je bitno za preživljavanje). Emocionalna blokada čini da većina ljudi djeluje kao paralizirana i nema reakcija. Uz to je često i suženje pažnje, tj. njezina usredotočenost na jedan aspekt situacije (fenomen “uskog tunela”), što je također u funkciji preživljavanja. Većina ljudi u stanju šoka reagira mentalnom mobilizacijom, tj. pojačanim funkcioniranjem mozga, uslijed čega se sjetimo i nekih za život važnih informacija. To je i razlogom što se u analizi događaja najčešće vidi da su ljudi adekvatno reagirali, premda im se obično čini da nije bilo tako, tj. da su trebali učiniti nešto drugo.

POSTTRAUMATSKE STRESNE REAKCIJE su ponašanja i emocije vezane uz sjećanja na traumu i njezine neposredne posljedice.

POSTTRAUMATSKI STRESNI POREMEĆAJ (PTSP) jest klinička slika tegoba vezanih uz traumu koje se iskazuju kroz posttraumatske stresne reakcije, ako ove traju duže od mjesec dana. Te reakcije svrstavaju se u tri skupine:

- Stalno obnavljanje traumatskog doživljaja: traumatski doživljaj proživljava se u mislima, snovima ili iznenadnim slikama kao da se sve ponovno događa (namećuća sjećanja, mučni snovi, iznenadno ponašanje ili osjećaj da se događaj ponovno zbiva uz osjećaj teške patnje koji je bio prisutan u vrijeme samog događaja);

- Uporno izbjegavanje poticaja vezanih uz traumu ili otupjelost u reagiranju na okolinu, zatumljena osjećajnost i gubitak interesa za ranije važne aktivnosti;

- Znakovi stalno povišene napetosti (teško uspavljivanje ili održavanje sna, povećana budnost, otežana koncentracija, reakcije pretjeranog straha ako nešto u okolini podsjeti na traumatski događaj), osjećaj tjeskobnosti, uočljive promjene u ponašanju (razdražljivost, izljevi bijesa).

Preporuke za čitanje:

- Arambašić, L. (2008.), *Gubitak, tugovanje, podrška*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Eshleman, L. (1999.), *Priručnik za oporavak djece od traume*. Zagreb: Eshleman Lark
- Gilliland, E.B. i James, K.R. (1997.), *Crisis intervention strategies*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company.
- Miljković, D., Lugomer-Armano, G., Arnautović, D. i sur. (2005.), *Ovdje sam, slušam*. Zagreb: SUTEKS.
- Miljković, D., Rijavec, M. (2011.), *Pričaj mi priču – 2*. Zagreb: IEP-D2.
- Pregrad, J. (ur.) (1996.), *Stres, trauma, oporavak*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- Rijavec, M., Miljković, D. (2011.), *Pričaj mi priču*. Zagreb: IEP-D2.

Abećedni popis autora

Jasna Anićić, prof., učiteljica hrvatskoga jezika u OŠ Stjepana Cvrkovića u Starim Mikanovcima, bivša učiteljica i koordinatorica hrvatske nastave u inozemstvu, jasnaanicic@hotmail.com

Nataša Balić, dipl. učitelj, učiteljica razredne nastave u OŠ Matije Antuna Reljkovića u Cerni, bivša učiteljica hrvatske nastave u inozemstvu, nbalic@gmail.com

dr. sc. Ante Bežen, redoviti profesor na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, ante.bezen@ufzg.hr

Milan Bošnjak, prof., voditelj Odjela za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, Milan.Bosnjak@mzos.hr

Dragutin Bregant, učitelj razredne nastave, višegodišnji učitelj hrvatskoga jezika u okviru nastave materinskih jezika u Grazu, Republika Austrija, bregant@kroat.at

mr. sc. Gea Cetinić, viša savjetnica u Agenciji za odgoj i obrazovanje, Gea.Cetinic@azoo.hr

dr. sc. Lidija Cvikić, docent na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek u Petrinji, lidija.cvikić@ufzg.com

Lada Kanajet Šimić, prof., voditeljica Odjela za školstvo, znanost i šport u Hrvatskoj matici iseljenika, lada@matis.hr

dr. sc. Dubravka Miljković, redoviti profesor na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, dubravka.miljkovic@ufzg.hr

dr. sc. Dunja Pavličević-Franić, redoviti profesor na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, dunja.pavlicevic-franic@zg.t-com.hr

dr. sc. Marko Samardžija, redoviti profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, msamardzija@gmail.com

Sanja Suto, prof., viša stručna savjetnica u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, Sanja.Suto@mzos.hr

Lijepa naša

Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovino,
da bi vazda sretna bila!
Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina.
Mila, kuda si nam ravna,
Mila kuda si planina!
Teci Dravo, Savo teci,
Nit ti Dunav silu gubi,
Sinje more svijetu reci
Da svoj narod Hrvat ljubi.
Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrašće bura vije,
Dok mu mrtve grobak krije,
Dok mu živo srce bije!

